

P.o. lat. 565

<36618505360017

<36618505360017

Bayer. Staatsbibliothek

S

PETRI FRANCII
POSTHUMA.

Quibus accedunt

ILLUSTRIUM ERUDITORUM

ad eundem

EPISTOLAE.

AMSTELAEDAMI,
EX OFFICINA WETSTENIANA,

clō lo cc vi.

Wb/68/1101

71 BS dir

Francius
Posthuma

Bayerische
Staatsbibliothek
München

PER-ILLUSTRI
AC
GENEROSISSIMO VIRO
THEODORO
à VELTHUISEN

DOMINO HEEMSTEDII,
WILLESCOPI, KORTHEESVICI;
COLLEGII TEMPLI CATHEDRALIS
TRAIECTINI CANONICO;
ILLUSTRIB. AC PRAEPOTESTIB.
DIOEC. TRAIECT. ORDINIBUS
PRIMI LOCI ADSCRIPTO;
CONSILII AGGERIS LECCANI
SUPERIORIS ADSESSORI
S. P. D.

HENRICUS WETSTENIUS.

SPonte quidem , nec tamen absque
gravissimis rationibus ad Te pro-
perant , Vir Per - Illustris , haec
P. Francii V. C. Posthuma. Nemo enim
in his oris vivit , qui ignoret Te propen-
sissima esse voluntate in elegantiores litte-
ras , ut & in illos qui iis sunt instructi
atque

DEDICATIO.

atque ornati quam maxime. Inter quos Tibi fuit, & meritò, dulce nuper decus meum, Jo. Georgius Graevius, suavissimo ingenio atque stupenda eruditione celeberrimus, universi Orbis litterati, atque hinc & Tuum delictum. Fuit & hic noster P. Francius, à singulari eloquentia atque mellifluis versibus, doctis omnibus commendatissimus, quem summa semper benevolentia es complexus. Tersissimo enim ingenio tuo jamdudum ipse probaverat suavissimam qua canebat lyram, tum & dulces quos edebat modulos. Hinc magnus illi locus erat in sinu tuo: id quod haud semel neque perfunctorie es testatus, cum Tibi semper esset acceptissimus quotiescunque ad Te inviseret. Licet enim eo quo vivis generoso pectore domus tua nunquam non sit hospitalissima, non sinebat tamen mirificus ille tuus amoeniorum litterarum amor hunc nostrum arctiori quodam teneritudinis testimonio non cohonestare, quem & absentem innata tibi animi praestantia munusculis saepe prosequi jubebat. Quid ergo? Nonne ipso jure sibi poscunt aliquam grati

D E D I C A T I O.

ti animi testificationem tot ac tanta tua in hunc nostrum beneficia? Cui cum ipse nunc satisfacere non possit, id quod illi in votis fuisse haud fallacibus indiciis nobis est compertum, nos ejus hic vicem supplere conamur. Infeliciores certe vel hoc nomine quod ea qua ille fuit facundia aptioribus Dignitati Tuae verbis expressisset quae rudi calamo nostro attingere veremur. Tum & solita suavitate verborumque quo pollebat lenocinio in laudes Tuas ivisset, iisque quam maxime exornasset egregiam tuam dignitatem, praeclaram in obeundis muneribus dexteritatem atque fidem, excellens ingenium, insignem comitatem, munificentiam singularem, & quae aliae te ornant praestantissimae sive animi sive fortunae doctores. Neque tacuisset magnificentiam Praetorii tui Heemstediani, hortis, ambularis, zetis, vivariis, salientibus aquis, nemoribus, aliisque hujus generis amoenitatibus splendidissimi, agrum Trajectinum haud mediocriter condecorantis. Verum quum praestet filere quae captum nostrum superant, quam non apte atque

DEDICATIO.

congruenter de illis dicere , hic pedem figo. Idque eo lubentius quod ipse noster de his verba faciat , elegia nec indocta neque injucunda , quae est libelli hujus decima septima. Quod meum est Vir Per Illustris, Te summopere rogo atque obtestor, ut hosce meos conatus pro immensa Tua humanitate aequi bonique consulas , atque illos sic accipias ut sint perpetuae virtutum tuarum admirationis , tum & summae meae in Te pietatis , animique tibi devotissimi monumentum. Vale. Amstelaedami v. Kal. Novemb. cId Id cc v.

LECTO.

LECTORI BENEVOLO

H. WETSTENIUS S.

Uum post obitum P. Francii V. C. ejusdem Amici schedas ejus excuterent, reperta atque selecta sunt ea quae maxime lucem mereri judicabant, quaeque hoc libello excusa vides. Primum locum tenent Orationes tres: de Eloquentia, soluta & ligata, tum & de ejusdem usu in sacris: nunquam quidem habitae, sed habendae suo tempore si Auctor vixisset, nec tamen minus elegantes ac pereruditae, ut quae reliquis fere omnibus quas noster conscripsit palmam praeripere videantur; sive quod in hac materia facile triumpharet, sive genio indulgeret in extollendis iis artibus quas diligebat quam impensissime. Legendo enim facile percipies delectationem quam in earum compositione ipse sensit; ita sunt tersae atque jucundae.

His succedunt carmina quae pepigit egregia, ut solebat, post editionem ultimam suorum poematum ante hos octo

P R A E F A T I O.

annos a nobis adornatam : neque istis si quid recte judicamus inferiora.

Adjunctae sunt Epistolae quas Viri tum genere atque prosapia, tum & singulari ingenio ac praeclara eruditione haud parum illustres, ad illum dede- runt. In his videbis haud pauca, ad rem litterariam facientia, quae igno- rasse nolles. Videbis ut eximii illi Viri, magni (imo & maximi) fecerint prae- claram illam nostri eruditionem, melli- fluum carminum canorem, tum & sum- mam in dicendo suavitatem atque ele- gantiam; cujus artis egregia quae in vulgus emisit praecepta ita approbavit Doctissimis quibusque, ut hominis inge- nium mirarentur, qui solus fere artem pulcherrimam, si non deperditam, sal- tem plane neglectam, postliminio redu- xit atque ab interitu vindicavit. Qui vero talium ac tantorum virorum tulit calculum, eguerit-ne alia Aegide, si quis illius famam dubiam reddere tentet? Non puto. Cui enim major erit ha- benda fides, quam expertissimis harum deliciarum Magistris atque Coryphaeis? Quid?

P R A E F A T I O.

Quid? anne vir doctus, doctisque laudatus, vel propter leviculum sive calami sive memoriae errorem, subito audiet indoctus? Nugae! Sed id ut plurimum usu venit, cum Viri docti sese mutuo laceffunt, ut alter alteri velut piaculum exprobet mera titivillitia quae postea indicta vellent. Scilicet cum fervet aestu pruriens animus plurima sequiori sensu interpretamur, quae, cum deferbuerit ardor, saniori & aequiori accipi posse intelligimus. Verum haec est imbecillitas ingenii humani, & quisque nostrum suos patimur manes. At quum pullatae turbae homines, omni invidia inferiores, Virum clarissimum atque dignissimum oblatrare, ejusque laudes petulanter proscindere sustinent, hi quidem digni videntur qui rem gerant ubi vivos homines mortui incursant boves. Noster profecto nunquam in invidiam fuisset raptus nisi habuisset quod invideretur.

Sed valeant ista: ac potius vitam Nostram paucis perstringamus.

Idem illi fuit dies natalis qui emortualis XIX. Augusti, quin & fere eadem hora,

P R A E F A T I O.

hora, intercedentibus annis LIX. Natus enim fuit Amstelaedami A.C. clō lō c XLV. ibidemque denatus clō lō cc IV. Rudimenta studiorum posuit sub Hadriano Junio Scholae Amstelaedamensis tunc temporis Rectore, homine ad erudienda ac perpolianda juniorum ingenia nato, ac perfectissimi studiorum Moderatoris exemplari ut singularissimo sic & nunquam satis pro meritis praedicando. Observabat enim Vir perspicacissimus discipulorum suorum ingenia, singulisque inculcabat atque commendabat id studiorum genus, ad quod illos aptos & tamquam natos pro sua sagacitate animadverteret. Tum & unumquemque illa via ducebat quam ipse prius indigitaverat. Ingenia formabat, fovebat, demulcebat, exstimulabat praemiis atque elogiis unicuique convenientibus homo ingeniosissimus. Omnibus blandus, affabilis, mansuetus, nulli durus, nulli difficilis, hinc & nulli non exoptatissimus. Ita vero juvenum incendebat animos, ut quosdam audiverim asseverantes, maluisse se libris immori quam nulla doctrinae laude inclarescere.

Post-

P R A E F A T I O.

Postquam sub tali magistro, qui No-
stro suaserat Ovidium sibi principem ha-
beret auctorem quem evolveret assidue ac
imitari assuesceret, felicissima posuisset
tyrocinia, Leidam concessit, ibidemque Vi-
rum eruditissimum Joh. Fridericum Gro-
novium publice atque privatim audiuit; à
quo inter haud vulgares discipulos ob ele-
gantiam ingenii numeratus, eodem postea
usus est familiariter. At longe familia-
rius Jacobo Gronovio, Jo. Frid. filio, post
obitum Parentis in ejus locum successo,
tunc eorundem studiorum commilitone.

Absolutis anno cld lcc lxxix. studiis
Academicis, ad invisendas exterarum re-
giones iter suscepit. Primum Angliam,
post Galliam lustravit. Andegavi utrius-
que Juris Doctor renunciatus est. Pa-
risiis aliquantum substitit, Viris prae-
claris, atque inprimis Renato Rapino
S. J. carus atque jucundus. Hinc in Ita-
liam secessit. Romae hominibus doctissi-
mis, ut & in aliis locis quae invisebat;
Florentiae verò ipsi Magno Hetruriae
Duci Cosmo III. innotuit, ubique quam
honestissime acceptus. Tandem patriae
suae

P R A E F A T I O.

*suae reddito Patres conscripti Anno
 clō lō clxxiv. Eloquentiae ac Historia-
 rum, deinde etiam clō lō clxxxvi. Grae-
 cae linguae Professionem demandarunt.
 Cui cum per aliquot annos non absque
 laude praefuisset, Anno clō lō cxcii. à
 Magnificis Academiae Curatoribus ad
 Cathedram Leidensem fuit evocatus. Ve-
 rum contra nitentibus Patribus Amste-
 laedamensibus, qui tali suo cive privari
 nolebant, obsequium praestare decrevit;
 à quibus & ampla stipendii accessione fuit
 cohonestatus.*

*Prima elementa mirae illius in dicen-
 do suavitatis, & actionis in qua excel-
 lebat elegantiae, semper se professus est
 debere praedicto Hadriano Junio Prae-
 ceptori suo. Verum tum demum illam ar-
 tem perfectissime excoluit, cum vidisset
 peritissimum tragoedum Adamum Caroli
 fabulas publice agentem. Quem velut al-
 terum Roscium alter Cicero summe mi-
 ratus est, eodemque modo ex illius in-
 stitutione plurimum profecit. Cujus rei
 quum ipse amplam faciat mentionem in
 Oratione sua pro Eloquentia pag. 58.*

P R A E F A T I O.

67. Sc. de illa hic plura dicere supersedeo.

Plurimas per omne vitae suae tempus in lucem emisit orationes, tum & plurima poëmatia, quorum partem selectiorem cum postea junctim publici juris fecerit, nos operosa atque inutili eorundem recensione abstinemus, illa tantum ejus opuscula enarraturi quae justa volumina constituunt, quorum fere omnia nostris typis fuerunt evulgata praeter primam editionem poëmatum & posteriorem Orationum. En tibi indicem.

Poëmata in 12°. clō lō c lxxii.

-- eadem in 8°. clō lō c xcvi.

Orationes in 8°. clō lō c xcii.

-- eadem in 8°. clō lō cc iv.

Specimen eloquentiae exterioris primum in 8°. clō lō c xcvi. idem clō lō cc.

-- ejusdem specimen alterum clō lō c xcix.

Gregorii Nazianzeni Homiliam de amore paupertatis ex græca vernacule vertit & notis illustravit. in 8°. clō lō c xcvi.

His accedunt haec Posthuma, quibus tu Lector benevole frueri, conatibusque nostris in colendis & ornandis bonis litteris fave, ac vale.

ELE-

E L E G I A

I N O B I T U

VIRI ELOQUENTISSIMI ET DOCTISSIMI

PETRI FRANCII

ERgone funeribus cumulantur funera, docti
Et pereunt, quamvis turba pusilla, viri?
Destituit miseras modo princeps *Graevius* artes,
Et secum innumeras contumulavit opes.
Vix duo trefve manent, Batavo qui litore possent
Ingenii profugas dote tenere deas.
Ecce premit sacrum, post tanti vulneris ictum,
Amstelii vatis mors necopina caput.
Francius Amsteliae celeberrimus urbis alumnus,
Jam cinis & magni nominis umbra, cadit.
O studiis inimica lues! ô nescia magnis
Parcere, nec Clario Parca benigna choro!
Si sedet ingenuas delere ferociter artes,
Et decus hoc Batavo tollere rure placet,
Non operosus erit de docta gente triumphus,
Barbaries, paucos si modo sternis, erit.
Ibit in antiquum, si vis, gens nostra stuporem,
Et veniet, rudibus qui fuit, horror, avis.
Si tamen innocui tam dira cupido cruoris,
Quid juvat insignes tollere laude viros?
Sunt animae viles, Phoebi, sine nomine, lixae,
Et qui non docti, sed tamen esse volunt.
His poteras dextram raptis fatiare cruentam:
Nam dolor ad doctum non facit ille gregem.
Perdidimus hoc solo, si nescis, funere plures,
Et gravis ex uno vulnere noxa venit.

Car-

E L E G I A.

Carmine nam Batavis referebat saepe Maronem,
 Cum caneret magnis bella tremenda modis.
 Reddebat teneros Peligni Vatis amores,
 Alterno faciens carmina fracta pede.
 Et poterat leges numerosi implere Poëtae,
 Pindaricae tractans plectra sonora lyrae.
 Æquabatque tuos, quo Bilbilis alta superbis,
 Ingenio ludos, sive Catulle tuos.
 Saepe Syracosia tenuabat arundine carmen,
 Nec Siculi vatis gloria major erat.
 Nec minor eloquii, qua pectora lenta moveret,
 Vis erat, & culti non minor oris honos.
 Nam modo vibrabat rapidi Demosthenis arma,
 Grandia vel Tulli verba tonabat ovans.
 Heu! quoties stupuit mirandae fulmina linguae,
 Amstela; & artifices horruit Ya manus?
 Mellea vox quoties durissima pectora mulsit?
 Nectareum quoties fluxit ab ore melos?
 O! bona quot tecum perierunt, optime *Franci*,
 Quot tecum dotes in tua busta trahis?
 Plangite, confusos & ad aethera tollite fletus,
 Nota quibus linguae gratia tanta fuit.
 Tu tamen ante alios, Patriae lux maxima nostrae,
 Amstela, turbatas anxia scinde comas.
 Intulit Aufonium patriam qui primus in urbem
 Carmen, Apollinei fama laboris, obit.
 Grande decus vestrae jam *Francius* occidit urbis,
 Exequias magno, sic decet, ite viro.
 Amstela quae geminis modo laudabare Poëtis,
 Dimidium rarae jam tibi laudis abest.
 Est tibi, sitque diu, si Dîs modo cura Camoenae,
Broukhufius, bifidi splendor honosque jugi.
 Unica, *Broukhufius*, jam vestrae gloria terrae,
 Versibus Amstelium nomen in astra feret.
 Hujus ab ingenio sit fama perennior, & quae,
 Non nisi doctrinae laude cadente, cadat.

Hic

E L E G I A.

Hic faciet, quaerat ne doctum urbs vestra Poëtam,
Instar & amborum, si modo vivat, erit.
Vos quoque secessus, Trajectinaeque latebrae,
Grataque Palladiis otia nostra viris,
Heemstedique hilares frondes, genialiaque arva,
Villaque, quae *Franci* carmine nomen habes,
Fletibus Amsteliiis lacrymas confundite vestras,
Nec minor ex tanto funere luctus eat.
Quam cupide vestras celebrabat *Francius* umbras?
Quam tulit & retulit laeta per arva gradum?
Me quoties pictos spatians comitante per hortos,
Culta vireta stupens, hos dedit ore sonos.
Has mihi si sedes juveni Fortuna dedisset,
Et cineres tellus conderet ista meos!
Denique si nostras his fas miscere querelas,
Et liceat vates inter habere locum;
Accipite, ô dulces quondam, mea munera, manes,
Quae tibi, turbata mente, suprema fero.
Tu tenerae primus movisti semina mentis,
Crevit ad exemplum nostra Camoena tuum.
Te duce, facundi patuere sacraria Phoebi,
Tu mihi Pierii carminis auctor eras.
Te colui facilem, dum ferrent fata, magistrum,
Et tibi nostra fuit saepe probata fides.
Nunc quoque servabo memori sub pectore nomen,
Dulcius Hyblaeo quod mihi melle fuit.

PETRUS BURMANNUS.

PETRI

PETRI FRANCII
ORATIONES
TRES.

I. PRO ELOQUENTIA. II. PRO POETICA,
III. DE USU ELOQUENTIAE IN
SACRIS.

ORATIONES
PETRI FRANCHI

T R E S

I. Pro Religione. II. Pro Fortibus.

III. De Usu Religione in

SACRIS

O R A T I O I.

Pro Eloquentia.

UTi Regnorum ac Rerumpublicarum, ita Artium ac Disciplinarum, certi sunt orbes, certi fines ac termini, & fatales quaedam periodi. Etenim sua rerum est omnium vicissitudo, & ut Imperia, ita & studia, crescunt, florent, decrescunt, & ad suum tandem interitum prolabuntur. Nunc hoc, nunc illud, nunc aliud studiorum genus caput attollit, & prae ceteris omnibus quendam sibi vindicat principatum. Alius alium sequitur; magisque, quàm eunt homines, quàm eundum est, itur. Ad exemplum Regis, aut Principis, se quisque fingit ac format, & quò ille animum applicat, eò omnes mentem inclinant. Hinc illas, quas amat Princeps, florere potissimum Artes, & in honore esse, conspiciamus: praesertim, si accedant honores; si sua sint studiis praemia; quibus animae nobiles, quarum soror plerumque paupertas, ad magna ac praeclara omnia excitantur. Suus itaque & studiis mos est, & nunc illa, nunc alia, ut Regiminis, sic doctrinae forma, in Republica Litteraria dominatur. Nullum non Liberalium Artium genus Graeci ac Romani veteres excoluerunt; & in quavis omnino scientia ac disciplina illustria nobis exempla reliquere quàm plurima. Sed ut Artes alias omnes, ita prae omnibus Eloquentiam, quam rerum Reginam vocat Euripides, excolebant. In

eadem erant sententia Itali, qui, transcuntibus Ionium Graecis, inter Artes ceteras potissimam Eloquentiae operam impenderunt. Eadem mens Gallorum, eadem Germanorum, eadem Majorum nostrorum, qui, elapso jam saeculo, & subsequenter aliquot annis, nullum magis studium aliud, quam hoc ipsum, expoliverunt. Quam viam si ipsorum deinde posterius institissent, nec in alia potius omnia transiissent, longe melius atque praeclarius res sese nostrae haberent. Sed ex quo in publicas passim scholas admitti, & doctrinam suam divulgare ceperunt, alia potius studia, & ab his diversa, ut Graecae ac Latinae litterae, ita & omnis cum iis Eloquentia concidit. Existimabant videlicet, nihil esse praestantius sapientiae studio; quod nemo unquam sanus negaverit: credebant scilicet, inane esse Eloquentiae studium; quod nemo unquam sanus concesserit. Rebus sese attendere, non verbis, agebant. Quasi vero res sine verbis exprimi possent: aut, quibus illae verbis exprimerentur, tantundem foret. Ab eo tempore immane quantum, Philosophos inter & Litteratos, divortium factum est. Et ut longiorem viam respuunt homines, ac suis sibi ratiociniis blandiuntur, ita hac neglecta, alteram illam eligere, & in Philosophiae castra transire cepit universus prope modum terrarum orbis. Eadem studendi ratio obtinet hodie. Omnes Philosophiae, pauci Litteris, Eloquentiae nemo attendit. Illi ipsi, qui Litterarum sese studio devovent, Eloquentiae saepe studium negligunt. Illi, inquam, ipsi, qui Eloquentiam profitentur, nihil saepe minus, quam Eloquentiam, docent; & illius ipsius artis, quam docent, vix naturam, vix rationem, vix nomen intelligunt. Nusquam Eloquentia discitur, nusquam docetur; immo, an ulla sit Eloquentia, an ulla
un-

unquam fuerit, dubitatur: certe, quae vis sit illius, quem usum habeat, ignoratur. Libros antiquos legunt, Eloquentiam non animadvertunt. Historicos Junioribus explicant, Orationes Historicorum, quae Historiae anima, pene non attingunt. Oratores, Poëtas, quotusquisque legit, aut quotus etiam quisque, si legit, intelligit, & quod illis est proprium, capit; multo minus aliis indicat, ostendit, commonstrat, & artificium omne Poëticum aut Oratorium explicat. Si Grammaticum aliquem sensum, aut Criticum illis exhibeat, si ritum aliquem veterem, nec notam omnibus consuetudinem è suis quasi ruderibus eruat, abunde suo se functum officio putat. Non culpo ista, sed probo, & imitari, ut possum, studeo: illa vero sufficere, ita Scriptores istos intelligi, ita Oratores aut Poëtas fieri, nego ac pernego. Nec male dixit ille, qui dixit; Poëtas explicare, rem esse propriam Poëtarum. Quod de Poëtis ille, ego non minus vere de Oratoribus dico; à nemine eos recte, nisi ab Oratore, praelegi & exponi posse. Quare, cum Eloquentia, non nisi ex Historicis, Oratoribus, ac Poëtis discatur; cum à tam paucis intelligatur; cum nec in scholis, nec in Academiis doceatur; cum nec in Foro, nec in Ecclesia aut à paucissimis fane exerceatur; mirum est, tantum ejus esse neglectum, despectum, contemptum; & nobilissimam olim artem, ut vilem & abjectam, sub pedibus hodie proteri, & conculcari? Quae cum ita se habeant, quis non animadvertit, quantopere sit, non dicam utile, sed necessarium, Artem hanc vindicari, & ab orco in lucem protrahi, ac pristino suo nitore, in quantum fieri possit, splendorique restitui? Feci id sedulo, feci aliquot annis, & ab ipso Professionis initio quanto potui opere allaboravi, ut, & scribendo & dicen-

do, in hoc Eloquentiae campo, commissos mihi discipulos exercerem. Quo successu id fecerim, quaeritis? Non eo, quem mihi promiseram; quod partim auditorum meorum, partim & aliorum, nonnulla forsan & mea, factum est culpa; dum contra torrentem niti me animadverto, & tot rudes atque imperitos, tot invidos ac malevolos, quibus eundum est obviam, superari pene posse diffido. Quid itaque faciam, aut quid agam porro? Desistam? Non finit animi impetus. In incepto pergam? Suadet commodum publicum: exigit officii ratio: hortantur ad id amici; hortantur & inimici. Exorti enim sunt nuper, & magno exorti sunt numero, qui Eloquentiae lumen extinguere, qui rem Oratoriam perdere, & è rebus humanis eximere, si possent, vellent. Hui malo medicinam fieri & rei utilitas postulat, & ipsa necessitas flagitat. Id cum à nemine factum sit hactenus, à me cum maxime putavi fieri oportere. Quod si ullum opportunum est tempus rem istam aggrediendi, hoc ipsum est scilicet, quo omnes Eloquentiae hostes, quodam quasi agmine facto, ipsam Eloquentiae arcem oppugnant; quorum insultus & impetus omni conatu & opera est repulsandus. Aut causa prodenda, aut ejus suscipienda defensio est. Fecissem id multo ante, nisi alia quaedam intervenissent, quae istud consilium interruperunt, & prius à me componi ac perfici debuerunt. Nunc ulteriorem res moram non patitur, ne causa nos cecidisse existiment, ne exultent ac triumphent hostes, nostrumque silentium suam esse victoriam putent. Et pulchra jam sane ac peropportuna se ostendat occasio, quae praeteriri à me non debuit, M. Fabius Quintilianus. Institutiones ejus oratorias expositurus, omnis Eloquentiae promumcondum, quid convenien-

nientius facere potui, quam si Eloquentiae defensionem susciperem? si Eloquentiae vobis usum ostenderem? si Eloquentiae hostes, & juratos Artis Oratoriae inimicos, telis oratoriis, & ipsius Eloquentiae armis, hoc est, invictissimis rationibus & argumentis, ex hac ipsa penu depromptis, sternerem ac profligare? Bona causa periclitatur; urget necessitas; deest defensor. Ego me patronum exhibeo: in arenam descendo: Et, quamquam ne Hercules quidem contra duos, ego tamen, & causae bonitate, & rei veritate suffultus, universam istam Adversariorum meorum, contra me ingruentium, aciem non reformido. Si cadam, gloriose cecidero: si vincam, luculentam victoriam reportabo. Stat à parte veritas, quae, etiam nuda, nulla arma, nulla tela, nullum hostium impetum pertimescit. Nulla hasta, nulla galea, nulla aegide indiget. Hanc ego mihi comitem malim, quam fabulosam illam Poëtarum Minervam, quae priscis semper Heroibus comes adjungitur. Hac ego, atque hac sola fretus, Eloquentiae causam defendo; eam, ut personam, considero; ut ream ante me colloco; &, pro ea verba facturus, more antiquo, more Oratoribus proprio, ejus in me tutelam, patrociniumque suscipio.

Sed, quid ago? quid molior? Eloquentiae causam suscipio? Defensore indiget Eloquentia? O, Marce Tulli, qui multarum saepe causarum Patronus fuisti, tu Eloquentiam, quae in aliorum est patrocinium comparata, desideraturam ullum unquam patrocinium credidisti? Exclamare nunc tecum libet: ô tempora! ô mores! Quo saeculo vivimus? Quas scholas habemus? quas Academias? In exilium agitur Eloquentia, & tuam tecum sortem experitur. Evigila Marce Tulli, evigila, & artem tuam ab injuria vindica: aut illa

nobis arma suppedita , ad hostes Eloquentiae debellandos , quibus tu olim Clodium , Pisonem , Verrem , Vatinius , Catilinam , Antonium , hostes Reipublicae , debellasti. Utinam viveres , & artis adversarios tuae , tuo ipse exemplo confunderes , tua voce disjiceres , tui oris fulmine perderes ! Et tu , Marce Fabi , nam & te appello , qui te Oratorem non minus bonum , quàm Rhetorem praestitisti ; qui Institutiones nobis Oratorias reliquisti , & verum ad Eloquentiam iter aperuisti ; quid diceres , si viveres hodie ; si saeculi nostri barbariem intuereris ; si tot contemptores conspiceres illius artis , quam tuo quondam saeculo contempsit nemo ? Nonne fanaticos istos esse homines judicares ? Non impetum eorum retunderes ? Non manum cum hoste consereres ; & Artis tuae inimicos omnes styli tui mucrone configeres ? Adeste itaque , M. Tulli , M. Fabi , & auxiliares mihi manus porrigite. Vobis ducibus , vobis auspiciis , hoc gesturus sum bellum : vestris armis , vestris copiis , communem hostem aggrediar ; & pro ea arte , quam tanta cum laude exercuistis , tanta cum gloria docuistis , cum artis ejus inimicis , cum Eloquentiae hostibus , quoniam vos non potestis , quantis potero viribus , decertabo.

Duo sunt hominum genera , quorum alii Sapientiae , alii Eloquentiae animum applicant. Illos doctos , hos disertos vocamus. Ita Romanorum doctissimus audit Varro ; disertissimus , Cicero ; non quod disertus non fuerit Varro , aut doctus non fuerit Cicero , sed quòd in illo doctrina , in hoc Eloquentia eminebat. Qui rem utramque junxerit , sine dubio vicerit. Sed ea est imbecillitas humani ingenii , ut quivis non possit omnia. Hinc alius hanc , alius illam eruditionis sibi partem excolendam sumit. suus cuique genius considerandus ,

us, & Naturae ductus: considerandae item, quae tractantur, materiae; non enim uno omnes & eodem pertractantur modo. Aliae solidam doctrinam requirunt; aliae styli elegantiam postulant. Styli nitori attendere, Eloquentiae proprium. Ea autem est duplex, vel Soluta, vel Ligata. De Ligata, quae Poëtarum, nihil dicam hodie, dicturus alio tempore, & fortasse brevi. De Soluta, quae Oratorum, hodierno acturus sum die. Ea vero rursum est duplex, Interior, & Exterior, quae ex iisdem ambae fontibus oriuntur. Illam cum Poëtis, hanc cum Histrionibus, habent Oratores communem. De utraque dicturus sum, sed de illa potissimum. Per Eloquentiam itaque, ut vim vocabuli capiat, non id intelligo, quod intelligi vulgo solet, omnem in genere Philologiam ac Litteraturam, quo sensu hodie Professores Eloquentiae nominantur, etiam qui nullam unquam Eloquentiam tractant; sed sensu suo, sensu proprio, sensu eo, quo Veteres acceperunt, qui Oratorum per eam Eloquentiam intellexerunt. Quid autem est illa? Non inanis loquacitas, ut multi putant: non linguae volubilitas, ut nonnulli existimant: sed ratione non destitutus, & verbis elegantibus profluens, ac diffusus sermo. Quid enim est eloquentia, nisi dicendi prudentia? nisi copiosa, ut Cicero vocat, sapientia? Qui enim operam dat Eloquentiae, ut ait idem, operam dat Sapientiae. Rationem & Orationem in suo sermone non distinguunt Graeci. Cur? Unam & eandem rem uno & eodem exprimendam vocabulo censuerunt. Idem nos docent Latini, qui duobus quidem vocabulis, sed sono magis, quam sensu, diversis, hoc ipsum nobis significant. Quid enim est illis Oratio, nisi, quae ore profertur, Ratio? Jam vero, si Oratoris officium est, dicere apposite ad persuadendum, quis

apposite dicere potest, nisi qui prudenter, hoc est, observato & rerum, & personarum, & locorum ingenio? Est ergo prudentia, est sapientia, est ratio ipsa, ratione constans, rationem in se involvens, Oratorum oratio; immo est aliquid amplius, quam ipsa ratio: aliud est enim, simpliciter ratiocinari; aliud, ita ratiocinari, ut moveas, ut persuadeas, & in partes tuas alios trahas; quod Oratoribus proprium, & quidem solis. Id Eloquentiam appellamus, quae nihil est aliud, nisi prudens ac sapiens, & cum Ratione consentiens ac conspirans sermo. Jam autem, cum in uno & eodem homine, quem Oratorem vocamus, duo ista concurrant, quae ab animantibus nos distinguunt, quae sola hominem faciunt, Ratio scilicet & Oratio, quibus nihil praestantius homini ab immortali datum est Deo, facile animadvertitis, Auditores, in quanto olim pretio habita sit Eloquentia; quae fuerit ejus dignitas, quae utilitas, quae vis & potestas. Inter omnes reliquos populos excelluere Graeci quondam ac Romani: inter artes ac disciplinas excelluit Eloquentia; Athenis praesertim, & Romae; ubi nullum aliud magis studium floruit; ubi templum suum Eloquentia habuit. Maximus ibi erat Rhetorum numerus, maximus Oratorum. Ab illis praecepta Rhetorices à prima statim infantia accipiebant: ab his Eloquentiam veram, in ipso rerum actu, discebant. Frequentabant quotidie Forum; disertissimos quotidie viros audiebant, & ad eorum sese imaginem conformabant. Utiles erant civibus, utiles urbi, utiles Reipublicae, à cujus saepe cervicibus fatalem interitum depulerunt. Patriae erant amantes, Tyrannorum hostes, Libertatis vindices, quam vita ipsa cariorum habebant. Quare, cum tantum inde utilitatis perciperent, non summo tantum studio artem hanc ex-

excoluerunt nobilissimae gentes istae, sed & praecel-
ra ab omni aevo ingenia, suis eandem scriptis ad se-
ros usque posteros transmiserunt. Ipsum illud
monstrum Naturae, ac prodigium, Aristoteles,
non dubitavit nobis Artem Rhetoricam tradere,
qua nulla unquam consummatio extitit. Idem
apud Graecos tentarunt, Demetrius Phalereus,
Dionysius Halicarnassensis, Longinus, Hermoge-
nes, alii: apud Latinos, praeter Cornificium, &
M. Tullium Ciceronem, id omnium optime prae-
stitit in perfectissimo & absolutissimo opere, quod
habemus prae manibus, in Institutionibus Oratoriis
suis, M. Fabius Quintilianus. Sapienter itaque ju-
dicarunt, sapienter item fecerunt, sapientissimi ho-
mines, Graeci illi veteres ac Latini, qui suos hanc
artem liberos docuerunt, qui nobis hanc relique-
runt, quâ nulla alia in societate humana, in omni
vita, in omni studiorum genere, utilior ac fru-
ctuosior. Circumducite oculos per omnes Artes ac
Disciplinas, nullam esse videbitis, in qua singula-
rem non usum habeat Eloquentia. Verum me di-
cere Veterum, quae supersunt, clamitant monu-
menta: nullus etenim liber aut Graecè scriptus
est, aut Latinè, in quocunque genere studiorum,
qui non summam passim Eloquentiam spiret. Sed
id nunc non ago: ad mores nostros respicio: Scho-
larum & Academiarum nostrarum rationem habeo:
atque ita in animum induco meum; ita mihi cer-
to persuadeo, ac vobis me item persuasurum con-
fido; nihil in scholis, nihil in Academiis nostris,
hac ipsa, quae nunc illic jacet tantopere, Eloquen-
tia, majore cum fructu & commodo, doceri ju-
venes posse. De Theologia, de Jurisprudencia,
de Medicina, nihil dicam; quarum alia ratio est:
Facultates enim istae vocantur; quoniam sin-
gulari quadam facultate pollent, & peculiarem
suum

suum proferunt fructum. De illis loquor, quae his inserviunt, quas harum famulas & ancillas vocant, quas nostrae professionis tractare homines solent, quorum illi Philosophi, hi Philologi nuncupantur. Consideremus horum studia hominum, & quid Professores doceant, quid studiosi discant, antequam ad altiora se studia conferant, contemplemur. Ut manum ferulae subduxerunt, & liberiores vivendi modum jam adepti sunt adolescentes, alii, tanquam minus utilia, sicco haec pede transfiliunt omnia, & cruda studia sua in Forum ac Templum propellunt, nec ullos eorum gradus fieri patiuntur. Alii Philosophiae studium, alii Litterarum, gustant tantummodo leviter ac delibant; pauci ad interiorum earum cognitionem perveniunt. Sed quomodo Philosophiam discunt? Quas Philosophiae partes attingunt? Physicam ut plurimum ac Metaphysicam; quae solae hodie Philosophiae pene nomine veniunt. Non dicam, quod dicebat Socrates; neque quem usum haec habeant in ceteris disciplinis, verbis nunc pluribus disputabo. Id brevissime dicam; multos me audivisse, Medicos, Jureconsultos, Theologos, sincere & candide confitentes, non tantum ista usum habere, quantum sibi promiserant. Illud etiam addo, & vos omnes interrogo; an in societate civili, Theoretica Philosophia majorem habeat usum, quam Practica? Nemo vestrum, opinor, audebit hoc affirmare. Quo ergo fit pacto, ut partes minus utiles excolantur; utilissimae negligantur? Quaeenam sunt istae? Ethica, Politica, Oeconomica, quae minor quaedam Politica? quarum vix nomina audiuntur in scholis Philosophorum: nam, aut non docentur, aut male, hoc est, è coenosis lacubus potius aquae istae, quam è puris fontibus hauriuntur. Logica multis scatet inutilibus termi-

mi-

minis , ad excarnificanda ingenia hominum exco-
gitatis : quanquam alia apud multos Logicae forma
fit , hodie & barbarici termini isti ab ipsis ridcan-
tur Philosophis , qui modo habent aliquid sanita-
tis. Scientiae Mathematicae , ob nimiam suam
subtilitatem , multos deterrent , paucos admittunt ,
nec in suum omnes sacrarium ingredi sinunt. Ve-
nio ad Litteratores. Quid ab his discunt Juvenes ?
Linguam Latinam , ac Graecam. recte. Gramma-
ticam , Criticam. non male. Historiam , Graecam ,
Romanam , universalem. optime. Rem Geogra-
phicam , rem Chronologicam. prudenter sane.
Rem Antiquariam , rem Nummariam , variarum
gentium mores ac ritus. laudo , probo. Sed , an
utilius discuntur haec omnia , quàm si quis Elo-
quentiam disceret ? Ego non puto , & , ut artes has
omnes longe esse utilissimas judico , ita nullam ha-
rum cum Eloquentia comparari posse contendo. Pul-
cherrima ab omni aevo habita fuit ab omnibus tum
Latina Lingua , tum Graeca. Harum , ut aliarum
omnium , fundamentum ponit Grammatica , su-
perinstruit domum Rhetorica. Vim vocum ac po-
testatem , docet Grammatica ; nitorem , & elegan-
tiam , docet Rhetorica. Utrumque discit , qui Elo-
quentiam discit , hoc est , ex optimis linguis id ,
quod est optimum , seligit , & in suum illud usum
seponit. Has intelligere linguas censebitur , qui ,
quod illarum est proprium , quod habent peculia-
re , in quo prae ceteris eminent , non intelligit ?
Quid est os istud rotundum , quod in Graeca Ro-
mani lingua admirabantur tantopere ? Quis hoc ei
nomen imposuit ; quis hanc ei laudem concessit ;
nisi Eloquentia ? Genium itaque linguae non ca-
pit , & potiozem ejus partem ignorat , qui verum
Eloquentiae gustum non habet. Criticum studium ,
quod partim in rebus , partim in verbis , consistit ,
omnis

omnis est culmen eruditionis, nec cum tenella juniorum aetate ullam habet affinitatem. Nam est prius legendum; tum de eo, quod legimus, iudicandum: quod, nisi maturato iudicio, fieri ne utique potest. Historiarum cognitio, ut hominibus aliis, ita & junioribus, maxime necessaria; continent enim speculum vitae, tum privatae, tum publicae. Inter reliquas eminet Graecorum illa, ac Romanorum, principum populorum. Sed quis has ipsas pro dignitate, aut rei, aut scriptoris, exponat, qui ad eloquentiam non attendat? Quid habent Scriptores isti praecipui, qui omnes sunt disertissimi, prae aliarum Historicis gentium, si Eloquentia negligatur? Quid volunt nobiles illae Conciones, quae magna pars sunt Historiae? Quis eas intelliget, quis explicabit, qui vim dicendi non sentit, qui artificium in iis summum non animadvertit, qui istum verborum ornatum, ac splendorem, non videt? Universalem Historiam noscere, vix unius est hominis, nedum istius aetatis. Plus promittunt Universales Historiae istae, quam praestant; & elabuntur prope è memoria citius, quam discuntur. Rem Geographicam, rem Chronologicam, ut pro parte cognoscere necessarium, ita penitus in illam inquirere, non studiosorum opus esse istud existimo. Rei Lapidariae, rei Nummariae, & universae illud studium Antiquitatis, quod omnium nunc propemodum mentes hominum occupavit, ut per se laudabile, & ad multa est utile, ita non video, quid cum hoc nostro studio, quid cum Eloquentia, habeat comparandum. Illi modo ne profit, huic vero ne noceat, quod apud omnes passim gentes sit receptum id studium. Quod illud nunc est, hoc nostrum fuit: & ut nunc Reges ac Principes rem amant Nummariam, ita populus princeps, ita victor ille gentium populus,

c

è ceteris artibus omnibus, eloquentiam diligebat. Sed non ex more & consuetudine cenferi res debet, ac suo per se pretio aestimari. Quid? Vetus aliquis Nummus; vetus Inscriptio aliqua; mutae & evanidae litterae, cum sermone ratione praedito, cum verborum splendore, ac lumine, cum nobili aliquo carmine, cum Oratione, cum Epistola comparabitur? Si affirmant homines, ipsos id lapides negaturos puto. Damnas ergo hoc studium? Non damno. Laudo ac probo; virosque doctissimos, qui suam in eo operam collocant, amo, aestimo, & in honore maximo habeo: sed hoc ferre non possum; ab ista parte tam multos, ab hac neminem stare; rem Nummariam ab omnibus excoli; Eloquentiam, quae tanto est potior, negligi; nec à vulgo doctorum tantummodo, sed & à viris interdum doctissimis, praeteriri. Officit enim Eloquentiae studio studium istud Antiquitatis, nec ullum cum ea aut habet, aut habere potest, commercium. Junioribus certe, de quibus nobis est sermo, plus nocet, quàm prodest. In faxis figuras, in Nummis imagines, contemplantur. His oculos pascunt, his tempus impendunt, alia omnia negligunt, ac magno deinde fastu contemnunt. Quanto rectius litteras scriberent, aut disertam aliquam orationem componerent, & in hoc Eloquentiae studio, quo nullum nobilius aliud, suam illi industriam collocarent! Nihil sane ea nobilius, nihil praestantius, à Natura datum est homini: nihil majore cum fructu, quod ostendisse pro parte videor, doceri Juventus potest. Atque haec non mea tantummodo, sed omnium pene gentium, ac populorum, sententia est. De Graecis ac Romanis nil dico: in confesso res est. De Italis loquor, ac Gallis; quae politissimae gentes summo semper studio, atque omnibus ingenii

vi-

viribus, Eloquentiam exercuerunt, & in magno honore, in magno eam pretio habuerunt. Nam, post renatas in Italia litteras, cum omnes in eam Artes ac Disciplinas inveherent Graeci, quid prius aut avidius arripuerunt, quàm Eloquentiam, Itali? Hinc Bembi, Manutii, Politiani, & innumeri alii, istud inprimis studium excoluerunt, quorum omnium nemo, non optime, non politissime scripsit, & Tullianum nobis saeculum revocavit. Horum exemplum secuti sunt Galli, & Budaeos, Fabros, Muretos, alios, orbi litterato dederunt. Quid de magno dicam Erasmo, qui ad summam eruditionem styli nitorem conjunxit, & vix ulli, aut Veterum, aut Recentiorum, hac in parte concedit? Quid de Majoribus nostris, qui sub initium fundatae in his regionibus Academiae, ut aliarum Artium, ita & Eloquentiae fundamenta jecerunt? Quid de Josepho Scaligero, qui in has oras Eloquentiam intulit, & ad veterum normam, ad aurei saeculi genium, scribere Batavos docuit? Quid de ejus alumno, Daniele Heinsio, quid de Hugone Grotio, quid de Dominico Baudio; quorum omnium scripta summa eloquentia, summa elegantia, sunt exarata? Jacuit ex illo hoc studium, & spreta apud nos passim ac neglecta est Eloquentia, quae ab omnibus excoli, quae in publicam lucem protrahi rursus, ac produci debuit. Quid enim ea utilius, quid fructuosius, non dicam in Disciplinis, quod jam ostendi, sed in omni vita, tam privata, quàm publica? Nullus enim est sermo, vulgaris etiam ac quotidianus, & quàm maxime familiaris, in quo locum non habeat suo quodam more persuasio. Quanta cum Eloquentia imperiti saepe homines verba faciunt, eosque, qui audiunt, in assensum trahunt? Quam simpliciter, quam Naturae convenienter, in familiaribus saepe col-

colloquiis sermones ferunt? Quam clarè, quam dilucidè, quanto nitore & elegantia, quo sensu ac motu, animi saepe motus explicant? Ut in amore, in dolore, in ira se gerunt, & Oratorum saepe artem exercent, qui Oratoriam nunquam didicerunt? Jam in rebus domesticis, cum uxore, cum liberis, cum ancillis ac famulis, quanta opus est Eloquentia; qui omnes, nunc blandis verbis, nunc asperis, gubernari debent? Id si verum in rebus privatis, quanto magis in publicis? Quid in Curia Eloquentia possit, Romani Senatores; quid in Republica, Romani Consules; quid in Legationibus, Legati omnium gentium, qui Latinis Oratores dicti sunt, docent. Nec in bello minus, quam in pace, suum obtinet locum, quod Romanorum Imperatorum apud Historicos manifestum faciunt Conciones. Et cum fileant inter arma Artes non minus, quàm leges, haec nunquam filet, & in medio armorum strepitu exauditur. Quem in finem ab Aristotele scriptam ad Alexandrum Rhetoricam existimatis, nisi ut ardentissimo Duci argumenta ad excitandum idonea militem suppeditaret? At, non isto modo sunt habitae, quo sunt scriptae, Conciones istae: non nego; & maximam partem verum est: à multis autem melius etiam habitas fuisse, quàm scriptas, non dubito; nec minus illud verum existimo. Quid de Xenophonte, de Scipione, de Caesare creditis? defuit illis Oratio ad alloquendum exercitum? Ego non puto; & contrarium plane persuadet istorum Eloquentia hominum. Sed, seu ficta sint ista, seu vera, id certe minime dubium est, receptum istum morem fuisse; & ut Imperatorum exempla, ita & verba, in bello plurimum posse; quod verum non minus est hodie, quàm olim fuit. Sed redeamus ad nostra, & ad eos, quibus verba facienda sunt publicè. In

istto sunt ordine Professores, Jureconsulti, Theologi. Professores aut Lectiones habent, aut Orationes; hoc est, aut docent, aut suadent. An hic locum habeat Eloquentia vobis omnibus judicandum relinquo. Ut hoc aliis remittatur, iis certe, qui Litteras, qui Eloquentiam, profitentur, istud minime concedendum puto. Cur Eloquentiam docent, qui non didicerunt? cur scribunt, qui scribere nesciunt? cur loquuntur, qui loqui non possunt? Jureconsultorum propria est Eloquentia, propria est Oratoria: quid enim sunt causarum patрони, nisi Oratores; quo omnes olim nomine nuncupabantur? Quis hoc mihi telum eripiat? quis hanc mihi clavam extorqueat? Ne Hercules quidem. At, aliter nostris obtinet moribus. Quid tum? Ita olim Graeci, ita Romani fecerunt, ita Galli faciunt hodie. Dubitatis? Magistrum legite, ut unum pro omnibus nominem, magnum illum in dicendo magistrum; è quo quis fructus percipi possit, quem ipse inde fructum perceperim, probe scio. Sed quicunque mos invaluerit, quaecunque judicandi sit forma, Eloquentiam in Foro regnare, tam clarum est, quàm quod clarissimum; eos enim ubique praevalere videmus, qui vel aliqua inter ceteros Eloquentia eminent. In Ecclesia vero, in Theologica cathedra, an ullum habeat locum Eloquentia, ad Theologos provoco: Conscientiam eorum appello. Atque haec tam utilis ac fructuosa, tam per omnes artes diffusa atque dispersa, & omni hominum generi tam necessaria disciplina, hoc habet peculiare, ac diversum à ceteris artibus, quod prima aetate discere eam oporteat. Omnia in Academiis nec doceri possunt, nec disci. Jacienda sunt fundamenta: monstranda est via, quam calcandam deinde Juniores habent. Discenda sunt itaque maxime necessaria, atque

que illa inprimis, quae alio tempore frustra discere cupias. Ex horum genere Eloquentia est, quam nunquam discet, nisi qui prima aetate didicerit. Haec fundi calamitas; hinc Eloquentiae iste contemptus; hinc depravatus hominum gustus; quo semel imbuti malum istum saporem in perpetuum retinent. Veteres libros non legunt; Novorum sese lectione corrumpunt; de Eloquentia nihil audiverunt; vim ejus non sentiunt; dulcedinem non percipiunt; pretium non intelligunt. Unde illud fieri existimatis, ut viri, nec ingenio, nec judicio destituti, tam male interdum scribant, & aut tantis verborum foetoribus, aut tam ineptis saepe flosculis orationem contaminent? Eloquentiam non didicerunt; Oratoriam non attigerunt; nec ullum bene scribendi aut sensum habent, aut gustum. Accedit illud incommodi, quod ea, quae non didicerunt, cum illa discere debuerunt, provectione aetate, discere jam amplius nolunt; quin & magno fastidio spernunt, nec ullo se pacto corrigi patiuntur. Emendari haec omnia poterant, si paullo aliter studia sua dirigerent Juvenes; si primum ad Litteratores, deinde ad Philosophos irent. Nam sublimia ista saepe non capiunt, & rerum, ut vocant, scientia tumidi, & inflati, verborum, ut nominant, studium supervacaneum putant. Ita pulcherrimae ac pretiosissimae rei jacturam faciunt, quam nullo deinde tempore refarcire possunt. Linguae, claves sunt scientiarum; Litterae, reliquarum Artium fundamentum; Eloquentia, anima Litterarum. Quid enim sunt Litterae, si Eloquentiam tollas, nisi merae litterae, sine succo, sine sanguine, sine sensu, sine motu, hoc est, mortuae, & omni vitali spiritu destitutae? Quam multos nobis, in omnibus artibus ac disciplinis, libros reliquerunt, & Graeci Scriptores, & Latini?

ni? Quis eos cum fructu legere; quis praestantiam illorum capere; quis elegantiam assequi; quis dicendi vim admirari; quis inter hos & illos discernere, &, in quo ab aliis differant, dijudicare, ut oportet, potest; qui Eloquentiam non intelligit? Hoc illud est signum, quo dignoscuntur, quo à Scriptoribus aliis, & à Recentiorum scriptis omnium, distinguuntur. Hoc illud est denique, quod tantum illis honoris, tantum laudis & gloriae, per tot jam secula continuavit. Quid caussae esse putatis, quod in hodiernum diem supersint, quod tanto in honore, tanto in pretio, fuerint apud omnes ab omni aevo gentes ac nationes? Quid aliud, nisi Eloquentiam? Etenim, quanquam materiae dignitas, & rerum, quas tractant, majestas, eorum scripta commendet, sine styli tamen nitore, & ea, qua valent, facundia, ad ferros nunquam posteros pervenissent. Qui ergo illud non videt, quod in scriptoribus optimis optimum ac praestantissimum est, quem intellectum, quem sensum, quem animum, istiusmodi habere hominem dicam? Quam sententiam feret, Veteres inter ac Recentiores, qui materiam scripti considerat, scribendi formam ignorat? Omnes Veterum libri optime sunt conscripti: omnes Recentiorum, pessime; nisi qui ad normam Antiquorum conscripti sunt. Hi rectam scribendi rationem viderunt, &, naturam ducem secuti, ad hoc Eloquentiae culmen, ad summum illum apicem adscenderunt. Cum his qui consentit, cum natura ipsa, cum recta ratione consentit, & veram, optimam, unicam, bene scribendi ingressus est viam: ab his qui discedit, nihil politum, nihil laudabile, nihil duraturum, conscribet unquam, & à recta quàm longissime discedit via. Id adeo verum est, non in Latina tantum, & Graeca, sed & in communibus ac vulgari-

garibus linguis, ut nemo unquam recte scripserit, nisi qui ad exemplum Antiquitatis scriptiōnem suam direxerit, & ad istam sese regulam conformaverit. Ridebunt haec homines novi: at ego vicissim rideo, & id quod dixi verissimum ac certissimum esse non puto, sed scio. Unde, tum de his, tum de illis, tam perversa saepe iudicia hominum, nisi ex hoc fonte? Quod vituperandum est, laudant; quod laudandum, vituperant; nec inter malum & bonum auctorem ullum omnino discrimen reperiunt. Quid ita? Eloquentiae gustum non habent. Hoc mentis lumine destituti, ut caeci de coloribus, ita hi de libris, aut non multo saepe melius iudicant; neque quicquam interdum acutius, quam talpae, vident. Ita incerti & errabundi fluctuant ac vagantur per omnem vitam, & dum Veteres spernunt, Recentiores plus quam par est extollunt, immo hos illis praeferunt, delectum pessimum faciunt, ac pro thesauro carbonem arripiunt. Num exigua ista est differentia, bonum habere gustum, an malum? de scriptis, ac scriptoribus sententiam ferre? hos & illos fecernere, & quid alter alteri praestet, pronuntiare? Id poterit, qui Veteres legerit: id nunquam poterit, qui in Recentium libris aetatem omnem consumpserit. Discenda est igitur Eloquentia, res pulcherrima, res tantopere necessaria; & eo discenda est tempore, quo disci potest; ut & ipsi scribere, & de scriptoribus aliis, corrupto nondum iudicio, iudicare quam rectissime valeamus. Sed, quantum tu temporis postulas, ad eam, quam nobis commendas, Eloquentiam comparandam? Duorum aut trium annorum. Hui! tantum temporis! Quid? Quas tu Artes breviori tibi tempore compares? Longum id spatium vocas, cum intra tam paucorum annorum decur-

sum & scribere discas & loqui; quod toto vitae tempore discere saepe nequeunt homines; etiam eruditi. Amissum id tempus creditis, quod tam bene impenditis? quod multo majore spatio, & eorum, quae didicere, dispendio, redemptum tam multi vellent? Sed, visne tu omnes Eloquentiam discere? an ex omnibus Oratores vis facere? Nec volo istud, nec, si vellem, possem. Naturae donum est Eloquentia; nec verum est illud, quod dicitur, Poëtam nasci, Oratorem fieri. Nascitur non minus Orator, quàm Poëta; & omnis ille spiritus Oratorius à Natura est, quae Arte tamen plurimum adjuvatur. Praecepta dant Rhetores, exempla dant Oratores, vim dicendi Natura largitur. Nec quicquam bonos libros legisse, & vel universum tenere memoria Ciceronem juvat, si quis Oratoriam istam à Natura facultatem non habeat. Quare, ut ex omni ligno non fit Mercurius, ita ex omni homine non fit Orator. Nec ego istud intendo, &, quod fieri omnino nequit, ne quicquam aggredi conor. Hoc volo. Eloquentiam omnes discant, & gustum ejus aliquem habeant, ut recte de priscis ac novis, de bonis ac malis, judicare scriptoribus queant: Oratoriae vero ipsi operam navent, & in scribendo sese ac dicendo exercent, qui ingenio valent, & aut Foro, aut Ecclesiae, consecrare sese cupiunt aliquando.

Dixi, quod dicendum habui, & eo dixi modo, quo sensi. Si quis aliter sentiat, aliter dicat. Meam offensionem non incurret, qui id modeste, qui sine calumnia, qui pro causa, ut à me factum est, fecerit. Eloquentiae causam suscepi; ejus naturam exposui; cum aliis eam artibus contuli; quantum emineat inter omnes ostendi; quo disci tempore debeat, docui; nihil doceri posse utilius, rationibus, ut puto, solidis comprobavi. Quid jam restat;

restat; nisi ut vos, Parentes, moneam; vos, Juvenes, excitem; ad hoc Eloquentiae studium communi consilio capeffendum. Vos parentes, si vestros his sacris liberos devovistis, si quam de iis spem concepistis, vestros vos liberos admonete, & quid agendum habeant, edocete. A vobis consilium capite, si studuistis, & bonas olim litteras didicistis. Veram illis viam ostendite, si eam ivistis: culpam in iis corrigite, si neglexistis. Ab aliis consilium sumite, qui vobis id ipsi suggerere non potestis; intelligentiores adite, sed, non omnibus credite. Non omnes rectam viam cognoscunt, non omnes incedunt, & quam suis quisque pedibus trivit, aliis omnibus praeferendam putat. Discant Linguas, Latinam, Graecam, Hebraeam, quae reliquarum omnium fontes; discant Litteras; discant Historias; discant Antiquitates; discant Eloquentiam, sine qua nullae sunt Linguae, nullae sunt Litterae, nullae Historiae, nullae Antiquitates, nullae Artes, nullae Scientiae. Haec eas omnes illustrat; haec iis animam, haec iis vitam inspirat. Ceterae rem unam tractant: haec longe ac late patet, & per omnes se disciplinas spargit atque disseminat. Ad hoc itaque studium liberos vestros accendite, necessarios sumptus, legitimum tempus concedite, nec immaturo, ut saepe fit, voto vota vestra praecipitate. Vos vero, qui Parentibus vestris, ut vitam, ita & obedientiam debetis ac reverentiam; eorum monita auscultate; eorum consiliis obtemperate; rem sedulo agite; studiis diligenter incumbite; mentis vires intendite; Eloquentiae in primis operam date; quam si neglexeritis, eo, quod in Graecis ac Latinis litteris, quod in universa Antiquitate pulcherrimum est, per omnem vitam carebitis. Bonos mecum libros evolvite; Ciceronem ante omnia legite;

Quintilianum audite, quem explicandum nunc sumpsimus, & explicare vobis porro tentabimus. Exempla dat Cicero; praecepta, Quintilianus; in suo quisque genere optimus; ille Oratorum, hic Rhetorum Princeps; quo nemo plenius, nemo accuratius, nemo elegantius, rem Oratoriam pertractavit. Ab ipsis cunis Oratorem format; per omnes gradus aetatis, per omnes Artes ac Disciplinas deducit, & veram scribendi, veram agendi, rationem docet. Agite itaque, generosi Juvenes, & ad tam insignis expositionem auctoris alacres ac frequentes concurrите. Ego illum, vos me sequimini: illo duce, me comite, si non ad summum, ad aliquem certe Eloquentiae gradum pervenietis.

Video me, Audd. dum de Eloquentia loquor, ad Eloquentiae arcem, ad Oratoriam ipsam pervenisse, quò jam sensim ac sponte mea me deduxit Oratio. Quid autem est Oratoria? Artium ac Disciplinarum Regina: quod de illa verius, quàm de ulla alia, dici potest. Ad hanc enim omnia requiruntur, quae in disciplinis omnibus aliis reperiuntur: haec reliquarum Artium omnium quoddam quasi compendium est: haec totum sibi hominem vindicat, nec animi tantum, sed & corporis, dotes simul omnes postulat. Requirit ingenium, requirit iudicium, requirit memoriam: & cum Artes aliae omnes mentis his facultatibus sint contentae, haec praeter haec omnia & vocem requirit & gestum. Consideremus Oratoriae partes, & verum me dixisse videbitis. Sunt autem illae, ut nostis, Inventio, Dispositio, Elocutio, & Pronuntiatio, quae alio nomine Actio dicitur. Primum ergo Oratoris officium est Invenire, hoc est argumenta ad rem, quam tractat, probandam idonea excogitare. Rem itaque tractat Orator, nec verum est, quod obijciunt, nos verba tantum

venari. Res illa quàm latissime patet, & quodcunque sub sensus cadit Oratoris materia est. Materiae igitur omnes nimis subtiles, res Physicae, Metaphysicae, Mathematicae, ab Oratoria remotur, nec ullum cum ea commercium habent. Quod si bene animadverterent homines, non tam male de Oratoria judicarent. Orationis materia sub sensum cadere debet, ut rectissime Aristoteles: Oratorius sermo sermo est popularis, ut rectissime Cicero, hoc est ad captum & mentem populi accommodatus. Res itaque omnes, quae tractari se patiuntur, ab Oratore pertractari possunt, & vastissimum est omnino Eloquentiae regnum. Ne in longum tamen excurrat, & extra orbitam divagetur, certam causam, ac peculiarem sibi materiam deligit, quam argumentis ac rationibus solidis adstruendam sibi sumit Orator. Argumenta vel Artificialia sunt, & artis subsidio inveniuntur: vel Inartificialia, quae arte quidem tractantur, non ab arte tamen, sed aliunde, proficiscuntur. Artificialia, è locis partim communibus, partim propriis, desumuntur: dupliciter enim materiam suam contemplatur Orator, & à particularibus ad generaliora ista dilabitur, quae sua natura implicita sunt inter se invicem, & cohaerent; ne ad amplificandum tantummodo ita hoc ab Oratoribus fieri existimetis. Videte nunc, quaeso; nam cum in finem haec dixi, quanta eruditione sit opus, ad res tam varias ac diversas, de quibus agendum habet Orator, animo complectendas, & eo modo, quo convenit, pro dignitate materiae, pertractandas. Videte item, quanto sit opus ingenio, ad argumenta ista omnia excogitanda: Artificialia illa praesertim; quae sola arte, solo ingenio, reperiuntur. Hinc illos videmus, qui ingenio valent, qui concipiendi & imaginandi facultate sunt praediti, idoneos esse

B 5

prae

prae ceteris ad inveniendum: illos contra, qui ca-
 carent, quanquam artem Rhetoricam optime cal-
 leant, Orationem saepe nullam posse conscribere.
 Quid ita? deest ingenium, deest imaginatio, deest
 inventio; quae omnis Eloquentiae, omnis Orato-
 riae, fundamentum: quid enim dicat, qui, quid
 dicturus sit, nesciat? Proprium itaque inventionis
 ingenium est, unde argumenta omnia ista, tan-
 quam ex ubere quodam fonte, proveniunt. Et,
 cum finis Oratoris sit persuadere; munus, ut cum
 attingat, docere, delectare, movere; facile intel-
 ligitis, non iisdem semper, sed diversis ac variis,
 hoc est ad persuadendum idoneis argumentis, uti
 Oratorem debere: & cum munus ejus sit triplex,
 argumenta quoque triplicia esse oportere. Docet
 ergo Orator, hoc est rem, quam defendit, exponit,
 ac solidis eam rationibus adstruit. Huc pertinent
 λόγοι. Delectat idem, & gratiam hominum ca-
 ptat, quem in finem mores eorum habere cognitos
 debet. Huc pertinent ἡθῆ. Movet rursus animos
 hominum, & interiores animi aditus perscrutatur.
 Huc pertinent πάθη. Graecè enim efferre haec ma-
 lo, quam Latinè. Prius illud commune habent
 Oratores cum aliis: duo reliqua propria sunt O-
 ratorum. Communem itaque cum Philosophis ra-
 tionem habemus. Ratiocinatur Philosophus, ra-
 tiocinatur Orator, sed suo quisque more ac mo-
 do. Philosophicas rationes ab omnibus velle exige-
 re, prorsus est insanire, atque omni plane ratione
 destitui. Ignorant Artium fines, ignorant naturam
 & indolem, qui hoc ignorant. Ratione igitur uti-
 tur Orator non minus, quàm Philosophus, sed ra-
 tione communi, ratione vulgari ac populari, cujus,
 ut diximus, popularis est sermo. Si aliter faceret,
 ineptus ac ridiculus esset: immo vero aliter facere
 non posset. Repugnat rei natura, repugnat ratio ipsa,
 quac

quae à Philosophis Philosophico , ab Oratoribus Oratorio , tractari more desiderat. Probat ergo rem suam , & id quod intendit certis ac solidis , & à rei natura petitis , confirmat argumentis Orator ; atque invictissimis rationibus judicem , non verbis , aut arte , convincit. Sed intra hos limites non consistit , & cum sufficiat aliis , simpliciter , quae dicunt , probare , ulterius pergit , & hoc proprium habet Orator , quod non doceat tantum , sed & delectet. Nam cum ad voluntatem non minus , quàm ad intellectum , suam dirigat orationem , ut in eam sese insinuet , eam probe noscat oportet. Quod ut via fiat & ordine , in vitam hominum intueatur , in speculum illud inspiciat , mores hominum contempletur , observet , dignoscatur , & omnis aetatis , omnis conditionis , indolem ac naturam , sententias & opiniones habeat perspectas , necesse est , ut gratum auribus , gratum animis , proferre sermonem possit. Cumque vel boni , vel mali , sint homines , & in hanc aut in illam partem naturali omnes inclinatione propendeant , virtutes ac vitia noscere , & universam morum doctrinam habere cognitam debet : non ut simpliciter ista cognoscat , aut Philosophico more de vitiis ac virtutibus differat , sed ut interiorum hominis animum perscrutetur , & quid in eo lateat animadvertat. Quod quàm sit difficile studium , quanti laboris , quantae industriae ac perspicaciae , per sese patet. Quid enim est difficilius , quàm animum hominis noscere , qui sua nunquam sponte se prodit ? Qui semper se abscondit , occultat , dissimulat , & videri negat ? Quanquam autem summae sit difficultatis , voluntatem hominis noscere , majoris tamen est , cogere , trahere , rapere , & in suum assensum , invitam etiam ac nolentem perducere ; quod Oratoribus concessum est solis. Docere ac delectare ,
com-

commune habent cum aliis ; movere ac persuadere , proprium est Oratorum. Hic exultat , hic triumphat , hic regnat Orator , hic imperat , & longe ac late pro suo ipse lubitu dominatur. Non enim sufficit illi , quod ratione mentem convincat , quod aurem suavitatem demulceat : per aures descendit ad animum , & omnes in eo affectus , aut excitat , aut componit. An leve esse putatis , affectus hominum regere , voluntates in manu habere , & quò velis , inflectere ? Num rem exiguam existimatis , id posse , quod nulla ars alia , quod Ratio ipsa non potest ? Ratione vincitur intellectus , ratione non vincitur animus. Vident enim saepe , quae recta sunt , homines , sed facere nolunt : hic , quod Ratio nequit , Oratio conficit , & verbis , nunc blandis , nunc asperis , volentes ducit , nolentes trahit. Quae ista vis magica ? quae dicendi potestas ? quod & quale ingenium non requiritur , ad argumenta omnia ista , quae ad probandum , ad delectandum , ac movendum faciunt , excogitanda ? Ut autem magno ingenio ad inveniendum , ita magno opus iudicio ad disponendum. Inventio dat materiam ; dispositio , formam. Altera sine altera subsistere nequit ; & necessariam sibi ambae operam praestant. Forma , sine materia , inane figmentum est ; non enim habet cui inhaereat : materia , sine forma , merum est Chaos , rudis , indiscreta , & confusa moles ; non enim habet , quo dignoscatur. Quare falluntur illi magnopere , qui materiam solam considerant , de forma parum saepe solliciti sunt , aut eandem rebus omnibus formam imponunt. Forma facit differentiam , & , ut personas à personis , ita res à rebus distinguit. Quapropter ad formam non minus , quàm ad materiam , attendendum est : immo , si Ciceroni credimus , multo etiam magis : non enim tam refert ,
quid

quid dicas (ejus sunt verba, non mea) quàm quo modo id dicas. Formam istam dat Dispositio, quae rem disponit, ac format, & suo quamque collocat loco. Nam ut milites suos Imperator in classes atque ordines dividit, & hos inter Hastatos, hos inter Principes, hos inter Triarios ponit, hos Velitum numero habet; sua sic argumenta, quae Oratorum sunt milites, distinguit ac secernit Orator, & unicuique, prout horum indiget opera, primum, medium, ultimum, assignat locum. Et ut corpus humanum suis constat membris ac partibus, suo singulis ordine collocatis; ita Orationis hoc corpus suas item, & suo positas ordine, habere partes oportet. Partes istae sunt quinque, quarum duae ipsius rei, duae hominum causa sunt comparatae; Confirmatio ac Refutatio; Exordium & Epilogus: quinta rarius utimur; nec enim semper narrandum est. Jam quanto judicio opus ad omnia ista digerenda? ad universam istam aciem constituendam? ad omnia ista membra suo recte corpori applicanda? Qua pugnandum constantia? quo ardore, quo impetu? ut infringenda adversarii tela! ut exanimandus est hostis, ac debellandus! Qua arte, quo lenocinio captanda judicis benevolentia? quo animi motu movendus est idem ac persuadendus? quo artificio dividendum? quo, si opus, narrandum? Summum haec omnia postulant, ac singulare judicium, summam in dicendo prudentiam ac sapientiam, ut suo quidque loco & tempore, ut suo quidque ordine proferatur. Cum vero finis Oratoris sit, persuadere: officium ejus primarium, considerare quid in re unaquaque ad persuadendum sit accommodatum, agnoscitis mecum, Audd. sine multo illud judicio fieri nequaquam posse. Ceterum, cum tam verbis, quàm sententiis, constet Oratio, nec rerum tantum, sed

&

& verborum, Inventio fit, ac Dispositio, apparet, de verbis non minus, quàm de rebus, esse cogitandum. Video ad hunc sermonem ingentem multitudinem hominum magno in me saltu impetum facere: quibus ego omnibus unum oppono fortissimum ac disertissimum virum. Quem? C. Jul. Caesarem. Quid ajunt sapientes nostri? Rebus attendendum, non verbis. Quid ait Julius Caesar? Verborum delectum, Eloquentiae fontem esse. Quibus credemus? sciolis ac nasutulis istis? an maximo Oratori non minus, quàm Imperatori? Sed auctoritate vincere nolo, si ratione non possum. Ea autem tam clara, tam evidens, ut mirum sit, esse nonnullos, qui in tam manifesta luce caecutiant? Ac primum quidem interrogo homines istos, verbis, an sine verbis, exprimendae sint rerum imagines. Verbis, credo: nam aliter, quàm fieri potest. Adhibenda sunt igitur verba, ut, quod ipse mente concipio, cum alio id communice, & aut scripto, aut ore, quid velim, significem, proferam, eloquar: unde ista pars Oratoriae Elocutio dicitur. Quibus autem verbis id faciam; rem repraesentantibus; an, à re alienis? Prioribus illis, opinor: eum enim sunt in finem reperta. Ea vero cum vel propria sint, vel translata, quibus utar? & his & illis; prout rei natura, ac materiae ratio postulat. Propria res optime exprimunt, & suo eas nuncupant nomine. Propriis utuntur Philosophi, Medici, Jurisconsulti, Theologi, & omnes illi, qui in Didactico genere scribendi versantur, hoc est, qui docent, ac nihil intendunt praeterea. Translatis utuntur Historici, Oratores, Poëtae; qui non docent tantum, sed & delectant, movent, persuadent. Propria intellectum, translata animum feriunt: unde ad illos proprie pertinent, qui sermonem ad animum dirigunt.

Pro-

Propriis semper utimur, translatis, non semper; hoc est nunquam; nisi ubi aut necessitas exigit, aut verborum splendor requirit. Nam, cum plures sint res, quàm voces, quod propriis dici nequit, translatis dicendum est necessario. Hinc omnes translatis utuntur, hoc est, uti coguntur, & scriptores & homines; sed utuntur illis omnes alii parcius; Oratores, crebrius; qui sine ulla saepe necessitate, ad majestatem ac dignitatem Orationis ista sibi comparant ornamenta. Haec autem, ut cum Philosophis, & omnibus illis, qui animi sui sensum simpliciter explicant, nullam habent affinitatem; immo vero, obsunt illis ac nocent, & Orationem eorum ineptam ac ridiculam faciunt: sic Oratoribus, qui politè & ornatè dicunt, qui placere ac movere student, non conveniunt tantum, sed & summopere sunt necessaria. Ab illis non requiruntur, ab his exiguntur, & ab eorum sermone abesse neutiquam possunt. Vulgaris ac popularis, plebeja & protrita Oratorum oratio est, haec si tollas, nec habent, quo se distinguant, ac super alios omnes erigant, atque attollant. Tropi ac schemata, lumina & colores sunt orationis, quibus nobiles isti pingunt artifices. Nam ut coloribus picturam variat; umbra, ac lumine, distinguit Pictor: ita suos habet colores Orator, quibus orationem exornat, & picturam istam colorat; ita umbras habet idem, & lumina; alia enim sub umbra occultat, alia in lumine collocat; ut illa in obscuro latere, haec extare prae ceteris videantur. Et ut grata ista varietas videntium oculos allicit, picturam commendat, ac multo esse pulchriorem facit: sic justa eorum temperies sermonem Oratoris exornat, illustrat, illuminat, immo vero animat atque vivificat, ac suum ei succum & sanguinem, suum omnem colorem, sanum illum vegetumque, suppeditat. Jam vero, cum alia verba
sint

sint Nova, alia Antiquata, alia usu recepta, non promiscue omnibus, sed usu tantum receptis, uti convenit Oratorem: hoc est iis, quae, non passim ac vulgo, apud omne genus Scriptorum, sine ullo discrimine, ut nonnulli male existimant, sed apud aevi melioris auctores, apud Ciceronem, Caesarem, Livium, optimos scribendi magistros, ac paucos insuper alios, reperiuntur. Quanquam enim omnes legendi; non omnes tamen sunt imitandi; nec ex omnibus omnia, sed ex optimis optima, sunt seligenda. Ea autem sunt optima, quae rem optime exprimunt, & coloribus eam suis depingunt. Sed non eligi tantum verba idonea, verum & digeri eadem debent, ac disponi; ut suo quidque loco ponatur, nec pro altero alterum, pro priore posterius, constituatur. Nam, ut rerum, ita & verborum est ordo; quem qui turbat, & intellectum, & aurem offendit, & omnem verborum splendorem ac nitorem tollit. Nec enim perspicue loquitur, nec ornate, qui verborum situm & ordinem confundit atque pervertit. Jam quanti est illud negotii, quam subtilis acutique iudicii, haec omnia posse discernere; cum saeculis saecula, cum scriptis scripta componere; ad singula verba attendere; nec optima tantum eligere, sed & justo illa ordine collocare? Videtis, opinor, verum esse, quod diximus; Verborum delectum fontem Eloquentiae esse; nec tam referre, quid dicas, quàm, quo modo, hoc est, quibus verbis, quàm idoneis, quàm rectè dispositis, aliquid dicas: quod quàm pauci intelligant, & Veterum, Recentiorum, atque hodiernorum inprimis hominum scripta, omni verborum ornatu, omni saepe lumine destituta, faciunt manifestum. Nam post aureum illud Ciceronis, & Augusti aevum, prolabente sensim imperio, prolapsa item est Eloquentia; quam mul-

multis post saeculis recentiores demum Itali restituerunt; à qua posterioris deinde temporis homines iterum recesserunt; quorum alii humi repunt, ac nunquam fere assurgunt; alii tam obscure scribunt, & intricate, ut vix ulli, vix ipsi, suam saepe scriptionem intelligere valeant. Id homines isti, docte scribere; quod moleste scribere, Caesar Augustus; inepte scribere, Fabius noster vocat. Quid? recte scribit, qui ea scribit, quae nemo intelligit? qui scriptores omnes confundit? qui sine verborum ornatu, sine delectu, in chartam, quicquid legerit, conjicit? cum verborum non minus, quàm rerum, habenda sit ratio diligenter? Nihil hoc verius esse, quivis ultro fatebitur, qui naturam & indolem Eloquentiae paullo considerarit attentius. Nam cum peculiaris illius ac proprius sit character, non ornate tantum, sed & copiose dicere, hoc est, unam & eandem rem aliis verbis, aliisque sententiis dicere, quis non videt, magnam verborum & copiam, & delectum, habere Oratorem debere? Unum atque idem dicendum est, sed non uno & eodem modo. Varianda est dictio, & dicendum est aliquid amplius, quàm dictum erat: quae res mirifice facit non ad amplificandum tantummodo, verum etiam, ad persuadendum, qui scopus est Oratoris. Ita enim crescit, & augeatur Oratio, attentus ac suspensus manet auditor, dum aliquid aliud, dum aliquid amplius, dici animadvertit; & in ipsum altius animum descendit ac delabitur veritas. Plus semel haec inculcanda, ac vice plus simplici repetenda est: easdem fores pulsare; eandem ferire incudem oportet: non enim statim se reddunt, nec uno homines modo persuaderi volunt. Quod hunc movet, illum non tangit. Qui ad primum saepe argumentum immobilis est, ad secundum nutat, ad tertium cadit, &

se victum agnoscit. Cum pluribus rem habet O-
rator, cum multorum ac variorum hominum coe-
tu, diversae sunt sententiae hominum, & tot sen-
sus saepe, quot capita. Eos omnes ut moveat, &
in suam ipse sententiam trahat, non una inceden-
dum est via, sed varia prorsus atque multiplici, ut sco-
pum illum suum attingat, & ad propositum finem fe-
lici tandem cursu deveniat. Instillandae virtutes, era-
dicanda sunt vitia. Quis una id vice perfecturum se
sperat? Idem ergo, sed alio modo, dicendum est;
quo nomine commendat Ulysssem Ovidius: qua
arte veteres omnes usi sunt Oratores: nec alia
quisquam via quicquam unquam persuaserit. At-
que id tum rei natura, tum ipsa insuper necessitas
flagitat: à nobis praesertim, qui tanto post tempo-
re vivimus; qui omnem gratiam novitatis non tam
à materia quàm à forma mutuari debemus. Quid
enim dici nunc potest, quod non dictum sit prius?
quid proferri in medium, quod non sit prolatum?
quae tractari materia, quae non sit dicendo ex-
hausta penitus, atque consumpta? Quare, cum vix
novi quicquam adduci hodie possit, injurii sunt,
& rei ipsius parum intelligentes, qui novi semper
aliquid postulant. Multo illi melius facerent, si
rebus antiquis novam formam inderent, quàm si res
novas in scenam producerent. Res novae nec dici
semper possunt, nec debent. Antiqua est veritas; &
à multis probata. Eam si probandam suscipimus,
quibus argumentis id fiet, iisdem, an aliis? Iis-
dem omnino, si recte se habeat, sed alium in mo-
dum formatis, alio in lumine positis. Si de suo
quaedam addere poterit, quibus rem eandem con-
firmet, recte; & hactenus novi aliquid potest pro-
ferre: reliqua, per se vetera, novam tantummo-
do formam desiderant. Eam qui repraesentat, no-
vi aliquid dicit, dum novo more rem dicit, dum
no-

nova fit forma , quanquam non fit nova materia , quae nova semper esse non potest. Quid novi dicet Jurisconsultus ? quid novi Theologus ? Extra Corpus Juris vagabitur ? à Sacra Scriptura recedet ? Neuter hoc modo , aut probabit quicquam , aut persuadebit ; & ab ipsa quàm longissime veritate recedet. Quid ille , qui de veritate , aut de vitio aliquo loquendum habet , idem dicet , quod antiqui , an aliud aliquid ? Idem , credo , cum eadem virtutum ac vitiorum natura fit hodie , quae olim fuit ; sed alio tamen , si sapiet , non eodem modo : ut , quanquam fit idem , aliud tamen , non idem , esse videatur. Idem , si eodem modo dicatur , aurem offendit : si alio , aurem oblectat ; animum movet. Nova itaque non semper materia , nova semper forma requiritur ; quam qui exhibet , rei , quam tractat , satisfacit , immo vero è veteri novam facit. Quid , quod non meliora sunt semper , ac non multo interdum pejora , Veteribus nova ? Quid , quod vetera ista revocanda , atque iteranda sunt saepius ? Nunquam enim sat dicitur quod nunquam sat discitur. Quid , quod non tutum est semper , ac periculosum aliquando quàm maxime , quod novum est , dicere ? Novas saepe res cupiunt , qui res novas proferunt. Quae rixae , quae turbae , tum in Republica , tum in Ecclesia , à rerum novarum amatoribus istis non sunt exortae ? Quàm turpiter sese dedunt interdum viri , cetera non indocti , dum nova veteribus , dum singulares suas opiniones vulgatis ac receptis praeferunt , dum nihil dicere , de quo dictum est , volunt. Quanto rectius tempus impenderent , si de disponenda potius forma utilis alicujus materiae , & omnibus notae ; quàm de inaudita , incognita , à nemine pertractata , sed inutili saepe , & infructuosa plane materia , laborarent ? Quanto majore cum fructu

cognitas veritates affererent, hanc aut illam virtutem, hanc aut illam Artem, suis quique Discipulis commendarent, ac publico potius commodo, quàm nominis sui gloriae, famaeque consulerent. Sed, nova desiderant homines: novi aliquid proferendum est. Non repugno, non abnuo: sed novitatem istam magis in forma, quàm in materia, colloco. Hanc non semper, illam semper esse novam oportet. Materiam cum aliis communem habemus; forma tota est nostra, tota est nova, hoc est, nostro more, novo more, disposita. Nihil itaque novi dicit, qui novam rebus formam inducit? Ego sane ita existimo, & cur ita existimem, abunde jam ostendisse me autumo. Quid, quod non semper est novum, quod pro novo venditur? quid, quod pro novo habendum, quod, ut novum, producit? Nolite enim putare, nihil novum vocari debere, nisi quod nostro demum faculo reperitur. Etiam, quod vetus est, novum est: ubi res in defuetudinem abiit; ubi sepulta & oblitterata est; ubi è tenebris rursus eruitur, in lucemque protrahitur. Quod per se vetus, nobis est novum. Haec ipsa, de qua nunc loquimur, Eloquentia, quam antiqua, quam vetus? Referti ea sunt libri, tum Veterum, tum Recentiorum. Hoc ipsum tamen, quod loquimur, novum est. Quanquam enim nihil à nobis dicatur, quod non ab illis sit dictum, hoc tamen modo rem istam tractavit hactenus, quod sciam, nemo. Quin & res ipsa est nova, quae de novo producit, quae qualis fuerit, quae an unquam fuerit, à plurimis ignoratur, à multis negatur. Adeo quidem, ut illud ipsum, quod agimus, & publicas hasce, quas introduco, Recitationes, rem esse novam clamitent homines, cum hoc ipsum Veteres crebro, ac diebus fere singulis egerint. Immo vero
id

id ipsum, quod ad partem Eloquentiae alteram spectat, nonne totum est novum, nonne totum est meum? Quis enim artem hanc docuit unquam? quis fando de illa aliquid inaudivit? Eant nunc homines, mali illi ac maligni, & nihil me novi dicere crimentur, cum artem illam ab orco revocem, quae nullis è libris discitur; quae, nisi viva voce, perfecte disci non potest. Quamobrem, cum idem saepius, cum idem aliter sit dicendum; cum nova semper esse non possit materia, cum nova semper esse debeat forma; per sese patet, quanta sit vis Elocutionis, quam necessarius verborum delectus. Id vero magis etiam apparebit, si naturam causarum, & diversa earum genera consideremus: aliter enim in Demonstrativo, aliter in Deliberativo, aliter in Judiciali loquendum est: quae singula non peculiarem tantummodo Dispositionem, sed & peculiarem praeterea Elocutionem desiderant. Verum, ut in Causarum generibus, ita in scribendi ante omnia Characteribus illud est observandum; qui, non è Rhetorum cerebro, sed ex ipsa rei natura, suam ducunt originem. Res enim per sese vel tenues sunt, vel mediocres, vel sublimes: unde sua nascitur sponte triplex dicendi character. Hos ut quis recte distinguat, hoc est, ut tenuia leviter ac simpliciter, mediocria temperate, sublimia cum dignitate dicat, ac maiestate, quo non verborum delectu, quo non opus iudicio? Nec vero existimetis, leve hoc esse, aut tralatitium, stylos discernere. Si quid mihi creditis, qui rerum istarum aliquem certe usum longo mihi tempore videor comparasse, nihil est difficilius: cum admodum pauci, cum vix doctissimi, quod sit illorum discrimen, intelligant. Quam putido saepe stylo scribunt homines etiam eruditi, ut nullos veterum

libros legisse, nullum cum bonis scriptoribus habuisse commercium videantur! Illi ipsi, qui Ciceronem manibus terunt, non ausim dicere edunt, ne eos involvam in quos id non convenit, quàm parum saepe, quis stylus sit Ciceronis, quid simplex illud ac naturale, quid plenum, copiosum, magnificum, mirabile atque divinum, dicendi genus, percipiunt? Ciceronem legunt, & quod proprium est Ciceronis, non animadvertunt: multo minus suis id scriptis, suis Orationibus, exprimunt. Quid aliud agunt homines isti, nisi quod malo suo sapore universum saeculum imbuunt, atque corrumpunt; & pro vera, pro genuina, falsam nobis Eloquentiam introducunt? Ipsi Veteres, adeo illud est rarum, & Ciceronis aevo proximi homines, quod magis est admirandum, vix istud valere discernere. Nam M. Tullii morte, omnis cum eo mortua pariter, & extincta prorsus est Eloquentia. Pro simplici enim, pro naturali illo genere dicendi, quo veteres usi fuerant Oratores, Declamatorium dicendi genus exortum est. Seneca Rhetor, Philosophus Seneca, optimus morum magister, Auctor Eloquentiae pessimus, conciso illo suo & acuminato genere scribendi omnium gustus, omnium mentes infecerant. Nobilissimus ille Plinii Junioris in Trajanum Principem Panegyricus, quo nihil in isto genere extat usquam praestantius, non ab omni immunis est fucò; & haec ipsa in eo acumina, si non nimis quaesita, nimis certe crebra, comparent. Ad exemplum Antiquitatis, & ad istam Veterum normam solus omnium scripsit, aliosque scribere docuit, M. Fabius Quintilianus. Praeter hunc unum, & Caelium Firmianum Lactantium, inter tot Latinos scriptores, Ciceronis stylum, Ciceronis genium, assequi potuit nemo. Unde non im-

me-

merito, & vere omnino, Fabius noster, illum demum profecisse pronuntiat, cui Cicero placere cecipisset; hoc est, qui naturalem illam simplicitatem, & conjunctam cum ea, sine fuko ac lenocinio, majestatem, gustare jam incepisset. Magnam habent affinitatem simplicitas ac majestas, & majorem quàm opinamini. Altera ex altera oritur: è simplicitate majestas, è majestate simplicitas. Quod vere simplex sua se simplicitate commendat: quod vere magnum, sua se comprobant majestate. Ex utriusque mixtura naturalis orationis nascitur pulchritudo; nihil enim est pulchrum, nisi quod naturale. Naturale est porro, quod intra naturae terminos manet, quod nec infra naturam deprimitur, nec supra naturam attollitur. Quod infra naturam est, humi repit; quod naturam excedit, tumidum est & inflatum. Neutrum potest placere, quia neutrum est naturale: alterum enim minus, alterum plus dicit, quàm rei natura desiderat. Haec inter se temperare, & naturalem illam simplicitatem cum naturali majestate conjungere, non cujusvis hominis esse, cuivis vestrum arbitror apparere. Hic est character aurei saeculi, quo boni se scriptores insigniunt; & duo illi prae ceteris, praeclara illa Romanae Reipublicae lumina, ac divina prorsus ingenia, M. Tullius Cicero, & P. Virgilius Maro. Nihil illis simplicius, nihil illis est grandius; nihil pulchrum est magis ac naturale. Ipsam Naturam scripsisse existimes: adeo ex illius omnia fontibus hausta sunt. Cur autem tam istud difficile est, ut tam pauci hoc intellexerint, ac suis nobis scriptis repraesentaverint? Miramini? Re naturam inspicite, & ipsi videbitis. Confinia sunt virtutibus vitia, nec facile à se invicem fecerni queunt. Si vel paululum fines istos excesseris, quod virtus fuerat, vitium fit, nec virtutis amplius

numero censerì potest. Ita recti specie fallunt nos ista, atque decipiunt. Ut res se habet in vita, sic in Eloquentia. Quod infra simplicitatem subsistit, humile fit, pro simplici; quod supra majestatem adscendit, pro sublimi, fit turgidum: in stylo mediocri non tam pronus est error; quoniam ille inter priorum duorum interiores sese limites continet, & ab utroque virtutes potius, quàm vitia, mutuatur. Acutum esse oportet, qui haec omnia videat; qui simplex ab humili; qui grande atque magnificum, ubi facilius lapsus, ubi gravior casus, à tumido & inflato secernat; ad quem lapidem, ut in aureo suo libello ostendit Longinus, scriptores etiam optimi offenderunt. Haec à se invicem separare, haec inter se permiscere, & è tam diversis dicendi generibus unum aliquod corpus conficere, ita ut cohaereant omnia, neque alterum alteri obstat, quanti sit laboris, percipitis. Atque hoc in singulis non tantum Orationibus, separatim consideratis, sed in una & eadem etiam Oratione, quae è diversis istis constat generibus, est observandum. Nulla enim aut est, aut esse potest, Oratio, quae tota sit è genere tenui, quae tota sit è sublimi. Permiscentur inter se ista, ac temperantur. Et ut pictores, quod jam supra attigimus, umbras habent & lumina, ita habent haec eadem Oratores. Hoc in umbra, hoc in lumine collocant; & prout haec vel illa pars extat, ac prae ceteris eminet, ab ea denominatio sumitur, & Oratio ipsa, aut tenuis, aut sublimis, aut mediocris, appellatur. Ista temperies umbrae ac luminis, tenuis styli ac sublimis, & in utriusque confinio positi, praestantem, eximiam, nobilem reddit, uti picturam, sic & Orationem. Id omnes semper Veteres Oratores; id Marcus ante alios Tullius fecit: aliter fieri nec debet, nec potest.

Si

Si quis è tenui stylo Orationem totam conficeret, semper humi serperet; si quis è sublimi, semper nubes captaret; utrumque audientem offenderet. Assurgendum interdum; & ab intenso illo ac sublimi tono remittendum est aliquid aliquando. Delectat ista varietas, & omne aurium fastidium tollit. Unum & eundem dicendi tenorem, unam & eandem chordam, respuit auris; &, ut in re Musica, ita in Oratoria, nunc lenius quiddam amat, nunc grandius, nunc ex utroque compositum sonum, ac temperatum. Sed, ut nemo deberet hoc facere, etiamsi posset; ita nec posset, si vellet. Repugnat rei natura: repugnat subjecta materia. Nam cum de rebus non aequè semper grandibus loquimur, non uno de iis modo loquendum, non uno esse stylo utendum, res ipsa clamat. Qui enim res leves magnificis verbis enuntiat, risum praebet, & è musca, quod dicitur, elephantum facit: qui contrà res graves verbis effert tenuibus, maiestatem rei imminuit, dignitatem tollit. Levia itaque leviter, gravia graviter, mediocria mediocri stylo sunt repraesentanda: in quo omnis fita est Eloquentia. Hoc est, verba rebus accommodare; hoc, naturaliter loqui; hoc, rei naturam exprimere; ut, quanta ad rem, tanta ad Orationem fiat accessio. Nihil habeo, quod dicam praeterea: dixi enim, quae ad rem pertinent, omnia: neque quicquam dixit amplius Cicero; cujus ista sunt verba. Sed ut haec dicere non molestum est admodum (nam qui Tullium, qui Fabium legerit, idem potest) ita haec eadem facere, & rebus haec exhibere, non verbis, sumnam habet difficultatem. Multa saepe effutiunt homines, ut haec intelligere videantur, qui horum omnium nihil, praeterquam quod legerunt, intelligunt. Si nihil legissent, nihil perciperent: quanquam ne hoc

ipsum quidem percipiunt: & multa in cassum verba sine ullo saepe intellectu profundunt. Ille rem demum intelligit, qui quid agendum sit novit, & quod agendum est facit. Alterum Rhetoris est, alterum Oratoris. Nos Oratorem informamus, non Rhetorem: quanquam Orator esse non possit, nisi qui Rhetor. Sed nos adscendimus altius, & ad summum Eloquentiae verticem tendimus; neque quenquam pro Oratore agnoscimus, nisi qui non tenuiter tantum, ac mediocriter, sed &, ubi opus, sublimiter dicat: quod totius caput est rei. Verum, ut triplicem illum stylum dignoscere, & eo, quo par est, loco adhibere debet Orator, ita duplex rursus stylus est alius, concisus nimirum & copiosus, quem non minus perspectum habere, & loco, quo convenit, applicare, artificem nostrum oportet. Eodem laborat vitio, quanquam contrario, aequè enim peccat, quàm alter, qui conciso semper utitur stylo, quàm qui copioso. Ex utroque facienda mixtura est, pro rei, quam tractamus, natura; & nunc concisum ac brevem, nunc largum ac copiosum, esse convenit Oratorem. Conciso genere utimur in refellendo, cum verbis illis aculeatis, ceu telis ac spiculis, sternendus est adversarius: copioso, in amplificando, cum se dilatat atque diffundit, cum tanquam parta victoria, de hoste suo triumphat, & exultat Oratio. Atque hoc per universam non minus Orationem, quàm in locis illis propriis obtinet. Semper enim varianda est dictio, & nunc in arctum cogenda, nunc explicanda, ne auribus fastidium pariat, quarum judicium, teste Tullio, longe est superbissimum. Quod esset discrimen Periodorum, si aequè breves omnes essent, aut longae? si omnia membra essent aequalia? Monstruosa ista foret Oratio, & ne per horae quidem quadrantem audiri istius-

istiusmodi posset Orator. Quin ne duae quidem Periodi, ejusdem mensurae ac longitudinis, conjungi sibi invicem debent. Ne duo quidem, quod amplius, ejusdem Periodi membra, in quibus non aliqua saltem sit differentia, sunt conjungenda. Legite, quaeso, Ciceronem, & cum cura attendite, nulla Periodorum, nulla membrorum, usquam apparebit aequalitas. Aequalia tamen sunt omnia: ex ista enim partium inaequalitate Orationis aequalitas nascitur. An omnia corporis nostri membra sunt aequalia? Monstrum esset, non homo, qui ita esset à natura compositus. Inaequalia tamen membra ista aequale faciunt corpus, & justam illam diversarum inter se partium convenientiam. Quid aedificium? quid totum hoc universum? nonne è variis constat partibus, majoribus ac minoribus, apto inter se ordine colligatis? Ars imitatur Naturam. Et ut summus ille rerum Opifex omnium, quod cum reverentia dixerim, majorem hunc format, ac minorem mundum, ut suum in terris aedificium Architectus, ita suam construit Orationem, & è partibus non aequalibus ita eam fingit ac disponit Orator, ut, non minus quàm domus, non minus quàm corpus, suam illa habeat aequalitatem. Ceterum, uti duplex est stylus, qui in omni regna Oratione, strictus ille ac diffusus, ita duae sunt virtutes primariae, quae ad universam Eloquentiam pertinent. Nam, cum finis Oratoris sit unicus persuadere, & nunc lenia verba, nunc aspera, ad persuadendum sint accommodata, ex ipsa rei natura duplex illa profluit virtus, quam in suis nobis Heroibus describit ac depingit Homerus; dum in Nestore suavitatem dicendi, in Ulyssè vim ac vehementiam repraesentat. Alterius orationem melli dulcissimo comparat: alterius, nivi assimulat, ex altis montibus, magno

magno cum impetu, decidenti. Pulchra imago, & eximia plane tabella! Utraque virtus Oratori quàm maxime necessaria; utraque omni aetati decora; senibus tamen suavitas, viris aevo maturis vehementia magis est propria. Qui alterutram habet, magnum ego Oratorem: qui utramque, Oratorem perfectissimum dixero. Tam rarum autem est illud, ut nesciam, an, praeter Ciceronem, id ulli unquam datum sit homini. Isocrati defuit vis; Demostheni, suavitas: unus omnium Cicero tam Ulyssis, quàm Nestoris; tam Demosthenis, quàm Isocratis, eloquentiam exhibet; nec sua se magis dulcedine, quàm dicendi gravitate commendat. Nescias, in utro magis excellat, & in utroque eloquentiae genere aequalem plane palmam reportat. Cum defendit, quid eo est suavius? cum accusat, quid vehementius? Quae orationes Demosthenis, cum hujus Verrinis, cum Catilinariis, cum Philippicis, ut de aliis taceam, fuit comparandae? Aut ego haec non intelligo, aut major est Demosthene Cicero: quo nihil grandius, nihil magnificentius, nihil in ullo scribendi genere usquam est excellentius. Sed, neque rem invenire; nec eandem disponere; nec, ut convenit, eloqui; atque ad haec omnia stylum suum accommodare; quicquam juverit Oratorem nostrum; nisi accerserit aliquid, quod mire facit, tum ad dulcedinem orationis, tum ad dignitatem. Istud autem aliquid Numerus est; sine quo nec Orator haberi, nec ullo modo eloquens censeretur potest. Nam, cum cursus quidam esse debeat orationis, cum Eloquentiae quoddam esse flumen oporteat, quo intuitu amni comparatur Horatio Pindarus, unde hunc cursum, hoc flumen, suam habere originem creditis? E copia; an è situ, posituque, verborum? Ex utroque. Recte. Sed è posteriori praecipue.

Non

Non enim tam ex abundantia illud, quam ex apta eorum collocatione dependet; è qua iste nascitur Numerus. Leve hoc quibusdam videbitur, ac nullius momenti. Scio. Et ita palam dicere non verentur, qui aliter sentire deberent, qui & aliter sentiunt, sed, ut causae suae inserviant, ut inscitiam suam defendant, totum hoc esse fictitium, & imaginarium, persuadere nobis conantur. Quid? Imaginarium, & fictitium est, in quo tantum operae posuit Cicero? In nulla enim parte Rhetorices suae diffusior est, quàm ubi agit de Numeris. Ego vero cum tam insigni artifice, quàm cum imperitis hominibus, & nihil horum intelligentibus, sentire malo. Tanti autem est illud, ut diserta nulla esse possit oratio, quae non est numerosa; neque magnus unquam Orator extiterit, qui Numerorum rationem non habuit. Tanta porro est difficultatis hoc ipsum, & tam subtilis indaginis, ut vix quisquam Recentiorum, vix quisquam etiam Veterum, eorum recte naturam perceperit? Nam, praeter M. Tullium Ciceronem, praeter hunc ipsum Fabium nostrum, & quem nominavi, Laetantium, praeter M. Antonium Muretum, ac nonnullos insuper Italos, pauci admodum, & pauciores quàm credimus, singulare hoc artificium, à tot retro saeculis, intellexerunt. Regnat in hoc genere Tullius. Hoc habet ille praecipui, & hac se parte distinguit à reliquis Scriptoribus omnibus. Ne eos quidem excipio, qui eodem cum eo tempore, eodem aevo, vixerunt. Inter omnes auctores Latinos duo sunt tantum, qui accuratissimam Numerorum intelligentiam habuerunt; in Poëtis Maro; in Oratoribus Cicero. Dico aliquid amplius; sed non habebitis fidem dicenti; dicam tamen: hi ipsi Numeri Tullium; hi ipsi Virgilium faciunt. Sine Numeris, iterum dico, nec Tullius
Tul-

Tullius, nec Virgilius esset Virgilius. Reliquae, quas habent, virtutes communes sunt illis cum aliis: hic eorum character est proprius, ac singularis, & cum scriptore nemine alio communicandus. Ex istiusmodi, ut apparent, minutiis; è tam tenuibus lineis magnorum illorum Artificum noscuntur manus. Videtis, opinor, quàm non sit imaginaria res, aut fictitia, multo minus ridicula, Numerus; cuius vim ac naturam ab omni aevo paucissimi; optimo aevo, duo tantummodo perceperunt. Atque hanc ego rationem existimo, cur tam copiosus sit in hac ipsa pertractanda materia Tullius. Multos habebat inimicos, multos contradicentes, quos convincere, quibus os obstruere, ac palam ostendere suo illo scripto debebat, ut numeros suos habent Poëtae, & suos habere numeros Oratores. Duplex enim est Numerus; Oratorius, ac Poëticus. Apertior est Poëticus; obscurior, Oratorius; qui tanto hoc difficilior, quanto eodem obscurior: minus enim apparet. Sed diversus omnino est Numerus à Poëtico Oratorius, & è diversis plane pedibus conficiuntur. Qui in Poëta laudabilis est, culpatur in Oratore. Et ut in soluta oratione vel integros versus, vel dimidiatos, inferre vitium est, ita Numeros adhibere nimis apertos, ac mere Poeticos, in magno item vitio ponitur. Dactylum cum spondeo, in fine praesertim Periodi, respuunt Oratores. Jambis ante omnia delectantur. Ex jambis enim, teste magno magistro, Oratorum contexitur sermo. Unde difficile adeo, jambicum versum evitare; minorem praecipue; qui oculos, ut plurimum, fugit. Nam acutis hic admodum oculis, vel acutis potius cum esse auribus convenit, qui non ad verborum tantum structuram, sed ad ipsa verba, immo vero ad syllabas, & ad omnes omnino litteras, tum Vocales,
tum

tum Consonas, debet attendere. Earum concursus, earum vicinitas evitanda; ne ullus sit usquam hiatus, ne ulla sit usquam asperitas; aut ejusdem soni similitudine offendantur aures. Quid ago? Nimium dixi: secretum artis aperui. Sed, aures non habent, nec facile imitabuntur. Apparet ex dictis, quid non, in rebus etiam minimis, sit observandum. Quod si longe difficillimum dixero, verum dixero: Nam in universa orationis structura nihil est difficilius. Credite, Auditores, credite, ac mihi, qui experiundo hoc didici, fidem habete: nihil est difficilius. Haec res remoram injicit; haec plurimum faceffit negotii, plurimum creat laboris, in componendo: quae si ita se non haberet, bene meditata materia, etiam sine scripto, ex tempore etiam, hunc ipsum locum conscendere, & oratione vos alloqui publica sustinerem. Quod cum fieri nequeat, in lingua praecipue peregrina, & scribendum ei sit necessario, qui diserte velit ac polite loqui; sic illud ipsum, quod scripsit, ediscere, ac suae mandare memoriae debet. Nam, praeter ista, quae diximus, omnia, singularis omnino requiritur in Oratore memoria. Non enim sufficit ei, si ingenium, si judicium habeat, si ornate, copiose, numerose scribat, nisi & insigni memoria valeat, qua ista omnia retinere, & ore non minus, quàm pectore, proferre possit. Ut autem alia multa, ita & hoc proprium ac peculiare, nec cum Scriptoribus ceteris, ne Poëtis quidem, habent Oratores commune; quibuscum tanta sunt alioquin, & tam arcta cognatione conjuncti. Ad solos idem pertinet Fabularum actores, cum hoc tamen discrimine, quod aliena illi ediscant; hi, sua. Actores sunt ambo; illi, rerum fictarum; hi, verarum. Quanto autem plus fidei in rebus veris, quàm fictis; tanto in horum sermone, quàm illorum, plus
item

item fidei postulatur. Sine memoria verò dictorum omnium perit fides. Immo, ne agit quidem, qui è scripto praelegit. Quid enim habent, quod agant, oculi? quid manus? quid reliquae corporis partes? Scriptum inspiciunt, torpent, nihil agunt. Nihil enim agere merito dicitur, qui non id, quod agendum est, agit. Jam vox ipsa quàm debilis, cui omne paene robur eripitur, in qua nihil prope firmum ac stabile, dum Orator è scripto praelegit, dum vix saepe legit, quod scripsit, & ad verba tere singula fluctuat, haesitat, cespitat, ac sine ullo Eloquentiae flumine proferenda pronuntiat! Ore ergo ac voce, quod à se scriptum est, eloqui; ac singulari, si quisquam, memoria praeditus esse debet Orator; si fidem verbis constare, si auditoribus suis placere, atque ea ipsa, quae dicit, qui finis illi est ultimus, cupiat persuadere. Viva voce utendum est, ut vivos excites motus. Eadem cum Actione jungenda est, à qua separari non potest; à qua si divellitur, nulla est. Praeterire hoc loco non possum pessimum illum Academicarum fere omnium morem, è scripto potius, quàm è memoria, ea quae scripta sunt proferendi. Quis enim hodie Professorum, qui nostri sunt Oratores (de Latinis loquor) suas non è cathedra praelegit orationes? Quo quid frigidius? quid à natura orationum magis est alienum, magisque contrarium? Isto modo si Antiqui dixissent, omnes eos illico destituisent, & Halcyonia fuissent in Foro. Nunc malus iste mos obtinet passim, & qui aliter fecerint, rem insolitam aggredi, & novi aliquid moli-ri videntur. Quin & exorti sunt quidam, qui palam & dicere & scribere audeant, non aliter fieri oportere. Qui cum ipsi aliter faciant, quid agunt aliud homines isti, quàm ut nostram sententiam probent, suam condemnent? Sed, cum alia veterum,
alia

alia nostra sit ratio, & aliter nunc habeantur orationes, quàm olim, amitti videtur hoc tempus, quod in ediscendo impenditur, nec tantum in eo operae esse collocandum. Nihil habeo, quod contradicam: dummodo, nec illas orationes, nec se Oratores esse, isti nobis homines fateantur. Et sane, si verum agnoscere volumus, quid istae sunt orationes, quae hoc vulgo nomine veniunt, nisi dissertationes, nisi merae narrationes? Scio orationem posse vocari quicquid cum ea vel minimam habet affinitatem. Sed ego proprie loquor; & orationes proprie dictas intelligo; nec habendas pro talibus censeo, in quibus nulla persuasio. Tales autem aut paucae scribuntur, aut nullae. Arroganter haec à me dicantur, an vere, multorum annorum experientia comprobat. Quod si recte comprehenderent homines, non, quicquid è cathedra proferunt, quicquid chartae illinunt, orationem illico, specioso nimium titulo, nuncuparent. Quanto ille prudentius, quanto inquam aptius ac convenientius, qui suam nuper orationem, ad Gallicae gentis exemplum, & vere simul & modeste, sermonem Academicum appellavit? Istiusmodi orationes, ut generali significatione nunc utar, quae alicujus nobis rei historiam exhibent, aut aliud quoddam factum enarrant, è scripto, an è memoria recitentur, perinde est. Quin & bene legentem audire malo, quàm male pronuntiantem, & vel sine ullo chartae subsidio perorantem. Non in omni ergo sermone memoriam postulo: in oratione proprie dicta necessariam puto. Nec mihi quis tempus objiciat, quod ediscendo consumitur. Qui sua ediscit, qui rei ordinem novit, & vel aliqua valet facultate dicendi, non multum, ut puto, circa memoriam laborabit. Me certe res ista sollicitum minime habet, nec multum ei temporis,

aut multum laboris impendo. Quin & legendo orationem, ac relegendo, quod necessario fieri debet, etiam ubi nullum habendi propositum, antequam eam discere incipio, universam pene in memoria habeo. Sed, si vel aliquot horas, aliquot etiam dies, ei infumere ediscendae deberem, non male omnino hoc tempus impensum existimarem. Silere enim mallet, quàm non, ut convenit, dicere; ac nullam prorsus orationem habere, quàm è scripto praelegere. Scio, quid cogitetis; sed nihil respondeo. Quem enim offendit, quod chartam ante me habeo; quod oculos subinde demitto; quod pagellas inverto? Quid? Subsidium mihi memoriae, tam exiguum, denegatis, qui omnem ediscendi laborem aliis ultro remittitis? mihi recusabitur semel, quod aliis conceditur semper? mihi, vel brevissimo tempore, quod per universam aliis orationem? Quid, quod aut raro, aut nunquam è scripto aliquid praelego? Quod si facio, in rebus Historicis facio, ubi nullus est motus. In ceteris vero, quae vocem, oculum, manum requirunt, nunquam. At quorsum ista commemoro? Non solum, ut vobis ostendam, ita Veteres olim fecisse, sed & nos facere posse, & ab omnibus item hominibus, qui publice verba faciunt, fieri omnino debere.

Venio nunc ad orationis meae ultimam partem, quae à voce Pronuntiatio, à gestu Actio dicitur, & à M. Tullio Cicerone, eleganter non minus quam vere, Eloquentia corporis appellatur. Nam ut cetera mente, hoc est ingenio ac judicio, constant; ita haec corpore, & quidem solo: nihil enim aliud, praeter corpus, & corporis dotes, desiderat. Nolite autem putare, non esse hanc tanti momenti, nec in magno haberi pretio oportere, quod res sit corporea. Errant, qui hoc existimant,
&

& falluntur magnopere. Haec ipsa corporis eloquentia universae orationis est anima; nec quicquam est sine illa oratio, nisi mortuum corpus. Nam quid est oratio, etiam optime scripta, si eam tacitus legas, nisi muta, & vitali destituta spiritu litera? Ubi accedit vox, ubi accedit gestus, ubi in motu & actu sunt omnia, alia plane apparet; quid dico apparet? alia est plane, quam ante videbatur, oratio. Tum vivit revera, tum ab ore dicentis, tum à vultu & gestu, à vivi corporis motu, vitam accipit, & talis esse judicatur, talis est, qualis apparet; hoc est, talem in nobis motum efficit, qualem ille, qui dicit, impressit. Si quis male pronuntiet, male rem repraesentet, neminem permovebit: si quis verba rebus, gestum verbis accommodet, movebit omnes. Adeo ut sit verissimum Romani hoc Oratoris effatum; perinde esse omnia, ut aguntur. Res optima, si male peragitur, pessima esse videbitur: pessima, si bene, optima; aut, non mala certe: tantam vim habet Actio, tantam Pronuntiatio; tantum haec corporis eloquentia in animis hominum potest. Quae licet ad corpus pertineat, ac sine corpore non subsistat, non ipsa tamen est corpus, sed ab animo, ab interiore animi motu, unde suam trahit originem, vim suam omnem & efficaciam mutuatur. Animi motus transit in vultum, transit in gestum, transit in audientes, & qualis à nobis sentitur, ab illis animadvertitur. Animus loquitur, animus agit, animus sese movet, &, per corporis instrumenta, quos in nobis motus, in auditoribus excitat. Vox ad aures, gestus ad oculos pertinet, uterque ad intellectum, ad animum, per hos ipsos sensus, transfundit, ac transmittit orationem; quae, ut auditur, accipitur; hoc est, magis, aut minus movet, prout ille, qui loquitur, magis aut minus, hunc ipsum

percipit motum. Quod cum recte perciperet, & quantum in Actione momenti esset, probe intelligeret, non primas ei tantummodo partes, sed & secundas, ac tertias, tribuit Graecorum Oratorum antesignanus Demosthenes. Idem sentit, idem judicat Tullius; idem Quintilianus. Quo quid aliud voluerunt, nisi totius orationis in Actione sitas esse fortunas; eamque, non ceteris tantum partibus praevalere, sed & unam plus posse, quam reliquas omnes. Mediocres Oratores, hujus ope instructi, magni saepe Oratores sunt visi: boni Oratores, hac destituti, elingues & infantes sunt habiti. Ita rursus judicat Tullius, qui rem istam optime, si quisquam unquam mortalium, intellexit: ita cum eodem judicat Fabius: quorum sane virorum, in hoc praesertim negotio, magna, ne dicam summa, esse debet auctoritas. Sed ne auctoritate magis, quam ratione, pugnare velle videamur, ipsam rei naturam consideremus. Nam cum Oratoris officium sit, alterum, ore verba proferre, Orator enim aliter esse non potest; alterum, agere, unde Actor, unde causas agere, dicitur; cumque haec duo ita sint inter sese conjuncta, ut separari non possint, neque enim vox sine gestu, nec gestus sine voce potest subsistere; quis non videt, & Pronuntiationem, & Actionem proprie dictam, tam esse necessariam Oratori, ut abesse non possit. Quem enim in finem loquitur, quem in finem agit, nisi ut moveat, nisi ut persuadeat? Quod non diserte tantummodo scripta, sed & prolata oratione, immo vero, ore magis quam scripto, & hac Extérieure corporis eloquentia potius, quam Interiore, conficitur. Alteram harum ab altera distrahi ac sejungi non posse, utriusque natura declarat. Interior sine Extérieure, parte sui potissima destituitur: Exterior sine Interiore prorsus est nulla:

ni-

nihil enim habet quod dicat, quod agat, nec ulli omnino innititur fundamento. Et ut nos homines ex anima constamus & corpore; eundem in modum Oratio & corpore constat & anima. Interior eloquentia orationis quoddam est corpus; Exterior, corporis istius est anima. Ut autem sine anima corpus, ita sine hac illa, subsistere neutiquam valet; nec, sine hac corporis eloquentia, dici magis potest Orator, quam corpus, sine anima, homo. Satis ex his apparet, opinor, quam sit necessaria Oratori haec pars Eloquentiae, quae ut nomen, ita & splendorem, à dignitate corporis mutuatur: nunc quae, & qualis, sit illa, propius paullulum videamus. Haec autem tum vocis, tum gestuum, apta quaedam est conformatio. Primarias partes obtinet vox, quae ad aures, ad intellectum, ad animum loquitur: secundas, gestibus damus; qui & ipsi plurimum possunt, atque ita nobis rem repraesentant, ita ad vivum depingunt, ut non auribus eam percipere, sed coram spectare oculis videamur. In gestibus, praeter universum corporis truncum, vim habent maximam oculi, indices animi: post illos, manus; quae rem nobis ostendunt, ac non minus saepe loquuntur, quam vox & lingua. Quae circa haec singula sint observanda, nolite à me expectare, ut vobis explicem hodie. Qui plenius ea scire desiderat, legat mea specimina, quae hunc in finem conscripsimus; ubi, praeter regulas generales, quod & ab aliis factum est, peculiares insuper regulas, atque harum omnium usum, ad Ciceronis orationes accommodatum, quod à nemine factum est hactenus, animadvertet. Diximus in iis libellis, quae hac de re dici possunt, & digitum in fontem intendimus, unde omnem Artis intelligentiam, & universam tum dicendi, tum agendi rationem, haurire,

rire, qui volet, potest. Nunc istud non agimus, neque enim Artis praecepta conscribimus, sed ejus naturam & indolem rudiore quadam imagine delineamus. Circa haec duo autem, ut diximus, occupatur: quae ita inter sese conveniunt, ita conspirant atque consentiunt, ut non solummodo nequeant separari, sed & plane similes esse debeant, ac conformes. Nam cum idem intendant, eandem rem repraesentent, eadem sane via incedant, oportet. Si vox à gestu, gestus à voce dissentit, aliud aures audiunt, aliud oculi vident, & confunditur isto modo, & quid sequatur, nescit auditor. Cum vero pari passu incedunt, cum vox ad aures, gestus ad oculos loquitur, duplici isto corporis instrumento rem eandem accipimus; quae duplici rursum via ad intellectum, ad animum penetrat, & in suum, qui audiunt, assensum trahit. Jam autem, cum omnium sensuum visus multo sit acerrimus, unde & per excellentiam sensus dicitur; longeque nos fortius moveant, quae videmus, quàm quae ab aliis narrari audimus; quanti sit istud ponderis, cogitate, cum res ab auditu ad visum transfertur, cum gemino rem sensu percipimus, quam & auribus nostris audimus, & nostris quodammodo oculis usurpamus. Prius illud vox praestat; alterum gestus; qui ubi cum voce consentit, plus una nobis via verum ostendit, & miros atque incredibiles, per aures, per oculos, in audientium animis motus ciet. Quod si hoc modo ista sese res habeat, ut sane habet, omnibus, ut puto, patet, quanta sit vis Actionis, quae universae orationi, non venustatem ac gratiam, sed vitam, sed animam, sed robur addit, & fidem. Non enim plus venustatis habet oratio, quam animat actio; sed & plus fidei ac veritatis: cum contra omnem prorsus fidem amittat, quae isto motu, isto spiritu, est destituta.

Huc

Huc spectat illud de Callidio Ciceronis, qui cum venenum sibi paratum à Q. Gallio diceret, causamque tam gravem, tam ad se pertinentem, solute, leniter, & oscitanter admodum ageret, Tu istud, inquit, nisi fingeres, sic ageres? Praesertim cum ista eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas, tuum negligeres? Ubi dolor, ubi ardor animi, qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces, & querelas solet? Itaque tantum abfuit, ut inflammares nostros animos; somnum isto loco vix tenebamus: item illud Demosthenis, qui privato homini, causam illi suam sine ullo commoti animi signo explicanti, Non credo, inquit, te verum dicere; cum vero ille hoc affirmaret, & altiore jam voce, ardentibus oculis, ac totius corporis motu, ita se rem habere significaret, Jam credo, inquit, te verum loqui. Tantum in Actione momenti, tantum fidei ac veritatis putabat, ut verum ipsum, si illa desit, fictum, non verum, esse contenderet. Quod si tantum Actio potest, si pars est eloquentiae potior, quanto nos anniti opere convenit, ut istam nobis eloquentiam comparemus? Sed, unde haec comparatur? ab arte, an à natura? Si me interrogas, ab utraque. Naturae donum est eloquentia, haec praesertim, qua de nunc agimus: ab arte tamen plurimum adjuvatur. Nemo naturam tam faventem habuit, ut arte non indiguerit: nemo illam tam est expertus novercam, ut per artem non potuerit emendari. Qui plus à natura accepit, artis indiget minus: qui minus, magis. Nemo non opus habet natura; qua sine ars nulla est: nemo non, arte; sine qua nulla natura est. Opus est natura, quoniam sunt quaedam in hac eloquentia corporis, quae, nisi à Natura, habere non possumus: opus est arte, quoniam nulli haec unquam

natura tam perfecte largita est, ut non ei defuerit aliquid, quod per artem suppletur. Staturam, formam, vocem, firmum pectus, ac latus, quae plurimum tamen omnia indicendo, in agendo valent, nemo sibi dare mortalium potest. Haec nobiscum nascuntur, haec naturae debentur, haec nulla humana industria comparantur, & dona ob id naturalia nominantur. Non ita tamen haec naturae debentur, ut non ab arte sese corrigi patiantur. Multum potest natura, multum & ars potest. Multum, sine arte, natura: ars, sine natura, nihil: plurimum vero, adjuvante ac praeunte natura. Natura rem inchoat, ars consummat. Naturam ars dirigit, excolit, perficit, & nobilem quandam domum, super fundamentum, quod illa jecerat, extruit. Sic altera alterâ indiget, & mutuam sibi ambae operam praestant. Vox à Natura, regimen vocis ab arte est: à natura sunt manus; manuum, ac totius corporis, moderamen acceptum arti referimus. Ita partim arte, partim natura, constat haec eloquentia, quae duo nunquam separari à se invicem debent. Quid quod nec à se invicem separari possunt, cum tanta sit affinitas utriusque, ut altera sine altera nec esse, nec subsistere, valeat? Quid quod unum sunt plane, atque idem, ars & natura, nec ullum omnino, hanc inter & illam, dissidium, ostendi à quocumque queat? Miramini, Auditores, & rem incredibilem dici creditis: at ego vobis id quod verum est narro, unam & eandem rem esse naturam & artem. Nam, quid est natura, nisi impressus ab auctore naturae character, quem sequi nos Deus jubet? Quid ars, nisi praescriptae à natura regulae observatio, & imitatio? Natura praeit, ars sequitur, & eandem utraque viam incedit. Quae cum natura consentit, fieri non potest, quin placeat
Actio:

Actio: quae à natura discedit, placere neutiquam potest. Nihil aliud ars intendit, nisi ut naturam, ubi vitiosa est, corrigat; ubi bona, sibi ducem proponat, & exercitatione continua, quod natura non fuerat, naturam reddat. Si perfecta in nobis esset natura, arte opus non esset: cum vero talis non sit, artis auxilium adhibendum, ut talis fiat. In quo plurimum artis, plurimum item naturae est, quae per artem perficitur, & consummata tandem ac perfecta redditur. Ars, si apparet, contemnitur; si non apparet, laudatur. Cur? quia in naturam conversa est. Quod prius ars fuerat, fit natura: adeo quidem, ut nec illi, qui audiunt, nec ille, qui loquitur, à natura, an ab arte sit, sciat. Ita permixtae istae sunt invicem, atque confusae, ita ars in naturam descivit, ita natura artem absorbit, ut aliter loqui, aliter agere, ne posset quidem, si vellet. Quamobrem, cum ita connexa sint ista, ut nec debeant separari, nec possint, naturam cum arte jungamus, artem praestantissimam addiscamus, & imperfectam per se naturam hujus ope atque subsidio emendemus & corrigamus. Sed quorsum tam multa de arte, quae, an sit, dubitatur? Habuerint eam Graeci, habuerint eam Romani, hodie certe non superest, nec ullibi gentium reperitur. Imperiti mihi vulgi audire videor voces: quis enim doctorum eas esse hominum crederet? Ita tamen sese res habet. Docti non minus, quàm indocti, immo vero multo etiam magis, quàm eruditionis & antiquitatis omnis ignari, periisse nobis hoc dudum artificium clamitant. Artem hanc olim fuisse, & in magno habitam pretio, negare non possunt. Testes sunt Veterum libri, tum Latini tum Graeci; testes, tot Oratores; testes, praeter hos, Tragici, Comici, Pantomimi. Agnoscunt haec omnia, & fatentur ultro. Sed, extare tale

D 5

quid

quid hodie, nec credunt, nec credi volunt. At ego homines istos, qui solis è libris sapiunt, qui nihil per se intelligunt, & quod ipsi non possunt, aliis detractum eunt, abire morboniam jubeo. Quid? periit hoc artificium? Si rem intelligeres, aliter judicares. Nec periit illud, nec peribit. Dum fuerunt homines, fuit; dum erunt, erit; artemque tam nobilem, tam necessariam, tam homini insitam, & cum eo natam, nulla penitus delebit oblivio. Magis illam vulgarem, magis excultam, & in majore apud Graecos ac Romanos dignatione fuisse, infitias ire non possum. Nec mirum. Illi rem tanti putabant; nos eam negligimus: hominum ista est culpa; non, humanae naturae; quae una semper & eadem, nec ullam ab orbe condito, ad ultimum ejus terminum, in formis tam variis, mutationem, aut subiit, aut subibit. An alios esse nunc homines, quàm olim fuerant, existimatis? Idem est hominum vultus, idem corporum motus, idem animorum affectus, eadem membra, eadem organa. An minus benignam naturam nunc esse, quam olim, creditis? Aequalis est omnium mater, eodem nos amore prosequitur, eadem in nos dona distribuit, quae quondam dedit. His Veteres utebantur, haec nos contemnimus. Hinc tantum, ac tam immensum, inter nos & illos, discrimen atque diffidium. Quod si eandem viam insistere, & eodem modo, quo illi, nostrum ad haec animum applicare vellemus, ad summam artis, ut olim illi, & supremum eloquentiae culmen pervenire possemus. Verum esse, quod dico, vivo sum vobis ac recenti probaturus exemplo. De me non loquor, ne erretis: de alio loquor, de plebejo, de indocto homine, & aliarum omnium rerum, praeter Poësin & Eloquentiam rudi & imperito. Ciceronem, Quintilianum non legerat, fortasse ne
no-

nomen quidem hujus audiverat. Omnia tamen, quae aut Tullius habet, aut Fabius, & voce, & gestu, ac totius corporis motu, ad vivum repraesentabat. Quin & multa insuper alia, quae illi non exhibent, exhibebat; & tam admirabilem, tum in dicendo, tum in agendo, se ubique praestabat, ut vix fingi eo quidquam possit perfectius. Expertus loquor; vidi enim hominem, & audivi plus semel. Viderunt & audiverunt alii multi, qui & vivunt hodie, & idem illud, si mihi non creditis, uno mecum ore testari possunt. Unde ille haec hauserat? Rerum ac verborum naturam observaverat; ad hanc se normam formaverat, & longa exercitatione, longo usu, hoc divinum atque incredibile dicendi sibi genus paraverat. Surgebat juvenis summo mane, & superiorem domus partem conscendens declamabat per aliquot horas, ad sudorem usque. Ita corpus molle ac lene, & ad omnes motus idoneum reddidit; ita vocem, ita gestus composuit, ita se formavit ac finxit, ut deinde, quicquid vellet, exprimeret, & in omnes sese formas converteret. Vocem aure dijudicabat, quam habebat acerrimam: gestus ad speculum conformabat, Demosthenico more; & per exercitationem istam continuam tantus in hoc eloquentiae genere factus est artifex, ut dubitem merito, an quisquam Athenis, aut Romae, auditus sit unquam praestantior. Id certe constat, disertissimum eum virum fuisse, & cum optimis Veterum, quod citra invidiam dixerim, comparari posse. Nam quis, quaeso, perfectius, quis magis secundum naturam locutus est unquam, quam ille, in cujus voce, ac gestu, nihil audiri, nihil conspici potuit, quod non ita à natura factum esse videretur? Videtis, fieri posse, quod erudituli nostri posse fieri negant? Superesse videlicet artem istam, quam illi perditam
pu-

putant, & addisci etiamnum posse, vel aliquo, vel nullo magistro, si mentis oculos aperiamus, si naturam magistram sequamur. Idem vobis alio comprobare possem exemplo, sed illud adducere supersedeo, ne aut mihi, aut causae potius, quam veritati, dare velle testimonium videar. Loquentur pro me discipuli mei, quos per annos plusquam viginti, & nupere admodum, hunc in locum produxi: quos ex hac ipsa cathedra Professoria verba ad vos facientes, vice plus simplici, audivistis. Hi omnes vobis ostendunt, & doceri posse hanc artem, & disci: quam si plenius paullulum, ac perfectius, discere voluissent, fortiore vos argumento convincerent. Sed quid ego in re aperta, & vobis omnibus cognita, verba perdo? Quin ex ipsa rei natura potius quam horum aut illorum exemplo, doceo atque demonstro, nec periisse hanc artem, nec perire posse? Quonam ergo argumento hoc probas? Certo, facili, naturali; ab ipsa natura, ab ipso homine, sumpto atque producto. Naturalem esse debere diximus eloquentiam, tum alteram illam, de qua egimus, tum in primis hanc ipsam, qua de nunc sermo. Quid autem istud est, Naturale? Quid, inquam, aliud, nisi quod cum natura, tum rerum, tum hominum, convenit atque consentit? nisi quod utriusque naturam, quam optime, exprimit? Rerum imagines, uti sunt, mente concipimus; voce proferimus; gestibus repraesentamus. Haec naturalis est Pronuntiatio; haec naturalis est Actio. Res aut sunt bonae, aut malae. Hae aut laetitia, aut dolore; aut amore, aut odio; aut alio aliquo animi nos afficiunt motu. Ex horum sensu & affectu loqui, est naturaliter loqui; nec ulla alia, praeter illam, naturalis est eloquentia. An naturaliter illum loqui putatis, qui non ex animo loquitur? an ex animo loqui posse existi-

ma-

matiss, qui nullum in animo motum sentit? qui fingit? qui fallit? qui non eum in se experitur, quem excitare in aliis affectum cupit? Vox non tam ex ore, quam è pectore provenit. Si vox, si verba, quanto magis illud quod verbis exprimimus? Nemo movere, nemo persuadere, nemo recte loqui potest, nisi qui ex animo, ex interiorc animi motu loquitur, & affectu. Sistite gradum, Auditores, & hunc ipsum locum, mente & cogitatione, attentius paullulum contemplantini. En eloquentiae fontem! en omnis hujus artis scaturiginem primam! Habemus hic, quod intendimus: hinc enim, nec aliunde, quid sit natura, quae naturalis sit eloquentia, demonstrari potest. Omnis animi motus, ait M. Tullius, vere non minus, quam eleganter, suum quendam à natura habet & vultum, & sonum, & gestum. Consideremus haec verba, quibus nihil praeclarius, nihil significantius, nihil ad exprimendam rei naturam accommodatius. Omnis animi motus, inquit, suum habet vultum, sonum, & gestum, hoc est, omnis animi motus statim se prodit, & qualis sit iste motus ostendit, idque triplici modo, in vultu, in voce, in gestu. Statim enim apparet in vultu, & jam antequam loquimur, non tantum, tranquilluss an commotus sit animus, sed & quo motu, quo aestu, animus agitetur. Ex oculis enim, qui speculum animi, è labiis & superciliis, ac totius vultus lineamentis, motus iste prorumpit. Idem vox indicat, idem gestus significat, quorum tum sonus, tum motus, interiorem istum animi motum manifestum facit. Atque haec adeo vera ac certa sunt signa, ut fallere neminem possint: adeo aperta, ut ab omnibus conspiciantur, ab omnibus dignoscantur. Proprium enim ac peculiarem, & suum quendam, ut hic auctor loquitur, quo à reliquis distinguuntur, omnes

nes habent animi adfectiones tum vultum, tum sonum, tum gestum. Haec autem in omnibus omnino hominibus eadem sunt. Eodem enim vultu, eodem sono, eodem gestu, sui motus animi repraesentant, quotquot usquam sunt homines, quotquot aut erunt unquam, aut fuerunt? Sed, unde habet haec homo? à se ipso? an ab alio aliquo? à quo? inquam. Expectatis, ut dicam? Jam Cicero dixit: à natura. Quid istud est, à natura? Ab auctore naturae; à Deo; qui omnium hominum animis istam formam impressit, istum characterem insculpsit, & in simili motu similes esse omnium actiones voluit. Quid est, secundum naturam loqui, si hoc non est: secundum illam normam & regulam, quam auctor nostrae naturae, quam Deus nobis ipse praescripsit? Verum esse quod dico, apparet in imperitis, in rusticis, in mulieribus, in ipsis infantibus. Nullam illi Rhetoricam acceperunt; vocem aut gestus componere non didicerunt: adfectiones animi tamen eodem omnes exhibent modo. Unde hoc, nisi à natura? alium enim magistrum non habuerunt. Hanc unam ducem secuti, seu gaudent, seu dolent; seu amant, seu odio habent; seu confidunt, seu timent; seu miti ac sedato sunt animo; seu irato ac turbulento; eadem voce, eodem gestu, affectus istos animi repraesentant. Nulla est differentia, nullum discrimen, inter ullos homines, inter ullas gentes, in interiore illo animi motu per signa ista externa, quae sponte se produnt, quae omnes intelligunt, exhibendo. Quae si sunt vera, quod negari non potest, non minus verum intelligetur illud esse, quod diximus, unam videlicet & eandem rem esse, naturam & artem. Natura viam monstrat, Ars naturam observat, & quicquid cum ea convenit sequendum putat. In dolore, qui proprius Ora-
to-

torum affectus, & vocem & gestum Natura format, ars animadvertit, ars exprimit, & quàm proximè ad naturam accedit. In suo dolore quilibet est Orator: in alieno, nemo. Unde hoc? Illud naturae, hoc artis. Fortius autem nostra nos tangunt, quàm aliena. Natura sponte se prodit: ars ex alieno dolore nostrum facit: quem quo penitius imbibit, eo melius exprimit. Dole tantum, ait magnus in dicendo magister, sponte eris disertus. Non deerunt tibi verba, quibus dolorem illum, verum non fictum, nostrum non alienum, quam efficacissime repraesentantes. Verus ergo sit dolor, hoc est ex animo, non ex ore prolatus, seu noster, seu alienus, qui ex parte noster, ut nos primum, deinde & audientes afficiat, quod partim natura, partim arte consequimur, ad naturam formata & adumbrata, immo cum natura ita permixta, ut diximus, atque confusa, ut omnis ars lateat, natura sola compareat. Illustre hujus nobis rei testimonium praebet Atheniensium Polus, qui Electram exhibiturus filii sui cineres in scenam produxit, ut non tam Orestem, quàm suum lugere filium videretur. Quo artificio, non suas tantum, sed & spectantium omnium lacrymas oculis ipsorum elicuit, & dolorem, quem repraesentandum habebat, ex ficto verum reddidit, ex alieno suum. Natura hoc erat, an ars? Utrumque, credo. Nam verus ille ac naturalis, quem ex morte filii capiebat, dolor, recrudescebat hoc pacto, & tanquam recens, vivo affectu, vivo sensu, paternum ejus animum commovebat. Nemo non verum dolorem, nemo non veras esse lacrymas credidit, quae & erant verae, per artem tamen, & occasione luctus alterius, provocatae. Adeo verum est illud, quod diximus, eandem plane rem esse naturam & artem. Jam, si tantum ars potest, si imperfecta
fine

sine arte natura est, si in omni animi motu peculiaris quidam est vultus, sonus, ac gestus, quem à natura habemus, cur non artem cum natura jungimus, & hanc per illam politam magis ac perfectam reddimus? Praesertim, cum haec ita inter sese cohaereant, cum tam naturalis sit hominibus Actio, ut ne loqui quidem sine hac possint. Nihil dicam de sermone privato, ubi haec omnia suum obtinent locum. De Oratoribus loquor, & iis qui verba faciunt publice. An quenquam existimatis, non dicam sine voce, sine aliquo sono, quod fieri nequit, sed sine gestu, sine ullo corporis motu, sine manibus, sine digitis, vel per dimidiatam horulam loqui posse? Ego non puto, certoque mihi persuadeo, non ore tantummodo, sed & vultu, & manu, & universi corporis motu, rem, de qua agitur, expressurum. Quod si tam necessaria sit, ut abesse non possit; tam naturalis, ut & insciis, & invitis etiam nobis, exferat sese, ac prorumpat, Actio; cur non bonam malimus, quam malam? Bonam actionem raro format Natura; ars, semper; si naturam sequitur; si, ut debet, addiscitur. Ars naturam observat, quod in ea boni est, seligit; quod mali, seponit; ac suas inde regulas facit, quas aut vitare debeamus, aut sequi. Ex arte itaque, & natura, perfecta nascitur eloquentia, ad quam non nisi per artem perveniri potest, quae una & eadem, ut saepe jam dictum est, cum natura: quod vel ex hoc exemplo, si ullus adhuc scrupulus restat, manifestum fiet. Intuemini, quaeso, picturam aliquam nobilem (Pictura enim, ut cum Poëtica, ita & Oratoria, multa habet communia) Zeuxis puta, aut Appellis, aut alterius cujusdam artificis recentioris. Nunquid naturale maxime dicimus, in quo artis est plurimum? Atqui Artis est illud, non Naturae,

rae, opus; quod naturae tamen magis, quam arti, adscribimus. Quin & verbis iisdem, eandem rem exprimentibus, admirationem nostram significare consuevimus: quam artificiosum, quam naturale, hoc opus! artificiosum, quia naturale: naturale, quia artificiosum. Adeo ars cum natura consentit, & pari cum ea passu incedit. Ut naturam ita exprimeret; ut vivere ac spirare omnia viderentur; unde hoc consecutus est Pictor? ab arte, credo: eò enim non nisi per artem adscenditur. Ars tamen est, non Natura, quod naturam esse judicamus; hoc est, tam naturaliter, tam ad vivum repraesentata natura, ut jam non ars amplius, sed natura ipsa, esse videatur, & ad illius adspectum, non aves tantum, sed ipsi etiam homines decipiantur. Ut in Pictore, ita in Oratore, ita in Actore, sese res habet. A Natura, ut ille pingendi, ita hic dicendi, habitum accipit; quem deinde per artem format, ac fingit, & meliorem multo, quam acceperat, efficit. Sine Natura, nemo artem Pictoriam, nemo Oratoriam didicit: sine arte, nemo unquam factus est Pictor, nemo unquam Orator. Haec cum illa jungenda est, immo vero, miscenda & confundenda; quas si à se invicem separarit, nec artem Pictoriam Pictor, nec Oratoriam consequetur Orator. Aliud vultis exemplum, huic plane simillimum? Quod & ad vocis, & ad gestum pariter moderamen facit. Sumite mihi hominem aliquem, qui vocem à natura habeat optimam, optime item canere sciat, rude quoddam & inconditum carmen, nonne naturaliter canere hominem istum dicemus? Quid si idem musicam artem didicerit, ac vocem conformare, & ad omnes tonos flectere noverit, an minus naturaliter canet? minus aures afficiet? ego sane non puto; ac ne vos quidem. Quid?

E

Ars

Ars vocem corrumpit? an fingit? ac multo magis idoneam ad canendum reddit? Vocem ipsam Natura; vocis regimen Ars largitur: tantoque quis melius cantat, tanto suavius, ac potentius, & aures demulcet, & animum, quanto magis artem observat, & ad rerum se naturam accommodat, quam vocis sono, in omnes formas flexili, repraesentat. Quid de Palestrica, & armorum tractandorum scientia dicam? Nam de arte saltandi, propter artis istius abusum, nihil audeo dicere. Ego neutram didici; utramque tamen, dum id modice fiat ac parce, ut & aliquam musices cognitionem, non inutilem puto. Convenientiores manuum gestus, decentiorem corporis motum, ac flexum, formant haec exercitia. An magis secundum naturam agere existimatis, qui sine lege, ac ratione, confuse agit ac tumultuarie, quam qui ex artis praescripto corpus circumagit, gestus fingit? An magis oculis placet, qui truncus ac stipes potius, quam homo, esse videatur? Quod discrimen est, inter rusticum, inter plebejum, & nobilem aliquem atque illustrem virum, si stantem utrumque, aut loquentem videas; nisi quod hic aliter educatur, alios gestus, alios motus docetur? Atqui hoc totum per artem, non naturam, consequitur: quod tamen ita sibi proprium reddit, ac familiare, ut in naturam transeat, ut natura fiat. Et vocem ergo & gestum ita per artem fingere ac formare debemus, ut decens, ac decora, & vere naturalis inde prodeat Actio. Quoniam autem pauci, vel nulli potius, ita à Natura sunt facti atque compositi, ac tali voce, tali gestu praediti, ut nulla prorsus arte indigeant: paucissimi vero virtutes, quas habent, augere; vitia corrigere studeant: vel ex hoc ipso apparet, vere eloquentiam hominum, & in hoc eloquentiae genere excellentium, non magnum esse

esse numerum posse. Demosthenem, Æschynem, Demadem, jactent Graeci: Ciceronem, Hortensium, Crassum, Romani: noster hic orbis, aut nullos vidit, aut paucos. Ego mea aetate duos audisse me memini eloquentes prae ceteris ac disertos viros; quo me nomine fortunatum puto: multum enim per hos profeci; quod hoc ipso è loco, palam ac publice profiteri non erubescō. Uterque naturam habebat excellentissimam, quae ne meliorem quidem cuiquam, post conditos homines, contigisse credo mortalium. Alter artem non adhibuerat, alter artem cum natura conjunxerat, & perfectissimam eloquentiae exhibebat imaginem. Prior erat, quem honoris causa, & in non ingrati signum animi nomino, Adrianus Junius, urbis hujus Gymnasiarcha dignissimus; quo meliorem nec habuit unquam haec civitas, nec habebit. Erat huic viro forma, virilem in modum decora; statura corporis eminens; plena dignitatis ac gratiae. Regem videre te crederes, non Rectorem. Vocem habebat suavem, masculam, fortem, inflexam leniter ac modulatam, & mirum in modum canoram. Stentorem audire te crederes, aut Trachallum. Cum partem aliquam Orationis è Cicerone, aut quosdam è Virgilio versus pronuntiaret, quae vocis suavitas? quae venustas? quae oris ac vultus majestas? In Coelum abripi videbamus. Norunt hoc omnes qui audiverunt, quorum multos & superstites scio, & hoc ipso in loco praesentes animadverto, totidem testes, totidem iudices, horum ipsorum verborum meorum. Alter, de quo & supra jam dixi, homo erat privatus, plebejus, indoctus, qui artem, non tam per se, quam opinione hominum, vilem, parumque laudabilem exercebat, Histrioniam scilicet, sed tanta cum eloquentia, tam suavi vocis inflexu, tam decente cor-

poris motu , ut nihil supra. Quid ? Ab Histrione artem tu Histrioniam didicisti : merito itaque inimici te accusant tui. Quid ais tu , inquam , qui haec objicis ? Aut melius aliquid profer , aut file. Oratoriam ab isto homine , non Histrioniam didici , cujus utriusque naturam , fines , ac limites , qui haec dicis , non capis. Maximam habent inter se affinitatem Oratores & Histriones ; unde & Oratores illi antiqui , & eorum Principes , hanc ab Histrionibus artem , hanc corporis eloquentiam , didicerunt. Nonne Demosthenes Polum , Cicero Roscium , praecipuum in Actione formanda praecceptorem habuit ? Nonne id faciendum pluribus idem locis praecipit Tullius ? Nonne cum suo saepe Roscio in certamen venit , ipse verbis , alter gestibus , unam & eandem rem melius , ac diverso magis modo , repraesentaret ? Quid ? mihi vitio vertis , quod Demostheni , quod Ciceroni , laudi olim & honori fuit ? Quid si dicam , ne aliter quidem disci posse , nisi ab isto genere hominum , qui hanc unice artem , ac nullam insuper aliam , profitentur ? qui hanc exercent quotidie ? qui hanc intelligunt optime ? Quid quod res illi nostras possideant , quas ab iis rursus repetere , ac suis reddere possessoribus debeamus ? Nam cum uterque sit Actor , ille mendacii , hic veritatis ; ficta sunt enim in Histrione , quae in Oratore vera sunt omnia ; & cum potior sit mendacio veritas , quanto magis ad veritatem , quam ad mendacium , ad Oratores , quam ad Histriones , pertinet Actio ? Nonne laudabile , ac praeclarum , cum tantum possit ista corporis eloquentia , eam ab Histrionibus excoli , ab Oratoribus negligi ? quo sane pacto mendacium corroboratur , veritas infirmatur. Hoc ego proposito ludos olim Theatrales adii , hoc oculo vidi , his auribus imbibi , & virilem ac seriam actionem ,

Tra-

Tragicam nempe, non Comicam (Comoedias enim non agebat) ab isto quondam homine didici. Jam vero, quod inter se consortium habeant, Tragoedorum videlicet Actio & Oratorum, M. nobis Tullius indicabit, qui vocem Tragoedorum in Oratore, hoc est similem illi, & aequalem pae-
ne sonum requirit. In hac cum essem sententia, istius hominis vocem, gestum, incessum, & universi corporis motum, studui imitari, quem cum audirem ac viderem, antiquos ipsos audire & adspicere visus sum. Nunquam ego scivissem, quid veterum eloquentia, quid Cicero, quid Roscius esset, nisi istum ego hominem audivissem, qui ista me simul omnia docuit. Mirabilem hominem! Ita sane. Sed quodnam nomen est hominis? Perinde est. Homo fuit, artifex fuit, disertus vir fuit, & omnium, quos unquam audivi, disertissimus hominum. Verum loquor, ex animo loquor, nec unquam mihi Histrionis nomen futurum est vilius, quam tanti artificis carius. Idem hic Histrion Professor & Orator fuisset, si Professoriae illum cathedrae imposuisses; Concionator, si in Ecclesiastica eum Cathedra collocasses: adeo omnes dicendi formas induerat: adeo omnes ad fletum, ad gemitum, quovis etiam modo, provocasset. Dubitatis? Illustre rei, quam dico, testimonium dedit, cum Viro Illustri, Petro Cornelio Hoofdio, Scriptorum Batavorum principi, soluto sermone, summo cum applausu, summa cum eloquentia, in Theatro urbis publico parentavit. Et quid mirum? qui unum potest alterum potest; nec quisquam unquam Actor extitit, qui non Orator; nemo Orator, qui non & Actor esse potuerit, si vel tantillum suum ad illud animum applicarit. An Demosthenem, an Ciceronem, agere non potuisse Tragoedias existimatis. Ego non dubito. Praesertim,

tim, cum ab ipsis illud Actoribus hauserint. De me nihil dico, invidiosum est enim. Nolite putare propterea, Histriorem me esse, dum Oratorem exhibeo. Nihil minus. Non potest ista confundere, qui ista recte intelligit, & alterum statim ab altero, facillimo prorsus negotio, separabit. Pudeat sane, pudeat, doctos hoc modo homines judicare, & ea non intelligere, quae rudes & imperiti, ac litterarum omnium inscii, tanto percipiunt melius, tanto dijudicant rectius. Sed unde, quaeso, hanc artem, tam insigni artifice mortuo, nec ullis succedentibus aliis, comparabo? Non est meum, hoc dicere; nec ullum meretur responsum, qui quod novit interrogat. Ab hoc, an ab illo; ab alio, an à te ipso, perinde est; dum illam habeas, & quavis via, quavis tibi opera compares. At, quantum temporis postulas, in addiscendo? Quanto tibi tempore opus sit, nescio: quantum ego tempus impenderim, scio. Ego utrumque magistrum, quod sine jactantia dixerim, simul ut audiui, expressi. Idem praestabit, qui eandem habebit naturam. Est quippe verissimum M. istud Tullii Ciceronis: hanc eloquentiam qui addiscet, aut cito eam discet, aut nunquam. Ut rem paucis definiam, dependet hoc totum à corpore, & ab idoneis corporis instrumentis; à pulmone, à voce; ab auribus, ab universo corporis trunco; ita ut alius intra annum, alius intra mensem, alius brevius etiam, hanc artem possit acquirere, si serio mentem intendere, & justam ac necessariam adhibere diligentiam velit. Habui ante annos nobilem quendam Danum, qui intra quatuor dies, intra quatuor horas, nondum integras etiam, mea opera, sua industria, hoc sibi artificium comparavit. Ite nunc, malevoli, ac maligni; ite nunc, indocti, & imperiti; ac rei tam
uti-

utili, rei tam necessariae, tantillum impendere temporis recusate. Sed quid ego haec quæror? Non de hac tantum parte Eloquentiae agitur. Univerſam incuſant, & artem pulcherrimam, artem præſtantiffimam, nullo ſuo merito, criminantur. Ajunt, rem eſſe ancipitem Oratoriam, unde multae ſaepe, ac magnae, in Republica ortae ſunt turbæ. Dum ancipitem confitentur, tam bonam eam eſſe, quam malam, fatentur, ac ſuo ſe jugulant gladio. Multa ſaepe nata hinc mala, nec Veteres, nec recentiores Hiftoriae, dubitari ſiunt. Teſtes ſunt Gracchi, Saturnini, ac Druſi, qui Romanam valde Remp. perturbarunt. Sed quid inde concluditur? Rem eſſe malam, quoniam mali ſunt homines? illis imputari hoc debet, non ipſi rei: hominum enim eſt culpa, non eloquentiae, ſi mali ea homines abutuntur. Et cur ſoli hoc eloquentiae crimen impingitur, cum nihil ſit in rerum natura, quod non bonum ſimul eſſe poſſit, & malum? Nonne anceps res gladius? An eo uti propterea non licebit ad defendendum, quod alius eodem utitur ad occidendum? Hoc latrones, illud milites faciunt, quibus auctoritas publica, hoc ipſum ut agant, tribuit gladium. Medicinam culpabimus, quoniam multis, malorum opera medicorum, venenata ſaepe data ſunt pocula? Vinum accuſabimus, quoniam multi eo ſeſe ingurgitant, & intemperantius, quam debuerant, abutuntur? Quid aqua, quid igne magis eſt neceſſarium ad vitam, quam agimus, ſuſtentandam? Unde aqua olim & igni interdicebant, quos Roma atque Italia exterminabant, & in exilium ire ſpontaneum, rebus hiſce ſurreptis, cogeabant. An aquam propterea fugiemus, quia multi ſubmerſi ſunt aqua? An ignis uſum vitabimus, quia multi igne conſumpti ſunt? Nihil prodeſt, quod & nocere non poſſit. Nullus eſt cibus, nullus eſt potus,

qui non tam laedere, quam juvare, hominem valeat. Terra ipsa, benigna illa omnium nostrum mater, nocentes non minus, quam salutiferas, producit herbas. An propterea nos omni cibo, omni potu, omni herba, omni victu, privabimus? Homines itaque esse desinamus: nam sine istis homines esse non possumus. Ut rem propius tangam: an ulla est Ars, aut Scientia, qua non, ut multi bene, ita & aliqui male sunt usi? Non vagabor per singulas: unam aut alteram produxisse sufficiet. Nonne Philosophia, hoc praesertim tempore, ut aperte loquar, multum reliquis disciplinis detrimenti attulit? nonne permiscuit omnia, atque confudit? Provoco ad Collegam meum, Johannem Rayum, quo nemo haec intelligit melius. Atqui hominum ista, non Philosophiae, culpa; qua nihil praestantius homini à natura datum. Nonne Theologia, qua & multi abusi, dum secundum suum eam genium potius, quam Dei Spiritum, interpretantur, in Ecclesia, in Republica, turbas saepe maximas concitavit? Utinam verum non esset quod dicimus. Atqui hominum rursus istud est vitium, non Theologiae, qua nihil est excellentius, nihil divinius, nihil veracius: Deum enim ipsum auctorem habet, qui nec falli potest, nec fallere. Quod si ab istis incommodis, & malorum astutia hominum, ne illae quidem sint liberae disciplinae, quae reliquarum, ut sane sunt, omnium creduntur esse sanctissimae; cur Oratores non bonos, in Romana, vel Graeca, extitisse quondam Republica, miremur, aut indignemur? An magis est admirandum, sua quosdam facundia male usos, quam sua scientia alios? Quin non tam eloquentia, quam istorum ambitio hominum, est accusanda; qui cum recta via non possent ad honores ac dignitates, quod affectabant unice, perve-

ni-

nire, obliqua illud via tentarunt. Quod cum commune sit crimen pluribus aliis, non video, cur solis id Oratoribus debeat imputari. Ubi ulla unquam Respublica fuit, quae non turbulentos aliquando cives habuit? Ubi ulla societas hominum extitit, in qua non mali aequae sunt reperti, quam boni? Age vero; Quod si mali quondam Oratores fuerunt, quod negare non possumus; non minus sane est verum, fuisse & quosdam non malos. Testis est M. Tullius, ut unum pro omnibus nominem, qui sua quondam facundia, à morte cives, ab incendio urbem, ab interitu Rempublicam liberavit. Ubi fuisset Resp. si eloquentia non fuisset? Ubi Roma, si M. Tullium consulem non habuisset? Qui eloquentiae suae flumine incendium istud Catilinae restinxit. At perniciofa fuit mox illi haec eloquentia. Nec artis, nec hominis, fuit ista tum culpa, sed temporis. Antonio non minus, quam Catilinae, restitisset, conatus ejus fregisset, R. Remp. P. reddidisset, si non ab Octavio deceptus fuisset. Homo fuit, decipi potuit, & ab eo, quem sibi amicum, quem fidum, quem obsequentem fore credebat, quem ad honores evexerat, quem consulem fecerat, deceptus tandem, ac proditus fuit. Quod in eo est crimen, nisi nimia forte credulitas? quae & honesti animi signum est, & optimos saepe viros fefellit: dum alios sibi praestituros credunt, quam ipsi fidem aliis praestitissent. Ceterum, si Oratorem bonum esse virum oporteat, quomodo eloquentia damnosa esse Reip. potest, quae non nisi honestatem ac virtutem docet? Talem autem eum esse debere, non solum Cato, qui hoc eum modo descripsit, non solum Cicero, qui se talem exhibuit, sed & pluribus locis, ac toto pene ultimo libro indicat Quintilianus. Non alium Oratorem agnoscit, licet summa

eloquentia praeditum, nisi virum bonum. Quaecum ita sese res habeat, quod periculum Reip. à viro bono, qui aliud nihil quaerit, aliud nihil affectat, nisi quod est bonum, hoc est, Reip. commodum ac salutare? Quod si est verum, uti verissimum, non tantum non nocet, sed & prodest vel plurimum eloquentia, nec ulli esse damnosa, nisi suis forsitan auctoribus, potest; qui pro salute communi salutem propriam neglexerunt, exilium, ac mala quaevis alia, subierunt, & pro commodo publico suum saepe sanguinem profuderunt; quod Ciceroni, quod Demostheni accidit. Si ob hoc culpandi sunt viri isti, culpentur pariter boni omnes & honesti viri, qui malis resistere, bonos defendere, Reipublicae commodis inservire, ullo unquam tempore studuerunt. Si culpanda ob illud ipsum est eloquentia, & generosa illa in dicendo libertas, culpanda simul omnis est virtus, omnis veritas, quae malis non minus est odio, quam ipsa virtus. Tollatur honestatis vocabulum, si honestis esse viris non licet. Quis autem esse possumus tales, si quod verum est loqui, si virtutem excolere, si commendare illam aliis prohibemur? Inter omnes regiminum formas, optimus semper, & maxime naturalis, status visus est popularis, naturali quippe libertati propior, quam à Deo accepimus. Sub hoc regimine floruit semper ac vixit eloquentia; sub regno, sub tyrannide, nulla unquam comparuit: tam diversa sunt servitus ac libertas; & verum est Aristotelis illud, nullum unquam servum Oratorem fuisse: adeo minime servi sunt Oratores, nec ullam ferre servitutem possunt. Acerrimus Philippi hostis fuit Demosthenes. Cum Cicerone extincta est Resp. extincta est Eloquentia, nec ullus Romae Orator post M. Tullium extitit. Fuerint declamatores, fuerint causarum patroni, qui

qui controversiis, aliquando fictis, aliquando veris, suam in Foro eloquentiam exercebant: longe ab antiquis illis aberant Oratoribus, qui non iudices tantum, de rebus privatis, de litibus ac judiciis, sed de rebus gravissimis, & ad Remp. pertinentibus, de pace, de bello, nunc Senatum, nunc populum alloquebantur. Quam tum eloquentiam fuisse credendum est, cum Oratores res tam graves tractarent, cum ad Reip. clavum federent, cum ipsi consules Oratores essent? Haec autem mutata deinde sunt omnia, & sub C. Julio Caesare, sub insequentibus Imperatoribus, periit funditus, cum Reip. libertate, omnis illa dicendi libertas, quam ferre non potuerunt qui priorem illam ferre non poterant, cujus haec causam hactenus, actutelam, suscepit. Quod si tam gravis Regno, tam utilis Reip. est eloquentia, quâ illam odisse, quâ illam non amare possumus, qui sub libera Rep. vivimus? Summopere sane illam amare, summopere aestimare debemus, si nostram ipsi libertatem diligimus. Nam si Orator vir bonus, ut jam ostendimus; nullum enim alium Oratorem admittimus; & si vir bonus nihil aliud velit, aut velle etiam possit, quam quod sit bonum, & utile Reip. quo pacto non utilis item sit eloquentia, quam vir iste bonus exercet? Si patriam, si libertatem nostram caram habemus, si publicum commodum privato commodo anteponimus, si aequitatem, si virtutem diligimus, fieri non potest, quin una & eloquentiam diligamus. Quid enim agit eloquentia, obsecro, nisi ut harum nobis virtutum amorem instillet? nisi ut ad has ipsas nos incitet, & ad bene agendum suis nos verbis inflammet? Et quaenam est alia subjecta materia Oratoris, nisi haec ipsa? Quid aliud docet Orator, nisi virtutem, nisi iustitiam, nisi honestatem? nihil enim est utile, nisi quod honeste-

nestum. Tria esse caussarum genera, etiam pueri norunt; Demonstrativum, Deliberativum, ac Judiciale. Circa quae autem occupantur ista? Laudat, aut vituperat, Demonstrativum; quid utile, quid inutile, dispicit Deliberativum; de justo, aut injusto, agit judiciale. In quolibet horum locum habet virtus, aut vitium; aut enim justum est aliquid, aut injustum; utile, aut inutile; laudandum, aut vituperandum. Quicquid agas, quicquid dicas, virtutem laudes oportet, seu rem, seu personam, seu factum commendes, aut à contrario ei vitio dehorteris. In defensionibus virtutes laudamus, quarum defensionem suscipimus; in accusationibus vitia execramur, ut à contrario, ei opposito, suo virtutem pretio aestimemus. Quodcumque itaque facit Orator, seu accuset aliquem, seu defendat, subjectam sibi materiam virtutem habet. Adde, quod in genere tam Judiciali, quam Deliberativo, locum semper habeat Demonstrativum, quod circa laudem, aut vituperium, hoc est, circa virtutem, versatur. Quid enim justum, quid utile, nisi quod laudabile? quid porro laudabile, nisi quod cum virtute convenit atque consentit? Virtutem ergo docere, de vitiis ac virtutibus agere, proprium est Oratorum: quod sane multo hi rectius, multo fortius & efficacius, quam Philosophi, aut Historici, faciunt. Rationibus agunt Philosophi; exemplis Historici; & rationibus, & exemplis, virtutem nobis exhibent Oratores. Virtutes nude proponere, earum naturam describere, limites constituere, opus est Philosophorum: virtutes in personis proponere, quarum narrant virtutes, & dum narrant, docent, opus est Historicorum: commendare vero virtutes, ad eas amplectendas homines adhortari, & verbis quam efficacissimis incitare, solorum est Oratorum. Sedata
ora-

oratione utuntur Philosophi : fortiore , & magis animata , Historici : fortissima , & ad movendum idonea , Oratores. Scripto sua tradunt Philosophi : scripto item Historici : viva voce , ac totius motu corporis , Oratores. Quod si quaedam occurrunt apud Historicos Orationes , fictae sunt illae , non verae , ut plurimum , hoc est , ab Historico ipso conscriptae , non ab eo , qui introducitur , habitae : quae si essent verae , longe tamen ab Oratorum Orationibus essent diversae , nec ullo cum iis modo , aut styli genere , aut sua etiam magnitudine comparandae. Quin & ipsos Poëtas hac in parte superant Oratores , qui de virtutibus melius multo , quam Philosophi , differunt , si Flacco fides , scribunt , non agunt , Poëtae : multa eorum scripta agi non possunt : quae aguntur , per alios , non per Poëtas , aguntur. Sed jungamus Poëtis Actores , & uni homini opponamus duos , vel ex eo patebit dignitas Oratorum. Quae in scena repraesentantur , partim Poëtae , partim Actori , debentur. Ficta utriusque sunt omnia. Fictas personas introducit Poëta : fictam personam repraesentat Actor. Res alienas , res remotas , ille scribit , hic exhibet. In Oratore vera sunt omnia : nihil alieni , nihil remoti , nihil ficti. Vera est causa , verus reus , verus iudex , verus Actor. Jam , si exempla plus movent , quam praecepta ; nostra , quam aliena ; vera , quam ficta ; quis dubitet , etiam in hoc negotio , in docenda ac tractanda virtute , prae omnibus Philosophis , Historicis , ac Poëtis , primariam Oratori palmam concedere ? Regnat in hac parte , ut in ceteris omnibus , Cicero ; qui virtutes passim commendat , vitia passim exagitat , amantes patriae diligit , hostes odit , & aeternum cum malis civibus bellum sese gesturum locis ipse pluribus profitetur. Quod si Poëtis , in quorum

scriptis

scriptis praecepta multa continentur moralia, & licuit semper, & licebit, virtutem, ac bene vivendi regulas, suis nobis versibus inculcare, quanto magis id Oratoribus est concedendum? Si Oratoribus Ethnicis, quanto magis, quanto justius, Christianis? Et, si privatorum hoc hominum, & omnium omnino Christianorum officium est, quanto magis eorum, qui in honore ac dignitate, & in publico aliquo munere sunt constituti? Oratores, quales illi Veterum erant, hodie non habemus. Orationes proprie dictas non habent apud nos hodie, nisi qui in scholis & Academiis Artes ac Disciplinas publice profitentur, quos Doctores, quos Professores, ducto inde vocabulo, appellamus. Qua de re illi loquentur, si de virtute loqui non licet? quid agent, si hoc non agant? Ad diligentiam, ad eruditionem, ad studia litterarum, juvenes incitabunt. Recte. Laudo, probo, &, ut possum, facio. Sed, an plus est sapere, quam bene vivere? An mores eorum non sunt fingendi? an modestiam & continentiam non sunt docendi? an non saepius admonendi, & in rectam viam revocandi, hoc praecipue saeculo, tam perduto atque corrupto? Quid docebit Professor, si hoc non docet? Hoc & privatim illi faciendum, & publice. Huc Collegia, huc Lectiones, huc Orationes dirigere publicas convenit, quae in nulla re alia rectius occupantur. Ad quid adhortaberis, nisi ad doctrinam, nisi ad virtutem? Quam raro id fiat, quotidianae indicant Orationes, in quibus nulla, ut plurimum, est adhortatio, nulla, ut dixi, persuasio. Quibus autem haec deest, deest quod in iis est optimum, quod Oratoribus proprium, ac plane suum. Plusne prodest Juvenibus, de rebus abstrusis, reconditis, obsoletis, de ignota aliqua materia agere, quae aut exiguum ha-

bent

bent usum, aut nullum, quam scientiam aliquam utilem commendare, virtutem aliquam nobilem praedicare, aut enorme aliquod vitium, quod in morem jam abiit, exagitare? Ego certe non puto. Quin eruditionem non tantum docere, sed virtutem cum eruditione conjungere, & nostrum, & ipsorum officium autumo. Has potissimas nostras esse partes existimo; nec tam ut docti, quanquam & illud, quam ut boni evadant discipuli nostri, dare nos operam oportere. Huic inservit potissimum Eloquentia, cujus fundamentum est Ethica. Hanc discit, qui illam discit; nec quisquam unquam Orator aut esse potest, aut dici, qui non, ut eloquentiam, ita & virtutem imbiberit; qua subtracta, nihil habet, in quo se exerceat Eloquentia. Satis ostendisse mihi videor, Auditores, non solummodo non nocere Reip. sed & prodesse vel plurimum, Oratores. Nunc diluamus alterum argumentum, quod Artis nobis objiciunt inimici. Ajunt, naturam sequendam; eam solam sufficere, nec ullo nos artis auxilio indigere. Primum, quid intelligunt per naturam? suam, an generalem, illum scilicet characterem, quem rebus, & hominibus omnibus, impressit Deus? Priore sensu, omnes male loquuntur; nemo est enim, qui non multis ac magnis, tum quae communia habet cum aliis, tum propriis ac peculiaribus, vitiis sca-teat. Posteriore, nemo tam benignam unquam naturam, ac faventem habuit, ut non per artem multo fieri melior ac perfectior possit. Sed, quid sit natura; quid, secundum naturam loqui; abunde, ut opinor, à me in superioribus explicatum est. Naturam porro solam sufficere, nec ulla nos arte, ad comparandam eloquentiam, indigere, tam est à vero remotum, quam quod remotissimum. Nihil natura perfectum producit. In omnibus,
quae

quae hominem spectant, humanam requirit industriam. Quis tam excellens unquam ingenium natus est à Natura, ut idem illud, si excolatur, non multo reddi potuerit excellentius? Quis tantam, ac tam divinam, à natura unquam adeptus est eloquentiam, ut non per artem, per continuum scribendi ac loquendi usum, longe sit facta nobilior? In exemplum sumite Veteres Oratores. Nonne praeclara illis contigerant Naturae dona? Nonne ab ipsa quasi natura facti erant ad eloquentiam multi? Quis eorum artem neglexit? quis Naturam sufficere credidit? quis non malam naturam correxit, ut à Demosthene factum? quis non bonam meliorem reddidit, ut à M. factum est Tullio, si quisquam mortalium, hic certe naturam faventem sibi ac propitiam habuit. Idem tamen ille Artem cum Natura conjunxit; omnes Rhetores, quotquot invenire poterat, audiit; ad omnium se Oratorum exemplum composuit; à singulis, quod in iis optimum, quod iis proprium, sumpsit, ac sibi proprium reddidit; atque ista via excellentem eloquentiam illam, qua nulla excellentior extitit, comparavit. Nec ulla ad eloquentiam alia, quam haec ipsa, est via. Ad eloquentiae culmen, ut nemo sine natura, ita nemo sine arte pervenit. Terrae instar est Eloquentia: excoli debet. Quis unquam tam bonam, tam fertilem vidit terram, ut nullo cultu, nulla humana opera indigeret? Ut per se produceret omnia? Sine cultura, nulla terra, etiam optima, ad fructus ferendos idonea est: per culturam, nulla non, etiam pessima, bona & idonea redditur. Terrae bonitas à natura est; fertilitas, à cultura; sine cujus ope & opere, nihil nisi gramen, nihil nisi spinas, & inutiles tantum frutices est prolatura. Pari modo & cum eloquentia comparatum est. Eam nisi exerceas, nulla est. Nec
ma-

magis sane tellus humanam industriam, quam haec ipsa, desiderat. E mala natura, bonam; è bona optimam, facit exercitatio. Immo vero, natura non bona, si artem adhibeat, saepe plus praestat, quam optima, sine arte, Natura. Et ut quaedam sunt terrae, quae, assidua coloni manu domitae ac subactae, suam, quam habent, fertilitatem illi magis debent, quam sibi: ita & quidam sunt homines, qui longo usu edocti, & per artem eloquentes facti, suam, quam possident, eloquentiam plus arti saepe, quam naturae, debent. Quod si tantum ars possit, & plus interdum, quam natura, valeat, per sese patet, quam inepta sit illorum sententia, qui artem hanc negligunt, ac solam per se naturam sufficere arbitrantur. Quae si sola sufficeret, & aliis in rebus sufficeret; quod cum non possit, nec in hac nostra sufficere posse censenda est. Quis pictorem, aut statuarium, sine artis auxilio, pictorem aut statuarium esse factum audivit? quis talem se fieri posse, aut dixit unquam, aut credidit? Nulla est ars, nulla scientia, nulla disciplina, quae tantum sibi de se ausa fuerit polliceri. Nonne ars est eloquentia? nonne artifices Oratores? Unde itaque, nisi per artem, artis istius notitiam comparabunt? Pictores, & Statuarii, quanquam omnes naturam sequantur, nec aliam ducem sequi possint, in Italiam tamen proficiscuntur, ut nobiles Italorum picturas, ut Romanorum ac Graecorum statuas, vetustioris aevi reliquias, contemplantur; eorum opera imitentur; & à mutis illis artificibus artem discant: Nos naturam contemplari; nos Veterum libros evolvere; magnos illos magistros consulere; & artem bene scribendi ac loquendi ab istis eloquentiae praeceptoribus discere recusabimus? Quae ista est arrogantia? quae jactantia? nos nostra sponte, solius naturae ductu, assecuturos, quod illi,

& per naturam, & per artem, non sine summo labore, & assidua diligentia, consequi potuerunt. Non magis est noverca natura, sed nec magis benigna, ac propitia, quam quondam fuit: &, si hoc olim fieri nequii, quanto id minus hodie fieri posse credendum est? Nec factum illud est unquam, nec unquam fiet. Quare desinant homines isti, qui omnem artem condemnant, qui solam Naturam sufficere autumant, quae semper est imperfecta, nec, nisi per artem, perfecta fieri potest. Sed, aliud in nos telum conjiciunt adversarii nostri. Rationibus, ajunt, agi oportere, non eloquentia. Naturam eloquentiae non intelligunt, qui ita loquuntur. Aliquid dicerent homines isti, si ad solos sapientes verba facerent Oratores. Cum vulgo, cum populo res est. Sermo popularis, sermo est Oratorius, ad captum populi accommodatus. Qui cum non ratione tantummodo, sed & argumentis insuper aliis, in assensum trahitur, quae non intellectum solum illustrent, sed & voluntatem ejus impellant, animum moveant, quivis videt, via ordinaria, via simplici, istud obtineri non posse. Alio ergo remedio opus est, alio tramite incedendum, Oratoriae artis auxilium implorandum, cujus est proprium permovere. At isto modo corrumpitur Judex! At isto modo defenditur reus! Non statim est vituperandum, quod cum voluptate conjungitur: nec auribus insidiatur, quicquid aures demulcet. Tollatur itaque Musica, qua nihil jucundius: tollantur res omnes, quae mixtam habent cum utilitate dulcedinem. Atqui istius sunt generis omnes propemodum res creatae. Quod utile, quod necessarium homini, jucundum simul esse voluit Deus; ut duplici cum beneficio devinciret, nec ullum ex rerum usu oriretur fastidium. Quid magis est utile, vel necessarium potius,

tius, quam cibus & potus, ad vitam hanc fragilem sustinendam? Quid magis item jucundum? Pane & aqua vita esset vitalis: at brevi utriusque nos satietas caperet; si nullo alio vesci nutrimento liceret. Nunc quanta varietas, quanta jucunditas tam diversi & potus simul & cibi, quem Natura suppetat? Unde vel maxime Dei Opt. Max. bonitas ac benignitas elucescit. Libenter ego censores istos rigidos interrogarim, an ullam è cibo & potu voluptatem capiant? An nullam potius capere praecoptarent, ac sine sapore, sine appetitu, sine ullo omnino sensu, vesci mallent? Scio quid responsum furi sint. Utile cum jucundo utili soli praeferent. Recte. Sed, cur hic jungunt, quod alibi jungi nolunt? Cur in eloquentia separant, quod Deus ipse in rebus nullis aliis separavit? Quem in finem sensus nobis datos existimant? ad usum solum? ad illum quidem praecipue, sed non ad solum. An ullus est sensus, qui non conjunctam cum utilitate dulcedinem habeat? Non ibo per singulos. De Visu, de Auditu, loquar; qui sensus sunt Oratorii. Quo fine Visum accepimus? Ut videamus, ut res visibiles distinguamus, pedem ne offendamus. Quo fine Auditum? Ut audiamus, ut alter alterum intelligamus. Bene sane. Sed, an alio nullo fine praeterea? Nonne magnam ex rebus, quas videmus, voluptatem percipimus? Quam suave, quam volupe, Coelum intueri, & omnem Coeli exercitum? Solem praecipue, cujus lumen adspicere idem est Homero, quod vivere. Quam jucundum, quam dulce, terrae superficiei contemplari, montes, valles, silvas, arbores, flores, plantas, & germinantem ex ea viriditatem! Tam diversa insuper animalium genera, tot fontes, tot lacus, tot flumina, & ambientia terram maria! Quam suavis auribus accedit, aut avium, aut ho-

minum cantus, aut Musici alicujus instrumenti sonus? quam jucunda auditu ista sunt omnia! quanta dulcedine ac voluptate, non aures tantum, sed & mentes, & animi, dum illa audiunt, perfunduntur! Quamobrem, cum non simpliciter, aut oculos ad videndum, aut aures ad audiendum, natura nobis concefferit, sed utili jucundum conjunxerit, & ex utroque sensu honestam quandam percipi à nobis voluerit voluptatem, quae ista est injustitia, quae in Deum injuria, ejus leges infringere, ejus voluntati resistere, eaque dividere, ac separare, quae ille perpetuo foedere, & indissolubili inter se vinculo colligavit? Quae si in sensibus locum habent, quanto magis in illis, quae sensibus proferuntur? quae ad sensus, & quidem praecipuos, diriguntur. Talis autem Orationis est sermo, cujus vox aures, gestus oculos ferit, quae ab auditore non solummodo percipi, sed & cum voluptate percipi, debent. Hoc eloquentiae proprium: hoc à ceteris disciplinis distinguitur: hoc Oratorum est privilegium singulare: quod qui nobis eripere cupiunt, injuriam nobis maximam faciunt. Sed id agunt videlicet, qui, omnis eloquentiae, omnis suavitatis expertes, omnis, quae auditu percipitur, voluptatis jurati sunt inimici, digni profecto, qui istam nunquam sentiant voluptatem. Argumentorum potissimum ponderi attendendum, non diffitemur. Haec pars eloquentiae potior. Sed pondus argumentorum verborum pondere sustinetur. Verba ore proferimus, gestu adjuvamus, atque ita per aures, per oculos, ad animum nostrum, non sine quadam dulcedine, argumentorum istud pondus transmittimus. An minus rem intelligimus, minus sentimus, quod oculis, quod auribus placeat aut gestus noster, aut sonus? Immo vero, multo etiam magis. Nam istorum
rum

rum opera sensuum, & à mente percipitur clarius, & descendit ad animum altius, nec tam auditur, quam sentitur, Oratio. Multum est intellectum convincere; multum, vel auribus placere, vel oculis; multum, animum tangere; voluntatem in assensum trahere; haec autem omnia simul facere, quanti esse momenti putatis? Hoc vero poterit nemo, nisi qui & rerum, & verborum, & vocis, & gestuum, aequalem plane curam habuerit. Videtis, quam res sit difficilis eloquentia: quam res non vulgaris, Orator: ad quem formandum omnes & animi & corporis dotes conveniant ac conspirent necesse est. Quae cum vix uni concessa sint homini omnia, per sese patet, cur tam pauci ab omni aëvo, vere disertis, & omnibus hisce virtutibus praediti, extiterint Oratores. Inter Graecos quem, praeter Demosthenem: inter Latinos, praeter Ciceronem, possumus nominare? In quibus ipsis, omnium perfectissimis, aliquid tamen desideratum est. Nam Ciceroni, ut strictus nimis & compressus, non placebat interdum Demosthenes: & Cicero saeculi sui hominibus visus quibusdam est laxior. In Actione, cum Demosthene Demades, cum Cicerone Crassus & Hortensius contendeant, ac palmam saepe dubiam faciebant. Tam raro interna illa dona, & externa, consentiunt: tam raro quis in omnibus eminere, & ab omni omnino parte perfectus fieri potest. Aliis deest ingenium ad inveniendum; aliis, iudicium, ad disponendum; aliis, verborum delectus, ad ornandum; aliis, memoria, ad retinendum; aliis, vox; aliis, gestus; ad pronuntiandum, ad agendum; ad animandum, & incitandum. Quod cum ita se habeat, apparet verum esse quod dixi, rem utilissimam, rem praestantissimam, rem rarissimam, eloquentiam esse; nec ullam cum ea artem, aut scientiam

tiam aliam, comparari posse. Nam, quaenam est alia, quae cum ea conferri aut componi queat? An ulla est disciplina, ad quam discendam ista simul omnia requirantur? In multis ingenium, in nonnullis iudicium, in quibusdam memoria, aut videtur sufficere, aut primas certe obtinet partes. Verum, concedamus ista pariter omnia postulari, quod & libenter concesserim, si quis prae ceteris eminere, & excellere, cupiat. Sed, an quicquam requiritur amplius? Non existimo. Rem intelligere, rem clare exponere, satis sibi alii putant: de verbis non multum laborant. Verborum neglectus in Oratore ferri non potest. Corporis forma, corporis dona, nihil ad virum doctum; ad Oratorem, plurimum faciunt. Cur? Publice loquitur; conspicitur, & auditur, ab omnibus: nihil indecori, nihil inveniusti, in voce, in gestu, in universi corporis motu, aut conspici debet, aut audiri. Jam vero, uter alteri praefereendus; qui res solas tractat; verborum curam aut exiguam habet, aut nullam; an, qui utrisque animum applicat, & de verbis non minus, quam rebus, anxius ac sollicitus est? Uter censendus est prior ac potior, qui solis animi donis; an qui, praeter haec ipsa, & corporis insuper donis ornatus est, & instructus? qui unam aliquam artem, aut scientiam possidet; an, qui ex omnibus disciplinis formatus est, atque conflatus? qui naturam novercam expertus est; an, qui ea à natura accepit, quae dare nobis non possumus? Nonne ceteris omnibus antefereendus; qui & animi, & corporis simul dotibus praeditus, Philosophos in argumentando, Poëtas in eloquendo, Actores in agendo, exhibet, ac repraesentat? qui ab omnibus id, quod est optimum, mutuatur? qui rationem atque sermonem, duo illa potissima naturae dona, conjungit, ac duplici isto

isto modo sese hominem esse; immo vero, non animalibus tantummodo reliquis, à quibus per ista distinguimur, sed & hominibus aliis omnibus multo se praestantiorē ostendit? quid ad haec respondetis? Verum dixi, an falsum? Si falsum, quod habetis, opponite; si verum, definite refragari, & quod est verum, admittite. E silentio vestro colligere videor, quid cogitetis. Agnoscitis videlicet mecum, & vel taciti confitemini, nihil esse nobilius Oratore, nec quenquam cum eo alium esse comparandum. Ego sane ita existimo: inter omnes artes ac disciplinas primas Eloquentiae partes; inter doctos & eruditos, primas Oratori tribui oportere. Nam quaenam, quaeso, pluris aestimanda sunt bona, quae homo non stupidus diligentia sibi sua potis est comparare; an, quae nulla humana industria acquiri queunt? Prioris generis artes sunt ceterae propemodum omnes; posterioris, est eloquentia, quae maximam partem, tam Interna, quam Externa, Naturae donum. An in maiore habendum est pretio, quod nos nobis dedimus; quam quod à Natura, à Deo ipso, accepimus? Nemo, ut opinor, hoc dixerit. Atqui talis est eloquentia, qua nihil praestantius, nihil excellentius à Deo immortalī humano generi datum est. Non Causae inservio, ut ab Oratoribus saepe fieri solet: non rem in majus extollo, ut à multis moris est Professoribus. Nihil in causam dicitur; nihil gratiae datur. Nullam ingenii, nullam Eloquentiae laudem affecto; nec tam Eloquentiae, quam veritatis, suscepisse me patrocinium, credi volo. Vi veri convictus, amore veri accensus, loquor; neque tam ex ore haec verba, quam ex animo, prorumpunt meo. Ita sentio; ita iudico; ita pronuntio; ita se rem habere certo mihi persuadeo; ac vobis omnibus esse persuasissimum cupio:

nullam artem, nullam scientiam, nullam disciplinam, hac nostra arte non multo esse inferiorem; nec ullo cum ea modo posse conferri, ad quam fingendam atque formandam, tam multa, tam varia, vel, ut rectius dicam, omnia, corporis non minus, quam animi, requiruntur dona.

Quae cum ita se habeant, Auditores, cumque tam utilis sit Eloquentia, ut nihil in Scholis & Aca-
demiis doceri utilius possit; tam necessaria, ut omnes, qui publice verba faciunt, indigeant ea summopere, tam homini propria, ut partem prope-
modum hominis alteram faciat; tam rara, & tam parum obvia, ut vix integro saeculo bonus Ora-
tor, vix omnibus saeculis duo, eximii & excellen-
tes, perfecti & consummati, extiterint Oratores; nonne dolendum & indignandum, pulcherrimam
ac praestantissimam artem adeo hoc nostro tempo-
re negligi atque contemni, ut nullibi doceatur,
nullibi exerceatur; ut à multis ludibrio ac derisui
habeatur; immo vero, convitiis etiam & calum-
niis proscindatur? quod partim fit imperitia, par-
tim malitia hominum, non sine magno Reip. &
Ecclesiae detrimento. Alii enim, quid sit Eloquen-
tia, penitus nesciunt; alii quod ipsi docere non
possunt, quod olim non didicerunt, doceri aut disci
nolunt, ac rei, quae per se bona, malum nomen im-
ponunt, tanquam si nullus ex ea fructus, nulla
inde utilitas, in commune redundare commodum
queat. Male consulunt rebus humanis homines isti,
& Solem è mundo tollunt, qui è societate huma-
na Eloquentiam exigunt. Ego in alia me esse sen-
tentia gaudeo, & Eloquentiam rem non solum-
modo utilem, sed & summopere necessariam esse,
certo scio: quod per universam hanc Orationem
abunde mihi videor demonstrasse. Si quis nihil-
ominus aliter statuatur, & in media luce caecutire
ma-

malit, quam videre; tam obstinatas ego mentes corrigere, & contra torrentem niti non possum. Quod mei esse muneris credidi, feci; nec quicquam facere amplius potui. Si minorem nunc fidem mea forte verba inveniunt, adveniet brevi tempus, quo rei istius veritas clarius apparebit. Vos interim, quibus è luto meliore ficta sunt pectora, generosi adolescentes, legendo, scribendo, ac recitando, in hoc Eloquentiae studio, ut à vobis factum est haecenus, pergite; atque eam vobis artem acquirite, qua nullam magis utilem aliam, aut magis etiam necessariam comparare, quodcunque studiorum genus sequamini, ullo unquam tempore valeatis.

ORATIO II.

Pro Poëtica.

Ratione superiore duas esse diximus Eloquentiae partes. Eloquentia enim vel soluta est, vel ligata. Soluta ad Oratoriam, ligata ad Poëticam pertinet. De Oratoria vidimus, eamque tum internam, tum externam, contemplati sumus. Quid jam restat, nisi ut & de Poëtica videamus, ejusque naturam & indolem consideremus? Alteram enim, neglecta altera, pertractare, quid esset aliud, Auditores, quam imperfectam vobis Eloquentiam exhibere, & parte illam dimidia, parte sui potissima, detruncare? Nam, quid est Poëtica, quaeso, nisi pars Eloquentiae potior? nisi Eloquentia quaedam sublimior? nisi admirabile prorsus, ac divinum, & omni humano sermone praestantius, dicendi genus? Unde non immerito Deorum linguam Poëtarum esse linguam dixit antiquitas. Non alia enim, quam ista, si loquerentur, usuros credebant Deos, qua nihil excellentius, nihil divinius, noverant. Nec ulla fane soluta tam altum assurgit Oratio, ne Oratorum quidem, qua nihil sublimius, quam illa, quae metro, quae numero, quae certis adstringitur pedibus, Poëtarum. Nulla Oratio dulcior, nulla auribus gratior, quam haec ipsa, quae cum verborum delectu conjunctam habet Musicam suavitatem. Nulla item est fortior, nulla robustior, nulla nervosior. Nemo aut tam vivos rerum imagines concipit, aut verbis tam effica-

ficacibus exprimit, quam Poëta. Quod cum animadverterent homines, ab omni aevo, apud omnes gentes in magno semper pretio habita fuit Poëtica. Nihil de Graecis ac Romanis, nihil de aliis populis, qui exculti magis & politi, dicam. Nulla gens tam barbara, tam ab omni humanitate, & à sensu hominis aliena, quae non summo illam amore, summo item honore, fuerit profecuta. Quare mirari satis non possum, tam infulsos unquam esse repertos, ac reperiri cum maxime homines, qui Poëticam spernant, Poëtas rideant, atque hoc omne studium nostrum pro re vili, & abjecta, ac nullius plane pretii, habeant. Ferax istiusmodi ingeniorum hoc nostrum, si quod aliud, saeculum est; & mali istius contagio, si ullam aliam, hanc nostram sane gentem invasit. Amoeniora videlicet studia ferre non possunt, qui severioribus animum applicarunt. Adeo verum est dictum hoc vetus, solos Graecos aures habere: nec minus, alterum illud, quod Batavam nobis aurem assignat. Aures certe habere quis putet, qui Musicis hisce deliciis non capiuntur; quos Musarum ac Gratiarum omnium expertes esse jure merito dixeris. Istorum tamen est hominum numerus bene multus; & exortus est nuper, qui de Futilitate Poëtica nescio quid ausus est commentari, futilis ipse, & eo quo natus est patre, eo quod gerit nomine, indignissimus, non suae tantum familiae, sed & litterarum communium dedecus, nec ab ipso patre, si viveret, agnoscendus. Quin & extitit non ita pridem, qui majoribus viribus, majore certe conatu, in universam eloquentiam impetum fecit, & Oratores simul ac Poëtas, tam Veteres, quam recentiores, indignis plane modis excepit: posteriores praesertim, quos meros esse simios dicit, si cum prioribus comparentur. Suo scilicet modulo metitur cete-

ceteros omnes; quo sane sensu verum dixisse hominem arbitror, cum, si ut Poëtam eum confideres, turpissimus ipse sit finius, nec quicquam minus quam homo. Urit hoc hominum genus, quod alios facere vident, quod ipsi facere nequeunt. Hinc odium, hinc contemptus in artem, in qua, non dicam excellere, sed ne praestare quidem quicquam modicum valent. Sed hosce facile contemptores, & quicquid istorum est hominum, si quid eloquentia, si quid veritas potest, haec ipsa mea redarguet ac retundet Oratio, qua pulcherrimam ac nobilissimam artem ab inimicorum injuriis defendendam vindicandamque suscipio. Etenim, si Oratorum causam defendere, proprium est Oratoris; Poëtarum causam tueri, cujus est, nisi Poëtae? Et si meam illis operam praestiti, aut opem iis aliquam attuli, quis in malam accipiet partem, si idem illud Poëtis, pro ingenii mei mediocritate, praestare tentavero? Utrumque mei officii, utrumque mei muneris puto; qui eloquentiam utramque profiteor, & ab ineunte aetate, Poëtas non minus, quam Oratores, amore singulari complector. Quod si quid his debeo, quod libenter agnosco; si quid in hac arte profeci, quam à prima adolescentia dilexi semper; si non inimicas expertus sum Musas, & aliquod per illas nomen, aliquam forte famam, sum consecutus; quo me pacto gratum ostendere pro accepto ab iis beneficio possum magis? quid facere rectius, aut convenientius, quam si earum vicissim famam ac gloriam tuear? si earum causam suscipiam, & ab inimicorum eas calumnia atque injuria vindicem? Ego vero id facio, & quidem lubens, his ipsis mihi propitiis, ac faventibus Musis, quod & causae aequitas, & ipsa rei necessitas injungere mihi munus videtur. Nam cum tot existant, magni sane ac validi, Musarum
hostes,

hostes, quorum agmen crescit quotidie, quis aequo animo ferat, castissimas illis virgines in praedam dari, omni honore ac dignitate ipoliari, nulloque non genere injuriarum pollui ac violari? De Poëtis loquuntur non aliter, quam de stultis hominibus, & mente captis? Poëtica nullum ineptius studium, nullum damnosius, nullum perniciosius in Rep. putant. Saeculum emendare non possum: bonam causam defendere possum: eamque negligere, aeterno mihi futurum, non dedecori tantum, sed & crimini, judico. Bonam causam prodit, qui non defendit; nec immunis à culpa est, qui, cum id possit, non ejus in se patrocinium ac tutelam suscipit. Id cum à nemine fieri videam, istud in me suscepturus sum oneris; & ut Oratoriae nuper, ita nunc Poëticae patronus existam. Dudum id factum oportuit, & fuisset fane, nisi Orationibus prius debere me consulere judicassem; quod & fecissem maturius, nisi alia me, ut dixi, distraxissent negotia. Diu est enim, quod mente haec volvo, nec hodie istud mihi natum consilium est, ne quis ad hodierna me tempora potius, quam ad praeterita, respicere credat. Sed nec praesens tempus eximi volo, & omnes pariter inimicos ante oculos habeo, quibus ego singulis & universis hac mea tandem Oratione respondeo. Nondum perdita causa est; & praestat fero, quam nunquam. Satis autem cito id fecero, si satis bene. Rem haecenus distuli, &, cur differrem, rationes habui: nunc ultra differre non possum, ne nimia mea mora aliquid illa detrimenti capiat. Augetur in dies hostium numerus; defensionem necessitas exigit; & dicendum est semel, quod cogitavi semper. Silendi tempus praeteriit; loquendi, venit: loquar itaque, & aperte loquar, nec animi mei sensum suppressam amplius, ne optimam causam hoc meo
per-

Perpetuo damnasse silentio videar. Et cur, quid apud me cogitem, apertis vobis verbis exponere reformidem, cum pro re honesta, pro causa iustissima, pro arte pulcherrima, verba facturus, ad dicendum surrexerim? Quapropter, adeste animis, quaeso, qui adestis corporibus, & attentas mihi mentes, attentas aures praebete; quod ipsae à vobis Musae, quarum agitur causa, non tam orant, quam flagitant. De Poëtices enim natura, dignitate, praestantia, de Musarum ac Poëtarum honore, vobiscum acturus sum hodie; idque ita me facturum confido, ut, si non effecero ut ametis, in minore certe odio, in majore pretio, artem nobilissimam habeatis, & aequiorem multo sententiam, quam à vobis factum est haëtenus, tum de ipsa arte, tum de artis ejusdem cultoribus proferatis.

Sed, antequam rem ipsam aggredior, quoniam male audit Poëtica, prius mihi refutanda videntur ac diluenda, quae adversarii nobis nostri objiciunt argumenta; ut vadis ac scopulis, qui Orationis nostrae cursui moram injicerent, praetervectis, in apertum mare, sine ulla offensione, plenis deinde velis ingredi liceat. Ac primum, quod in omnium ore est, impia docere Poëtas, & turpia, clament: nocere religioni, & moribus: parum honestam saepe vitam vivere, nec se ipsos tantum, sed & alios, malo suo exemplo, in perniciem trahere. Antequam ad haec respondeam, peto ab istis hominibus, ut artem ab artifice separent, nec hominum vitia rei per se innocentissimae imputent. Quae enim est ars, quae disciplina, quam non, ut boni, ita & mali homines profitentur? Quid est, inter res omnes, quae sub sensum cadunt, quod non tam malum habere possit usum, quam bonum? quod non tam laedat, quam profit? Sed istum abunde in praecedente jam Oratione discussisse mihi

mihi videor locum. Ad ea, quae objecta sunt, redeo, & homines istos interrogo, quos Poëtas intelligant, Veteres, an Recentiores; Gentiles, an Christianos? An mirum est, multa de Dîs profana, multa turpia, gentiles tradere homines? Verum Deum ignorabant. Sed an propterea omnium in universum Poëtarum damnabitur lectio? an nihil item boni tradiderunt? an nullus ex iis fructus percipitur? Aliter judicabat Plutarchus, aliter Basilius, qui, quomodo sint legendi Poëtae, quis fructus inde colligi possit, luculento uterque scripto, nec sine fructu legendo, ostendit & indicavit. Si quis est Recentiorum, qui malos gentilium mores imitari malit, quam bonos; qui profana & impia, qui lasciva & turpia potius, quam honesta, quam pia, quam sancta, & aut ad animi remissionem, aut ad morum emendationem spectantia, scribere, ac saeculum suum corrumpere magis, quam corrigere, amet; cum nos primi damnabimus; quem, non dicam auctoris, sed ne hominis quidem nomine dignum, & è societatis humanae exterminandum esse consortio judicamus. At non turpiter tantummodo scribunt, sed & turpiter saepe vivunt Poëtae. Si qui sunt tales, non sibi tantum male, sed & aliis consulunt, nec quicquam nobis cum iis esse commercii volumus. Verum, libenter istos ego homines rogabo rursus: an nulli sunt usquam prophani, nulli aut scribentes turpiter, aut viventes, praeter Poëtas? Si tales & alii plurimi, cur solis his imputatur, quod commune crimen est omnium? Aut cur omnibus vitio vertitur, quod paucorum tantum est hominum? Aut cur in rem magis culpa confertur, quam in personas, quae re per se bona, in suam & aliorum perniciem abutuntur? Si ab omni isto crimine libera, & immunis omnino Poëtica est, non video, qua-

quare ars ipsa, quae per se est innocens, quorundam hominum vitio, debeat condemnari. An plus possunt mali, quam boni? an nulli sunt boni? Et olim fuisse, & hodie etiamnum esse, in Poëtarum non minus, quam aliorum ordine hominum, bonos complures & honestos viros, non tantum certo mihi persuadeo, sed & eorum ipsorum scripta testantur ac monumenta. An igitur mali damnare hanc poterunt artem; servare non poterunt boni? Aut in malorum gratiam mala erit Poëtica potius, quam in bonorum bona? quae ista iniquitas? quod perversum iudicium? E sui ipsius natura; è bono aestimanda res usu, non malo: isto enim modo nihil usquam bonum futurum est. Nulla est enim res bona, quae non malorum consilio hominum fieri possit mala. Usus itaque tolli non debet, propter abusum; sed, salvo & incolumi usu, abusus tantummodo rerum auferatur necesse est. At, nulla sine fictione Poëtica: nulla sine Deorum ac Dearum personis ac nominibus fictio. Duo habeo, quae ad ista respondeam. Primo, fictionem esse Poëtices animam, sed non omnes fictiones esse profanas, & è gentium Mythologia desumptas. Quasdam esse sacras & veras, cum Dei aut Angeli cujusdam persona repraesentatur. Poësin autem omnem, potissima saltem parte, esse Dramaticam, & in actu consistere; quare personae necessario sunt adhibendae, seu verae, seu fictae; ut res tanto fortius exprimantur, nec tam audiri, quam cerni, & ipsis adspici oculis videantur. Deinde, circa ipsas gentilium fictiones non una omnium eademque sententia est. Quidam omnes plane Deos rejiciunt, eorumque nomina usurpare Christiano prorsus homine indignum iudicant: alii tam licenter, ac tam promiscue, iisdem rursus utuntur, ac si Augustaeo saeculo viverent.

Gen-

Gentiles esse diceres, non Christianos. Neutrum placet; & media inter haec via insistendum puto. Deorum ac Dearum vocabulis parcus est utendum: idola enim sunt mera, vel nihil potius. Veri Dei nomen Deo adsignare fictitio, aut Deum illum appellare, profanum existimo; nisi cujus loci, aut cujus artis sit Deus, hoc est habitus à gentilibus fuerit, subjungatur; ut non tam ex nostra, quam ex aliorum loqui sententia videamur. Martem pro bello, Venerem pro amore, Bacchum pro vino, Cererem pro frumento dici, non video cur Poëtis sit denegandum, cum & soluti sermonis auctores istud non raro scribendi genus usurpent. Cum hoc nihilominus temperamento, ne nimis nobis sumamus licentiae; praesertim in linguis vulgaribus, ubi aliter paullo sese res habet, quam in Graeca lingua aut Latina. Ibi doctis, hic populo, scribimus; qui non semper ista discernit, & ad minimum saepe lapidem pedem offendit. Concessam itaque autumo fictionem, sed honestam, legitimam, temperatam, & ad verum quam proxime accedentem; quo sane modo Poëticam non solummodo non culpandam, sed & laudandam summopere arbitror, & aestimandam. At, à rebus avocat feriis, & curas impedit graviores, nec facile quisquam Poëta, aut ad res gerendas, aut ad sublimes pertractandas materias, est repertus idoneus. An verum sit, quod objicitur, nescio: nam & multi fuerunt, qui ad Rempublicam accesserunt, quorum illam poenitere non debeat: & graves multi materias pro dignitate materiae pertractarunt. Ut autem verum hoc esset, non Artis esset culpa, sed hominum, qui illius capti dulcedine nimis illi indulgent, ac majoris momenti studia negligunt. Quis in ista unquam sententia fuit, soli Poëticae operam dandam, alia vero omnia

G

post-

posthabenda? Male facit, quisquis id facit. Non, ut opus, sed ut operis majoris accessio, spectari Poëtica debet. Quanquam & aliis rebus operam navat, qui Poëticae animum applicat: & aliquid, praeter metrum sciat oportet, qui Poëtae nomen sustineat. Aliud enim versificator, aliud est Poëta; quod sine variarum rerum scientia, ac multiplici quadam doctrina, esse neutiquam potest. Nam, qua de re dicet, si omnium plane rerum ignarus est? aut, quid omnino dicturus est, qui, quod dicat, non habet? Doctissimi viri fuerunt, Poëtae veteres omnes: nec quisquam eos legere potest, qui non istius ipsius doctrinae, aliquo saltem modo, particeps fiat: adeo ut, si nullos etiam alios evolvat unquam auctores, pro rudi & imperito censeretur homine nequeat. Sed quis tam stultus unquam fuit, aut fatuus, qui id aut ipse fecerit, aut faciendum aliis suaserit? Poëta esse non potest, qui, praeter Poëtas, non & Oratores, & Historicos, & Philosophos item veteres legerit. An nihil suis illi libris complexi sunt? Nullum ingenium, nullam eloquentiam, nullam eruditionem suppeditant? nullum animo pabulum praebent, verum, ac solidum, & ab ipso sapientiae penu depromptum? Non ita sane judicarunt, qui aliquam sibi laudem, aliquam in hoc studiorum genere gloriam compararunt. Nec quisquam unquam Poëta, post Graecos illos ac Latinos, alicujus certe nominis extitit, qui non utriusque linguae peritus, qui non variarum rerum cognitionem adeptus, & in doctorum numero habitus fuerit. Quin & illud adjungo, non magnam tantummodo eruditionem è Poëtarum libris acquiri, sed vere doctum, & consummatae eruditionis virum, sine Poëtarum lectione, & interiore rei Poëtices cognitione, censeretur neminem posse: tantum abest, ut

ut nihil solidi, nihil eruditi, ac ferii, Poëtarum in se libri contineant. Verum enimvero, quem in Republica usum habet Poëtica? Quod humanae societati bonum adfert, aut commodum? Ne ab ista tantummodo parte commendare Poëticam videamur, quem usum in Rep. quem in artibus ac disciplinis, si non omnibus, certe plurimis, habeat, ne bis idem dicatur, ex iis, quae dicenda sunt porro, luce clarius apparebit. At, pauperes sunt Poëtae, nec ullum ars ista commodum suis adfert cultoribus. Quid tum? Immane crimen paupertas! An ignoratis, bonae mentis sororem esse paupertatem? An soli Poëtae sunt pauperes? Quot boni & honesti viri, quot Imperatores, quot Philosophi, in summa paupertate vixerunt? An Poëtarum est culpa, quae aliorum prorsus est hominum, qui Poëtas non amant, nec suo eos aestimant pretio? An Poëtis vitio vertitur, quod Regibus ac Principibus est imputandum, qui canes & equos alere malunt, quam ingenio, eloquentia, aut eruditione conspicuos viros? Sint Mecaenates, ait ille, non deerunt Marones. Id esse verum, omnis aevi testatur historia, ubi suos est nata fautores Poëtica. Si minus verum est hodie, non artis istud, sed saeculi, vitium est. Sed nec omnes Poëtae sunt pauperes, & divites aliquando fuisse, locupletissimus sane saeculum testis est Augustaeum. Idem & alia tempora, idem & alii Principes, Musarum ac Poëtarum cultores, & Mecaenates, abunde testari possunt. Verum, ut rem ipsam consideremus, quodnam est crimen paupertas, etiamsi sua Poetae culpa pauperes essent? An non virtus est potius, & quidem summa, paucis esse contentum? Quid aliud docent Philosophi? quid aliud Christiana religio? quam terrena omnia spernere, & sola animi bona, neglectis

glectis ceteris omnibus, aestimare? Quam erectae esse mentis oportet, qui opes atque divitias, honores ac dignitates, quae ambiunt tantopere homines, despicit, atque contemnit? Qui prae Musarum amore, & studiorum suorum dulcedine, fortunae, ut vocant, bona posthabet omnia, ac sua se virtute involvit? Hunc ego culpandum, ac vituperandum hominem putem? hunc non laudandum potius, ac praedicandum? non aliis omnibus praeferendum, qui ob aliam nullam saepissime rationem studiis animum applicant, nisi ut aliquod inde compendium captent? Quinam isti sunt homines, qui amore lucri, non amore doctrinae, aut hanc, aut illam, disciplinam arripiunt? qui nunquam student, nisi cum cogit necessitas? nunquam vigilant, nisi cum dormire non possunt? His illum ego hominem comparem, qui omnis spe lucri abjecta, sola fama & gloria accensus & animatus, noctes & dies Musis operam navat; nec quicquam inde aliud captat, quam ut honestum apud posteros nomen relinquat? Quare desinant homines isti, paupertatem Poetis objicere; quae nec bona per se, nec mala; quae virtus magis, quam vitium: praesertim, cum aliorum hominum culpa pauperes sint, non sua.

Argumentis & objectionibus adversariorum repulsis ac refutatis, &, quicquid Orationis cursum remorari potest, amoto, per planum nunc campum incedamus porro, & quid sit Poetica, quae artis ejus praestantia, consideremus. Est autem Naturae donum Poetica praestantissimum, quod nullo studio, nulla humana industria comparari, nec nisi à Coelo, hoc est, Deo ipso, obtineri potest. Hinc saepe doctissimos, & in omni disciplinarum genere, Poetarum etiam lectione, versatissimos viros, nullum posse carmen extrudere, nul-

nullum Epigramma componere, & in hoc studio-
rum genere, quod puerile multi existimant, esse
plane pueros, animadvertimus. Unde illud? un-
de, inquam, nisi quod illis, non doctrina, quam
summam habent, sed natura desit, quam in se
nullam experiuntur? Apparet hinc, esse verissi-
mum, quod initio dixi, Deorum linguam esse Poe-
ticam, non quod ista Di lingua loquantur, aut il-
la potissimum loqui, si ullo uti vellent sermone,
ut sibi persuasit Antiquitas, crederentur; sed quod
hanc ipsam nulli omnino homines loqui possint,
nisi qui divinitus, & ab ipso Deo, beneficium
istud acceperint. Quamobrem, humane loqui, &
Poetice loqui, inter se invicem opponuntur. Est
enim alia hominum lingua, alia Poetarum. Supra
vulgares loquendi modos, supra usitatos aliis ter-
minos, transcendunt Poetae; qui non tam eunt,
quam volant; neque tam in terra, quam in aëre,
quam in Coelo, degunt. Quare non alia lingua,
quam coelesti, loqui, nec sermone alio ullo,
quam à populari usu remoto uti, ac sejuncto de-
bent. Hic nobilis iste est spiritus, qui Poetas agit;
hic furor ille Poeticus, qui Poetam facit. Hic est
ille divinus, & Poetis solis concessus, ut Graeco
utar vocabulo, Enthusiasmus, sine quo Poetam
esse neminem posse, disertis verbis affirmat, &
contendit Plato. Idem de Poetis judicat Cicero:
idem omnis judicabat Antiquitas. Si soli id Poe-
tae dicerent, si tam magnifice de se sentirent, in
re sua, in causa propria, suspectum istud videri
judicium posset; sed cum tam multi, tam graves,
& ab omni partium studio remoti viri, tot Histori-
ci, Oratores, Philosophi, uno idem ore confessi
sint, quanti non momenti tot hominum, tot sae-
culorum, esse testimonium debet? Quanti non pon-
deris illius vel unius auctoritas, quem Principem

ac Deum Philosophorum nominat Tullius? qui cum Poeta non minus fuerit, quam Philosophus, optime de re Poetica judicare potuisse credendus est. Nec in alia fuere sententia, quam Graeci olim ac Romani, quae subsecutae deinde sunt gentes ac nationes, quae divini aliquid in Poetis, ac plusquam humani esse, & crediderunt omnes & agnoverunt. Quo generalis ista persuasio? quo consensus omnium gentium? an inanis? an imaginarius? An stulti fuerunt haecenus homines, ac nunc demum sapiunt? Si Poetis non credunt, credant sane aliis, credant sibi. Cur ipsi praestare non possunt, quod à Poetis praestari vident? Agnoscant itaque, alium genium, alium spiritum, & quiddam in iis sublimius, quò ipsi non possint adscendere. Sed & ipsis credant Poetis, nec tam verbis eorum, quam rebus, fidem habeant. Non enim Poetae semper esse Poetae, cum volunt, possunt, quod certissimum divini illius favoris est argumentum. Plures saepe versus effundunt, parvo temporis spatio; nullos omnino procudere, longo saepe temporis intervallo valent; ac, nisi accedat nobilior ille, qui eos animat, spiritus, elingues sunt prorsus, & muti: qua in parte commune quiddam habent cum Vatibus sacris, quibus non semper integrum erat, futura, cum vellent, praedicere. Quid? Indignamini, cum Prophetis componi, & vel aliquo cum illis modo conferri, quos Apostolus gentium, plus uno in loco, Prophetas vocat, & illustri isto nomine non indignos putat? Quid inter hos & illos intersit, quaeque divinis oraculis reverentia debeatur, non sum ignarus; plura tamen eos habere communia, quam vulgus credit, certo mihi persuadeo. Nam non semper falsum loquuntur, aut de rebus praeteritis, tanquam de futuris, vaticinantur Poetae. Aliquan-

do

do & , quae vera sunt , narrant ; aliquando & futura praenuntiant ; quaeque nulla humana industria sciri possunt , non sine divino instinctu , (quo enim alio facerent ?) tam clare atque perspicue , ac si res accidissent , multo saepe ante significant. Nihil de antiquis Poetis , nihil de Sibyllinis oraculis , nihil de Nostradamo , quem plane fuisse fatidicum multi putant , nihil de aliis dicam. Unum adducam exemplum , quod omnium instar futurum est. Novistis , credo , Petrum Lotichium , Germanorum Principem Poetarum. Is Magdeburgensis urbis obsidionem , quam crudelis ille Tillius & vi & fraude captam , solo aequavit , ac miserandum in modum afflixit ; is urbis , inquam , istius , cujus in somnis imaginem viderat , cladem , ruinam , miseriam , & quicquid à feroci , ac sanguinario , passa est milite , tam apertis exprimit verbis , tam vivis depingit coloribus , ut ne pictor quidem quicquam possit praestantius , aut ad vivum magis. At fortasse rem viderat , aut ab aliis narrari audiverat. Erratis. Diu in vivis esse desierat ; ante saeculum fato concesserat ; centum annis ante praedixerat. Dubitatis ? Inspicite ejus Poemata , centum annis ante istud tempus impressa : legite nobilem illam , ac vere divinam , quam ad Joachimum Camerarium , praeceptorem suum , super hac re scripsit , Elegiam , ac verum me dixisse , vel illum potius , vestris ipsi oculis animadvertetis. Casu haec accidisse existimatis ? Ego non existimo , longeque certissimum divinae plane mentis indicium puto. At , somnium fuit. Fuerit sane. An omne falsum est somnium ; nullum verum ? An monere per somnia homines olim potuit Deus ; nunc non potest ? somnium fuit ; sed verum , atque veridicum ; & ab ipso Deo immissum divinitus somnium : somnium fuit ; sed cujus fidem ac veritatem ipse post exitus comprobavit : somnium

fuit ; sed mirum , ac memorabile somnium ; cui fidem qui derogant , ipsam per me somnium veritatem vocent. Sed nec omnia Poetarum aegrotae mentis sunt somnia. Saepe verum vident in somniis ; saepe bonos in somniis versus pangunt ; quod & mihi accidisse plus semel , affirmare vobis liquido possem , si Poetae vos credituros existimarem. Certe , si mentis inde nostrae divinitatem comprobat Tullius , quod somniantes saepe plus cernimus , quam vigilantes , quid de Poetarum judicabimus somniis , qui non cogitant tantum in somniis , sed & versus saepissime faciunt , haud paulo meliores interdum , quam multi facerent alii non somniantes ? Sed nec ego Poetarum somnia omnia pro veris accipi volo ; aut è Poetis Prophe-
tas facere cupio. Sufficit mihi , si agnoscant homines mecum , quod negari non potest , habere illos aliquid plus quam humani ; nec alium esse posse , nisi divinum , nobilem illum spiritum Poetarum. Quod de Poetis haecenus dixi , ne de omnibus dixisse me credite. Multi sunt Thyrsigeri , Pauci Bacchi. Vulgus quoddam est Poetarum , si isto nomine sunt appellandi , Poetastri verius , ac versificatores , dedecora artis & carcinomata , qui omnem tamen Rempublicam Litterariam occupant , & , quantum in ipsis est , turbant. Aliud quiddam Poeta est ; nec quisquam isto nomine dignus , nisi cui mens divinator , & os magnum aliquid ac sublime sonans , & à vulgi populi-que sermone semotum ac separatum. Ita sane judicabat Horatius , auctor minime inutilis , & iudicio non minus , quam ingenio , praeditus : ita omnes ab omni aetate , qui aut ipsi Poetae fuerunt , aut de Poetica litteris aliquid consignarunt. Non enim res vulgaris Poeta , aut quisquam alius in eorum numero collocandus , nisi qui à Natura ad Poeticam factus ,
ac

ac multa insuper eruditione, & variarum rerum doctrina instructus, longo usu, atque assidua tum lectione, tum exercitatione formatus, Musarum montem conscendit, & nobile illud atque illustre nomen, non apud plebem, sed apud doctos & eruditos, apud rerum harum intelligentes, justos & idoneos arbitros, suo sibi merito comparavit.

Talis cum sit, cumque talem eam esse crediderint, certoque sibi persuaserint homines, in summo honore apud omnes ab omni aevo gentes ac nationes habita fuit Poetica. Ut nihil dicam de Orientalibus, qui ingenia omnes Poetica, nonne Graeci ac Romani, politissimi populi, in maximo semper pretio Poeticam habuerunt? Nonne Itali, Hispani, Galli, ad Poeticam nati, summa eam dignatione & nunc & olim sunt profecuti? Nonne Germani, & Belgae, plurimi eam semper fecerunt, & etiamnum faciunt hodie? Quid? Nonne Germanorum historiae, teste Tacito, carmine consignabantur? Cujus rei fidem faciunt etiam Annales nostri Belgici Rythmici. Nonne Deorum laudes apud omnes olim gentes versibus canebantur? Nonne rudibus illis saeculis & impolitis, cum omnes artes ac disciplinae, non dicam extinctae, sed mortuae prorsus erant ac sepultae, viguit etiamnum, & exulta fuit Poetica? Nullae gentes fuerunt tam barbarae, nulla tempora tam infesta, & à Musis ac litteris aliena, quin Poeticam exercuerint, & suo quodam modo Poetas produxerint. Unde naturalis omnium hominum in hanc artem propensio, & ipsius artis commendabilis per sese conspicitur pulchritudo. Sed quid nobis cum Barbaris? Nonne expulsa barbarie, & è Graecia in Italiam redeuntibus denuo artibus ac disciplinis, una cum ceteris omnibus, vel prae ceteris potius, floruit ars Poetica? Quae ejus tum aestimatio?

quam felix ingeniorum proventus? qui & quales Poetae? Adeo ut omnibus retro saeculis, post saeculum illud aureum Augustaeum, nihil illis praestantius, nihil illis simile viderit terrarum orbis. Verum, praetermissis nunc Italis, Latinos ipsos, Veteres illos Italos, videamus. Eos autem, non tempore Reip. cum ad maturam nondam aetatem pervenerat; non post primos Caesares, cum decrescere, & ad interitum sensim vergere caepit Poetica; sed in ipso aetatis flore, sub Julio, sub Augusto, sub hujus imprimis imperio, consideremus. Quanto tum in honore fuit Poetica? quales, & quam insignes, Poetae? Ut eos omnes coluit, & observavit, non populus tantum Romanus, sed & Equites, & Senatores, sed Regio sanguine natus Mecaenas, sed Regum ac Principum omnium major Augustus! Hoc illud fuit tempus videlicet, quo ad summum gloriae culmen pervenit, quo in summo honore ac pretio habitata fuit à terrarum principe populo, reliquarum artium princeps ac Regina, Poetica. Nec sane leve hoc testimonium censeretur debet, quod populus Romanus, potentissimus non tantummodo, sed & sapientissimus populus, & eo quidem tempore, quo maxime floruit Roma; quod Caesar Augustus, princeps, ut nihil de eo aliud dicam, doctus & eruditus; quod viri in Rep. principes tanti hanc artem fecerunt, tanto Poetas studio coluerunt. Quam familiariter, ut de aliis taceam, cum iis vixit Augustus? quo eos amore, quo favore complexus est? Ut ad amicitiam interiorem admisit! ut mensae suae adhibuit! ut donis ac divitiis auxit! ut domibus ac villis instruxit! ut illis omnia praebuit, quibus haec vita non commode tantum, sed & splendide jucundeque transigitur! Quanti Horatium fecerit, superstites etiamnum
lit-

litterae testificantur, quibus eum objurgat & increpat familiaribus admodum verbis & amicis, quod, cum alios pleno ore laudasset, nullum ipse in illius haecenus versibus reperisset locum. Quanti Virgilium aestimarit, *Aeneis* ipsa declarat, quam ille flammis eripuit, quam illi soli, illi inquam soli, debemus. Quanto in honore Nasonem habuerit, vel ejus exilium manifestum facit; manifesti enim amoris indicium est, quod relegaverit potius, quam occiderit, à quo offensum se judicabat tantopere. Sed parcere voluit tam praeclaro ingenio. Nec dubito sane quin revocaturus eum ab exilio fuerit clementissimus Princeps, si vita ei longior obtigisset. Unius illius viri, qui tanto Poetas amore prosequeretur; unius illius urbis, quae totius terrarum orbis caput erat ac Domina; ceterarum urbium omnium, ceterarum omnium gentium, generale fuisse judicium, existimandum est. Et sane, nullae unquam aliter gentes, seu illius aevi, seu insequentium deinde temporum, judicaverunt. Istius enim aevi Poetae, ac tres illi in primis, quos memoravi, omnium, qui unquam fuerunt, aut futuri sunt etiam unquam, clarissimi ac nobilissimi, & quod suo sibi merito vindicant, Principes sunt Poetarum. Hunc principatum tot jam saeculis obtinent: eundem illum volventibus saeculis omnibus obtinebunt. Quid mirum itaque si suis illi temporibus in tanto fuerint pretio, qui hodie etiam ab omnibus, quotquot haec intelligunt, gentibus laudantur ac celebrantur? Qui tanto temporis spatio ne minimum quidem de nominis sui gloria perdiderunt? Imo vero hanc ipsam in hodiernum diem, contra omnem saeculorum injuriam, salvam atque incolumem conservarunt? Transeo à Romanis ad Graecos. In quanto illi honore suos habuerunt Poetas? Quod studium apud illos floruit magis ac viguit.

guit, quam Poeticum? Multos habuere Philosophos, multos itidem Oratores, sed multos non minus Poetas, Comicos, Tragicos, Lyricos, Elegiacos, Epicos, in suo omnes genere praestantissimos; ad quorum normam & regulam, devicta ab illis Graecia, & trajectis in Italiam Artibus, recte demum scribere didicerunt, & ut sapientiam, ita & eloquentiam omnem acceperunt Latini. Quanto illos studio coluerunt primarii in Republ. viri? Reges item, ac Principes! Quid? Magnus ille Alexander, ut unum pro omnibus nominem, quo Homerum honore dignatus est, qui pulvino suo subiectum eum habuit dormiens? Qui, cum arculam quandam Darii, in qua ille pretiosissima quaeque condiderat, nactus esset; & ab amicis suis rogaretur, quid in ea reponi vellet, Iliada, ut rem praetiosissimam, reponi in illa iussit? Qui, cum ad Achillis, consanguinei sui, tumulum constitisset in Iliaco litore, fortunatum illum praeter ceteros praedicavit, quod virtutis suae praeconem scriptorem Iliados invenisset? Tot habebat in castris Historicos, tot virtutis suae praecones, se tamen minus felicem, quam illum Pelei filium, existimabat. Cur? Non habebat istiusmodi vatem, non habebat Homerum, qui rerum suarum memoriam ad feros usque posteros propagaret; cuius unius ingenium scriptoribus ceteris omnibus anteponebat. Quid? Nonne septem urbes de ejus natalibus contenderunt? Nonne delubrum Smyrnaei in suo ei oppido excitarunt? Nonne post mortem in Deorum relatus est numerum; & pro Deo cultus? Quid illi, qui hujus tempora praecefferunt? Nonne pro divinis hominibus, nonne pro Deorum filiis habiti sunt? Nonne Linus Apolline, Orpheus Calliopa, Musaeus Luna genitus esse credebatur? Quo quid aliud significavit Antiquitas, nisi di-

divini eos ingenii homines, & amplius quiddam quàm homines, ac divinae pene fortis fuisse. Jam vero, an non omnia Sibyllarum effata, omnia passim Oracula, carmine edebantur? Unde & canere, hoc est futura praedicere, dicebantur. At falsa ista fuerunt Oracula, & aut malorum spirituum operâ, aut ipsorum sacerdotum astutiâ, inventa atque conficta. Quid tum? De veritate non disputo. Fuerint vera, fuerint falsa, quod & ultro agnosco, id certe est verum, quod negari non potest, tum apud Graecos, tum apud ceteros populos constituisse, & in ea omnes opinione fuisse, sermonem Poeticum, ut initio dixi, Deorum esse sermonem; neque quicquam tantopere facere ad majestatem eorum, digne, & uti convenit, repraesentandam, quam verba illa sublimia Poetarum, quae non humano more prolata, furentis animi notam, & certam quandam divinitatis habere speciem videbantur. Nihil versu praestantius, nihil Deo nobilius, animadvertiebant. Quare nobilissimam Deorum naturam, dignitatem, ac voluntatem, eo modo, ea forma, eo orationis exprimere genere voluerunt, quo nullum praestantius, nullum magis proprium noverant. Venio ad Hebraeos, & ad ipsum Poeticae fontem. Nam ut à Graecis Latini, ita ab Hebraeis Graeci sua sunt omnia mutuati. Quid enim habent, quod ab illis non habent? Unde Solonis ac Lycurgi; unde Minois & Charondae leges; è quibus Romanorum XII. Tabulae sunt descriptae; nisi à Mose? nisi è X. praeceptis; quae à Natura ipsa sunt hausta, quae à Deo ipso sunt tradita, & illius ipsius manu, illius digitis consignata? Unde sua hausere Philosophi, nisi ab Aegyptiis, Chaldaeis, Hebraeis, ad quos longa saepe ac molesta suscipiebant itinera? Vel unus testis est Plato, quem S. Scripturam
le-

legisse, libros certe Mosaicos evolvisse, qui ejus Timaeum evolverit haud difficulter sibi persuaderi sinet. Unde Fabularis omnis Historia, nisi ex Historia sacra! Quid falsi Gentium Di, nisi ad veras personas, quas sacrae exhibent litterae, ficti & adumbrati? Vix enim est ullus, inter omnes istos fictitios, Deus, cujus primam originem in sacris non reperias litteris. Vix ulla est Fabula, cujus mendacii veritas non è sacris item litteris eruatur. Sed istud jam dudum à viris, doctrina & ingenio praeditis, Mornaeo, Grotio, Vossio, Casaubono, Heinio, aliis, & à Samuele deinde Bocharto, in nobilissimo de dispersione gentium libro, novissime vero à Petro Daniele Huetio, Doctissimo Abrincensi Episcopo, in praeclaro ac divino opere, quod pro Evangelica veritate conscripsit, ostensum est luculenter. Jam illa ipsa vocabula Appollinis ac Musarum, Parnassi & Heliconis, quid sunt, nisi mere Hebraica? Apollo enim, qui & Abellus dictus, quid aliud est, nisi Belus? Musae, quod alii nomen à Mose, alii à Musar derivant, quod Hebraeis est erudire, quid aliud sunt, nisi artes ac disciplinae, quae erudiunt homines? Parnassus & Helicon, quid nisi loca pascua, loca alta, & à consortio hominum separata, significant? Indicare videlicet voluit hisce verbis, hisce fictionibus suis Antiquitas; eos qui litteris animum applicant, à tumultu & strepitu remotos esse debere; Poetas praesertim, qui secessum quaerunt & otium, quos tranquillo esse animo ac sereno convenit; quo in primis faciunt montes & nemora, fontes ac flumina; quibus illi praecipue capiuntur ac delectantur, & ad pangendos versus ipsorum locorum ingenio invitantur. Jam autem, cum ipsas in Graeciam litteras, quae Phoeniciae exinde litterae dictae sunt, Phaenicius attulit

lit Cadmus, nihil praeter meras eum litteras attulisse credendum est? Quin omnem potius eruditionem, & artem in primis Poeticam, cui dediti erant tantopere Orientales, una secum tulisse, & antiquos Graecos, rudes tum homines & impolitos, hanc ipsam docuisse censendus est. Ego sane credo atque confido, certoque mihi persuadeo, Apollinis ac Musarum, & Poetici totius Choragii, auctorem & inventorem non alium esse, quam hunc ipsum Cadmum: quem artis item Poeticae doctorem esse primum existimo. A Phaeniciis itaque, ab Hebraeis veram suam originem ducit ars nostra, apud quos multo prius, quam apud Graecos, amata, exculta, & ad summum evecta fastigium est. Quid enim in majore apud illos honore ac pretio fuit, quam Musica illa divina, pedibus suis adstricta, quam Poeticam appellamus? Quam magis artem excoluerunt, quam hanc ipsam, qui cantus, & carmina, qui sacros Hymnos diebus Deo singulis concinebant? Quo tot Cantores, tot cantantium ordines, tot ac tam varia ad artem Musicam instrumenta, quibus Hierosolomytanum quotidie personabat Templum, nisi ad Deum Opt. Max. laudandum ac praedicandum, & divinas ejus virtutes modo quo poterant optimo celebrandas? Quid omnes illae, quas habemus etiamnum superstites, cantilenae? Nonne Odae sunt sacrae? quibuscum nec illae Pindari, nec illae Horatii, sunt comparandae? Quid dico? Quibuscum nulla humana Poetica comparari potest. Nam & materiae majestate, & sententiis plane divinis, & verbis vere sublimibus, & expressionibus ex interiore Poetices penu depromptis, sacrae istae Hebraeorum Odae, Graecorum ac Latinorum scriptiones in tantum ceteras antevertunt omnes, in quantum coelum hoc terra, terrenis coelestia antecellunt. Hebraei

braei ergo & primi Poetae & optimi, à quibus ad Graecos deinceps ac Latinos Ars nostra Poetica dimanavit.

Apparet ex iis, quae diximus, apud omnes ubique gentes in honore non solummodo habitam, sed & excultam ab omni aevo, & antiquissimam omnium artium esse Poeticam. Historicorum Graecorum vetustissimus omnium est Herodotus; Poetarum, Homerus. Scriptorem hoc antiquiorem non agnoscit Graecia. Vixit is autem, ex communi Chronologorum sententia, Davidis aut Salomonis temporibus. Huic compar censetur Hesiodus; paullo antiquior, Linus, Orpheus, Musaeus. Cadmus, Litterarum & eruditionis omnis inventor, ad Josuac, qui Phaenicas terra sua exegit, aut ad primorum Judicum tempora referri solet. At quanto istis omnibus antiquior apud Hebraeos Poetica? Nam, praeter Psalmos, & versus sacros, qui sub Davidis nomine circumferuntur, quorum multi tamen, ut recentiores, ita & antiquiores multo esse creduntur, quid de carmine Deborahae? quid de illo Mariae, cum per mare Rubrum incolumes evasissent, & submersum Pharaonem aspicerent Israëlitae? quid de Mosis ipsius Cantico, Poetico non minus, quam Prophetico, pronuntiabimus? Nonne diu ante Homerum ista scripta sunt carmina? Quid de Abrahamo, Isaaco, Jacobo? quid de patribus ante Diluvium? quid de primis parentibus dicam? Nonne credibile est Deum eos laudasse? Hymnis & cantibus celebrasse? Immen-
sas Dei virtutes, & conspicua ejus opera laetis in Coelum vocibus extulisse? Mihi vehementer fit verisimile cum ipsis orbis natalibus natam esse Poeticam. Immo vero, certo mihi persuadeo, primum omnium hominem, etiam in Paradiso, quo statu mox excidit, Conditoris sui Opt. Max.
grato

grato laudes encomio profecutum fuisse. Quod si omni sapientia praeditus fuit à Dei manu recens Adamus, Poetam eum fuisse miramini, Philosophum, non miramini? Quid quod ipsae aviculae, à primo statim initio, suam Musicam, suam Poeticam, docere homines potuerunt, & suo illos exemplo ad simile quiddam tentandum impellere? Si litterarum non ignari fuerunt; si scribendi ac sculpendi artem non ignorarunt; quod Sethi affirmant columnae, quas sua aetate superstites fuisse testatur Josephus; cur artis eos Poeticae expertes fuisse censebimus? Quid? Nonne scenas & tentoria Jabalus; instrumenta fabrilia Tubalcainus; instrumenta Musica Jobalus, invenisse dicuntur? Nonne hic cythararum & organorum, atque omnis adeo Musices, appellatur pater? Habemus itaque Musicam: at non habemus Poeticam. Quid? Antiquiorem Poetica Musicam existimatis? Ego artes istas affines simul esse natas existimo. Quid enim Musica sine Poetica, quae totius est Musicae fundamentum! Neque haec sine illa, nec sine hac illa subsistit. Quid canet, quid ludet Musica, nisi materiam suppeditarit Poetica? Quare qui illius parentem ostendit, & hujus ostendisse censendus est. Adscendo etiam altius, & ad primum hominem, unde modo digressus sum, redeo. Nonne Psalmus XCII. Adamo adscribitur? In ea sane sententia multi fuere Judaei. Quae si vera opinio, Poeticae artis natales ipsis mundi natalibus aequales esse dicendum est. Quicquid sit, hoc certe constat, sacrificasse primos parentes, Deo pecudes, Deo fruges suas obtulisse, & gratiarum actiones egisse. Quod cum ore non minus, quam animo factum sit, nonne plus quam credibile est, non rudi & incondito sono, sed articulado, sed modulato, idem illud factitatum fuisse? Ego sane

minime dubito, cum coelum, & coeli exercitum intuerentur, cum herbas ac fegetes, & prorumpentem è terra viriditatem animadverterent, cum Dei bonitatem quotidie experirentur, quin dignas Deo gratias egerint, quin laetos ei hymnos cecinerint, & quovis eum modo sibi demereri studuerint. Idem de reliquis omnibus, qui primis vixere temporibus, genuinis horum posteris, statuendum, qui omnes sine dubio Deum, ut coluerunt, ita laudaverunt, ac praedicarunt, nec instrumentis tantummodo Musicis, sed & Hymnis & cantibus celebraverunt. Sed quicquid hujus est rei, id omnino omnibus patet, antiquissimam esse Poeticam; & si non ab Adamo, quod non abludit à vero; si non à Jubalo, quod valde est simile veri; si non ab Abrahamo, qui variarum rerum scientiam habuit; si non à Jacobo, quem à se abeuntem cantibus suis prosequi voluisse dicitur focer; à Mose certe, qui vetustissimos Graecorum Poetas aliquot etiam saeculis antecedit, artis hujus originem deduci posse. Ad Mosis itaque tempora, si non ad vetustiora, extra omnem controversiae aleam, referri potest Poetica; cujus rei non unum ipsa nobis scripta Mosaica exhibent documentum.

Satis ostendisse jam videor, tum dignitatem Poeseos, tum vetustatem: nunc quae illius sit suavitas, ac jucunditas, videamus. Est autem peculiare Poetices donum, & quoddam quasi privilegium suavitas, quam & infensissimi ejus hostes agnoscunt. Nam qui alia illi omnia detrahunt, hanc tamen partem concedunt, & miram in illa dulcedinem esse confiteri vel inviti coguntur. Ea autem talis ac tanta est, ut nullae, non tantum artes ac disciplinae, sed & omnino res aliae, ad solam vel oculorum, vel aurium voluptatem inventae, cum arte nostra Poetica componi queant. Nolo
ire

ire per singula. Multa enim studia tetrica sunt, & morosa, nec ullum habent cum voluptate commercium. Consideremus amoeniores illas, ut sunt non minus, quam vocantur, litteras. Quid habent illae, quod cum Poetica hac in parte conferri possit? Sumite Oratoriam, quae accedit quam proxime. Quid habet illa, quod non & Poetica habeat? Quod non Poeticae debeat? Delectant Oratores: num minus delectant Poetae; quorum est proprium delectare. Suos habent numeros Oratores: & suos habent Poetae, ac multo quidem numerosiores; nisi forte solutae Orationi plus inesse dulcedinis existimatis, quam ligatae. Sermone suo mentes hominum capiunt Oratores, & mira aures voluptate deliniunt. Quid Poetas facere creditis, ad quorum voces saxa solitudinesque respondent? Ad quorum cantus non feri tantummodo homines, sed & immanes etiam belluae haerent atque subsistunt? Nobilis Oratoris, nobilis item Poetae scriptum quoddam percurrite, & utrius vos Oratio tangat magis, ac moveat, ipsi iudicate. Ut pressius agam, Ciceronem ac Virgilium intuemini. Uterque scriptor est praestantissimus, & in suo quisque genere perfectissimus. Uno verbo, ille Oratorum est princeps, hic Poetarum. Aliquid tamen in hujus *Æneide* cernitur, quod in illius Orationibus non reperitur. Non artificis ista, sed artis, est virtus. Habet quiddam Poetica in ipso metro, in pedibus suis, ac numeris, quod incredibili quadam dulcedine mentem afficit, ac tantum non extra se rapit, quò Oratorius sermo nequit adscendere. Musicae quoddam est genus Poetica; immo nobilior quaedam & excellentior Musica; qua nescio quomodo fascinantur illico homines & incantantur. Quid? Praeponis Poeticam Musicae; qua nihil suavius, nihil dulcius, nihil

jucundius, in aures sese nostras insinuat? Attendite, quaeso, & videbitis. Musica vel instrumentis, vel ore cognoscitur, vel conjunctim. Quae ore profertur, & voce quidem articulata, ita ut non sonus tantum percipiatur, sed & verba insuper intelligantur, primum sine dubio locum tenet. Verba autem, quo magis idonea, magis significantia, & rem quam optime exprimentia, eo & meliora. Jam quaero, plusne dulcedinis in sono sit, an in verbis? Item, unde ista sint verba, à Musico, an à Poeta? Quod si potissimam suavitatem ipsa adferunt verba: illa autem Poetae, non Musico, debeantur: apparet, primariam Musices partem esse Poeticam; sine qua nec vim, nec ullam habere gratiam potest. Si solus per se sonus valeret, vinceret avium cantus, & omnes hominum voces unius vox Lusciniae superaret. Scio aliter hic sentire vulgares Musicos nostros, è quorum cantu nihil fere percipitur, nisi nudus sonus. At ego hodiernos hac in re Italos audire malo, quam nostros, qui in Theatralibus suis, ut vocant, operibus voce clara atque distincta tam verba quam sonos transmittunt, nec aures magis, quam intellectum, afficiunt. Quin & illud, quod cantant, non voce tantum, sed & suis insuper gestibus repraesentant. Imaginem Musicae veteris videre vobis videmini, Auditores: & videtis fane. Non aliam enim fuisse Veterum Musicam certo mihi persuadeo, immo vero multo etiam excellentiorem, quippe quae non solo tantum sono homines oblectaret, sed & verbis significantibus, clare distincteque prolatis, audientium animos deliniret, ac demulceret, nec ita longe ab Oratorum, aut Actorum sermone discederet. Quid? Nonne M. Tullius in Oratore Tragoedorum vocem requirit? Nonne cantum quendam obscuriorem in Oratoris
idem

idem postulat voce? Quod fane non postulare, si tanta fuisset cantum inter & sermonem ordinarium differentia. Accedit quod Musici nostri hodierni artem plerumque Poeticam; Poetae, Musicam non intelligunt: cum Veteres illi & Musici simul fuerint & Poetae. Nonne nobiles illi ac praeclari viri, quos olim habuit Graecia, Orpheus, Musaeus, Linus, Amphion, Arion, cujus in coelum etiam, ob singularem artis praestantiam, recepta creditur Lyra, & Musici pariter omnes & Poetae fuerunt? Quid, quod nemo non Poetarum (de bonis loquor) suo quodam genere Musicus est? Non quod omnes vocem habeant, ad canendum; sed quod aures habeant, ad judicandum: quibus qui destituitur, Poeta non magis esse possit, quam Musicus. Quid, quod & canere dicuntur Poetae; non, quod ipsi canant; sed quod carmina, ad cantandum apta, conscribant; quae & in Theatris saepe publicis canebantur. Musici ergo Poetae, & Poetae Musici; estque mira quaedam affinitas Poeticae simul artis & Musicae; quarum altera alteram adjuvat, atque commendat, & incredibilem quandam tum in auribus tum in animis hominum suavitatem voluptatemque conciliat. Ut autem canere non potest Musicus, nisi habeat quod canat, hoc est, subjectam materiam, cui tonos suos accommodet; illa vero omnis Poetae, non Musico, debeatur, sua sponte apparet, utrius sint partes in ipsa etiam Musica potiores; cum sine hoc ille subsistat, hic sine illo subsistere nequeat. Et ut majore nos voluptate perfundit, quod intellectu percipimus, quod animo, quam quod aure sentimus; hoc autem ad Musicos, illud ad Poetas pertineat; per sese patet, plus è Poetica, quam è Musica, percipi voluptatis; cum haec aures tantummodo, illa non aures tantum, sed & mentem

simul & animum incredibili quadam dulcedine ac suavitatem demulceat. Adjungite hisce quae diximus, ea quae dicturi nunc sumus, & ipsam Poetarum materiam considerate. Circa quae autem illi occupantur potissimum? Nonne naturam sibi imitandam proponunt? Nonne quicquid in natura eximii suis illi versibus exprimunt? Nonne, quicquid amoenum, jucundum, & gratum oculis usquam occurrit, suis illi verbis depingunt, & vivis quasi coloribus repraesentant? Nunc Solem, Lunam, sidera, & omnem coeli faciem: nunc terras ac maria, silvas ac nemora, fontes ac flumina, valles ac montes: nunc vestita graminibus prata; nunc confitos flosculis hortos, & omni genere fructuum repleta passim pomaria; nunc segetes, oleas, vites; nunc huc & illuc errantia majora ac minora armenta, & vagantes per campos pastores, aut ad rivum aut sub umbra arboris recubantes, & inconditum aliquod carmen rudi calamo cantillantes, ac suos nobis amores commemorantes, sic ad vivum exhibent atque delineant, ut ea non legere, sed coram spectare, & ipsis quodammodo intueri oculis videamur. Quis pictor ullis coloribus exprimat ista felicius, quam Poeta verbis? Quae ita sensus oblectant, ita mentem exhilarant, ut hisce te deliciis frui, inter has frondes & arbores spatari, & in hos Musarum recessus, haec amata Poetis avia, abreptum esse & translatum putes. Et sane non immerito Picturae Poeticam comparant: nec male omnino dixit, qui Picturam Poesin mutam, Poesin loquentem esse dixit Picturam. Nam ut Pictura, ita & Poesis, teste Horatio. Eadem est utriusque natura. Pingit enim, ut Pictor, ita & Poeta: immo vero, Poeta magis esse non potest, quam Pictor, qui pingendi artem ignorat. Uterque naturam sibi proponit, & res

res naturales, prout natura nobis illas exhibet, repraesentat. Id Pictor facit coloribus; Poeta, aptis & idoneis verbis. Quod illi est penicillus; huic, calamus: quod illi tabella; huic, charta. Suas umbras, sua item lumina habent Pictores; ut alia longe recedere, extare alia videantur: idem agunt Poetae, qui alias res in umbra, in bono alias lumine collocant. Verba vulgaria, verba propria, umbrae illis loco inserviunt; Tropi & schemata pro luminibus sunt; quae & Orationis lumina nominantur. Uterque rem animo concipit, uterque rem omnem disponit, atque ita fingit, & ordinat, ut ad eam repraesentandam conveniens esse maxime judicat. Qui naturam exprefferit optime, optimus idem Pictor, optimus Poeta censetur: qui ab ea recesserit, pessimus; nec in ullo aut horum aut illorum numero collocandus. Quamobrem, quicquid in Pictura laudabile, idem est in Poesi: quicquid illic amoenum, gratum, jucundum, idem & hic reperitur: quicquid ex illa dulcedinis, ac voluptatis, idem ex hac percipitur; ubi non minus, quam in eximia aliqua tabula, rem ipsam, tanto cum artificio delineatam, nostris propemodum oculis intuemur. Cedat igitur arti nostrae tam Pictura, quam Musica, quarum altera solas aures, solos altera oculos pascit, cum utrumque praestet Poetica, quae aures non minus quam oculos, oculos non minus quam aures oblectat, & hos ipsos sensus, omnium praestantissimos, mira quadam jucunditate, & majore quam dici potest dulcedine ac voluptate perfundit.

Sed, quanquam haec ita se habeant, cui bono Ars ista? Quem usum, quod commodum adfert communi hominum societati? An coena sine illa duci non potest? Primum, non ex usu semper res aestimanda est: nec quantum quidque profit, sed quanti quidque sit, ponderare debemus. Quis Pi-

ctorem, aut statuarium aliquem nobilem, cum factore aut futore comparet? Tamen illis carere possumus; his carere non possumus. Nemo est nihilominus paulo humanior, qui se non Apellem aut Phidiam, quam factorem, aut futorem, malit. Habent hoc omnia manuum opera, & artes istae, ut vocantur, Mechanicae, ut plus saepe commodi adferant Reip. quam artes ingenuae ac liberales. Si quis propterea has illis postponat, nae ille parum ex aequo, & ex harum ipsarum praestantia judicet. Multa necessitate, multa per malitiam hominum sunt introducta, quibus nunc carere vita non potest, cum aliae artes per se ipsas valeant, ac sua sese dignitate commendent. Ex harum genere Ars item est nostra, quae non ex sordido & vulgari usu, sed ex naturae suae praestantia aestimari debet. Deinde, majorem habet usum Poetica, quam vulgo credunt; quod luce clarius apparebit, si artes breviter singulas, aut certe potissimas, percurramus. Et ut à Grammatica primum incipiam, à qua studiorum nostrorum initium sumimus, unde Grammatices regulae sunt formatae, nisi è Poetis, scriptorum omnium vetustissimis? Quos magis auctores citant Grammatici, tum veteres, tum recentiores, quam Poetas, ad regulas suas comprobandas? Inspicite Vossii Aristarchum, opus illud Grammaticum perfectissimum, ingentem videbitis Poetarum silvam. Unde enim lingua rectius discitur, unde accuratior linguae cognitio comparatur, quam è Poetis? Ubi locutiones elegantiores, seu proprias velis, seu translatae, quam apud hos ipsos? Adeo ut verum linguae genium intelligere dici non possit, qui Poetas non legerit, & ad eorum loquendi formas attenderit. Quod non in Latina tantum, & Graeca, sed in omni omnino lingua, verissimum est. Quid, quod

quod recta non aliunde pronuntiatio discitur, neque ullum quisquam verbum proloqui possit, nisi syllabarum quantitatem cognoverit? Unde autem illam cognoscimus, nisi è Poetis? Nam quanquam multas ipsa positione aut longas esse aut breves animadvertimus, plurimae tamen non nisi ex Poetarum auctoritate, quae pronuntiandi norma & regula, deprehenduntur. Quam qui ignorant pessime saepe inpingunt, nec peritioribus tantum, sed & pueris interdum ipsis, ridiculo sunt; quod non semidoctis solummodo, sed & viris aliquando doctissimis accidere videas. Quamobrem male omnino juventuti consulunt, qui Profodiam, Grammaticae partem tam necessariam, è scholis exterminant; quo pacto nullos unquam Poetas, non dicam intelligere, sed ne legere quidem poterunt; immo vero in soluta etiam Oratione millies cespitabunt. Quid de Oratoribus dicam? Unde Elocutionem, Rhetoricae partem primariam, didicerunt, nisi ab iisdem Poetis? Unde verborum habent delectum, in quo omnis vis eloquentiae, nisi ab his ipsis? Unde Tropos, & schemata, colores & lumina, quae illustrent tantopere Orationem? Unde movendi artem, ac persuadendi, sine qua Orator esse non potest? Unde Oratorios numeros, & cadentes apte periodos? Unde omnem in dicendo vim, gratiam, venustatem? Nonne à Poetis hauserunt haec omnia? Oratores ipsos rogate; non diffitentur: immo vero, agnoscunt hoc ultro, & aperto palam ore depraedicant. Unde Oratori futuro Poetarum lectionem commendant tantopere & Tullius simul & Fabius; sine qua neminem bonum unquam Oratorem evasurum existimant. Et vere. Nemo enim alia via, quam ista, ad eloquentiae culmen adscendit. Etiam illud adjungo, sine Poetarum subsidio, ac frequenti eorum lectione,

ne, M. Tullium Ciceronem, Oratorum omnium principem, tantum nunquam Oratorem futurum fuisse. Dico aliquid amplius, Oratorem, nisi Poetam, esse neminem posse: & quo melior quis Poeta, eo & meliorem eum Oratorem esse. Quid? Poeta itaque Tullius fuit? Fuit: & quidem bonus: melior omnino futurus, si aut meliores ante se habuisset, aut ligatae potius eloquentiae, quam solutae, dare illi operam placuisset. Quid, quod Poetae mox insequentes, & imprimis illi Poeticae rei Triumviri, Horatius, Ovidius, Maro, poeticam ejus gloriam obscurarunt? Illis enim si compareretur, longe est illis inferior, qui collatus cum antecedentibus non malus adeo censeretur debet; & si Poeta non melior, minus certe est declamator, quam ille ipse, qui malam ei notam inussit. Sed, Ciceronis causam non defendo; Poetices, defendendam suscipio; atque illud verum esse pronuntio: omnem Oratorem Poetam; omnem Poetam Oratorem esse. Quam praeclarae Orationes apud Poetas; Ovidium in primis ac Virgilium, reperiuntur? Quam multa habent cum Poetis communia Oratores? Quicquid in illis eminet, quicquid grande ac grave est, quicquid supra reliquos scriptores assurgit, id omne debetur Poetis. Universus ille stylus sublimis, quo nihil habent magnificentius Oratores, unde ad eos devenit, nisi à Lyricis, Epicis, Tragicis? Omnes animorum affectus, & quicquid ad concitandos illos, aut sedandos facit, quo in genere regnant Oratores, nisi ab illis ipsis, quos modo nominavi, scriptoribus, à quibus omnem hanc artem, & animorum movendorum scientiam, omnem quae in sententiis gravitatem, omnem qui in verbis splendorem, omnem denique grandiloquentiam, sunt mutuati. Utilis igitur, immo vel summopere necessaria, est Oratori Poetica; sine qua ne Orator quidem esse aut in aliquo disertis hominis

nis numero haberi possit. Quod si jam à Civili ad sacram Oratoriam transeamus, & Oratoris sacri tum munus, tum materiam, tum dictionem consideraremus, multum, immo vel plurimum, & illic Poeticam posse, animadvertemus. Sed id nunc non agimus, & proprium isti rei in sequente mox Oratione destinamus locum. Nunc ad alia porro pergamus, & quem in ceteris artibus usum Poetica habeat, videamus. Habet autem magnum in omnibus. Quam multa enim non interspergunt Poetae, etiam dum aliud agunt, quae ad alias passim disciplinas pertinent? quam multa, quae ad rem Astronomicam, aut Physicam, spectant? quam multa, quae in rebus Politicis, in rebus Ethicis, non vulgare commodum praebent? Quam praeclaras habent sententias, quibus aut urbes regi, aut mores hominum emendari queant? Ut plenus est istis Horatius, Terentius, Seneca, Aeschylus, Sophocles, Euripides, qui optimis, gravissimisque sententiis scatet totus, & insignis atque illustris prae ceteris corrector ille morum Menander, cujus praeclarum omnino dictum scriptis suis inferere non dubitavit Apostolus, ut è scriptorum suorum ore, ac propriis illas verbis convinceret. Quid quod Poetae Doctores per excellentiam sunt appellati; Comici in primis ac Tragici; & hic ipse, titulo quodam peculiari, Menander? Et certe, si vitam nobis illi hominum exhibent, & in vitas hominum, tanquam in speculum, inspicere nos Terentius jubet, quinam obsecro melius, fortius, ac vividius docent, quam qui universam hominis vitam, tum privatam, tum publicam, ante ipsos nobis oculos repraesentant? Ita sane faciunt illi, & multo quidem rectius, quam Philosophi, si Venusino Poetae, tam Philosopho, quam Poetae, fides. Ipsi Satyrici, hunc in finem à Romanis

nis inventi, quid agunt aliud, nisi ut doceant, nisi ut mores hominum corrigant? Testis Horatius, testis Juvenalis ac Persius, quorum ille jocosum quodam modo, hi serio, vitia hominum notant ac reprehendunt. Quid Epici? Nonne virorum fortium facta narrant? quem, quaeso, in finem; nisi ut bonos sequamur, malos vero & improbos fugiamus? Qualem nobis Æneam describit Virgilius? Nonne pium & religiosum in Deos, justum & aequum erga homines? quod qui facit, quid aliud, nisi pietatem, nisi justitiam & aequitatem homines docet? Nonne è Trojano incendio uxorem, Filium, Patrem, & Penates Deos, neque quicquam praeterca, itineris sibi comites sumpsit, unde per excellentiam Pius est appellatus? Nonne in bello constantiam, in pace clementiam, imperterritum in periculis animum, & reliquas passim virtutes, in Heroë suo primario, singulis fere paginis, commendat Maro? Pulcherrima sane exempla, praeclara hominum facta, ac totius vitae imaginem, non agendo, ut Comici solent, & Tragici, sed narrando, Poetae nobis Epici exhibent. Quod idem cum Historia faciat, facile animadvertitis, quantam utilitatem Historici ex horum Poetarum lectione percipiant. Narrat Historicus, narrat & Epicus: crebris Orationibus opus suum ornat Historicus: varias item Orationes interferit Epicus; qui nunc ipse loquitur, nunc alios rursus loquentes introducit. E duabus istis partibus grandioribus & Historia, & Epicum constat Poema. Unde quid alterum alteri commodi adferat, & quantum è Poetica lucis foeneretur Historia, quis videt. Cumque non singularium tantummodo hominum, sed & gentium insuper mores Poetae nobis Epici repraesentent, apertum est atque perspicuum, quantum civilis prudentiae vir inde Po-

li.

liticus comparet. Et cum Heroum suorum non bella solum, sed & itinera, nobis describant; nec hominum tantum, sed & locorum ingenia repraesentent, situm ac naturam delineent; omnibus ut opinor patet, quantum hinc Geographia, quae alter Historiae oculus, utilitatis & commodi capiat. Testis sit nobis Homerus: qui Graeciae universae, & insularum adjacentium formam, cum magna Asiae parte; qui terras, ac regiones, per quas Heroa suum circumducit, tam accurate, tam ad vivum depinxit, ac si loca ipsa omnia, non Ulysses, sed suis ipse oculis perlustrasset. Si mihi non creditis; at Straboni, Geographorum principi, fidem habete; qui paginis propemodum singulis Homerum citat, & suam passim sententiam illius auctoritate confirmat. Jam Fabularis omnis Historia, & vetusti cognitio temporis, unde, nisi è Poetis, hauritur? Jam istud Antiquitatis, istud Lapidum, ac Numerorum veterum studium, quod praeclara nunc exercet ingenia, nonne plurimum debet Poetis? Quid istae sibi volunt imagines, quid signa ista ac simulacra, quae in Nummis ac Gemmis, in Statuis ac Lapidibus reperiuntur? Nonne Fabulas, aut Historias, ritus aut ceremonias continent, Graecorum aut Latinorum; quae è Poetarum ut plurimum libris, ac Poeticae rei scriptoribus illustrantur? Quis in Graecis antiquitatibus describendis accuratior est Homero? In Latinis, Virgilio? qui ut priscorum vocabulorum, ita & rituum, diligens admodum est observator. Antiquariae rei scriptores consulite: Panvinium, Lipsium, alios intuemini: è solo Marone plura, quam è ceteris propemodum omnibus, adducunt loca. Jam in aliis artibus ac disciplinis, quae non apud Poetas doctrina? quam variarum rerum scientia, quae in scriptis eorum comparet passim, at-

atque translucet? Ut unum pro omnibus nominem, quam saepe Homerum in partes trahunt, ejusque verbis suam opinionem stabiliunt, Pausanias, Athenaeus, Plutarchus, Plato, & Aristoteles, Principes illi Philosophorum? quod sane neutiquam ab iis factum fuisset, si nihil in eo, nisi meras tantummodo fabulas, agnovissent. Videtis usum Poeseos: quem multo videbitis clarius, si, non quid scriptis suis Poetae aliud agentes insperferint, sed hoc agentes conscripserint, animo perpendatis. Nulla enim est disciplina, nulla ars aut scientia, nulla inquam materia, in qua non aliquid saltem litteris consignarunt. Nunquid res naturales apud Graecos Empedocles, apud Latinos Lucretius, versibus suis complexi sunt? Nunquid rem Astronomicam Aratus tractavit, & ejusdem aequalis, qui post tot saeculorum decursum è tenebris plus quam Cimmeriis protractus nuper est, Manetho? Nunquid hunc ipsum Aratum & M. Tullius & Caesar Germanicus, transtulerunt? Nunquid eadem de re scripserunt in Astronomico suo Manilius, in Fastis Ovidius? Nonne universum terrarum orbem delineavit, & in brevi quasi tabella repraesentavit, Dionysius Alexandrinus? Nonne de lapidum ac gemmarum natura Orpheus, seu verus, seu spurius, libellum conscripsit? Nonne de universa re rustica Graece Hesiodus, Latine Virgilius, pulcherrimos nobis commentarios reliquerunt? Nonne de Piscatu scripsit Ovidius? Nonne de eodem, ut & de re Venatica, Oppianus? Nonne rerum Romanarum Historiam Annalibus suis complexus est Ennius? Nonne Romanas Antiquitates, ritus, ac ceremonias, sacros omnes ac profanos dies, in eodem Fastorum opere recenset Naso? Nonne artem nobis Poeticam, optimam ac praestantissimam, quae
non

non minus est ars Rhetorica, concinnavit Horatius? Quid non iidem in Moralibus praestiterunt? Illa Phocylidis ac Theognidis, & aurea illa Pythagorae carmina, vere aurea, quam praeclara vitae praecepta, tum Ethica, tum Politica, continent? Quid de Laberii, quid de P. Syri sententiis dicam? quam graves illae, quam nobiles, quam è medio rerum usu depromptae! Quid de Catonis Distichis? de Phaedri Fabulis? quae Phrygii nobis Senis sapientiam exhibent, & universae vitae imaginem, jucundam simul & utilem, ob oculos ponunt! Jam Medicina; quantum non & illa commodi è Poetis percipit? An non de herbarum viribus Macer; de animalibus Phyle; de remediis morborum Nican- der; de ipsa Medicina Serenus Sammonicus, utiles admodum libros ediderunt: ut jam de illis non dicam, quae ad rem medicam facientia in Poetarum passim scriptis occurrunt? Jam Theologia; disciplinarum reliquarum Regina; quantum non haec ipsa praesidii è scriptis Poeticis mutuatur? Quid? Theologiae quicquam praestat Poetica? Immo vel plurimum. Quod, etsi multis parum esse credibile videatur, invictis mox rationibus, & argumentis, ut puto, fortissimis sum probaturus. Considerate Christianos Poetas, tum Latinos, tum Graecos, & quam utilem operam Christianae illi rei navarint vestra, quaeso, cogitatione percurrite. Quam praeclaros Hymnos scripsit Prudentius? quam fortiter Marcionem, Symmachum, alios, Religionis & Ecclesiae hostes, oppugnat? Quam praeclaras Epistolas, praeter alia plura sacri argumenti Poemata, exaravit Paulinus? quam pulchrum de Providentia, materia perquam ardua, librum composuit, ne de Epigrammatis ejus dicam, Prosper Aquitanus? Quid Juvenius, Arator, Sedulius? Nonne Historiam Evangelicam, & Aposto-
lica

lica Acta , suis illi versibus expreſſerunt ? Quid Phile ? Nonne mundi creationem , & sex dierum opera , pulchro ſane opere repraeſentavit ? Nonne Davidicos Pfalmos eleganti carmine reddidit Apollinarius ? Nonne praeclaros item Hymnos ſcripſit Synefius ? Nonne multa & varia diverſi generis carmina indefeſſo labore compoſuit Gregorius Nazianzenus ? Libet hic ſubſiſtere Auditores , & vim artis Poeticae attento pauliſper oculo contemplari. Plurimum ſane boni Eccleſiae hujus viri Poemata attulerunt : immo vero plus praeſtiterunt , quam ſcripta iſtius aetatis cetera omnia. Obſtupescitis , & Poetam me agere creditis : at ego quod verum eſt dico , & rem iſtam omnem verbis vobis pauciſſimis enarrabo. Nam cum poſt XII. illas horribiles , quas paſſa Eccleſia , perſecutiones , & ultimam iſtam ac graviffimam Diocletiani , non poſſe Chriſtianos extingui , & Martyrum ſanguinem Eccleſiae ſemen eſſe animadverteret , aliam plane viam ingreſſus , & novum quoddam genus perſequendi , & extirpandi funditus Chriſtianismi , commentus eſt Julianus. Videbat rem Chriſtianam incrementum quotidie ſumere , ſuam vero decreſcere. Videbat idem complures , ſumma non tantum doctrina , ſed & eloquentia , conſcribi quotidie libros , quibus ſuam religionem defenderent , Gentilium oppugnarent , ac deridendam proponerent , Chriſtiani. Urebat in primis hominem , ſuis ſe armis peti , & eloquentiam , quam armabat , qua & ipſe plurimum poterat , quam à Libanio , cominuni praeceptore , acceperunt , à Baſilio & Nazianzeno , doctiſſimis ac diſertiſſimis viris , contra ſe , & cauſam eam , quam defendendam ipſe ſuſceperat , adhiberi. Quare omni annis eſt opere inſenſiſſimus Dei hoſtis , ut Chriſtianorum non tantummodo ſcholas clauderet , & à ſacris eos libris aver-

averteret , sed nec in Gentilium eos scholas admitteret , & à profanis quoque libris arceret , ne ullam doctrinam , aut ullam omnino eloquentiam discerent. Horribile istud erat propositum , horribile prorsus Edictum , ut & illud Ammianus appellat , quo Ecclesiae jugulum ipsum petebat , & in primo ortu omnem religionem extinguere Christianam studebat. Nihil foedius , nihil tristius , nihil perniciosius , ulla unquam Persecutio machinata est , quam teterrimi ac vaferrimi Principis diabolicum istud inventum. Actum fuisset de Religione , si infestissimus inimicorum Ecclesiae omnium inimicus ad exitum rem perducere , & scopum suum attingere potuisset. Et attigisset , nisi istorum felicitate temporum singulari Nazianzenus extitisset Gregorius ; qui , non sine divino consilio , conatibus ejus obviam ivit , & saluberrimum huic malo remedium ab arte Poëtica impetravit. Nam pulcherrimis versibus de re Christiana & materia sacra compositis à prima statim infantia pueros Christianorum & in religione instruxit , & veram eloquentiam docuit ; pioque isto , & laudabili dolo immane consilium principis irritum fecit , ac detestabile istud Edictum elusit , & enervavit. Superfunt etiam hodie , hunc in finem ab eo conscripta , Hexametra , Elegiaca , & Jambica carmina ; ut & nobilis illa Tragoedia , quae Christi Patientis titulum gerit : quanquam hoc ultimum carmen Apollinario quidam seniori tribuunt , qui nec sua laude fraudandus est ; nam idem fecisse , quod Gregorius noster , & sacri argumenti versus scripsisse plurimos dicitur : sed quoniam illa interciderunt , & à recta ipse via descivit , hujus potius , quam illius , mentionem facere volui , cujus & potiores hac in re partes fuerunt. Hic enim , alterius instar Fabii Maximi , non rem Romanam , sed , quod

I est

est longe nobilius, rem Christianam, nutantem ac vacillantem, & ultimum illum ictum, non ab Annibale, sed à potentiore multo principe, nec diro non minus hoste, timentem, & expectantem, non armis, non bello, aut militari aliqua arte, sed ingenio, sed eloquentia, & arte sola Poëtica, sed versibus & carminibus suis, Deo adjuvante, restituit. Quid ad haec dicitis, Auditores? Utilem esse Poëticam creditis; an nondum etiam? Ego vero in mea vos esse sententia dudum mihi persuadeo; &, quem in reliquis artibus usum Poëtica habeat, liquere vobis omnibus arbitror. Hoc autem ipsum multo etiam clarius apparebit, si & Recentiorum scripta percurrere, & quid quisque praestiterit suo aestimare pretio volueritis. Ne longe rem repetam, post renatas in Italia litteras, quam nobiles & illustres Poëtae & illic & alibi extiterunt? quam utiles & insignes materias pertractarunt? Nonne de Stellis ac Meteoris, de Cultu Hesperidum scripsit Joannes Jovianus Pontanus? Nonne nobile illud Poëma de Partu Virginis ejusdem discipulus Jacobus edidit Sannazarius? Nonne Josephi Historiam exaravit Hieronymus Fracastorius? Nonne de animorum immortalitate praeclarum carmen composuit Aonius Palearius? Nonne Psalmos Davidicos praeter libros de Sphaera, & Jephten Tragoediam, Buchananus, Flaminius, Beza, Jonstonus, Duportus, alii, transtulerunt; & partim Latine, partim etiam Graece, elegantibus sane versibus expresserunt? Nonne Palestinae Historiam Rhodomannus; Syriacum bellum Bargaeus; Constantini res gestas Donatus, Gustavi Adolphi, Vencislaus Clemens, Heroico carmine conscripserunt? Nonne utilissimas Fabulas exaravit Faernus? Nonne Sophompaneam, ut & Christum Patientem, Hugo Grotius; Heroden Infanticidam Daniel Heinsius, nobilibus uterque Trago-

goediis exhibuerunt? Nonne idem pulcherrimos de Contemptu mortis libros conscripsit; quos opus suum palmarium appellabat? Nonne Cursum vitae humanae, Christum Patientem, & Lacrymas Petri Elegiacis complexus est versibus Sidronius Hofschius; quo in genere nihil extat praestantius? Nonne de Puerorum educatione Scaevola Samarthanus; de Cervorum, Leporum & Vulpium venatione Jacobus Savarius; de Cultura hortorum, opere sane admirando, & Virgiliano operi proximo, Renatus Rapinus; de Captura piscium, ad Oppiani exemplum, Parthenius nuper Jannetarius; praeclara omnino Poëmata ediderunt? Quid de Jacobi Augusti Thuanii, Laevini Torrentii, Dionysii Petavii, Alexandri Mori, aliorumque carminibus sacris, aut Latinis dicam, aut Graecis? Longum esset omnes enumerare, quorum infinitus est numerus. Quid de illis denique, qui lingua sibi vernacula vel sacra argumenta, vel seria, in suorum gratiam civium pertractarunt? Nolo rem istam attingere, aut praescriptos mihi limites egredi: unum tamen exemplum, illustre prorsus ac luculentum, & Nazianzeniano illi simillimum, popularis nostri clarissimi, Hugonis Grotii, silentio praeterire non possum. Nam cum vir iste doctissimus, nomine minus, quam re ipsa magnus, ad promovendam rem Christianam non minus, quam litterariam, animum suum intenderet, Belgicis versibus Christianae Religionis veritatem cepit asserere, ut haberent homines nostri, & in primis nautae, quo in longis sese navigationibus suis non tam oblectarent, quam instruerent, ac verae pietatis semina, verae religionis cognitionem, non plano tantum ac facili, sed & jucundo simul modo inberent. Saluberrimum hoc erat consilium, cujus vim ac virtutem, non nostri tantummodo homi-

nes, sed exterae quoque gentes expertae sunt. Ita vir ille divinus, omni nisu & opera, omni sermone & lingua, omni scriptorum ac librorum genere, suos demerere studuit populares, in quorum magis usum & commodum natus esse videbatur, quam suum. Neminem vestrum, perpensis hisce quae diximus, dubitare nunc amplius arbitror, Auditores, quem usum Poëtica habeat, & quantum hinc utilitatis, tum in vita communi, tum in ceteris artibus, ac disciplinis, percipi queat. Quid si jam vobis ostendero, non prodesse tantum Poëticas, quod cum scriptoribus aliis habent commune, sed plus prodesse quam alios, fidem mihi habebitis? an in causae potius gratiam haec à me dici existimabitis? Verum est tamen, quod dico, vel ipso etiam Aristotele comprobante. Virtutem docent Philosophi; sed per praecepta: virtutem docent Historici; sed per exempla: & praeceptis pariter, & exemplis, eandem nobis exhibent Oratores; ac fortibus praeterea verbis ad eam nos amplectendam admonent & adhortantur. Idem est officium Poëtarum. Quid ergo habent praecipui? Dicam. Excellentiore quodam modo id faciunt, & pulchriorem virtutis imaginem repraesentant. Nam praeter exquisita & selecta verba, quam nemo facile cum Poëtis gloriam disputabit; praeter metrum, quod ipsis est proprium; aliam virtutis ideam sua illi cogitatione concipiunt. Alii enim omnes virtutem, ita ut est; hi, qualis esse debeat, exprimunt: quod multo est fortius, multoque potentius, ipso confitente Philosopho, ad docendam & instillandam virtutem, ac veram ejus imaginem delineandam. Quid autem aliud faciunt tum Tragici Poëtae, tum Epici, nisi quod sublimiorem quandam virtutem describant, & homines nobis, meliores quidem, quam sunt, sed tales tamen, qua-

quales eos esse oporteat, repraesentent? Nec mirum. Non enim tam homines, quam majus quidam homine, quam Heroas, ac Semideos, formant. Excellentiorum ergo virtutem ante oculos habent, qui excellentiores multo homines fingunt, & verum est illud Horatii, justitiam & aequitatem ab Eupolide, Cratino, & Aristophane, quam à Chrysippo aut Crantore, hoc est à Poëtis, quam à Philosophis, rectius omnino ac melius, doceri posse. Quod cum & sana ratio suadeat, & princeps insuper Philosophorum agnoscat, quis non animadvertit, longe nobiliorem virtutis imaginem, à Poëtis, quam à scriptoribus ullis aliis exhiberi? At Stoica virtus est ista; stulta, fanatica; quae nusquam gentium invenitur. Stoicorum causam meam non facio: si tamen arrogantia absit, & Stoicus fastus, non video quid tantopere in istorum Philosophia reprehendi possit. Virtutem in excelsis locant; ad quam si pervenire non possunt, pervenire nihilominus student. Optima exempla proponunt, quae proponi homini debent, ut ea, quantum est situm in ipso, imitetur & aemuletur. Nonne idem Politici faciunt? nonne idem faciunt Oratores? Nonne optimum Reip. statum in libris suis Politicis proponit Plato? Nonne optimum Regis exemplum in Cyro suo exhibet Xenophon? Optimi Oratoris, in Perfecto suo Oratore M. Tullius Cicero? Quid mirum, si idem philosophi, idem Poëtae, esse sibi faciendum putant? an in his culpandum, quod laudandum in aliis? aut illis minus, quam aliis, quod optimum ac perfectissimum, sequi licet? Adde, quod non aliud nobis praescribit ipsa S. Scriptura, quam ut vitae nostrae cursum ad optimam normam, ac perfectissimam regulam, dirigamus. An non alia virtutis ac pietatis forma in Novo Foedere, quam in Veteri,

tradita est? Quid sibi itaque volunt ista; Dictum est veteribus; at ego dico vobis; iteratis tot vicibus repetita, & ex ipsius ore Veritatis prolata? An non idem perfectos esse nos jubet, & isto quidem modo perfectos, quo illius est Pater in Coelo? Quis autem ad istum gradum perfectionis aut pervenit unquam, aut pervenire se posse speravit? Nolo sacra cum profanis miscere, aut ullo ista modo conferre. Hoc tantum volo, nec aliud quicquam intendo, optimum semper exemplar esse proponendum, nec male fecisse Poëtas, quod nobiliorem quandam virtutem suis nobis versibus praesentarent. Nam cur in illis vituperemus, quod in aliis non tantum laudamus, sed & amamus atque diligimus? Verum est ergo, quod dixi, rem utilem esse Poëticam, nec prodesse solum Poëtas, sed & plus prodesse, quam ceteros: quippe qui perfectiorem longe virtutem depingunt, quam aut ceteri faciunt, aut facere, si vellent, possunt. Illi enim res & personas, ut sunt; Poëtae, ut esse debent, considerant. Quod cum illis non liceat, Poëtis solis concessum sit, qui ad optima se exempla componunt, & perfectissima quaeque mentē concipiunt, quid mirum, multo perfectiorem virtutis imaginem apud illos, quam apud scriptores alios inveniri? Cernitis quantum ad virtutem conferre possit Poëtica, & quam salutaria vitae praecepta contineat: nunc vim & efficaciam ejus cognoscite, & quantum illa non studiis tantum, sed & universae saepe Reipublicae profit, è duobus, quae subjungam, exemplis, animadvertite. Cum Athenienses inter & Megarenses de Insula Salamine acre bellum esset exortum, cujus proprietatem uterque sibi populus vindicabat; diuque ad utriusque gentis interitum esset dimicatum; censerunt Athenienses, sub poena capitis, ne quis de
vin-

vindicanda Insula legem ferret. Exterritus hoc decreto Solon, & metuens, ne aut silendo Reip. damnum adferret, aut loquendo sibi, dementia simulata, more furentium domo evolat; & carmine, quod hanc in rem composuerat, & Salamina, ex Insulae nomine, appellarat, suadet Atheniensibus, ut rem suam repeterent. Quo facto, bellum in Megarenses decernitur: Insula recuperatur. Illustre hoc est exemplum virtutis Poëticae: sed illustre non minus, illud Tyrtaei; qui versibus suis insignem Lacedaemoniis victoriam dedit. Messenio enim bello secundo, cum in auxilium Spartanorum Tyrtaeum misissent ducem Athenienses;isque jam à Messeniis tribus ingentibus praeliis caesus esset ac profligatus; quod ab armis non poterat, ab ingenio impetravit. Luculento etenim carmine, quod Eunomiam Aristoteles vocat, ad virtutem hortatus est suos, atque ita eos accendit, ut, non de salute, sed de sepultura solliciti, obstinatis in praelium animis ruerent, claramque de hoste victoriam reportarent. Patet ex his, opinor, quanta sit vis Poëseos, ad militares etiam animos acuendos. Nam absque Solonis illis, ac Tyrtaei, tam salutaribus Reipubl. versibus, nec Athenienses Salaminem Insulam recepissent, nec de Messeniis victi jam Lacedaemonii triumphassent. Quod si non istum, quem ostendi, usum haberet Poëtica, nec ullam cum aliis artibus affinitatem, suo per se pretio aestimari tamen ab omnibus, ac laudari deberet. Nam quid ea praestantius, quid excellentius, quid nobilius homini à Deo datum? Considerate mentem humanam, & omnes ejus facultates inspicite, verum esse quod dico, nec aliter se rem habere, comperietis. Velle, cogitare, ad hominem spectat, nec ad Poëtam magis, quam ad alium, pertinet. Vis imaginandi cujus est propria,

pria, nisi Poëtae; qui rerum imagines concipit, format, fingit, & omnem fictionem Poëticam in suo prius animo repraesentat? Qui sine hac ipsa virtute Poëta esse non potest; immo vero ab illa, & ab illa sola, hoc suum sortitus est nomen? Vis ingenii quibus potius, quam Poëtis, tribuitur; qui per excellentiam, & suo quodam jure, Ingenia appellantur? Omnis inventio, omnis imaginatio, ab ingenio derivatur; sine quo nemo, aut bonum unquam Poëma, aut bonum ullum carmen conscripsit. Acumen vero judicii quale non in Poëtis requiritur, qui non de rebus tantummodo, sed de verbis etiam singulis, de singulis etiam litteris, judicandum habent? Quali autem memoria esse oportet, qui praeter res varias, & aliorum Poëtarum loca praestantia, ea propemodum quae scripserunt omnia, ne in eadem incidant, retinere memoria debent? Ut in pauca rem contraham, quis ingenio ante Ovidium, judicio ante Virgilium? E Graecis ac Latinis scriptoribus vel unum mihi aliquem nominate, cui aut ille ingenio, aut hic judicio, hoc est vel inveniendi, vel disponendi facultate cedere debeat. Quae porro doctrina; qua non rerum scientia eos esse praeditos decet, qui de rebus tam variis, ac toto saepe genere diversis, agunt? Quam acutas eosdem habere aures oportet, ut syllabarum omnium longitudines, litterarum omnium sonos, metiri possint? Haec qui recte perpenderit, facile animadvertet, verum esse, quod diximus, ex omnibus artibus reliquis solam Poëticam, quod maxime eam commendat, nec disci posse, nec doceri. Nam cum Poëtam inventio faciat, inventio autem sit ab ingenio, ingenium à Natura, quis ulli hic arti locus? Nemo ingenium alteri dare, si non habet, potest. Naturae ergo donum Poëtica: quippe quam ei soli debemus.

Jam

Jam vos omnes interrogo, quænam ars sit præstantior, quam sua sibi quivis industria potest acquirere; an, quam nulla humana opera comparare, & nisi à Natura, nisi à Deo, habere non possumus? Hujus autem generis est Poëtica, quæ etsi nullum in aliis artibus haberet usum, hoc ipso tamen nomine commendari, & vel plurimi à nobis fieri, atque aestimari deberet; nisi beneficio tanto indigni, & erga Deum ipsum, muneris tam præclari auctorem, ingrati esse velimus. Qua mente cum essent & Graeci illi veteres & Latini, ut & gentes omnes politiores, non in summo tantum honore, ut jam ostendimus, suos semper Poëtas habuerunt, sed, ut & ipsi Poëtae essent, operam item omnem dederunt. Quot Philosophi, quot Legislatores, quot Reges terrarum, & Principes, non in hoc studio suam olim industriam collocarunt? Ut de Phocylide ac Theognide nihil dicam, nonne Pythagoræ ac Solonis supersunt etiamnum versus? Nonne Platonis & Aristotelis carmina, ut & aliorum plurium Philosophorum, in Anthologia passim Graecanica conspiciuntur? Nonne Philippi & Alexandri, & aliorum Epigrammata Principum, idem nobis exhibet liber? Quid? An non Scipio scripsisse Comoedias creditur? An non de Itinere suo Poëma composuit Julius Caesar? An non Aratea convertit Caesar Germanicus? qui quantus Poëta fuerit, ex Ovidii Fastis, quos ejus nomini dedicavit, patet. Quid de Augusto dicam, qui in tanto rerum fastigio versus conscribere non erubuit? quid de Nerone, ac Domitiano; qui etsi mali fuerint Principes, non malos tamen versus elaborarunt? Quid de Hadriano, Trajano, aliis? quid de posteriorum temporum Imperatoribus? Nonne præclaros versus composuit Maximilianus, ejus nominis primus? Quid de nobili illo Pontificum

pari, de Urbano Octavo, de Alexandro Septimo, dicam? Utriusque extant Poëmata, & ab omnibus legi possunt pulchra sane ac praestantia carmina. Quid de Paderbornensi ac Monasteriensi Episcopo nupero Ferdinando, illustri non magis Principe, quam Poëta, dicam? Nullum habet Poëtam, post Petrum Lotichium, universa Germania clariorem: ac nescio, an non cum hoc ipso pari etiam passu possit incedere. Magis est sane mirandum, Principem, & Episcopum, Poëtam esse, quam medicum; in eaque tantum arte excellere tot occupatum negotiis ac districtum virum. Quid loquor; & cum Germanis illum vatibus comparo, qui cum optimis Italorum conferri potius mereatur? quid enim eo Latinius? quid tersius, aut politius, in ullo usquam Italo ostendi possit? Nec mirum sane; cum non in Germania, sed in Italia, bene ac terse scribendi ab ipsis artem Italica hauserit? Hujus viri commemoratio facit, Auditores, ut hunc ipsum sine dolore ac lacrymis praeterire nequeam locum. Et sane, quis illum non lugeat ac deplorat virum, qui rei tum litterariae universae, tum in primis Poëticae adjuvandae, è Coelo veluti missus, & bono publico editus esse videbatur? Quod si justam dolendi causam habuit quisquam, ego certe quod doleam habeo, quem singulari, dum viveret, studio, singulari item beneficio, est profecutus. Multum in eo amisit res Litteraria; plurimum vero Poëtica; cui tantum splendoris ac gloriae attulit tantus ac tam illustris, Poëta dicam, an Princeps? Intelligebat videlicet artis hujus praestantiam, quam non ex hominum opinione, non ex nobilium fastu, sed ex rei ipsius natura, quod nemo melius poterat, aestimabat. Rara quippe res est Poëtica, non in Principe tantum, sed in privato etiam homine; &

verum est illud quod dicitur, ut Reges, ita & Poëtas, non quotannis nasci. Quod si ita se habeat, ut sane habet, in quanto non habendum est pretio, quod tam raro conspicitur? Unde istud; nisi quod Naturae sit donum Poëtica; nulla ope, nullo labore, nullius diligentia hominis acquirenda? Quamobrem hanc facultatem, tam nobilem, tam divinam, tam raro cuiquam concessam, non tam ex usu & commodo, quam ex naturae suae praestantia, & ipsius dignitate Poëtices, metiamur. Si nihil, praeter delectationem, adferret, & honestum quoddam animi oblectamentum, an ex humana societate amandanda propterea foret Poëtica? Relegemus itaque Musicam; Picturam item, & Statuariam; ab elegantibus semper hominibus aestimatas artes: renuntiemus oculis, auribus; renuntiemus omnibus sensibus: ipsum denique hominem exuamus. Quid istud est aliud, quam Naturae bellum indicere, quae frustra nobis sensus concessit, si nullam inde honestam atque legitimam haurire voluptatem liceret? Quae autem magis honesta, quae magis item innocua, quam illa oculorum, & aurium; ad quam per jucundissimum arborum ac florum conspectum, per suavissimum avium cantum, manu nos ducit quodammodo, & invitat ipsa natura? An, quod in natura laudatur, in arte, quae naturam exprimit, vituperabitur? Immo vero propter hoc ipsum, quod naturam sibi ducem eligit, quod ad optimum illud exemplar sese componit, eamque non sequitur tantum, sed & imitatur, laudari summopere debet. Quanti est autem, naturam imitari, & ipsius Dei, summi illius opificis, opera, quantum humana imbecillitas patitur, aemulari! Id vero facit Poëtica, quae & inde Poëtica dicitur, quod omnem ipsa materiam & fingit simul & disponit, quod

quod verbis atque sententiis, vivis illis & animatis coloribus, quicquid est in rerum natura, ad ipsius naturae normam, exprimit atque depingit, quo solo nomine suam nobis originem manifestam facit. Est igitur res jucundissima, res utilissima, res praestantissima, singulare Dei munus, ac divinum plane donum, Poëtica; quam qui non amat, non aestimat, & eo, quo oportet, pretio ponderat, ab omni humanitate & elegantia, ab omni honesta voluptate, ab omni suavium rerum sensu & intellectu, ab omnibus Musis & Gratiis, ut Veteres loquebantur, alienum istiusmodi hominem, ac ne hominem quidem esse, judicandum est.

Humanis hactenus usus sum argumentis: nunc sacras porro litteras consulamus, & quaenam illae nobis argumenta suppeditent, videamus. Consulto praeterivi hunc locum, & in ultimam Orationis partem rejeci, ut tanto plus ponderis habeat, quod inde conor elicere. Nam quanquam validas satis pro causa adduxisse mihi videor rationes, humanae tamen sunt omnes, hoc est, ab humana ratione & auctoritate desumptae, quibus potiores longe, ac majoris semper momenti, divinae. Et quoniam mihi non cum Gentilibus, Mahumedanis, aut Atheis, sed cum Christianis hominibus res est, apud quos plurimum S. Scripturae valere debet auctoritas, tam firmas ac solidas, quas inde depromam, fore rationes confido, ut iis à nemine contradici Christiano possit. Maxime sane ad commendationem Poëticae facit S. Scriptura; quae ferme tota Poëtica. Nec istud vos offendat vocabulum, quod sano à nobis sensu prolatum, eodem à vobis sensu accipi debet. Sacram enim Poësin intelligo, puram, coelestem, divinam, ab omnibus hominum fordibus purgatam, ac defaectam; quae propterea Poësis esse non desinit, quoniam
niam

niam sacra est; immo vero, quia est talis, melior ac nobilior, multisque partibus excellentior, atque praestantior, Poësis esse censenda est. Dico itaque, & hoc sensu dico Sacram Scripturam, aut totam, aut propemodum totam, esse Poëticam. Miramini? At verum est, quod affirmo: ac multo etiam verius, quam opinamini. Nam, praeter innumeros loquendi modos, plane Poëticos: praeter Tropos & Schemata, & Figuras Rhetoricas plurimas, non nisi à Poëtis usurpari solitas; praeter diversas rerum imagines, quae si Poëticae non sunt dicendae, quo appellari nomine debeant, nescio; praeter universam dictionem Poëticam, & sublimem illum, qui supra omnium Poëtarum sublimitatem se attollit, stylum; quot libri in Veteri Foedere (nam de eo loquor) stylo non tantum Poëtico, sed & metro, conscripti sunt? De Psalmis Davidicis quis unquam hominum dubitavit? Nonne sacri sunt cantus, quibus Dei laudes partim ore, partim instrumentis ac fidibus resonabant? Nonne à cantando, à laudando, suum apud Graecos & Hebraeos nomen sortiti sunt? Nonne Poëtica ista sunt carmina omnia, & Poësis mera? At, ignoratur metrum? quid tum? De metro convenit; de genere metri non convenit: quod quale fuerit, dum liqueat esse metrum, perinde est. Rythmus fuerit, ut nonnulli putant; an Pindaricis aliquid versibus simile, ut alii autumant; dum versus fuerint, quod fuerunt sane, quo genere versuum exarati sint Psalmi, non videtur laborandum magnopere. Sacra esse Poëmata sufficit, à viris sanctis conscripta, in honorem Dei cantata, ac modulata. Quid de Jobi libro dicendum; quem multi metro conscriptum, & Poëma esse Dramaticum, putant? Quid, de Cantico Salomonis; quod ipse Canticum, immo Canticum Can-

Canticorum, hoc est, ex more Hebraeo, Canticorum omnium praestantissimum, vocat? Nonne & hic liber Poëticus; quem nuperus auctor, qui de Ecloga scripsit, Eclogam esse sacram existimat? Quid de ejusdem Ecclesiaste; quid de Proverbiis judicandum? Nonne sunt praecepta moralia, Poëtico more, ut apud Graecos Phocylides & Theognis fecerunt, litteris consignata? Quid de scriptis Prophetis statuendum? Quid iis nobilius, gravius, magnificentius; quid magis esse Poëticum potest? quanta in iis sublimitas! quanta in verbis ac sententiis dignitas, majestas, divinitas! Horum tamen omnium libros non Poëticos tantum, sed & Poëtarum more, hoc est, ligato sermone conscriptos, & Epici quoddam carminis genus esse, quidem existimant viri docti. Quid de libris Moisaicis judicandum? Nonne & illi Poetici? Nonne Poeticis locutionibus & expressionibus pleni sunt passim ac referti? Hos ipsos Historico non magis, quam Poetico stylo, scriptos esse plurimi opinantur. Quid de libris denique Judicum, Regum, Chronicorum, dicemus? an & illi Poetici? Ea certe doctorum quorundam sententia est, qui libros istos, Annales esse sacros existimant, Poëtico more, ut Annales nostros veteres Rhythmicos, vulgari genere carminis, exaratos. Quid jam inde conficimus? quid aliud, quam illud, quod diximus; Veteris Testamenti stylum totum esse Poëticum; immo metro constare Poëtico, si non omnia, plurima certe, quae isto Foedere continentur, scripta? Quod si auctores ipsos consideremus, quorum libri isti opera scripti sunt, qui & quales illi viri fuerunt? quam illustres, quam sancti, quam Deo cari atque dilecti! Nam, praeter Esaiam, Danielelem, alios, quorum nonnulli clari ac nobiles, nonnulli etiam Regia orti fuere fami-

familia; quid Salomone ac Davide Regibus; quid Moyse, Ductore Israëliti populi, clarius unquam aut illustrius extitit? Atqui hi omnes Poetae fuerunt, ut ipsorum etiamnum scripta declarant, & paullo à nobis ante monstratum est. Nam, praeter libros Mosaicos, quos nonnulli, ut dixi, versu esse conscriptos putant, fidem hujus rei faciunt Cantica duo insignia, post transitum maris Rubri, & sub finem vitae composita, ut ipse nobis testis est Auctor; quibus nihil extat praeclarius; posteriore illo praesertim, quo fata Ecclesiae, tum Judaicae, tum Christianae, ad ultimum mundi finem, Prophetico ac Poetico simul more recensuit. Unde si quis Poema vellet conficere, nescio an ad Heroicum carmen pangendum ulla usquam materia eligi posset illustrior, aut uberior, & rerum ac verborum pondere magnificentior. Quod si vera nonnullorum sententia, qui librum Jobi ab ipso Mose, ad consolationem Israëliti populi, in Deserto esse scriptum existimant, nonne Moses Poeta, cujus liber Poema? Nam seu vera, seu ficta, hoc est Parabolica, ista sit de Jobo historia, quid aliud erit, quam Poema; & quidem proprie dictum, si conficta? Jam quanto fuit in honore, non apud populum tantum, sed & apud Deum, iste populi ductor; quo majorem Prophetam Hebraeus nunquam populus habuit? qui tot miracula edidit? qui cum ipso Deo sermones ultro citroque conseruit? qui legem sanctissimam, Dei digitis exaratam, è manu Dei accepit? Quid de Davide dicam, Poetarum omnium principe; cujus Psalmis nihil excellentius, nihil sublimius, nihil divinius? Nam quanquam non illius sunt omnes, & quidam Asapho, Ethano, aliis, adscribuntur, claris item in Republica viris, plurimos tamen, ac propemodum omnes, ab ipso esse conscriptos, &

& Judaei agnoscunt & Christiani. Quam illustris idem Rex fuit ! quam illustris Propheta ! quam amatus, ac dilectus Deo ; ut ipse de eo testatus est Deus ! Quid de filio ejus Salomone, Poeta item clarissimo, Regum omnium illustrissimo ; cui, praeter immensas opes, tantam Deus sapientiam dederat, ut omnes, & qui praecefferant, & qui secuti sunt, Reges, non opulentia tantum, sed & sapientia vinceret ? cui pacem & tranquillitatem universo Regni tempore praestitit ? à quo, & à quo solo, domum sibi construi voluit ; quo augustissimo opere nihil admirabilius, nihil magnificentius, universus unquam orbis adspexit ? Quantum lucis atque splendoris, quantum famae & gloriae, rei addunt Poeticae tam illustria nomina ! Cui multo etiam plus dignitatis, ac splendoris accedet, si non tam scriptores ipsos, quam cujus haec ope & opera scripserint, consideremus. Si enim Prophetae fuerunt ; ut fuerunt fane : si divinatio omnis à Deo ; ut aliunde esse non potest : clarum ac manifestum est, altius nos debere adscendere, ut ad verum librorum horum auctorem perveniamus. Quis autem iste est alius, quam ipse Deus, cujus hortatu ac jussu, cujus divino instinctu, viri pii & sancti, sacras istas litteras exararunt ! Quas si sacras ac divinas credimus, ut certe credimus, unde illis ista divinitas, nisi à Deo ? quid enim habet homo divini, quod inde non habet ? Deus igitur, Dei Spiritus, Spiritus Sanctus ; qui sanctos illos viros accendit & animavit ; quo auctore scripserunt ; qui & mentem eorum direxit, & calamum, ne ulla in parte praeter verum dicerent, aut humani aliquid paterentur ; sacros hosce conscripsisse libros censendus est. Id si verum est, quoad materiam ; verum est etiam, quoad formam ; quique illis dedit, quod scriberent, quo illud modo,

do, quo scribendi genere scriberent, non minus illis credendus est praescripsisse. Qui non sententias tantum, sed & singula iis verba dictavit, quae Theologorum omnium saniorum opinio est, de stylo, de metro, & ipsa scribendi forma, parum fuisse sollicitus videri potest? An ligato sermone scripsissent, si Spiritus Sanctus soluto eos sermone scribere voluisset? an ipsorum istud arbitrio reliquisset? Non puto: nec quisquam sibi illud persuaserit. Qui ergo haec omnia ita direxit, ut optimum factu, ac Dei majestati convenientissimum esse judicabat, dum Scripturam Sacram, aut magnam ejus partem, conscribi carmine voluit, nonne hoc scribendi genus probavit, & artem Poeticam, ut initio dixi, rem esse divinam, declaravit? Quid? divina non erit, quae Deum habet auctorem? quid? Sacra non erit, quae à Deo ipso est consecrata? Si aliud scribendi genus melius judicasset, non hoc scribendi genere usus fuisset. Quo cum fuerit usus, eo ipso, optimum illud, ac praestantissimum, esse credendum est. Si Poeticam Deus odisset, si non ipso illam opere potius comprobasset, non Poetas tantopere dilexisset; non Davidem, ex animi sui sententia hominem, è cujus familia Christus, tam tenero ac paterno amore complexus unquam fuisset; non Scripturam Sacram, ac Testamenti Veteris codicem, si non omnem, haud exiguan certe partem, conscribi versibus imperasset. Quod si ad Novum mentem convertimus, nullos quidem in eo versus conspicimus, ac simpliciorum multo stylum offendimus: ne existimemus tamen propterea omnem inde Poeticam exulare. Quid magis Poeticum Apocalypsi? Quae rerum imagines! quae Visiones! quam sublimia, quam divina sunt omnia, & sacrum illum furorem, quo divini Vates afflantur, spirantia! Pulchrum sane & eximium

mium ex hoc item scripto contexti Poema posset, si quis cum pietate ac reverentia ad istud se opus accingeret. Jam in Euangeliiis, ubi stylus est simplicissimus, quam multa & illic Poetica? Ne de locutionibus quicquam dicam Poeticis, quarum & hic occurrunt exempla; ne de stylo illo sublimi, ac plane Prophetico, quo Hierosolymae urbis vastationem, ac supremi Judicii diem describunt Evangelistae. E quo genere scriptionis parabolas creditis? ad fictionem illae, an ad veram Historiam, sunt referendae? Si ad veram Historiam, non sunt parabolae; si ad fictionem, non sunt Historiae; sed ad Historiae tamen fidem compositae. Nonne eadem parabolarum & Apologorum natura est? quid enim aliud sunt Apologi, nisi profanae parabolae? quid parabolae, nisi Apologi sacri? Apologi autem nonne genus Poescos sunt; seu soluto illi sermone scribantur, ut fecit Aesopus; seu ligato, ut Phaedrus? Comparationem instituere nolo, inter sacras & profanas parabolas, aut ullo eas modo conferre. Hoc tantum volo, genus istud docendi, non apud Hebraeos tantum, ut e Veteri Foedere constat, & omnes populos Orientales, sed & alias insuper gentes usitatum, ut simplicissimum, & ad captum populi accommodatissimum, comprobasse magnum Doctorem, qui in parabolis os aperuit, ut praedictum fuerat à Propheta; qui in parabolis, nec aliter fere, quam in parabolis, populum Judaicum docuit; & hanc formam docendi, has ipsas parabolas, has sacras ac salutares, ut ita dixerim, fictiones, ore suo sanctissimo, quo eas protulit, consecravit. Quid quod in Templo, ut docuit, ut Dei verbum explicuit, ita & sacros Deo Hymnos concinuit, quid, quod & solenne carmen cantavit, ultimam cum Discipulis suis coenaturus coenam? quod
sane

fane nunquam fecisset, si artem Musicam, & omnem omnino Poeticam, condemnasset. Quid de Zachariae, quid de Beatae Virginis, quid de Simeonis Cantico dicam? Nonne sacra sunt carmina, quibus animi sui laetitiam, Dei bonitatem ac misericordiam, grata illi voce depraedicant? Age vero: si è terra in coelum adscendimus, quid aliud illic, quam coelestem Musicam, coelestem Poeticam, audiemus? Quid enim in coelo agunt aliud Angeli, quam ut suis Deum cantibus celebrent? quid aliud olim egerunt, cum coelestis ille exercitus, ad laetum pastoribus nuntium deferendum missus, Dei in altissimis gloriam, hominum in terris pacem, & bonam erga ipsos Numinis voluntatem, laeto passim ore personuit? Et dubitabimus, quid in coelo agant, cum, quid in terra faciant, videamus? Non alius certe, & Angelorum, & beatarum animarum, futurus in Caelo status, si Sacrae Scripturae, si Deo fides, quam ut suos Hymnos, ut sua ei carmina concinant, ac sempiternis eum laudibus prosequantur. Sub hac imagine coelestem beatitatem repraesentat nobis Scriptura, quam sub figura alia nulla adumbrari posse rectius credidit. Nihil aliud, quod agamus, habebimus. Deum contemplari, Deum admirari, Deum laudare ac celebrare, Hymnisque perpetuis praedicare, una erit omnium occupatio. Abolbitur humana scientia, nec quicquam ex artibus omnibus superstes in Caelo futurum est, praeter hanc sacram, praeter hanc caelestem, Musicam dicam, an Poeticam? Nulla sapientia, nulla eloquentia, locum illic habebit, nisi haec sola. Cantibus, Versibus, Hymnis caelestibus, quorum formulam nobis praescribunt ipsae Litterae Sacrae, Dei laudem & gloriam, potentiam & sanctitatem, quo ejus omnes nomine continentur virtutes, cum

sanctis ac beatis viris, cum caelestibus illis Armigeris, per immensa Caeli convexa, & ardua mundi laquearia, noctes & dies, sine modo ac fine, sine ullo temporis ambitu, in saeculorum omnium saecula, concinemus.

Nihil me arbitror omisisse, quod ad commendationem Poetices facere posse videbatur; tum è natura rei, tum è profanorum, & sacrorum item, scriptorum auctoritate, assumptis in id argumentis ac rationibus, ut ego quidem existimo, solidis & invictis. Quid jam restat, nisi ut artem tam nobilem eo quo convenit pretio aestimemus; ipsi vero, si istud à Deo donum accepimus, quantum fieri poterit, excolamus? Quid? Artem istam non aestimabimus, quam gentes omnes, ac nationes, in tanto semper pretio habuerunt? quam politissimi populi, Romani, Graeci, Hebraei, tanto olim honore sunt profecuti? qua Sacrarum Litterarum maximam partem conscribi; qua suam quotidie gloriam à dilecto sibi populo cani, ipse voluit Deus? Quid? Artem istam non excolemus, quae tantum in se habet dulcedinis? tantum item utilitatis? quae tam excellens, atque praeclara? tam coelestis, atque divina? tam rarum, tam paucis concessum, Naturae donum? Artem, inquam, illam non excolemus, quam, non dicam docti & litterati, non dicam Reges & Principes, sed pii, sed sancti, sed Deo ipsi amati ac dilecti viri, excolere non dubitarunt? Quam Moses, Salomo, David, clarissimi omnium Principes, carissimi Deo homines, exercuerunt? quam ipsi in Caelo Angeli non adspernantur? Quae cum ita se habeant; cumque sit talis Poetica, qualem esse jam demonstravi; hoc est, quam non homines tantum, sed & Deus ipse, in magno quondam pretio habuit; nonne dolendum & indignandum; nonne, quan-

quantum ad ipsos , pudendum & erubescendum ;
cam tantopere spernere homines , atque contem-
nere , ut Poetae nomine nihil illis vilius , atque
projectius , nihil magis ridiculum , esse videatur ?
Quam suaviter rident , ut sibi placent , ut in sinu
gaudent , cum in Poetas & Poeticam debacchantur !
alii eos clanculum mordent ; alii publice lacerant ;
& de Futilitate Poetica nescio quid effutiunt , ac
suam ipsi stultitiam chartis illinere non erubescunt.
Carpunt , quod non intelligunt ; oderunt , quod
amare non possunt ; spernunt , quod assequi ne-
queunt. Unde perversum istud iudicium hominum ?
Unde , nisi ex malitia , nisi ex ignorantia ? Quidam
enim , quod vident , videre nolunt , ac prae invidia
pene rumpuntur : quidam plane caecutiunt , nec suis ,
nec aliorum oculis , quicquam vident. Qui enim non
caecutirent ? Poetas nunquam legerunt : nihil de Poe-
tis à magistris ac praeceptoribus , nisi alia forsan om-
nia , quam audire debuerant , audiverunt. Male sane
litterariae rei prospiciunt , qui Poeticam è scholis eli-
minant , qua nihil magis idoneum ad Juniorum inge-
nia excitanda ; & pessimos ego istos esse Rectores exi-
stimo , qui nullum Poeticae gustum , nullam rei Me-
tricae notitiam habent ; qui ne minimum quidem
Epigramma , à discipulis suis compositum , legere
sustinent , nisi ad latus posita Smetii prosodia , quam
praesentibus ac spectantibus pueris consulere non
verentur. Alia mens erat Junii nostri , Rectoris
olim doctissimi , & ad fovenda praeclara ingenia
unice nati. Non in nugis nos Logicis detinebat ,
quam ille artem studiorum esse perniciem judica-
bat ; sed bonos auctores explicando , styli exercitia
praescribendo , ad Oratoriam , ad Poeticam inci-
tando , utilem nobis operam impendebat. Poeta
ipse non erat , de Poetis tamen optime judicabat ,
& multos ipse Poetas faciebat. Vix enim quis-

quam ex ejus prodiit disciplina, qui non aut Poeta ipse, aut Poetarum certe amator existeret. Nunc alia omnia potius, quam haec, docentur: nunc erectioris ingenia indolis ab omni Poetica deterrentur, versus etiam scribere, si qui cupiunt, prohibentur, atque ita penitus deprimuntur, ac suffocantur, ne unquam possint emergere. Sed nec magis in Academiis exercetur Poetica, quam in scholis. Pauci eam intelligunt, nemo docet. Multi sunt apud Germanos Poetices Professores, apud nos nulli; quos tamen esse, non minus quam alios, oportebat. At totum istud negligitur, & ubi regnare Musae debuerant, exulant. Hinc fit, ut nullos Poetas legant, nullam Poetices intelligentiam habeant juniores; qui paullo post viri facti magno eam fastu contemnunt; &, quod ipsi non didicerunt, ab aliis disci nolunt. Sapientes utcumque, si nullos unquam versus conscriberent! quod cum faciunt, nec facere possunt, turpiter se interdum, non doctioribus tantum, sed ipsis etiam pueris, deridendos praebent. Quanto illi rectius faciunt, qui, quod ipsi non habent, in aliis nihilominus aestimant, & vel in hoste virtutem probant! quanto & illi consultius, qui, cum Poetica se facultate destitui vident, à scribendis plane versibus abstinent, & in aliis potius studiis, quam Poeticis, ingenii sui vires exercent! At quanto illi praeclarius, qui istam à Natura facultatem adepti, eximium illud Dei donum non negligunt, sed omni qua possunt opera excolunt, ne aut erga Deum ingrati, aut erga se ipsos injurii esse videantur. Injurii fane sunt erga se ipsos, nec suum satis bonum intelligunt, qui rem tam praeclaram, quam multi frustra desiderant, ut nullius rem pretii, spernunt, & suis quasi pedibus proterunt. Quam multi non alia via, quam ista, aeternam sibi gloriam
pe-

pepererunt? quam multi magnas hac via opes adepti sunt? quam multi ad honores ac dignitates suis saepe versibus pervenerunt? Quid Daniele Hein-
sium, ut unum pro omnibus nominem, in tanta apud Scaligerum gratia posuit; quid Jano illum Doufae tam amicum reddidit; quid viginti nondum annorum Juveniculum Leidenfis Academiae Professore fecit; nisi praeclarum illud ingenium, quod in scriptis ejus Poeticis elucescebat? Hunc sibi omnem aditum obstruunt, nec famam tantum & gloriam, quam affectare legitimam licet, sed & fortunam quoque suam contemnunt, qui hoc studium negligunt, & ad rem faciendam occasionem saepe tam commodam praetermittunt. Nec minus sunt erga Deum ingrati, ac tanto Dei dono indigni, qui tam singulare beneficium Dei negligunt atque contemnunt. Si Deus tibi ingenium dedit, tu illud excolere recusabis? Si Poeticum tibi Spiritum largiatur, quem Dei Spiritum appellare non dubitat Nazianzenus, tu rem tantam nullam putabis; ac non potius, ut ipsum munus, ita & auctorem praecipue muneris, eo quo par est pretio, aestimabis? Si illustri aliquo dono te Rex aut Princeps aliquis cumularet, acciperes illud, an abjiceres? Hominis ergo munus accipies; Dei munus abjicies? Quae ista in Deum injuria? cujus qui favorem contemnit, eo se indignum ostendit. At quam rem homines isti in tam vili pretio habent? Omni pretio cariorum: nullo pretio aestimandam: nulla opera comparandam. Et audebunt contemnere homines, quod nullo sibi modo possunt acquirere? Pro vili istam artem habebunt, quae artibus ac disciplinis ceteris omnibus antecellit? Dixi supra, sed dicendum est iterum, Poetica nihil esse praestantius, nihil nobilius, nihil excellentius. Quid enim ea arte praestantius, quae reliquis omnibus

quiddam sonat sublimius? quid eadem nobilius, quae Caelo suam debet originem? quid, inquam, hac excellentius, quae neminem pro suo agnoscit, nisi qui excellit? Habet hoc singulare Poetica, quod non vulgares tantum Poetas, sed & mediocres adspicretur; quos nec homines, nec columnae, ferunt. Annitimini itaque, generosae & erectae indolis Juvenes, quos aura ista nobilior animavit, & in ea arte vos exercete, in ea ut excellatis operam date, quae non nisi excellentes admittit. Nolite tantum boni negligere; tantoque vos beneficio indignos ostendere. Nolite rem per se bonam vestra ipsi opera malam facere. Musas nobis virgines finxit Antiquitas. Musas virgines colite, & ab omni lascivia, ab omni inimicorum calumnia, artem innocentissimam vindicate. Rebus seriis, rebus sacris, ingenii quod habetis impendite. Deo reddite, quod accepistis à Deo: Dei gloriam canite; Deum versibus celebrate; ac jam nunc laudare incipite, quem nostris olim cantibus laudaturi sumus in seculorum secula.

ORATIO III.

De Ufu Eloquentiae in Sacris.

E Oratorum ac Poetarum eloquentia vidimus, & quem usum singulae habeant, animadvertimus. Sequitur eloquentia sacra, pars eloquentiae potissima, cujus nunc causam defensionemque suscipimus. Etenim, si Oratoribus, ut vocant, prophanis, circa res civiles, res humanas, versantibus nostram non denegavimus operam, quis color excusare nos poterit, si sacris eam Oratoribus denegemus, si eloquentiae partem potissimam negligamus? Suo itaque jure id à nobis sacri postulant Oratores, quod & fecissem jam dudum, nisi praemittendae fuissent eloquentiae partes istae, quibus, tanquam totidem gradibus, ad eloquentiam sacram, ad eloquentiae culmen, adscenditur. Legendi sunt etenim Oratores, legendi sunt item Poetae, & per illos excitandus est animus, & ad majora, ad caelestia, praeparandus; ut tanto majore cum dignitate res caelestes tractare, & idoneis eas verbis exprimere valeamus: in quo omnis sita est eloquentia, tum prophana, tum sacra. Subservit itaque altera alteri; sed, ut minor majori, ut ancilla dominae, ut privata Reginae. Tanta enim est dignitas eloquentiae sacrae supra prophanam, quantum prophanis sacra, terrenis caelestia, humanis divina, eminent & antecellunt. Nec enim unquam tam vastum, tam pulchrum, dicendi campum habuerunt,

runt, aut Graeci Oratores, aut Latini, quam nostri habent Oratores sacri. Et si magna causa magnum faciat Oratorem, ut dicere solebat Demosthenes; cuius potior causa, cuius major est eloquentia, prophani Oratoris, an sacri? Nomine ipso convincimur; nec ullum in re tam aperta esse dubium potest. Quod cum sit tale atque istiusmodi, cui à nullo sanae mentis homine contradici possit, nonne mirandum & obstupefendum, rem praestantissimam, rem saluberrimam, à tam multis negligi hodie? nonne dolendum & indignandum, eloquentiam sacram, non dicam è Scholis & Aca-
demiis, ubi doceri debuerat, sed è templis & suggestibus sacris, qui locus illi est proprius, exulare? Tantum mos malus, & perversa de rebus opinio valet. Adeo verum est illud, nullam esse tam ineptam, tam à vero alienam sententiam, quod de Philosophis agebat Cato, quae non suos item patronos inveniat. Sunt autem & hodie tales, ac magno quidem numero, homines, qui malarum causarum patroni existunt, qui absurda defendunt, qui in manifesta luce caecutiunt: qui Oratoribus omnibus bellum indicunt; qui eloquentiam sacram, qua nihil est excellentius, accusant, insimulant, damnant, & quantum in ipsis, ex omnibus templis eliminant. Huic ego hominum generi, quod partim malitia, partim inscitia iudicat, obviam ire decrevi, ne quid res bona, patrocinio destituta, detrimenti capiat. Etenim, si mala causa suos habet patronos, cur non habeat bona? Si nemo ei defensor existit, cur non ego me offeram? qui primam & secundam eloquentiae partem defendi, tertiam negligam? & eloquentiam sacram, vel hoc ipso nomine commendabilem, prophanis hominum pedibus conculcari sinam? Non faciam, Auditores, non faciam, & quantum est situm in nobis,
ab-

abjectae & afflictae succurram, & quibus potero viribus opem feram, ne bona & honesta causa, meâ culpâ deferta, mea ignavia prodita, pessum esse dicatur. Quod tanto nunc quidem libentius facio, quoniam nonnullos observo, qui, seu rei veritate convicti, seu meis forte verbis admoniti, majorem, quam factum est hactenus, huic eloquentiae operam navant. Junioribus certe, qui rei se Theologicae consecrant, & sacrae se eloquentiae, uti convenit, applicant, haud ingratum me officium facturum puto, si tam laudabilem illis rem commendavero, si illius praestantiam ac dignitatem ipsis ostendero, in quorum potissimum gratiam hoc à me oneris ac laboris suscipitur. Accedit, quod à prima adolescentia, ne dicam pueritia, sacrae eloquentiae studio immane quantum flagraverim. Nec alii, quam sacro, suggestui, volens fane volentem, ab ista me aetate destinaverat pater. Quod si propositum tenuissem, hac fortasse Oratione opus non esset, & rebus vobis ostendere potuissem, quod solis nunc verbis ostendere, non rebus, possum. Sed quoniam me alio detulit seu felicitas, seu infelicitas mea, & in hac statione, quam ejus obtineo munere, Dei me gratia collocavit: mei esse officii credidi, rem derelictam quacunque possem opera adjuvare, & Oratoriam sacram, quam amare nunquam desii, quam & nunc amo, ne dicam depereo, omnibus mentis viribus promovere. Feci id à professionis meae initio in hodiernum diem, quo successu fecerim, aliorum, non meum, est dicere. Ego nec queror, nec glorior. Uberior esse fructus potuisset, si rem istam homines rectius percepissent. Sunt tamen, & erunt in posterum, quos meae, ut existimo, operae non poenitebit. Interim, dum vitam & vires largitur, qui largitus est hactenus, hoc agamus, & in inchoato

choato jam dudum opere perseveremus, ut omnibus tandem liquido apparere possit, quis usus sit eloquentiae in rebus sacris. Id unum agimus, id unum intendimus hac ipsa oratione, quam & his, & reliquis omnibus, de eloquentia, orationibus nostris, ut finem, & colophonem imponimus: nihil enim de ista materia amplius dicturi sumus. Quamobrem, cum hic ultimus ac postremus hujus, ut ita dicam, fabulae futurus sit actus, non dubito, quin eodem favore, quo hac ipsa de re dicentem toties excepistis, eademque me benevolentia excepturi sitis: quod & materiae dignitas, & eloquentiae sacrae majestas, & ipsius religionis, cujus agitur causa, cultus ac reverentia, petit ac postulat.

Et, ut via ac ratione mea haec procedat Oratio, primò quidem firmis ac validis argumentis rem adstruam: deinde, eandem illam, tum Veterum, tum Recentiorum, exemplis & auctoritatibus confirmabo: postremò, inimicos eloquentiae sacrae, & quae in contrariam ab illis partem adferri solent, argumentis non minus validis, refellam atque redarguam.

Faxit Deus Opt. Max. in cujus honorem & gloriam omnis est eloquentia, quam defendimus, comparata, ita hunc ipsum pertractemus locum, ut magis ac magis hujus eloquentiae amor in sacris Oratoribus excitetur; ut nihil, nisi grave, ac serius, & majestate Numinis dignum, in eorum sermonibus audiatur; quò majore cum pietate salutare Dei Verbum percipiamus, majore cum sanctimonia nomen ejus sanctissimum adoremus.

Antequam autem ad subjectam materiam veniam, pauca quaedam, de natura & indole eloquentiae, quam requiro, videntur esse praefanda.

Ac

Ac primum, ut omnis scrupulus eximatur, nec ulla dubitandi ansa imperitis aut malevolis relinquatur, aperire ante omnia convenit, quid intelligam eloquentiae nomine. Docet hoc adjunctum vocabulum, quo à prophana distinguitur eloquentia sacra. Sacra est ergo, quam requirimus, eloquentia, ut vel ipsum iudicat nomen. Nihil itaque, nisi quod sacrum, nisi quod sanctum, nisi quod pietatem ac sanctimoniam spirat, summamque Deo reverentiam exhibet, in hujus eloquentiae censum venit. Ne vanam igitur aurium oblectationem sibi somnient homines, quasi in oculorum & aurium oblectamentum eloquentia esset omnis reperta. Aliud est eloquentia, etiam prophana. Quam de sacra opinionem habebimus, in qua sacra sunt omnia? Animum moveat, animum in assensum trahat, animum ad virtutem excitet, non vano & inani sono solas tantum aures demulceat, sacri Oratoris Oratio. Nihil insit, nec in rebus, nec in verbis, quod non sanctitatem ac religionem, & ostendat simul & instillet. Omnia dicat decenter, cum gravitate, cum dignitate, prout res & personae, graves seriaeque, desiderant. Quis non istiusmodi eloquentiam bonam vocet? Omnes, credo, pii & boni. Atqui, nullam aliam intelligimus, nullam aliam poscimus, nullam unquam aliam in sacro Oratore esse oportere credidimus. Et quid sibi vult nomen istud Oratoris sacri? quo enim alio nomine Verbi Divini Ministrum appellare debeam nescio. Ecclesiasten appellem? Graecum magis, quam Latinum, vocabulum est. Concionatorem? invisum est nomen, nec multum facit ad laudem. Verbi Divini praeconem? non malum quidem est istud, sed paullo prolixius. Commodius non invenio nomen Oratore sacro. Hoc itaque nomine nobis appelletur in posterum coele-

lestium Oraculorum interpretes, qui de suggestu Ecclesiastico sacros ad populum sermones habet. Quid autem istud indicat nomen? Et Oratorem ipsum, & sacrum Oratorem, esse debere. Oratoriam igitur calleat, quem esse Oratorem oportet: in eloquentia se exerceat, sine qua Orator esse non possit. Hoc ipso nomine sui tacite muneris admonetur, & quam necessaria sit eloquentia, si cum laude ac dignitate fungi illo velit, docetur. Ea vero est duplex, Interior, quae scribendo; Exterior, quae loquendo, suam nobis excellentiam prodit. Altera sine altera subsistere nequit: tam arcto inter se vinculo copulantur. Nemo enim loqui potest; nisi habeat, de quo loquatur: nemo, quod meditatus est, eloqui valet; nisi ore ac voce, nisi manu, ac gestu, & conveniente corporis motu, rem adjuvet; & vivis quasi coloribus repraesentet. Cumque duplicem personam sustineat sacer noster Orator, partim Theologi, partim Oratoris; nam Theologus sit oportet, qui res Theologicas tractat, & esse debet Orator, qui ad populum verba facturus est, facile animadvertitis, utramque huic eloquentiam summopere necessariam esse. Quod ut melius intelligatis, considerate munus Theologi. Ejus est docere, ejus est scribere. Dum id clare ac perspicue faciat, satisfecit officio. Considerate munus Oratoris sacri. Ejus est, populum alloqui, hortari, monere, ejus est persuadere. Id si facit, suo functus officio est. Quid? Populum non docebit, qui verba facit ad populum? docebit; nam Theologus est. Sed, an nihil praeterea? Moveat insuper ac persuadeat; nam Orator est. Doctrina facit Theologum; eloquentia, Oratorem. Utrique rei se applicet, qui utramque personam sustinere debet. In mero Theologo eloquentiam non desidero, in Verbi Divini praecone, peto, postulo, flagito. Haec non satis distinguunt
in-

inter se homines, & ad Ministerium sacrum solam sufficere Theologiam putant, quod multo sane aliter sese habet. Nam, nisi accedat pars altera, bonus esse Theologus potest, Verbi Divini Minister bonus esse non potest. Quin eloquentia, non Theologia, bonum proprie Ministerium facit? Id ita esse, praestantissimi Theologi exemplo possem ostendere, qui ut optimus Verbi Divini interpret, ita praeco ejusdem haud quaquam optimus fuit. Quam cum negatam sibi facultatem cerneret, prudenter ac sapienter, à suggestu sacro, & publico omni actu, abstinuit. Sed, quid opus exemplis? res ipsa clamat. Nam, ut Theologia facit Theologum, sic eloquentia facit Oratorem sacrum. Hac sine non magis esse possit Orator, quam sine illa Theologus. Eloquentia itaque Oratori nostro quam maxime necessaria, & quidem utraque, interna, inquam, & externa, cum neutra sola sufficiat, ille vero neutra carere possit.

Quod ut verum esse appareat, consideremus personam dicentis, qui non è plebe, aut vulgari hominum coetu, non è genere Causidicorum, ut veteres olim Oratores, sed à coetu Ecclesiastico, à Diaconis & Presbyteris, ab ipsius Dei Ministris, ab ipso, inquam, Deo, (qui, ut res mortalium, ita & res Ecclesiae, peculiari sua cura complectitur) electus & constitutus, & in hoc honoris fastigio collocatus, acceptam à Deo dignitatem referre, nihilque nisi grave ac nobile, & sacrae personae conveniens, aut rebus, aut verbis, aut voce & gestu, exhibere debet. Etenim, si virum gravem, virum bonum & honestum, prophanum etiam esse Oratorem convenit: qualem esse sacrum oportet? Si nihil, quod aures offendat, quod oculos laedat, in prophano Oratore toleravit Antiquitas: qualem sacri Oratoris dictionem, qualem esse

Actio-

Actionem convenit? Si nihil in eo ficti, nihil affectati, nihil inepti, ferri aut probari potuit, quo pacto simile aliquid in personis sacris, in sacris Oratoribus nostris feremus?

Quod si ad locum ipsum, in quo verba faciunt Oratores sacri, oculos libet convertere, quantum in eo sanctimoniae, quantum majestatis ac dignitatis, & coelestis ac divini splendoris reperiemus? Non enim in Foro, aut Curia, non in Dei alicujus fictilis templo, sed in Dei veri, Dei vivi domo, non vana ac ficta mendacia, sed vera Dei Oracula proferunt Oratores nostri. Quae quid habent commune cum Dis aut Oratoribus gentium? Quapropter, cum in Dei domo, in sacro ac sancto, & divino cultui destinato loco, verba ad populum faciant Oratores nostri, quid hic ipse, quem premunt, locus, hic ipse, quem conscendunt, suggestus, & hujus ipsius domus tutelare Numen, ab iis exigit aliud, nisi ut ordine omnia ac decenter, cum timore ac tremore, & debita Deo reverentia, peragantur? Haec autem omnia docet nos eloquentia, ut locis, temporibus, rebus, ac personis singula congruant, neque quicquam ab iis diversum, & alienum, aut aliquo modo devium, proferatur. Haec cum in civilibus, in prophanis Orationibus observanda esse moneant Rhetores, quid non in sacris fieri à nobis oportere censendum est? Quod in rebus minoribus locum habet, in majoribus, in gravioribus, non habebit?

Si ad ipsos porro homines, qui istum in locum conveniunt, mentem animumque convertimus, quem in finem eò conveniunt homines? Nonne, ut sacris interfint? ut divina oracula audiant? ut Deum orent? Deum laudent ac celebrent? quid istos homines, isto animo templum adeuntes à sacris Oratoribus expectare aliud creditis, quam ut

pius iste animi motus per eos, quos audiunt, augeatur? ut in Fide Christiana magis ac magis firmentur ac roborentur? ut ad virtutem & pietatem, quo sponte jam tendunt, crebris admonitionibus, & assiduis eorum hortatibus, incitentur? ut viam salutis terant? ut salutem obtineant? Quod ut recte fiat, & ordine, non Theologia tantum est opus, ad instruendum; sed & eloquentia, ad persuadendum. Id autem fieri nequit, nisi decorum suum habeant omnia, nisi & res, & verba, & vox, & gestus, suam habeant singula dignitatem, atque eam ipsam majestatem spirent, qua repletum est Templum. Tum demum apparebit ille qui loquitur à Deo missus: tum attente illum audient homines: tum doceri ac persuaderi se patientur. Non est autem difficile persuadere jam ante persuasis. Et in hoc ego felicitatem nostrorum hominum supra veteres illos Oratores pono, quod res sit ipsis cum populo obsequente, morem gerente, non contradicente. Ejusdem sunt sententiae homines: jam credunt: jam veritatis convicti sunt. Hos autem in partes trahere, non est res magni laboris. In hoc versatur omne negotium, ut decenter id fiat, cum gravitate, cum dignitate, quod est eloquentiae proprium.

Jam vero, quid in sacris conventibus tractant Oratores sacri? Non, de rebus terrenis, aut ad Remp. pertinentibus; non, de jure civitatis Rom. non, de privati alicujus hominis aut bonis, aut vita; de pactis ac foederibus gentium; de bello, aut pace. Quid ergo? Sacra tractet oportet Orator facer. Res viles & terrenas docet contemnere; Magistratibus permissam esse Remp. novit; aliam nobis civitatem ob oculos ponit, cujus jam nunc incolae & cives sumus; alia nobis bona promittit, non caduca, non peritura, sed aeterna, & perma-

L

nen-

nentia ; aliam nobis vitam pollicetur , non infirmam , non fragilem , sed perennem ac sempiternam , nec ullo unquam tempore finiendam ; aliud cum Deo initum esse foedus significat , quo nos in gratiam recipit , & bono esse animo jubet ; aliud nos bellum manere , & cum inimico generis humani , cum mundo , cum nobis ipsis , esse nobis praeliandum monet ; aliam nos pacem expectandam habere , supernam illam scilicet , ac beatam pacem , nullo bello turbandam , nullo annorum circulo terminandam , Dei nobis verbis affirmat. Denique , universam S. Scripturam pro subiecta habet materia. Quid in ea occurrit , quod non grave ac serium , quod non sacrum ac sanctum , quod non Deo plenum ? Hoc cum ita sit , quis jam ultro non videt , quanta cum gravitate , quanta cum maiestate , quanto cum ardore & spiritu , verba facere debeat Orator sacer : quod an sine eloquentia facere possit , ego equidem nescio ; vel scio potius ; certoque vobis affirmo , sine eloquentiae adminiculo , decenter & convenienter , hoc est , ut rei dignitas postulat , neminem id unquam fecisse , neminem facturum esse. Quid ? Ego de rebus feriis agam , non serio ? de rebus gravibus , non cum gravitate ? de rebus caelestibus , non cum divino quodam mentis ardore ? Ego de sempiternis poenis ac suppliciis loquar , & non ita loquar , ut toto corpore horreant homines , & contremiscant ? Ego de vita beata , & aeternis caeli voluptatibus sermonem instituam , nec ita eum instituam , ut istud jam gaudium sentiant , ut desiderio contabescant , ut mori propemodum cupiant ? Quibus ego verbis explicabo haec omnia ? vilibus , plebejis , protrititis ? an , feriis , gravibus , grandibus , & Dei maiestatem decentibus ? Quo sermone id faciam ? malo , an bono ? barbaro , an polito ? hoc est

est consuetudo, & usitato, & à bonis scriptoribus usurpari solito. Qua voce id efferam, nisi gravi, forti, virili? quo gestu, nisi gravi item ac serio, & sacro Oratore non indigno? Unde autem petuntur haec omnia? A Theologia? an ab eloquentia? Nemo respondet: confitentur: silent. Nihil amplius postulo, & victoriam meam puto. Si enim haec omnia in Oratore sacro necessario requiruntur; quae abesse non possunt: si ista omnia suam habere dignitatem debent: si non aliunde hoc ipsum, quam ab eloquentia, discitur: quid restat amplius? aut quis post ista necessariam in rebus sacris eloquentiam neget? Quod si concesserit, ut debebit concedere, vicimus.

Sed, pergo ulterius, neque tam rem, quam dicentis animum, unde res oritur, è quo fonte profertur, specto atque confidero. Si bonum esse virum oportet Oratorem, ut requirebat Antiquitas; qualem esse convenit Oratorem sacrum? De eo dubitare, poene est nefas. Qui talis non est, in sacri Oratoris numero, ne in hominis quidem numero, censerì potest. Qui ergo vir bonus, ut esse debet, ita & est, an aliter illum, quam ex animo, loqui existimabimus? Qui ex animo loquitur, ut oportet, loquitur; hoc est graviter, potenter, diserte, & ad persuadendum idoneè; dummodò ea illi vitia adimantur, quae vel à natura, vel à mala aliorum imitatione contraxit. Ex animo itaque vera eloquentia oritur, neque quicquam potest placere, aut permovere, quod non suam inde ducat originem. Videte, quam affinis pietati sit eloquentia. Utraque ex animo nascitur. Quod si ita se habet, ut habet sane, quis pius censerì potest, qui non loquitur, ita ut sentit? quis eloquens, qui non ita rem effert, ut animo suo concepit? quod qui facit, & pius est simul, & disertus. Tan-

tum itaque abest, ut quis existimet, eloquentem hominem pium esse non posse; ut ego contra existimem, neminem vere eloquentem esse posse, nisi qui sit pius. Aures permulcere, etiam mali possunt; animum permovere, nisi boni, non possunt. Nunquam enim quicquam mihi persuadebit, quem ego non virum esse bonum crediderim. Dum eloquentiam ergo requiro, honestatem, probitatem, pietatem requiro, quam nemo Oratori sacro virtutem detraxerit, nisi qui omnem simul religionem subverterit.

Quid, quod primarius sacrarum Orationum omnium scopus est, salus hominum. Qua de re ut cogitare satis non possumus, ita nec admoneri possumus nimis crebro. Instruendi sunt itaque homines, ut viam salutis intelligant; adhortandi, ut per eandem incedant, & ad optatam tandem metam perveniant. Multi enim cum priscis Atheniensibus hoc habent commune: sciunt, quae recta sunt, sed facere nolunt: Cogendi sunt igitur, hoc est, argumentis ac rationibus, voce, gestu, & omnibus eloquentiae viribus persuadendi, ut id facere velint, quod sua eos sponte facere oportebat. Hoc tormentum illorum ingeniis est adhibendum, duris plerumque & obstinatis, ut, quò nec per rationem, nec per S. saepe scripturam pertrahi poterant, verborum ipsorum pondere, & efficacia eloquentiae vi, pertrahi possint. Ratio intellectum illustrat: eloquentia animum obsidet, & omnes ejus aditus perscrutatur. Utraque instructum esse convenit Oratorem sacrum, & duplici illo telo velut armatum, ut gemino veluti vulnere adversarium suum conficiat, & justam tandem, ac veram, extorqueat hosti victoriam. Hoc enim interdum armaturae genere concidunt, qui alio omni invulnerabiles habebantur.

Ut autem eo perveniant homines, quo pervenire

re desiderant, & salutem aeternam, quae sermo-
num omnium finis est, adipiscantur, geminam
viam, quae eodem tamen ducit, ingredi eos oportet,
quarum altera in credendo, altera in facien-
do consistit. Hinc duplex Theologia oritur, qua-
rum illa vulgo Theoretica, haec Practica dicitur.
Hinc duplex item munus Theologi; docere, ac
persuadere. Utrumque Theologi faciunt, sed di-
verso modo. Theologi, nihil aliud quam Theo-
logi, quales sunt Theologiae Professores, docent,
erudiunt, instruunt, & rei veritatem simpliciter ob
oculos ponunt, unde & Doctores vocantur: Theo-
logi, qui & simul sunt Verbi Divini Ministri,
praeterquam quod doceant, movent insuper, ac
persuadent, quod est Oratoris, unde & Oratores
vocantur. Docere itaque debet Verbi Divini Prae-
co; sed hoc cum Theologis habet commune: mo-
vere eundem oportet, ac persuadere; & hoc illi
est proprium prorsus, ac peculiare, neque com-
mune cum alio. Doceat ergo Theologiae Doctor,
moveat sacer Orator; quod ni faciat, altera mu-
neris sui, & quidem primaria, destituitur parte.
Utrumque igitur facere convenit Oratorem sa-
crum, sed hoc ante omnia, & primo loco. Do-
cere debet, ut credant, ut, quod credunt, intelli-
gant homines: movere debet, ut faciant, ut id
jam agant, quod agendum sibi esse intelligunt: al-
terum enim sine altero non subsistit, neque cui-
quam ad salutem sufficit. Fides est necessaria; si-
ne Fide enim nemo servatur. Necessaria non mi-
nus bona sunt opera: Fides enim, sine operibus,
mortua magis est Fides, quam viva. Non quod
meritum aliquod nostris per id operibus assigne-
mus, sed quia Fidem non simplicem, verum &
opera praeterea nostra postulat Deus, ut id, quod
credimus, quod ille jubet ac praecipit, faciamus,

& ex ipsis Fidem operibus ostendamus. Cum autem multo sit facilius credere, quam, quod faciendum est, facere; per se apparet, quanto majoris sit difficultatis, movere homines, quam docere. Verum id esse, quotidiana experientia comprobatur; quam multi enim bene docent? quam pauci bene persuadent? Qui utrumque praestiterit, eum ego & bonum Theologum, & bonum pariter Oratorem, hoc est, perfectum & consummatum Verbi Divini Praeconem, esse judicabo.

Sed propius paullulum ipsam sacrarum Concionum contemplemur formam, ut vel inde appareat, quam multa habeat Orator sacer cum prophano Oratore communia. An non omnes habent dictarum proprie Orationum partes? Exordium, Narrationem, Confirmationem, Refutationem, Epilogum? Quam haec sunt affinia? quam eadem plane? Nam in Exordio nulla est differentia: eodem modo conficitur: easdem habeat virtutes necesse est. Narrationis vicem supplet, ut vocant, Connexio, & interdum quoque ipsa locum habet Narratio, si historia aliqua sit enarranda. Confirmationem exhibet Explicatio: rem enim confirmat, quo eam, ut oportet, exponit & explicat. Refutatio adversarios spectat, & qui à nobis in Religione dissentiunt. Applicatio, ut appellant, quid aliud est, quam Oratorum Epilogus? Videtis, quantam haec inter se habeant similitudinem. Credatne quisquam, cum haec sint tam similia, & in prophanis Orationibus, quae non multum, aut nihil differunt, regnum suum habeat eloquentia, in sacris nullum eam locum habere? Agam pressius, & intueri libet paullo accuratius singulas partes. Videamus, quaenam ex illis Theologiae proprie, quae eloquentiae debeantur. Et primam quidem ac postremam partem ad Oratores potius, quam

quam Theologos, pertinere, nemo, ut opinor, Theologus inficias iverit. De quinque igitur duae sunt nostrae. Quid tres reliquae? Ut Narratio commode fiat, ut fortibus argumentis rationes nostrae firmentur, oppositae infringantur, in eo toti sunt Rhetores, id agunt unice Oratores. Quae si aliter agere velint Oratores sacri, vereor ne à recta devient via, & in praecipitia auferantur. Tres itaque istas cum Theologis habemus communes, sed ita communes, ut tota tractatio nostra sit. Vultis verbo dicam? Materiam esse sacram oportet; formam, Oratoriam: unde ex hoc ipso sacer dicitur Orator: sacer, à materia; Orator, à forma. Materiam à Theologis, formam ab Oratoribus desumat necesse est. Nec enim alia ulla Orationis est forma, nisi illa, quam veteres nobis exhibent Oratores, quam ipsa nobis praescribit Natura. Habet enim omnis hoc sermo, quicumque sit tandem, ut rem, de qua agitur, narret, narratam confirmet, contraria diluat: cui ornamenti gratia principium accedit, & finis: quae ut abesse possunt, ita si adsint, non leve reliquis partibus pondus addunt. E jam dictis, ut existimo, liquet, quam parum inter se discrepent Oratoria civilis, & sacra; immo vero, quam amice inter sese consentiant, atque conspirent. Multum sane sibi luminis adferunt, nec magno negotio, qui in sua se juventute exercuit, & Orationibus conscribendis adfuevit, dummodo rem intelligat, sacram etiam Concionem conscripturum putem. Nolo nunc dicere, quanquam possem hoc loco, qualem illi Junioribus operam praestent, qui ad Ciceronis eos normam componere student, qui ad illius exemplum Orationes eos scribere docent. Illud breviter dicam, me à non uno è meis audivisse discipulis, cum jam Theologi facti essent, & compo-

nendis se concionibus accinxissent, se hac mea opera singularem in modum adjutos fuisse. Quod si ita est, ut illi id esse confitebantur, verum item est illud, quod persuasum omnibus cupimus, magnum commodum, magnam utilitatem, adferre hanc eloquentiam rebus sacris, quas & splendore dictionis illustrat, & in meliore multò lumine collocat. Quam qui negligit, rem sane maximam negligit, sine qua, non dicam boni Oratoris, sed ne mediocris quidem Verbi Divini Praeconis nomen unquam poterit sustinere.

Quod si jam, ut Orationis, ita & totius Oratoriae partes penitus paullo inspiciamus, nullam omnino, quam non Orator sacer cum civili communem habeat, comperiemus. Nam & invenire eum oportet, & inventa disponere, & disposita exornare, atque ea omnia apta & idonea voce pronuntiare, & conveniente pariter gestu, ac decoro corporis habitu, repraesentare. Quanquam enim subjectam materiam ante oculos habeat, & in eo felicius sit Oratore civili, argumenta tamen, quibus rem adstruat, invenire debet, & excogitare; tum in certum ea omnia ordinem, seriemque digere; tum verbis convenientibus, & rei naturam exprimentibus, illustrare; voce ac gestu denique rem, de qua loquitur, exhibere. Quae suam singula dignitatem, ac formam quandam peculiarem requirunt, quam aliunde, quàm ex eloquentia, frustra quisquam quaesiverit. Haec autem ita inter sese cohaerent omnia, ut neutiquam à se invicem separari possint, ac, non dicam re ipsa, sed ne cogitatione quidem, sejungi queant. Manifestum est itaque rursum, per omnes & Orationis, & Rhetoricae partes, tam Internam, quam Externam, nec hanc minus, quam illam, maximopere necessariam eloquentiam esse.

Jam

Jam cetera illa , sine quibus non cohaeret Oratio , nec ullus esse Oratorius sermo potest , Connexiones , Transitiones , Amplificationes , quam primariam , & quidem merito , eloquentiae multi partem putant : jam Tropos , & Schemata , quae Orationis sunt lumina : nonne haec omnia communia habent Oratores cum prophanis sacri ? Univerſa denique Elocutio , quam tantopere nobis commendant , & ſupra partes ceteras omnes efferunt Rhetores , quid aliud , quam ſingularum locutionum , ne ſingulorum dicam verborum , peculiaris quaedam eſt eloquentia ? Quis res digne exprimat , niſi aptis & idoneis verbis ? quis id faciat , niſi qui verborum iſtorum notitiam habeat ? niſi qui linguam optime calleat ? Iſtius itaque linguae , qua ad populum loquitur , notitiam non vulgarem habere convenit Oratorem ſacrum , ut verba à verbis diſtinguat , & quid quoque loco opportunum ſit maxime , videat. Nam cum res ſine verbis efferri non poſſint , commodis , & rem exprimentibus , efferri debent. Quanto autem ſunt graviores , ac ſublimiores res iſtae ; tanto & graviora , ac ſublimiora illae verba deſiderant. Verba enim rebus accommodare , unica eloquentiae cura eſt. Ut autem res ſine verbis , ita verba ſine voce exprimi nequeunt. Cui , ut neceſſarium adminiculum , accedit geſtus. Nam ut quis per integram horam ſine geſtu loquatur , non minus propemodum admirarer , quam ſi abſque voce per iſtud temporis ſpatium loqueretur. Commoda ſint ergo haec omnia , quoniam abeſſe non poſſunt , & gravitatis plena ; diligentemque det operam Orator facer , ne quid in verbis , aut verborum ſono , ne quid in voce , in vultu , in manuum ac totius corporis motu , turpe aut indecorum appareat. Videte , quam vaſtus ſit ac diffuſus eloquentiae cam-

pus, cuius se regnum, non ad res tantum, sed & ad verba, ad syllabas ac litteras singulas, & ad universi corporis statum, extendit ac porrigit. Eant nunc homines, & in rebus sacris ullum habere locum eloquentiam negent.

Quos ut magis convincam, & ad silentium adigam, consideremus ipsa Concionum genera. Aliae sunt enim Didacticae (libet ita nunc loqui, maioris perspicaciae gratia) aliae Historicae, aliae Propheticae, aliae, ut vocant, Practicae. Didacticae docent, unde & nomen, & hanc aut illam veritatem inculcant, hanc aut illam controversiam tractant: Historicae aliquam è S. Scriptura historiam explicant, rerum eventus enarrant: Propheticae in res futuras inquirunt, & jam aut impletum esse ostendunt, quod praedictum est, aut impletum iri: Practicae, ut ex ipso auditur vocabulo, circa agendum versantur, virtutem, pietatem inculcant, & in eo totae sunt occupatae. Nullam culpo, nullam non laudo, &, si mea res esset, miscerem omnes, & nunc hoc, nunc illo genere uterer, pro loci ac temporis opportunitate. Sed, cujuscunque sint generis, estne harum omnium ulla, quae vim & pondus non desideret, quae pro rei dignitate pertractari non cupiat, quae verborum delectum non postulet, quae masculam, & gravi viro dignam Actionem non flagitet? Atqui haec ad eloquentiam pertinent omnia. Quid? Illa ultima, quae ab agendo nomen mutuatur, nonne tota nostra est? quis officii sui admoneat homines; quis ad virtutem hortetur; ad pietatem incendat; quis haec omnia faciat, aut facere sese posse existimet, sine eloquentia? Pergo ulterius. Nonne idem omnium scopus est? nonne à mala via homines in bonam trahunt? nonne circa virtutes & vitia versantur omnes? Cujus hoc est, nisi eloquen-

quentiae? Cujus hoc, inquam, nisi istius caussarum generis, quod à laudando ac vituperando, à parte sui potiore, Laudativum vocant? Oratoris est itaque proprium, laudare ac vituperare; nec quisquam id recte fecerit, nisi Orator. Virtutum ac vitiorum naturam considerent, si velint, Philosophi; considerent, ut debent, Theologi; rerum istarum tractatio solius est Oratoris. Quid prodest, vitium, aut virtutem, novisse; si hanc non amem, illud non odio habeam? si à malo non desistam? si bonum non faciam? ut id velim, suadet, ac persuadet Orator. Cum idem facit Theologus, Oratoris officio fungitur. In omnibus autem Concionibus istud facit Theologus: si non per universum sermonem; in fine certe: haec enim omnium clausula est. Nam quid in se continet aliud postremus ille Concionum actus, nisi ut à malo ad bonum, à vitio ad virtutem, nos convertamus, si post hanc vitam beati, & in aeternum salvi, esse velimus. Ex omnibus hisce jam patet, & ipsi conspiciatis, credo; seu majores aut minores partes, seu res, seu verba, & universam operis formam consideretis, tam similem, tam affinem, tam eandem per omnia: quam utilis, immo vero, quam necessaria, sacris sit Oratoribus eloquentia, tum illa, quae mentis, tum illa, quae corporis eloquentia nuncupatur.

Ratione pugnavimus hactenus, & argumentis, atque id esse verum ostendimus, quod nos ostenduros promisimus. Quoniam vero non ratione tantum, sed & auctoritate duci homines solent; & apud nonnullos plus haec momenti, apud alios plus illa ponderis habet; plurimi autem utrumque desiderant; ac non contenti, rem ita fieri oportere, rem praeterea ita fieri posse, atque ita etiam insuper factam esse, claris sibi exemplis cupiunt de-

demonstrari ; nos utrisque morem geremus , & exemplis Graecorum , ac Latinorum , in Ecclesia Patrum , Doctorum ac Sanctorum virorum , non aliam eos esse viam ingressos , quam nostros nos Oratores ingredi cupimus , hac ipsa luce clarius ac manifestius faciemus.

Et quorum apud nos major esse debet auctoritas , quam sanctorum Patrum , qui primaevae & purioris Ecclesiae lumina , qui Apostolis , & viris Apostolicis proximi , bene scribendi ac dicendi exemplar nobis optimum reliquerunt ? Quos etsi non per omnia sequimur in rebus Fidei , nisi quatenus cum Scriptura consentiunt , quae & ipsius Augustini sententia est , magna tamen in ritibus ac caerimoniis , & in rebus ad eloquentiam pertinentibus , eorum esse debet auctoritas. Quis autem illorum est omnium , sive ad Graecos , sive ad Latinos libet respicere , qui non disertissimus fuerit , in quocunque genere scriptionis , & in eo praecipue , quo de nunc agimus , in Orationibus & Concionibus sacris ? Et quodnam exemplum sequi aliud possumus , cum nullum aliud , nullum antiquius , habeamus ? In Sacra Scriptura Orationes continuas non habemus , nisi valde breves. An prolixiores habuerint viri sancti , scire non possumus , credere possumus. Et credo sane ; nam per plures horas , per integros dies , verba saepe ad populum faciebant , & in multam interdum noctem sermones suos sanctissimos protrahebant. Qui si extarent , hujus nobis rei imaginem praebere possent. Quamquam ex iis , qui superant , haud vanam facere conjecturam licet , eos non inornatos , nec omni prorsus eloquentia destitutos fuisse. Nullum igitur aliud superest , quod sequamur , exemplum , quam quod primorum nobis saeculorum reliquerunt Patres. Duum autem generum Orationes habebant illi.

Nam

Nam vel justis Orationibus Sacram Scripturam populo explicabant, vel familiarioribus quibusdam alloquiis sermones cum eodem ferebant, quos ex eo ipso Homilias appellabant. Quem ego morem laudabilem, & ad hominum omnium captum accommodatum fuisse existimo. Sed, de forma non disputo, quae pro ratione loci ac temporis mutari potest. Sequatur quisque, quam volet, & quae in ea, in qua degit, Ecclesia usitata est. Hoc volo. Nullam esse istarum, seu Orationum, seu Homiliarum, quae non plena sit eloquentiae, quae non optimum ac pulcherrimum bene scribendi exemplum praebeat Oratoribus sacris. Nam quae in iis est dignitas, quae dicendi majestas! quam gravia, quam grandia, quam divina sunt omnia! quam pulchrae rerum imagines! quam praeclarae expressiones! quam apta, quam selecta verba, rei naturam ad vivum repraesentantia, & divinam quandam majestatem spirantia! qui torrens, quod flumen illic est eloquentiae! quam nihil illic vulgatum, plebeum, protritum! nihil, quod non Lectorem afficiat, moveat, rapiat! quod non amorem religionis instillet! quod non pietatem accendat! quod non sanctissimi Numinis cultum, ac reverentiam, suadeat. Vera esse, quae dico, clarissimorum hominum scripta, quae injuriam temporis effugerunt, quae in omnium manibus, quae quivis possit consulere, testimonio sunt. Inspicite, legite, judicate, & si oculis aliorum non creditis, vestris certe fidem habete. Quid autem in istis est omnibus, quas modo enumeravi, virtutibus, quod non summopere sit laudandum; quod non sequendum nobis sit potius, & imitandum? Nonne laudabile, cum gravitate de rebus gravibus loqui? Res sublimes sublimibus verbis efferre? decenter dicere omnia, & convenienter? ubique virtutem, ubique pie-

pietatem incutere, & in rectam viam, in viam nos salutis deducere? Nemo id unquam negaverit: nemo non ista laudaverit. Atqui hoc faciunt Patres, & sua hoc eloquentia faciunt: quam si aemulari velimus, idem istud facturi; ad veram eloquentiam certe multo, quam nunc, propinquius accessuri sumus. Nam eloquentiam imbibunt, qui eloquentium scripta legunt, & ipsi, antequam sentiunt, eloquentes fiunt. Hanc viam ingressi sunt Patres, & haec est ratio, cur tantam sibi eloquentiam compararint. In arte se Oratoria exercebant: Oratorum veterum libros legebant: haec ad usum omnia transferebant, & ad sacram se eloquentiam componebant. Quid? nonne universas Orationes Demosthenis manu sua plus semel descripsit Joannes Chrysosthomus? Nonne Basilius magnus, nonne Gregorius Nazianzenus, ac plures insuper alii, optimum dicendi magistrum, in arte Rhetorica praeceptorem Libanium habuerunt? qui & questus est saepe, suis armis, sua ab iis arte se oppugnari, cum ea ipsa, quam ab eo didicerant, eloquentia Gentium scripta refellerent, ac prophanam omnem religionem everterent. Quid? Nonne causas forenses egerunt Tertullianus ac Cyprianus? Nonne ipsi Rhetoricam docuerunt Arnobius atque Lactantius? Nonne & Grammaticam, & Oratoriam artem, professus est Augustinus? qui & in libris, quos de doctrina Christiana composuit, usum & commodum hujus passim artis inculcat, &, ut fidelem ei operam navent, omnes in Ecclesia Docentes monet. Communis haec erat opinio omnium Patrum, quam & nostram esse convenit hodie: praesertim, cum ipsorum libros possimus evolvere, & tam pulchra ante oculos habeamus exempla, ad eloquentiam gravem, eloquentiam masculam, quam ea nobis exhibent, comparandam. Et ut à Graecis ac Latinis

tinis suam eloquentiam mutuati sunt illi, ita nos illis eandem, quae & nostra est, honesto quodam furto furripiamus, qui & res sacras tractant, & eloquentiam sacram, qua sacris Oratoribus opus est, singulis nobis paginis repraesentant. Nam quamquam ad vetustiores semper est recurrendum, & ex ipsis purius fontibus bibantur undae, nescio quid tamen praecipui & eximii in se commodi continet materiae similitudo. Prophana eloquentia è prophanis, sacra è sacris scriptoribus hauriri debet, quae non aliunde rectius discitur. Nam ut sacra sit eloquentia, adhibendi sunt loquendi modi, sacris auctoribus, & Sacrae in primis Scripturae, quae fons est omnium, usitati. Talem autem cum esse oporteat sacrorum eloquentiam Oratorum, à quibus haec melius peti potest, quam à priscis Ecclesiae Doctoribus, à magnis illis Oratoribus sacris, qui singularem, ac prope divinam, in scriptis suis omnibus eloquentiam spirant? Hos itaque nobis proponere, hos in exemplum sumere, ad horum nos dictionem conformare debemus, ut sublimem illam ac caelestem eloquentiam, vere nobilem, vere sacram, qualem in sacris esse Orationibus convenit, acquiramus.

Nec aliam ingressi sunt viam, quicumque post illos clari unquam ac nobiles ullibi gentium extiterunt Verbi Divini Praecones. Ne de omnibus dicam, considerate Gallicam gentem, gentem, si verum fateri volumus, ingeniosam, & ad eloquentiam unice natam. Quid de Joanne Calvino, de Theodoro Beza, magnis illis, in Ecclesia Dei luminibus, existimatis? Eloquentiam illis defuisse creditis? Aliud loquuntur libri, aliud praeclarae, quas habuerunt olim, dum viverent, conciones. Calvino nemo latinius scripsit; Beza nemo disertius verba fecit: cujus tanta erat facundia, tanta
oris

oris & corporis, quam nemo sibi dare potest, praestantia, dignitas, ac majestas, ut & extraneos, & à sacris nostris alienos, attonitos redderet; atque ad religionem nostram converteret. Singulare ac memorabile est, quod de peregrino quodam, de Pontificio homine, narrant historiae; qui, quid ageret nescius; nam, peractis negotiis, tempus supererat, in Templum se contulit, ubi Concionem sacram forte tunc temporis habebat Beza. Percussus hominis forma, ac multo etiam amplius Actione, audivit, attendit, haesit, neque pedem inde discedere potuit, donec, finita concione conversus, nostrarum plane partium factus est. Videte, quanta sit vis eloquentiae, in primis sacrae. Quid de Joanne Dallaeo, Viro doctissimo, quem Ciceronem Gallicum vocare nonnulli solent; quid de Drelincurtio, Mestrezatio, Claudio, quid de multis aliis dicam, singulari doctrina, ac facundia praeditis? quid de Alexandro Moro, cujus nota est omnibus eloquentia, cujus & hac ipsa in urbe, hoc ipso, inquam, in loco, illustre saepe specimen dedit? Testantur Viri ingenium, & vivum animi impetum, pauca quidem, sed praeclara, quae supersunt, fragmina, quae non sine admiratione ac stupore omnium, qui modo rem intelligunt, legi possunt. Atque utinam extarent haec plenius paullulum, atque perfectius, nec suo tantummodo saeculo vir disertus, sed & nobis gratificari posteris voluisset! At damnum hoc compensavit, multoque, quam ille, melius, non sibi tantum, sed & Ecclesiae suae consuluit, qui suas nuper Conciones edidit, & nobilissimam ac praestantissimam, atque omnibus numeris absolutam, eloquentiae sacrae imaginem post se reliquit. Non possum hoc loco silentio praeterire clarissimum ac facundissimum, nec uno mihi nomine dilectissimum

munum virum, Galliae inclytum fidus, dum in patrio illi solo vivere licuit, mox harum quoque regionum decus eximium, & singulare Belgii ornamentum. Intelligitis, Auditores, non de alio viro me loqui, nisi de magno illo Oratore, Petro Duboscio, quo ego certe disertiores audivi hactenus neminem. Et gaudeo sane meum convenire iudicium cum illo Galliae Regis, qui idem de eo testatus est, amplissimis verbis. Erat in eo viro, ut paucis eum describam, praeter formam ac dignitatem, statura corporis major, & habebat hoc cum Beza commune, quod Regium quiddam referret. Vox erat, non stentorea quidem, sed fortis tamen, & mascula, ac grato quodam modo canora. Manus suam habebat gravitatem, ut & reliquus corporis motus. Loquebatur autem, non cito, ac raptim, quo vitio Galli laborant, sed lente, ac pedetentim, & ut de Tullio dictum, gradatim. Sciebat enim vir harum rerum peritus, nihil magis officere eloquentiae, prophanae etiam, nedum sacrae, quam istam, ut vero appellem nomine, loquacitatem, vel loquentiam potius, quam homines isti eloquentiam putant. Hinc omnia apud eum seria, gravia, viro gravi, viro Ecclesiastico, digna; talia denique, ut non alia in Oratore sacro, in Verbi Divini Praecone desiderasses. Nihil torti, nihil vultuosi, nihil abjecti, nihil indecori, in voce, in vultu, in gestu, in omni corporis habitu conspiciebatur. Quae in cathedram proferebat, domi prius coquebat, ac longa meditatione apud se ruminabat; unde tam terfa, tam polita, tam laevigata sunt omnia, ut legentem non minus, quam audientem, in stuporem trahant. Me quidem ita illa movent ac rapiunt, ut ab iis legendis, ac relegendis, temperare mihi vix possim: nam ut plus semel audiri merebantur, ita & legi plus semel merentur.

M

Dicat

Dicat quisque quod volet, ego viri illius sermones perfectissimum eloquentiae exemplar puto: ac tam diu illos credam esse omnium optimos, donec visurus sum meliores. Ego sane magnam ei gratiam habeo, qui hoc beneficio nos obstringere, & praeclara mentis suae cogitata, non scripto tantum complecti, sed & publici juris facere voluit; ut, qui vivum audivimus, & ab ejus ore pependimus, non tam mortuum legere, quam vivum audire de-nuo videamur. Hunc fructum videlicet laboris ferunt, qui scribunt, ut post mortem non vivant solummodo, verum & loquantur: hunc fructum ferre non possunt, qui nihil in chartam transmittunt; quorum cum corpore omnis labor, omne nomen extinguitur, & eodem cum ipsis tumultu sepelitur.

Sed, unde istam sibi eloquentiam compararat vir disertissimus? Dicam, Auditores, & ipsius vobis verbis id dicam. Praeter Demosthenem & Ciceronem, Graecorum ac Latinorum Patrum libros evolverat: Si non omnes, quod ipse tamen mihi confessus est, optimos certe, & praecipui nominis. Videtis, verum esse, quod dixi, & hoc ipso exemplo animadvertitis, Patrum scripta illis legenda, qui ad eloquentiam sacram adspirant, & boni Orationis nomine cenferi volunt. Hoc modo se ille formaverat, & nominis sui famam longe lateque disperferat; cujus rei certissimam suo ad nos adventu expertus est fidem. Nam cum in has terras appelleret, & Roterodami, quo cursum direxerat, per diem unum aut alterum, ut ab itineris se molestia recrearet, subsisteret; nam ulterius ire, & Trajecti ad Rhenum, ob salubritatem aëris, sedem figere destinarat; cum in ista, inquam, urbe subsisteret, rogatus a magistratibus, ut ad populum publice verba faceret, suggestum conscendit, & prima concione ita statim animos omnium cepit,
ut

ut in sua eum urbe retinerent, & in Ordinariorum numerum Ministrorum sine ulla eum mora adsciscerent. Hoc ergo hospitium sibi delegit, quanquam & in Daniam a Rege vocatus, Orator noster, & in hac urbe consenuit, in qua & ultimum suum, magna cum sanctimonia, magna in Deum fiducia, obiit ac finivit diem. Haec de Gallis, & amato mihi unice viro, cujus hoc deberi memoriae existimavi. Quid de reliquis gentibus, Germanis inquam, ac Britannis dicam? Habent multa Germani, quae ad eloquentiam faciunt: habent non multum Britanni, qui ad alia potius studia, quam ad eloquentiam, videntur facti. Quid de nostris hominibus? utinam aliquid dicere possem! Utinam ceteris omnibus eos praeponere! sed nostra culpa atque ignavia, si verum audire volumus, nimis, (ah nimis!) in hoc studiorum genere negligentes sumus, nec habemus admodum multos, quos in exemplum possimus adducere. Existunt tamen nonnulli, & docti simul & disertis viri, è quibus linguae cognitionem, & bene scribendi formam, mutuari possint, qui Ecclesiasticae sese cathedrae consecrant. Quod ut porro facere velint, Juniores praesertim, moneo suadeoque, & omni animi voto persuadere omnibus cupio. Conjungant, cum Prophanis, Sacros; cum Antiquis, Novos: ex omnibus optima colligant, & in suum usum ea convertant: multum ipsi scribant, nec unquam scribere desinant: multum se domi exerceant, seque ipsos forment, ac fingant, antequam in publicum prodeant: ut tribus istis veluti gradibus ad verae eloquentiae culmen adscendere, & magnorum virorum exemplo, non sui tantum aevi hominibus, sed feris etiam posteris, & voce & scripto, & vivi & mortui, per longissimum temporis spatium, prodesse possint.

Cui rei incumbere tanto majore nos studio convenit, quod a nostris hoc fieri adversariis animad-

vertimus. Cui enim magis rei attendunt, quam eloquentiæ, qui a Romanensium partibus stant, qui Oratoriam apud eos sacram exercent? Omitto ritus, & cerimonias, omitto invocationem Sanctorum, & Beatae potissimum Virginis, quod in omnibus ipsorum sermonibus, ad nauseam usque, repetitur, cum illius Filii opem, cum Spiritus Sancti auxilium, implorari potius oporteret. Sed quae non in iis est eloquentia? quae dignitas, ac Majestas? quam sublime atque incredibile dicendi genus? Norunt quippe callidi homines, & astuti, quid in animis hominum eloquentia valeat: quid apta, & suo loco disposita verba; quid vox, quid gestus, possint efficere. Quare huic in primis operam dant, ut utriusque istius eloquentiæ compotes fiant, neque quicquam unquam omittunt, quod istum sibi in finem utile futurum existimant. A prima juventute in declamandi se arte exercent, & orationibus legendis, scribendis, agendis, ad sacram se eloquentiam praeparant. Diu, quod prolaturi sunt, ruminant, poliunt, limant, ne rude quid, & inconditum, cujusquam possit aures offendere. Circa Actionem eadem cura est, ne rustica illa, & impolita, alieniores à sacris conventibus, & solennibus istiusmodi actibus, reddat auditores. Si tantum illi pro mendacio facere sustinent, quid nos pro veritate facere oportebit? Eripiendum hoc illis est telum, quo abutuntur, & ad bonae causae defensionem ista convertenda sunt arma. Quid causae fuisse creditis Patribus, quod tantam eloquentiae operam dederint, nisi quod ab ista parte potentiores conspicerent Gentes? nisi quod suis eos armis aggredi cuperent? Sequamur nobilem illum animi impetum, & suis telis, suis armis, nostros simul, & Ecclesiae, adversarios oppugnemus. Eodem armaturae genere vincuntur hostes. Nunquam

An-

Annibalem superare potuerunt Romani, nisi cum suis eum artibus aggrederentur. Ratione pugnavimus hactenus, & scriptura sacra: tentemus alteram viam; fortasse succedet; nihil inde certe res nostra detrimenti capiet. Gemino armorum genere si cer-temus, & multo facilius, & multo illustrior futura victoria est. Hostibus sane suis Victoriā cedit, qui optima illis arma concesserat, nec illis ipsis, cum posset, uti voluerit. Quid aliud agimus, cum eloquentiam illis universam relinquimus, atque illam artem, quæ in bonarum causarum defensionem unice comparata est, spernimus atque negligimus, & inimicis nostris, juratis Ecclesiae hostibus, in causae suae patrocinium, prout ipsis libuerit, advocare permittimus? Quin illam arripimus, & caelesti ista armatura pro causa nostra induimur, quod nos & ratio, & clarorum virorum auctoritas, & adversariorum nostrorum exemplum, suadet ac monet.

Neque vero, dum eloquentiam suadeo, & sacros ad eam Oratores hortor, novi quid a me proferri existimet quisquam. In eadem fuere sententia, praeter jam adductos a nobis, quicunque de re Oratoria, & eloquentia Ecclesiastica, quidquam unquam litteris exararunt. Quid Augustinum commemorem, fidus illud Ecclesiae lucidissimum, qui in libris de Christiana doctrina, ut jam attigimus, pluribus eam verbis commendat? Quid, popularem nostrum Erasmus, qui in suo Ecclesiaste rem illam ex professo tractat, atque id unum agit, ut ad sacram Verbi Divini Praecones eloquentiam excitet? Quid Michaëlem Falconerium, Verbi Divini Praeconem ipsum, qui de Oratoria Actione libellum aureum scribere non dubitavit? Quid Ludovicum Wolzogium, in hac ipsa urbe litterarum sacrarum Professore simul &

Ministrum, qui in sacro suo Oratore rem istam libro est integro profecutus? Quid alterum illum Verbi Divini apud Leidenfes Ministrum, Davidem Knibbium, qui Oratoriam item sacram conscripsit, & sacros ad eam Oratores omni, qua potuit, opera conatus est adhortari? Quid a Renato Rapino, quid a pluribus aliis; nam infinitus est numerus; haud ignota vobis scripta producam? Quid de Anonymi cujusdam libro, non omnibus cognito, qui Orator Christianus inscribitur, pulchro sane ac praestanti, & in suo genere excellenti, dicam? Nunquid eadem sentiunt, eadem proferunt, atque uno veluti ore loquuntur omnes? Quid a me novi producitur; quid a me novi exigitur; qui nihil aliud postulo, nisi quod omnes item alii postularunt, quicunque, vel ex Antiquis, vel e Recentioribus, vel e Pontificiis, vel e nostrae Religionis hominibus, istam unquam materiam pertractarunt? Quid est in his omnibus, quod quenkquam possit offendere? quod quivis non ultro agnoscere; non admittere debeat! Ipsa rei æquitate convincimur, & si rectam sequi rationem volumus, manum dare veritati cogimur.

Sed, quoniam nihil est tam apertum, ac manifestum, cui non contradicere homines soleant, quid huic item rei contradici possit, aut ab adversae partis hominibus contradici consueverit, (nam & suos, si ulla alia, inimicos & adversarios habet Ars nostra) in Orationis hujus parte reliqua videamus: ut stabilitis & confirmatis argumentis nostris, illorum itidem argumenta examinemus, & tela in nos opposita retundamus.

Ajunt, qui nobis, & arti nostrae, minus bene volunt, ludicrum esse hoc totum, ac scenicum, & ad solam aurium oblectationem inventum. Serio agunt homines isti, an joco? Si joco, & joco est

est respondendum, vel sine ulla responsione praetereundi sunt potius, qua indignos se reddunt. Si serio, aut malos esse oportet, aut imperitos. Malos, qui rem, quam bonam esse cognoscunt, malam reddere cupiunt: imperitos, qui de re, quam non intelligunt, sententiam ferunt. Cavillari isti homines definant, & vera rebus nomina tribuant. Si nihil aliud habent, quod adferant, fileant. Quid? Ludicra res, aut scenica, & ad aurium tantummodo oblectamentum inventa sit Eloquentia? Ut naturam Artis intelligunt! ut eorum, quae dicta sunt, meminerunt! Qualem ab initio requisivimus, qualem formavimus eloquentiam? Nonne gravem, seriam, sacram? quid ludicri in ea? quid scenici? quid, quod non & rebus sacris, & personis gravibus dignum? quod non cum religione, cum pietate, cum loci, cum Numinis sanctitate, ac majestate conveniat? Nec enim Sacra dici eloquentia posset, quae talis non esset. Talem autem esse debere, talem a nobis describi & agnosci solam, per universae Orationis decursum manifestis satis verbis ostendimus, nec pluribus haec adstruere, aut quicquam his superaddere, necessarium credimus. Quid autem est istud, quod tanta cum invidia crepant, inane aurium oblectamentum eloquentiam esse? An aurium tantum? addite & oculorum, si vultis. utrumque falsum est. Ad animum sermonem dirigit eloquentia, non ad aures, aut oculos: qui cum ad animum pervenire non possit, nisi per oculorum & aurium instrumenta, quid in eo est mali, quod per illa suaviter influat, ut tanto majore cum efficacia in animum usque descendat? Animus est movendus, animus persuadendus, quod nunquam facere poterit, qui auribus, aut oculis, magis placere, quam vivos animi motus excitare studuerit. Ex animo oritur ser-

mo, nec quisquam unquam persuasit, nisi qui ex animo loquitur: ad animum se dirigit sermo, tanquam ad scopum, nec quisquam aliquem movit, nisi qui scopum istum tetigerit. Oculorum aut aurium voluptatem capere possunt, ad quos nudus pervenit verborum sonus: animo vero immoto manebunt, qui vim verborum non perceperunt, & in suum eam animum non admiserunt. Quid, quod non in verbis, sed in rebus, sita est eloquentia. Res persuadent, non verba; quae tantum sunt adminicula, & instrumenta, sine quibus illae exprimi nequeunt. Cum autem res magis, quam verba, persuadeant; illae autem ad sensus proprie non pertingant, qui aut voce, aut gestu, afficiuntur; apparet, quam absurda sit, & inepta, illorum sententia, qui ad aurium atque oculorum delectationem, & quidem solam, introductam ab Oratoribus eloquentiam putant. Jam vero, quod non persuadeat tantum eloquentia, verum & cum voluptate persuadeat, quid in hoc quisquam possit reprehendere? an utile & jucundum simul stare non possunt? Utrumque passim Natura conjunxit. An omnis oblectatio sensuum vitiosa? Quem in finem ergo sensus sunt dati? An aurium omnis voluptas culpanda, & a locis sacris omnibus removenda? Cui itaque usui erant instrumenta illa Musica omnia, quibus templum olim Hierosolomiticum, dilectum illud supremi Numinis habitaculum, per diem paene continuum, resonabat? Cur in hodiernis etiamnum templis conspiciuntur, non in illis adversariorum nostrorum tantummodo, sed & nostris? quo inserviunt cantus sacri, quibus Dei Opt. Max. laudes cantamus ac celebramus? Si bona ista omnis est Musica, cur mala est nostra, quae genus tantum quoddam est Musicae subobscurae? An in instrumentis, in cantu, probatur, in hominis voce

cc

ce dum loquitur non probatur? Atqui laudabilia ista sunt omnia, & instrumenta & carmina, ad excitandos hominum animos, ad Dei cultum & gloriam, a piis olim hominibus, vel ab ipso potius Deo, inventa & instituta. Quae si non sine summa aurium voluptate, & incredibili quadam suavitate fuerunt, cur e nostris templis omnis ista aurium exulabit voluptas? aut cur in cantante probabitur potius, quam in loquente? an justum ac legitimum regimen vocis, laus erit dum cano; vitium erit, dum loquor? Quae ista iniquitas? Praefertim, cum non alium finem habeat omnis illa eloquentium Musica, quam ut majorem in hominibus excitet pietatem. Quae si ista quoque via promoveri poterit, quis non licitam illam ac concessam, quis non omni laude ac praedicatione dignissimam, esse judicabit? Sed relinquamus hoc hominum genus, quod nihil fani, nihil recti, nihil ne verisimile quidem, contra nostram adferre sententiam valet, & risu potius excipi, quam seria refutatione redargui debet.

Fortioribus armis instructi sunt illi, qui veritatem per se sufficere, nec alienis ullis indigere auxiliis autumant. Non malo quidem animo illi, sed perverso tamen judicio. Nam quanquam multum veritas possit, etiam nuda, nostra tamen deseriam, & exponi culpa, neutiquam convenit. Iisdem armis certandum, nec nostris concedendum est adversariis, ut ulla nobis in parte praevalere possint. Id ita fieri oportere, judicarunt Ecclesiae Patres, qui argumentis ex naturali ratione desumptis, & e Sacra insuper Scriptura haustis, tum eloquentiae praeterea viribus suos passim adversarios oppugnarunt, ac triplici illo telo, quibuscum contenderent, jugularunt, nec bonae usquam causae patrocinio defuerunt. Idem nobis agendum est, nec ullam unquam veritatem adeo per sese firmam

ac validam existimemus, ut non malorum hominum artificio insigne aliquod capere detrimentum possit. Id ne fiat, nostrum est providere, & omni ope atque opera, omnibus ingenii nervis, causam veritatis defendere, ne nostra negligentia prodita, ac derelicta, esse videatur. Si bona ista sunt arma, cur non & nos iis utimur; cum nec illa respuat Veritas, quae & isto saepius modo est vindicata, & eodem a nobis modo vindicari ac defendi postulat?

At, nimis simplex est Sacra Scriptura, quam ut ullo Oratorio ornamento, aut lenocinio, opus habeat. De lenocinio nihil dicam; ad nos enim non pertinet, qui ne in prophana quidem eloquentia, multo minus in sacra, fucum ullum admittimus. De Oratorio ornamento alia res est; nam quam simplicem esse Scripturam agnoscimus, non omne tamen ornamentum excludimus. Simplex est S. Scriptura, sed ornata non minus, quam simplex; sublimis non minus, quam humilis; plena gravitatis, ac majestatis, & illius semper dignitatem referens, cujus instinctu conscripta est. Sed, ubi simplex, ubi ornata est? Id si recte consideremus, alterum ab altero facile fecernemus, & istam Scripturae simplicitatem non solam ejus esse virtutem animadvertemus. Diversas habet virtutes S. Scriptura, & nunc per solum quasi incedit, nunc in aërem, nunc in caelum attollitur, prout rei natura desiderat: semper enim verba rebus accommodat, quae vera demum est eloquentia. Genus ergo scribendi intueri oportet: quo perspecto & cognito, liquidum erit, non uno semper & eodem stylo uti Spiritum Sanctum. Diversa scribendi sunt genera, diversi ac separati à se invicem sunt characteres, quibus universa Scriptura distincta est. Alio modo scribunt Evangelistae, alio modo Apostoli, alio rursus Prophetæ: alio item Ve-

Veteris Testamenti Historici; alio, Novi. Quid Evangelica narratione simplicius? ita exigebat Evangelii ratio, ubi nude ac simpliciter proponi veritas debuit, ut ab omnibus capi, ab omnibus arripi posset. Plus assurgunt libri historici Veteris Foederis: Principum enim res narrant, & bella. Medii cujusdam generis Apostolorum sunt Acta. Quid eorum Epistolis pressius, & ad consolandum, ad hortandum, ad docendum & instruendum magis idoneum? Quid Mose sublimius, quod & Longinus agnoscit, seu mundi nativitatem, & primorum parentum vitas narrat, seu populo leges praescribit, seu posterorum suorum fata pandit? Quid Jobo fortius? Quid Prophetis grandius? Quid Psalmis Davidicis magnificentius? Quid Solomonis Ecclesiaste, & Proverbiis, popularius? quid ejusdem Cantico suavius? Quid Joannis Revelatione divinius? Videtis, non omnem Scripturam simplicem esse: immo vero contra, maxima sui parte grandem esse, atque sublimem; etiam tum, cum maxime nobis simplex apparet. Nullum enim est scriptum, ne Evangelicum quidem, quod populari maxime stylo conscriptum est, in quo non elucet hinc illinc divinae dictionis majestas. Quod si rem propius intueri, & per singulas ire partes liberet, quod longum foret, & infinitum, idem nobis fieret manifestum. Quae sunt illic rerum imagines, quam excelsae, quam grandes? quot translatae, ac figuratae locutiones? qui Tropi? quae Scemata? qui singulorum verborum delectus? qui splendor, quae dignitas, quae majestas? His Orationis luminibus, & Oratoriis ornamentis, referta est universa Sacra Scriptura. Adeo ut, vel ex ipso genere scriptionis, ex ipsis verbis, & locutionibus, caelestibus ac plane divinis, appareat Scripturae divinitas: quis enim mortalium isto unquam modo

do

do locutus est? Jam, si in rebus, ut diximus, fita magis est eloquentia, quam in verbis, ubi res grandiores; ubi divinae magis ac caelestes; cum non nisi de Deo, ac rebus caelestibus, agere soleant Scriptores sacri? Quas cum exprimere non valerent, nisi verbis similibus, & subjectae materiae convenientibus, hinc illa grandis, sublimis, caelestis, nata est eloquentia, quae in Sacra passim Scriptura, & in Veteri praesertim Testamento, conspicitur. Quid Esaia, & Jeremia; quid Ezechiele, ac Daniele; quid Vatis regii cantibus, possit esse sublimius? quam grandia, quam excelsa, quam divina, & caelestis eloquentiae plena sunt omnia! Inspicite octavum decimum illius Hymnum, ut unum pro omnibus adducam locum; videbitis illic Deum, e folio suo descendentem, Caelos incurvantem, fulmina ac tonitrua concitantem: videbitis Cherubinorum illum humeris vectum, pedibus nubes prementem, fumum & flammam ore ac naribus evomentem: Videbitis spissam caliginem, trementem terram, & dehiscientia ad imum usque fundamentum maria. Quid grandius concipi; quid fortius exprimi; quid nobilius & excellentius dici, ad iram Dei designandam, potest? plena istorum tota Scriptura est. Quid videtur? An sine Eloquentia, sine verborum splendore, ista sic concipi, sic efferri possunt? Contrarium nobis ostenditur his ipsis verbis. Quare tantum abest, ut ab eloquentia detertere nos debeat Scripturae simplicitas, ut ad illam incitare nos debeat potius ejusdem majestas. Et, quoniam Sacram in Oratore nostro eloquentiam postulamus, unde illa rectius, quam e Scriptura desumitur Sacra? Nonne cum ea loqui oportet Oratorem nostrum? quæ autem poterit loqui, nisi eadem verba, eadem locutiones adhibeat? quae cum suam omnes ha-

habeant dignitatem, apparet, quàm necessaria ei sit eloquentia; quàm vel invitus, ac nolens, eloquens esse cogatur. Cum vero solis scripturae verbis contexti non possit universus sermo, & humana praeterea adhiberi vocabula debeant, quibus ligetur Oratio, videndum & curandum ante omnia, ne quid in iis sit indecori, abjecti, plebeji, quo reliquorum verborum majestas contaminetur; nam uniformem esse dictionem convenit: quod esse non poterit, si tanta sit verborum nostrorum a Scripturae verbis diversitas. Suam ergo & ista habeant dignitatem, & ad eandem, quantum quidem fieri poterit, sacrorum Scriptorum majestatem accedant, ut purpurae isti similis sit quodammodo pannus noster. Quid quod Scripturae splendori multum decedit, si res sacras & sanctas, vilibus ac protrititis verbis enuntiamus, quæ non per se tantum foeda, ac deformia sunt, sed & ceteris omnibus, quæ per se bona, naturalem suam adimunt venustatem. Quid, quod Scripturae majestati multum deteritur, si de rebus divinis, non digne, & convenienter, hoc est, cum vulgo potius, quam divinis Scriptoribus, loquimur? Turpe hoc est, ac pudendum, &, si in ullo alio genere hominum, in sacris certe Oratoribus non ferendum. Indignum gravibus viris, indignum divino cultu, non caste, non sancte, non religiose, de rebus ad religionem pertinentibus loqui. Aliud nos docet Scriptura; aliud suo jubet exemplo; quæ, ut in aliis omnibus, ita in hoc quoque, sequenda nobis & audienda est. Haec vitae regula; haec verae eloquentiae norma: huc oculos, huc mentem intendant: ad hanc se fingant ac forment: ab hac, & res, & verba, & ornamenta sua omnia, mutuentur Oratores nostri; nec eloquentiam, praeter hanc, aliam in sacro quisquam Oratore desideret. Haec illa sunt or-

namenta

namenta, quae in eo requirimus: haec illa Orationis sunt lumina; hae gemmae illae & margaritae, quibus suum distinguere sermonem debet. Atque hic rursus, supra prophanos, insignem habent praerogativam Oratores sacri. Apud illos est vitiosum si aliqua Veterum dicta suis Orationibus inferant: apud hos non laudabile solum, sed & quam maxime necessarium: qua enim auctoritate confirmabunt, quod dicunt, nisi sacrorum Scriptorum? Nostra verba, hominum verba sunt; illa, Dei; quae tanto plus habent auctoritatis, quanto hominibus omnibus major est Deus. Nostris nemo credere cogitur: Dei verbis fidem habere, qui modo homo est, debet. Quare cum omnis verborum nostrorum fides, omnis persuasio, pendeat ab auctoritate divina, nemo non videt, quantum ponderis & dignitatis sacris addant sermonibus desumpti illi e Scriptura loci. Qui si apte, & suo singuli ordine collocentur, dici vix potest, quantum supra humanam eloquentiam omnem affurgat eloquentia sacra. Quoniam autem non S. tantum Scripturae, sed nostris quoque verbis utendum est, apparet rursus, humana etiam eloquentia opus esse. Quam si ad sacram applicuerimus, & è prophana, ut ita dicam, sacram fecerimus, perfectum & consummatum exemplar eloquentiae Ecclesiasticae habituri sumus. Id quomodo fieri debeat, ostendunt nobis, tum Veteres, tum Recentiores, in hoc eloquentiae genere excellentes viri; quorum optimos legere, & quantum fieri poterit, aemulari debemus, si ad istam pervenire eloquentiam volumus.

Verum enimvero, istone modo Apostoli sunt locuti? an ullam illi eloquentiam didicerunt? nude atque simpliciter Verbum Dei annuntiarunt. Quo nobis ergo eloquentia opus, quam nec fan-

eti

Et illi Viri habuerint? Videntur aliquid dicere homines isti, sed nihil plane fani proferunt. Nam primò, quis nobis dicet, quo illi pacto verba ad populum fecerint? quis eos unquam loquentes audivit? Disertiores fortasse multo fuerunt, quam nos credimus. Quis istam eos eloquentiam docuisset? quis diversas eos linguas docuit? Alterum dare potuit, qui alterum dedit. Si nullam eloquentiam discere volumus, quoniam eam Apostoli non didicerunt, nullas item linguas discamus, & expectemus donec illae nobis coelitus infundantur. Divinitus inspirati erant Apostoli, & dona sua omnia ab ipso Deo, uno & eodem die, uno & eodem loco, acceperant. Quare ab illis ad nos, a tam sanctis, tam divinis hominibus, ad ordinarios homines argumentari velle, prorsus absurdum est. Nos nostra industria, nostra diligentia, nobis comparare debemus, quod illi singulari Dei munere ac beneficio sunt consecuti. Ut itaque linguas addiscere, ita & eloquentiae operam dare, necesse nobis est hodie, quod utrumque sine ullo suo labore adepti sunt viri Sancti. Nolite enim existimare, Audd. nullam eos eloquentiam habuisse, & facultate tam necessaria destitutos fuisse. Quid? dicendi donum non habuerunt, qui linguarum donum acceperant? Non solet Deus dona sua non integra dare hominibus, & imperfecta, qui bonorum omnium munerum, & perfectorum donorum auctor dicitur. Et quem in finem linguarum intellectum acceperant? ut filerent? ut obmutescerent? an, ut per universum terrarum orbem doctrinam Evangelicam divulgarent? Quod ut non sine voce, ita nec sine eloquentia fieri potuit. Nolite, quaeso, humanam vobis eloquentiam imaginari. Sacram intelligo, sanctam, divinam, & ab ipso illis instillatam Deo. Libertatem
certe

certe dicendi Deus ipsis indulserat, ut Apostolica passim Acta confirmant. Ad populum, ad Senatum Judaicum, ad Provinciarum rectores, ad Reges & Principes, libere semper, divino suffulti praesidio, loquebantur. cum gravitate itaque, cum dignitate, cum auctoritate locuti sunt, sine quibus esse non potuit ista in dicendo libertas. Quod quid aliud est, quam diserte, quam facunde, quam ex animo loqui, è quo vera eloquentia suam ducit originem? Jam, si dictorum omnium fides ab ipso pendeat dicendi modo, (nam tales esse res judicantur, quales nobis videntur) quis dubitet, quin verbis suis, & voce, & gestu, multum ponderis, multum auctoritatis addiderint. Quod si ita est, ut ego sane esse existimo, apparet, non omni eos eloquentia caruisse: immo vero, utramque eos eloquentiam habuisse; & externae non minus, quam internae, viribus praeditos, & instructos fuisse. Id cur non credam, nullam rationem video. Nam, si moderatum vocis regimen bonum est, cur illud Apostolis denegem? Si virilis corporis motus nihil in se continet indecori, cur illis hunc non assignem? utrumque facit ad dignitatem. Cum dignitate autem, & gravitate, illi semper locuti sunt. Quam illis virtutem qui detrahit, injuriosius est, ne dicam impius, in viros sanctos. Quo enim pacto de rebus tanti momenti locutos eos fuisse credibile est, nisi digne & convenienter, hoc est, ut sanctos viros, & a Deo missos, decebat. Sed ad ista non attendebant Apostoli. Credo; nec opus erat attendere. Idem Spiritus, qui eos docuit scribere, docebat loqui. Dubitatis? Id Deus se facturum promiserat. Ne sitis solliciti, inquit, quid coram hominibus, coram terrae Rectoribus, dicturi sitis; ego suggeram vobis, quod loquamini. Quid vultis amplius? Imperfecta fuisse creditis verba,

verba, aut minus cum dignitate prolata, quae non tam Apostoli, quam Deus ipse, per illorum os, loquebatur? Absit, ut tantam Deo injuriam faciamus: qui ut summè perfectus est ipse, ita nihil, nisi quod tale, suis item discipulis tribuisse censendus est. Qui ergo loqui hos docuit, eos & rectè docuit loqui; nec enim aliter potuit; quod quid aliud est, quàm cum gravitate, & dignitate, quàm rebus ipsis convenienter, ac decenter, loqui? Id si fecerunt Apostoli, ut omnino fecisse credendum est, nunquid disertis, nunquid eloquentes fuerunt, & utraque pariter eloquentia valuerunt? Alterum in eorum scriptis conspiciamus; de altero dubitare non possumus. Nam cur minus mihi credibile videatur, ut sine vitio loquerentur, quam ut sine vitio scriberent? Id autem eos fecisse, probant, quae supersunt, Epistolae. Nam eorum sermones hominum nihil moror, qui parum puram illorum esse dictionem putant. Graece scripserunt Apostoli, & ea lingua scripserunt, qua eos scribere voluit, qui eos scribere iussit? Habeat suos Hebraismos, Chaldaismos, Syriasmos, ac Latinismos, nullos in ea Solaecismos tamen, aut Barbarismos, ut quidam calumniari nuper sunt ausi, invenietis. Lingua est Hellenistica, ut rectè eam docti appellarunt viri, quicquid in contrariam partem cavilletur vir summus, hoc est ea lingua, qua usi sunt Graeco-Hebraei, aut Hebraeo-Graeci, qua Veteris Foederis libri erant exarati, quae in omnibus passim illius Ecclesiis temporis erat usitata. Ea denique lingua scripserunt, quae Sancto Spiritui placuit: cui scriptionis generi contradicere, ipsi Spiritui Sancto contradicere est. Utinam istiusmodi lingua, aut scriberent, aut loquerentur, omnes divinorum oraculorum Interpretes, de illorum nemo facundia queri posset. Purus ergo non tantum, verum et-

iam difertus, Apostolorum est sermo, quod eorum legenti Epistolas apparebit. Quam multa sunt illic, in Pauli præsertim, ex ipso eloquentiæ fonte deprompta? Quid illa ad Romanos fortius? illa ad Hebraeos nervosius? Quid caeteris omnibus pulchrius? Quam crebras habet Antitheses, quae inter Figuras Rhetoricas non ultimum obtinent locum, quibus nihil possit esse venustius? Non possum ire per singula, sed & haec, & alia Rhetorum lumina, in ejus passim scriptis invenient, qui Graecanicum textum consulere cum cura volent. Jam vero, quid Orationibus illis, quas habuere subinde Apostoli, legi queat facundius? Quid illam Petri commemorem, quam in Templo Hierosolymitano, Dei Spiritu, quem recens acceperat, plenus, audientibus ac stupentibus omnibus, habuit? qua quinque hominum millia ad Fidem convertit, ac prima Christianae religionis fundamenta jecit? Quid alteram illam, qua in Senatu Judaico, non minus fortiter atque alacriter, Dei causam defendit? Quid de illa Stephani dicam? Quàm libere, quàm animose, in Judaicum invectus est populum? Quanto cum ardore & impetu bonae patrocিনatus est causae, pro qua & mori sustinuit? Quid de Pauli Orationibus, quas Athenis, quas Hierosolymis, quas coram Felice, coram Agrippa, magna cum libertate, nec sine divina facundia, pronuntiavit? Provoco ad eorum omnium, qui haec intelligunt, fidem & conscientiam, an quicquam his ipsis possit esse concinnius, fortius, pulchrius, & ad persuadendum accommodatius? Quanta prudentia, quanto cum artificio, Athenienses circumvenit, cum occasione Arae cujusdam, quae Ignoto Deo posita erat, eum ipsum esse, quem illis annuntiaret, contenderet? Quibus verbis Conversionis suae historiam narrat apud Judaicum populum? Quibus, apud Fe-

Felicem; cui, metu majoris Judicis, suadere justitiam studet? Qua eloquentia causam suam perorat, apud Regem Agrippam? Quam suavi, quam diserto exordio utitur, ad captandam ejus benevolentiam? Quàm paene persuasit? Quod Rex deinde suis ipse verbis confessus est. Quàm pulchra rursus ejusdem, quam apposita, ad illam Regis confessionem responsio? Utinam non ex parte tantum haec persuadere, sed totum te reddere Christianum possem! Ex his omnibus palam est, qua eloquentia scripserint, qua locuti eloquentia fuerint, cum verba publice facerent, viri sancti. Quod de Interiore non tantum, quae in libris etiamnum conspicitur, sed & de Exteriore, quae tunc apparuit, intelligendum est. Quid? sine forti ac virili voce, sine gestu, sine motu, Orationes haberi potuisse tam masculas existimatis? Vocem sustulit Petrus, ut audiri posset: manum exseruit Paulus, ut silentium faceret. Cum haec verba idem diceret Paulus, Utinam mei similes essetis omnes, exceptis hisce vinculis meis, nonne suas eum manus sustulisse, vincula illa ostendisse creditis? Ego certe non dubito. Nisi enim fecisset, nulla dicti fides fuisset. Cum in urbe Lytrensium idem rursus cum Barnaba versaretur Paulus, nonne illum pro Jove, hunc pro Mercurio acceptum fuisse, sacra nobis narrat historia? Cur Barnabas Jupiter, Paulus Mercurius est judicatus, nisi quod ille sileret, hic loqueretur; tanta autem cum facundia loqueretur, ut eum esse Mercurium crederent, qui apud ipsos facundiae Deus. Sine eloquentia locutum fuisse putatis, quem ut eloquentiae Deum illi adspiciebant? ego non puto. Nec putabat olim Aurelius Augustinus, cujus notum est votum. Tria enim optabat vir sanctus, ut Christum hominem, Romam florentem, Paulum vero loquentem, videre sibi,

atque audire contingeret. Quem in finem audire cupiit loquentem Paulum, nisi quod summam de divina ejus eloquentia opinionem apud suum ille animum concepisset? Ad quam, porro, eloquentiam referri hoc potuit votum, nisi ad Externam? Nam Interiorem secum habebat, & videbat quotidie. Cujus vi raptus, atque accensus, tam praeclare, tamque magnifice, de illa fortasse altera sentiebat. Utraque igitur eloquentia valuisse, & dicendi facultate dotatum fuisse prae ceteris, Paulum, non sine ratione credidit Augustinus, & nos cum illo sic opinandum ac sentiendum jure esse merito credimus. Et singulari sane eloquentia eum esse praeditum oportebat, qui ad Gentes, doctos homines & eloquentes, erat mittendus; qui Apostolus Gentium erat futurus; cum nec ceteri, quibus cum Judaeis res erat, quibus non tam necessaria videbatur facundia, isto non caruerint dicendi dono. Quid? Nonne Jacobus & Joannes, Zebedaei filii, dicti sunt Boanerges? Unde hoc factum putatis, nisi quod immensam, ac stentoream haberent vocem? nisi quod, non tam loqui, quam fulgurare, ac tonare, quod de Pericle dictum est, viderentur? Quis autem hoc illis nomen imposuit? Christus ipse: qui, dum eos ita appellat, dum tonitrus filios vocat, fortem ac masculam, & tonitruui similem eloquentiam hoc ipso nomine comprobatur. Quid ipse Christus? Nonne magna cum dignitate locutus est? Ita sane credere convenit: ita nos Sacra docet Historia. Qui, ut potestatem habens, locutus est, sine dignitate, sine auctoritate, sine maiestate loqui non potuit. Eam à Patre potestatem acceperat, eam in se habebat, eam omnibus, quoties os aperuit, ostendebat. Id ipsi sunt confessi Judaei, qui neminem hominem, neminem Prophetam audiverant isto unquam modo loquentem.

Nec

Nec mirum. Loquebatur, ut a Deo missus; loquebatur, ut Dei filius; loquebatur ut Deus: cum potentia, cum efficacia, & ex auctoritate propria loquebatur. Quod an sine eloquentia esse potuerit, ego non video. Homo erat Christus: ad homines loquebatur: ut hominem loqui oportuit: hominis usus est voce; hominis usus est gestu; quibus an recte fuerit usus, dubitare velle, impium prorsus, ac prophanum foret. Quid est signanter ac potenter loqui, nisi cum dignitate ac maiestate? nisi cum divina, ut sapientia, sic eloquentia? Hanc si Christo negamus, multum ejus verbis detrahimus, multum ei ponderis & auctoritatis adimimus, quem tanta cum auctoritate locutum fuisse ipsi testati sunt inimici. Si verba significant, quantum possunt, cur locum istum, de re sola, de qua loquitur Christus, ac non de loquendi item modo intelligam? utrumque conjungendum existimo, & ut admirabilia Christi verba, ita & verborum illorum admirabilem non minus sonum fuisse, bona mihi fide persuadeo. Quam leni, quam placido ac pacato genere orationis utitur Christus, dum suos docet in Monte; dum ad virtutem, ad pietatem, ad aeternam eos adhortatur vitam? Quam gravi ore intonat rursus, cum de Hierosolymae urbis excidio, de supremo agit iudicio? quibus verbis, quibus verborum luminibus, rem istam depingit, ac suis nobis coloribus repraesentat? videtis stylum; & geminum quidem; tenuem illum ac sublimem: videtis eloquentiam, sed non humanam, immo omni humana, omni Angelica superiorem. Qua voce, quo vultu, locutum esse creditis Christum, cum blanda illa verba pronuntiaret; Venite ad me, qui moerentes & afflicti estis, ego vobis requiem dabo? Aut illa altera, Ad me accedite, qui esuritis, ac sititis, ego vos satiabo? Quo ore rursus,

quo vultu, haec eum dixisse existimatis; Semina viperarum, sepulchris dealbatis similia, quis vos effugere docuit, quam effugere nunquam poteritis, divinam iram? Animadvertitis alium sensum, alium tonum, à priore longè diversum; quae qui simili modo dicta credit, verborum omnium fidem tollit. Jam, quod ejusdem est generis, cum illa Christus verba pronuntiavit, quae in extremo Judicio pronuntiaturum se dicit, Dilecti ac benedicti Patris mei, intrate in gaudium, quod ante jacta mundi fundamina Caelestis vobis praeparavit Pater; & illa, quae subsequuntur, Abite in ignem aeternum, impii ac scelerati, Daemonum principi, ejusque satellitibus, destinatum; cum ista, inquam, verba pronuntiavit, eodem sono, eadem voce, fecisse hoc illum creditis? eodem vultu & hos & illos adspexit, qui tam diversis eos verbis alloquitur? Eodem usus est gestu, qui hos ad sinistram, illos ad suam ipse dexteram collocat? Tam contraria, tam dissimilia, ut iisdem verbis, ita eadem voce, eodem vultu, & gestu, dici neutiquam potuerint. Habetis itaque, in ipso etiam Christo, qui Dei Verbum, Dei Sermo, & eloquentiae sacrae exemplar est perfectissimum, & res, & verba, & vocem, & vultum, & gestum, quo omnis simul eloquentia continetur. Alia plura possem adducere, sed finis non esset, & tota Christi transcribenda foret Historia: nunquam enim locutus est aliter. Unum tamen locum non possum omittere; insigniora enim sunt verba, quam omitti ut debeant, sive illa, quibus Hierosolymam urbem alloquitur, Hierusalem, Hierusalem, quae occidis Prophetas, & lapidibus obruis, qui ad te mittuntur, quoties conservare te volui, ut gallina suos sub alis suis complectitur, ac tuetur pullos? sive illa rursus, quibus Hierosolymitanas compellat mu-

mulieres, jam crucem ferens, & ad illas respiciens, Nolite me deflere, mulieres; vos ipsas potius, ac liberos vestros deflete; veniet enim tempus, quo felices praedicabuntur ventres, qui non pepererunt; beata dicentur ubera, quae non lactarunt. Quo ore, quo vultu, quo gestu, quo interioris animi motu, haec ab eo prolata creditis, quae non sine lacrymis dicta, sine lacrymis non audita, à nobis etiam hodie vix sine lacrymis legi possunt? Quid magis tenerum, magis patheticum, extat usquam? Quid magis, si ita loqui liceat, Oratorium ab ullo unquam dictum est Oratore? Certe, si omnis animi motus peculiarem habeat à Natura & sonum, & vultum, & gestum; Veros autem animi motus habuerit Christus, homo verus; fieri omnino non potuit, quin secundum Naturam, hoc est eum characterem, quem animis ipse nostris insculpserat, omnes istos animi motus, & perfectissimo quidem modo, exprefferit. Quod si ita est, ut aliter esse non potest, nisi imperfecti in eo aliquid statuamus, mirum profecto nemini videri debet, si divino Servatori nostro, in quo perfecta sunt omnia, summam ut sapientiam, ita & eloquentiam, assignamus. An magis est mirum, aut magis, si vultis, impium, quod Christum optime ac perfectissime dicam locutum, quam isto modo ratiocinatum? Utrumque ex aequo possedit, qui ut Patris est Ratio, ita & Sermo. Alterum divinam ejus sapientiam, alterum divinam ejus eloquentiam exhibet. Eadem facultate dicendi, ut ratiocinandi, praediti fuerunt Apostoli, qui istud donum à caelesti suo Magistro, ab eo, qui habebat, acceperant. Jam autem, quid refert, mea mihi industria comparem, cum alia via non possim, quod sine ullo suo labore sancti isti sunt viri divinitus consecuti? Ratiocinari discam? loqui non discam? cum

& hoc & illud aequè sit necessarium : Utrumque enim hominem facit. Ut perfectior itaque homo evadam, si non ratiocinari tantummodo, sed & loqui discam, praesertim cum publice loquendum habeam, quis in eo culpandum me censet, aut vituperandum? Quis fraudi mihi vertet, ac vitio, si illam facultatem acquirere studeam, quam suis olim Discipulis indulsit Deus? Si illud mihi necessarium putem, quod illis necessarium credidit? Quod si quis à Natura, vel à Deo potius, istud dicendi accepisset donum, pleno quodam & perfecto modo, quis non libenter ad hominem istiusmodi audiendum accurreret? quis non laudaret eum summo-pere, & in caelum extolleret? Jam verò, quodnam est crimen, si ab arte mutuer, quod Naturae mihi beneficio denegatum est? Neminem enim Natura perfectum unquam Oratorem finxit. Arte itaque opus est, ut Naturae vitia corrigantur. Quid autem aliud Oratoriae artis magistri in sua nobis arte praecipiant?

Sed, invidiosum est Artis vocabulum, & quicquid Artem redolet à Natura recedit. Fallimini, viri boni, qui ista nobis objicitis, & utriusque naturam vocabuli ignoratis. Ars Naturae est observatio. Observat autem quicquid in natura est pulchrum, decorum, eximium, & certa ex eo praecepta conficit. Nihil enim potest placere, nisi quod est naturale, id est, cum ipsa natura conveniens atque consentiens. Qualem autem naturam intelligo? non nostram, quae vitiosa est, sed generalem illam, quam Deus & rebus omnibus, & animis nostris impressit. Hanc qui sequitur, naturaliter & scribit, & loquitur; ductum enim animi sequitur, & naturam rerum, prout ea est, repraesentat. Si natura nostra non esset corrupta, & justam rerum imaginem haberemus, verbis eas exprimere

mere commodè scienterque possemus. Nunc id à natura non possumus; quod ut possimus, Ars facit, quae naturam emendat, vitia à virtutibus separat, ut illa fugere, has verò sequi valeamus. Naturam itaque sibi reddit, & in integrum quasi restituit artis observatio diligens, & quod naturale non fuerat, ut tale sit, facit. Quare, quod saepe jam dixi, eadem plane res est, Ars & Natura, cum eadem via incedant, idem agant, idem intendant, & unum atque eundem pariter scopum habeant. Quid quod ita inter se permutantur, ac permiscuntur, ut planè sint unum & idem. Ars enim in Naturam convertitur. Quamdiu ars est, hoc est, apparet, & animadvertitur, non solum non prodest, sed & obest vel plurimum: cum à nemine conspici potest, tum demum vim suam exerit, & quantam possit, ostendit. Id autem facere nequit, nisi postquam in naturam conversa est. Sub natura itaque latet, immo vero fit prorsus Natura, & ars esse definit, quod artis prius nomine veniebat. Dicam paullò apertius. Usu & consuetudine ita paullatim adfuescimus, vitia nostra deponere, virtutes assumere, naturam, & naturaliter scribendi simul ac loquendi imitari modum, ut in naturam nostram ista omnia transeant, atque ita nobis sint naturalia, ut non aliter facere, etiamsi velimus, possimus; ut, non ab arte, sed à Natura ipsa, illa accepisse omnia videamur. Atque haec adeo vera sunt, ut, non dicam illi, qui audiunt, sed ne ille quidem qui loquitur, Arti, an Naturae, haec debeantur, dignoscere valeat. Rem ita sese habere, illi sane credere convenit, qui id in se ipso expertus est. Eo autem nemo pervenit, nisi qui Artem cum Natura conjunxit. Per Artem ad Naturam adscenditur; quo cum Ars pervenit, Ars esse definit, & fit Natura. Quid, quod Ars operari non

N 5

potest,

potest, nisi in eo, qui habet naturam, hoc est, naturalia ista à Natura dona? Nihil enim invenit illic, quocum se possit conjungere. Quid, quod tanto minus & temporis, & laboris, impendendum Ars habet, quanto quis dementiorem ac minus novercam, experitur Naturam? Momento temporis discit, quod multo labore ac tempore, non ad haec facti, vix tandem alii comparabunt. Videtis ergo, quanta sit Artis & Naturae affinitas: quam unum sint illae & idem: Ars enim in Naturam migrat; natura Artem absorbet. Quare Artem qui culpatur, Naturam vituperat. Quod quid est aliud, quam in ipsum Auctorem Naturae injurium esse? Ita enim Deus dona sua distribuit, ut aliquid nostrae relinquat industriae; ut à nobis ea perfici velit, & consummari. Ingenium, Judicium, Memoriam, Rationem, Sermonem concessit hominibus Deus. Quis ista omnia habuit ita perfecte, ut non potuerit habere perfectius? ut excolere necesse non fuerit? Quo autem pacto ista excoli possunt, nisi per Artes, ac Disciplinas? Artem itaque in aliis rebus probabimus, in eloquentia non probabimus? immo vero, ut inutilem, condemnabimus? an magis hanc perfecte accepimus, quam reliqua ista? an magis expolitus est Sermo noster, quam Ratio? Hanc excolimus, illum negligimus, cum multo sit imperfectior Sermo noster, quam Ratio. Non malè ratiocinantur, ut plurimum, homines; male fere omnes loquuntur; praesertim in publico; etiam illi, qui in quotidiano alioquin sermone non loquuntur male. Unde hoc? Quod rei naturam non recte percipiant. Aliter loquendum in familiari colloquio, aliter pro concione. Alterum simplicem loquendi modum exigit, alterum sublimius quoddam dicendi genus requirit. Ad illud autem, nisi per artem, perveniri non potest.

Ar-

Artem ergo qui damnat, aut Deum ipsum, quod perfectius nobis hoc donum non dederit, reprehendit; aut medium, quo perfectius illud fieri possit, quod extare Deus unicum voluit, rejicit, ac Dei sese voluntati opponit. Qui Arti itaque operam dat, & Naturam sequitur, & auctorem Naturae, qui, ut in aliis omnibus, ita in hoc quoque, diligentiam nostram, atque industriam, exigit. Quare, ne Artis nos offendat vocabulum, cum in ipsa re nihil sit, quod offendere quenquam possit. Ut omnia recte fiant, & ordine; ut cum gravitate ac maiestate dicantur omnia & proferantur; ut nihil sit in voce, in vultu, in gestu, quod non & venustatem suam habeat, & dignitatem; id ipsum Ars praecipit, Natura exigit, Naturae auctor, qui ita res exprimi voluit, jubet atque praescribit. Artem ergo cum Natura jungat, nec alteram ab altera separet, qui ad veram eloquentiam, ad sublimem illam ac caelestem, quae in sacro Oratore requiritur, pervenire contendit.

Verum, si eloquentia Oratori sacro tam necessaria, si per eloquentiam suam movet atque persuadet, nonne tribuitur homini, quod solius est Dei? Deus est, qui corda hominum flectit, inclinat, movet. Deus est, qui persuadet. Ubi Dei est Gratia, si tam potens est eloquentia? Mirabile genus hominum, qui semper aliquid, quod opponant, excogitant; etiam de quo nemo unquam alius cogitavit. An Gratiam Dei excludit, qui eloquentiae vim agnoscit? Dei Gratia, ut in alio omni opere nostro, ita & hic necessaria est. Sine illa nec dicere quicquam, nec facere, immo ne cogitare quidem aliquid possumus. Sed, an Deus non agit per instrumenta? an non operatur per homines? an non cum illis operatur, & cum eo illi? Cum ergo Deus per hominem suam nobis voluntatem

tatem significat, Euangelium suum annuntiat, & vocis humanae organo, ut instrumento ad id necessario, utitur, si res successum habuerit, cui ille est adscribendus, an homini, qui merum tantum est instrumentum, an Deo, qui istud instrumentum dirigere, & unà nobiscum dignatus est operari? Deus igitur causa primaria, homo, ut ita me explicem, causa est secundaria, omnis boni eventus, quem Oratorum sacrorum sermones, non humana opera, sed Dei gratia, sortiuntur. Ut mentem, ita & linguam, dirigit Deus, cui omnis nostra ut sapientia, sic eloquentia, adscribenda est. Quis, nisi insanus, aut impius, Concionum suarum successum, suae eruditioni, suae eloquentiae tribuat potius, quam Divinae gratiae? Absit a nobis hic furor, qui omnem eloquentiae fructum Deo, non homini, assignandum putamus. Quid? Ejus fructus non sit, cujus est donum? Dei autem donum est eloquentia, qui illam nobis concessit, ut tanto magis homines ad pietatem, ad religionem, ad sui cultum Numinis, excitentur. Non enim magis pietati officit, quam Divinae officit gratiae. Pulchre illi convenit cum utraque. Concordant inter se omnes, atque consentiunt; neque tantum non nocet, sed & prodest quam plurimum eloquentia pietati. Quid? Pius aliquis, ac disertus, simul esse non possit? Id si credimus, insignem antiquis Ecclesiae Patribus injuriam facimus, viris doctis, viris piis, nec eloquentia magis sua, quam pietate, conspicuis. Insigniter item in nostri aevi homines injurii sumus, si pietatem cum eloquentia conjunctam esse non posse existimamus. In homine illo, de quo locutus sum supra, ut summa erat eloquentia, ita & pietas summa, nec facile erat discernere, utra in eo virtus primum ac praecipuum haberet locum. Si bonum est eloquentia, an malis homi-

hominibus potius largiretur eam Deus, quam bonis? an non in pios potius homines hoc suum beneficium contulisset, quod ad augendam unice pietatem facit? Si Orator debet esse vir bonus, ut eum esse Veteres voluerunt, non esse talem credemus Oratorem sacrum? Hoc in Oratore suo exigent Ethnici, non exigent Christiani? Immo vero tanto magis exigant hoc ipsum oportet, quanto meliores esse convenit, qui circa res sacras, quam circa prophanas, versantur. Si ex animo porro loqui debet Orator, quanto id magis sacrum Oratorem facere convenit, quam prophanum? Non male ergo conspirant Pietas & Eloquentia; immo vero, hae illam juvat, ac promovet, vehementer. Si libentius homines audiunt, cum gratia, cum suavitatem loquentem, dummodo ad pietatem tendant hae omnia, quam rudi & incondito sono verba sua proferentem, nonne maiore multitudine confluunt, nonne attentius quae dicuntur imbibunt, nonne magis probi ac pii, & multo, quam fuerunt, meliores fiunt? Quid autem hoc efficit, nisi eloquentia? Ceteros statuo aequae doctos, aequae pios. Ad eloquentem accurrunt, reliquos deferunt. Nonne certum hoc argumentum quantum in animis hominum eloquentia valeat, quantum ad ipsam eos pietatem excitet, quos tam forti oestro impellit, & ad sacros conventus frequentandos, ad Verbi Divini Praecones audiendos cogit, qui quanto maiore cum voluptate, tanto & maiore cum fructu a suis ut plurimum auditoribus audiri solent. Narro vobis, quod mihi accidit saepius. Plus una enim vice Rotterodamum, cum nihil mihi illic negotii esset, ad disertissimum virum audiendum profectus sum. Significabat mihi per litteras, ut ab eo petieram, cum pro concione verba esset factururus. Abii, veni, audivi: nec audivi unquam, quin summa cum admiratione

ratione semper audiverim, & multo, non doctior tantum, sed & melior, inde discefferim. Quae causa istius profectiois, nisi summa viri eloquentia, quae me, tardum alioquin & lentum, ac domi saepe commorantem, & domo & urbe, illius audiendi cupidum, protrahebat? Eloquentia itaque non voluptate tantum aures demulcet, sed, quod multo est majus, in animis etiam amorem pietatis accendit, & ad Dei cultum, ad Dei verbum frequentius audiendum, incitat atque inflamat. Quid quod non levis inde ad pauperes redundat utilitas, cum referta sunt templa, cum pro sua quisque facultate symbolum confert, & miserorum hominum calamitatem juvat atque sustentat? Quid, quod parum religiosi interdum, aut a sacris nostris averfi, ut disertum aliquem hominem audiant, ad nostra templa accedunt, sacris nostris interfunt, atque isto modo in veram saepe perducuntur viam, ut exemplo Bezae, quod supra adduximus, palam est? Videte, quantum Ecclesiae commodum adferant, ut Dei cultui studeant, ut rem Christianam promoveant, & boni simul & disertī viri!

Ex hoc ipso apparet, quanto in honore ac pretio istiusmodi esse debeant homines, e quibus tantum, non in Ecclesiam solum, sed in universam quoque Rempublicam, redundat boni. Etenim, si Graeci olim ac Romani suos semper fecerunt Oratores plurimi, in quo apud nos pretio esse oportet Oratores sacros? Scimus quid apud populum possint qui ad populum verba faciunt. Hoc si in prophanis Oratoribus verum, quanto magis in sacris, non humana tantum, sed & divina insuper auctoritate succinctis? Anceps in istis hominibus instrumentum est eloquentia: si mali sunt, pessimum: si boni sunt, optimum. Sed non alium, nisi bonum, praesumimus Oratorem sacrum, qui ne
in

in prophanorum quidem numero inveniret, locum. Res igitur optima, res nunquam fatis laudanda, & aestimanda, Verbi Divini Praeco, ut vir disertus, ita & bonus, qui eloquentia sua utilitatem Reip. adferre maximam potest: qui obsequium, & honorem Magistratibus debitum, populo commendare; pacem & tranquillitatem suadere; seditiones ac turbas compescere, & motos in Republica fluctus sedare & componere valeat. Notum est Marci Tullii factum, quo ortam inter plebem & Equites seditionem sola paene manu compressit. Sed e sacris potius, quam prophanis, adducere Orationibus exemplum libet. Cui non sunt auditae praeclarae illae Chrysostomi, ad Antiochenum populum habitae orationes? Augusto & Augustae statuas dejecerant Antiochenenses: in tumultu erat urbs sola: surgit ad dicendum Chrysostomus, & eloquentiae suae, flumine dicam, an fulmine furentes & insanos homines fregit, ac terruit, turbam omnem compescuit, perque urbis Episcopum ab optimo Imperatore suis veniam civibus impetravit. Accipite alterum Augustini, non minus illustre ac memorandum priore illo exemplum. Mos erat Karthagini, ut certo quodam anni die, bacchantium ac furentium instar, per totam urbem discurrent, ac lapidibus se incesserent ad necem usque. Pessimae consuetudini obviam saepe ierat Augustinus: frustra: inferius erat malo remedium. Tandem suggestum conscendit, rei indignitatem ob oculos ponit; & eloquentia sua, quod nulla ratione, nulla admonitione potuerat, ita eos cepit ac movit, ut ab opere suo desisterent, & ad saniores omnes mentem redirent. Quanta vis eloquentiae! a tam mala, tam inveterata, consuetudine insanos tunc homines avocavit, &, ut nemo simile quidquam tentaret in posterum, hac ipsa Oratione

ratione perfecit. Quis utilem, tum Ecclesiae, tum Reip. eloquentiam neget, unde tantum utrique commodi nascitur? Quam poene persuasit; quam in suas poene partes pertraxit Galliae Regem, qui e Divini Verbi Praeconibus ultima cum eo vice est collocutus? Sensit animi motum Rex ipse, & se facturum, quod rogabatur, promiserat, fecissetque fortasse, nisi bonum Regis consilium mali apud eum homines discussissent. Quantum boni, quantum commodi, ad universam Ecclesiam, ad universam rem Christianam, perventurum fuisset, si hoc à Rege impetrare vir disertissimus potuisset! Aliter rem cecidisse, non illius facundiae, sed istorum malitiae hominum imputandum est. Quapropter in summo honore haberi a Magistratibus convenit Oratores sacros, a quibus non solum Ecclesia, sed & ipsa Respublica, tantum capit emolumentum. Nisi bene inter eos conveniat, qui res Ecclesiasticas, quique res civicas administrant, ruptum est Reip. vinculum, quod utriusque partis consensu, & amicitia mutua continetur. Cum itaque tantum in Republica valeant, & ad tranquillitatem ac securitatem publicam tantopere faciant Oratores sacri, fovendi in primis sunt illi, qui sua, ut pietate, & eruditione, ita & eloquentia, tum Ecclesiae, tum Reipublicae prodesse possunt.

Satis multis ostendisse jam videor, quem usum in Ecclesia habeat, & quàm necessaria Oratori sacro sit eloquentia: idque, tum rationibus & argumentis, tum Latinorum ac Graecorum Patrum, ut & aliorum virorum insignium, exemplo atque auctoritate, tum argumentis & rationibus, quae in partem adduci alteram solent, repulsis ac refutatis, abunde confirmasse me puto. Quid vobis videtur? Aut verum dixi, aut falsum. Si falsum, refellite: si verum, agnoscite.

Haec

Haec quanquam ita se habeant, & tam aperta sint omnia, ut de iis vix sanae quisquam mentis dubitare possit, nonne mirandum est tamen, rem tanti momenti, tam utilem, tam necessariam, à tam multis negligi atque contemni, & ab iis potissimum, quos bene scribendi ac dicendi amatores esse maximos oportebat! Equidem miratus sum semper, Artis Oratoriae inimicos esse posse homines illos, qui Sacram quotidie Scripturam legunt, quae non Oratoriis tantum luminibus, sed & Poëticis, referta est tota. Eloquentiam spernent, qui ne ullum quidem verbum eloqui possunt, in quo illa locum non habeat? Studium Oratorium negligent, quibus magis est necessarium aliud nullum? Quid facit proprie Oratorem Sacrum? An Philosophia? An Theologia? An litterarum, an linguarum cognitio? Nihil horum. Potest habere haec omnia, & malus interim Orator esse. Potest summus esse Theologus, & Verbi Divini Praeco valde mediocris. Fundus est Theologia; quod superstruitur, Eloquentia est. Theologia facit Theologum; eloquentia, Verbi Divini Ministrum. Nihil est ex omnibus artibus ac disciplinis, quod eum exornet, quod eum commendet tantopere. Nec Graecae, nec Hebraeae linguae notitia, nec litterarum humaniorum peritia, nec Philosophiae universae scientia, tantum illi adferent utilitatis. An de rebus semper Philosophicis agitur? An de humanioribus semper litteris instituitur sermo? An de Graeco aut Hebraeo vocabulo disputatur semper? Quot sunt Conciones, in quibus nihil horum invenit locum? Quae contra est Concio, in qua locum non invenit eloquentia. Per universam Orationem dispergitur. In singulis vocibus, syllabis, litteris, quod agat, habet, vel Interna, vel Externa, vel utraque.

O

Jam

25

Jam autem, unde plus commodi trahimus; ex eo, quod rarò nobis usui est; an ex eo, quod semper? Quod in quibusdam tantummodo partibus se ostendit, an, quod per omnes, non solum voces, sed minutissimas etiam litteras dominatur? Dicam aliquid amplius; quod incredibile multis videbitur, nec veri simile, quod ego tamen verissimum esse, non simile veri, existimo. Theologia ipsa non tantum saepe valet in Oratore sacro, quam eloquentia. Non semper Theologicae quaestiones tractantur: ad virtutem, ad pietatem adhortari homines nunquam non convenit. Prima & ultima pars sacrarum Orationum Oratoriae sunt magis, quam Theologicae; immo Oratoribus propriae. Sumite bonum Theologum, non Oratorem; & bonum Oratorem, qui non sit Theologus; Multò hic illo melius, & magis ad movendum ac persuadendum accommodate, istud exequetur negotium. De reliquis partibus fileo, ubi non semper opus est Theologia, semper vero opus est eloquentia. Ut jam non dicam, quod dictum est modo, in singulis eam vocabulis, syllabis, litteris, vim suam exercere. Quare mirari satis non possum, in aliis potius rebus, quae minori sunt usui, occupari hominum studia, quam ut eloquentiae, rei tam necessariae, operam navent. Quot annos terunt in addiscendis linguis, non Graeca tantum, & Hebraea, quibus carere non possunt, non Chaldaica, aut Syriaca tantum, quae magnam cum ea habent affinitatem, sed Arabica etiam, Persica, Armenica, Æthiopica, cum ejus interim ignari sint linguae, qua per omnem illis vitam loquendum est. Philosophiae annos integros tribuunt: eloquentiam non attingunt: Historiis, antiquitatibus, ritibus cognoscendis omne tempus impendunt: de eloquentia ne cogitant

gitant quidem. Culpas haec igitur? neutiquam. Hoc culpo: Cetera omnia magna cum cura addisci; eloquentiam, qua Verbi Divini Praeconi nihil magis est necessarium, negligi. Respondeant ad haec, si possint, qui contrariam iustinent partem, & causae suae vel umbram rationis praetexant. Sed, unde, quaeso, hoc oritur malum? Multa hanc in rem dici possent: praecipua tamen sunt causa, Parentes, Magistri, nos ipsi. Parentes liberorum vota praecipitant: magistri rem non intelligunt: nos ipsi laborem fugimus, &, dum antecedentium gregem sequimur, &, qua itur, imus, praeclare nostro nos defunctos officio existimamus. Mos malus, mos inveteratus Ecclesias apud nos omnes invasit. Linguam pauci intelligunt, pauciores discere cupiunt; de verbis parum sumus solliciti; de voce, de gestu, multo minus: quocunque modo quid dicitur, bene est. Haec nostra est eloquentia: his assuefactus est populus: haec audiunt Juvenes, haec imitantur; &, dum simile aliquid in vulgus protrudunt, admodum se disertos putant. Huic malo obviam ire, & contra torrentem niti, vix videtur fieri posse. Poterit tamen, si aequis rem oculis intueri, & nostra corrigere potius, quam retinere, vitia volumus. Sed, tam caeci sumus, ut illa non videamus: tam obstinati, ut ea emendare nolimus: mala enim sequi exempla, quam bona consilia, malumus. Si quis tamen audire me velit, neque hoc plane meum adspernari consilium, ei auctor sim ego, ut linguae nostrae vernaculae, quod homini Belgae non est difficile, à prima sibi adolescentia, non vulgarem notitiam comparet: ut delectum verborum habeat: ut suo singula loco collocet: ut masculum, & dignum Theologo, stylum formet. Haec autem omnia assequetur, bonos

Scriptores legendo, & imitando. Quibus si vocis & gestuum regimen addat, & hanc eloquentiam corporis cum illa mentis jungat, nihil erit in universa tum Dictione, tum Actione, quod cujusquam aures, aut oculos, possit offendere. Brevi tempore, brevi labore, & hoc sibi potest acquirere, qui ea, quae in hanc rem scripta sunt, legere, & ad usum suum proprium transferre voluerit. Vultis, dicam apertius? Unius horulae spatio rem omnem poterit comprehendere, qui generalia illa praecepta, quae speciminibus meis praefixa sunt, suis percurrere oculis non recusabit. Si quis autem ipsa specimina legere, & Regulas illas ad rem praesentem accommodatas penitus intueri dignabitur, nihil erit in hoc studiorum, ut opinor, genere, quod desideraturus sit quisquam magnopere. Breviorem viam non novi: breviorum inventurum neminem puto. Sed, an tu omnes Oratores facere vis? Nec volo istud, nec possum. Pauci ab omni aevo Oratores fuerunt, & unum tantum habent Athenae, unum Roma, quo jure merito gloriari possint. Hoc volo, ut enormia vitia corrigantur: ut pura sit Dictio, ut decora sit Actio. Haec omnes esse debere Oratores existimo. Atque id tanto magis oportere fieri judico, quod per haec potissimum excellere debeat Orator facer. Nulla est materia, quae non tractata sit saepius: nullus Scripturae locus, qui non sit millies explicatus. Aliquid addi potest, ut discipulus est prioris posterior dies; aliquid clarius dici, & evidentius; sed eodem res redit. Idem dicendum est necessario, sed alio dicendum est modo. Communis materia est, & ad omnes pertinet: forma, & totius operis constitutio, Dictio, Actio, tota nostra est. Quò autem pertinent ista, nisi ad eloquentiam

tiam, cujus est, rem Invenire, Disponere, Eloqui, atque apta deinde Voce, & idoneo Gestu proferre? Quod tanto magis est necessarium in hac urbe, quam in ceteris aliis, quanto hic majorem linguae nostrae, ut & eloquentiae, cognitionem, quam alibi, homines habent, qui omnes plebeja illa & rustica, tum Dictione, tum Actione, à sacris saepe conventibus arcentur ac deterrentur. Quos si sanare possis hoc modo, quis non & istud adhibendum esse remedium judicet? Accedit, quod nemo fit fere, è media etiam plebe, qui non eloquentiam in Verbi Divini Praecone desideret. Quid rogant homines, cum in demortui locum novus aliquis est eligendus? Estne magnus Theologus? estne vir doctus? Habetne dona eximia? Quid per dona ista intelligunt, nisi eloquentiam, & quidem Externam? nisi claram & canoram vocem? Hanc qui postulat, potissimam Exterioris eloquentiae postulat partem. Eam autem omnes efflagitant. Unde fit manifestum vel ex hac ipsa populi voce, quae, ut vulgo dicitur, vox est Dei, quam necessaria in Oratore sacro sit eloquentia. Verum, dum disertum aliquem hominem loquentem audimus, an non ad modum dicendi saepe magis attendimus, quam ad illud quod dicitur? quo pacto mens avertitur, & omnis simul attentio interrumpitur. Non dicam, quod dictum est supra, non per intellectum tantum, sed & per aures, & oculos, descendere sermonem ad animum; ac multo per haec attentiores fieri auditores, dum omnibus sensibus sermonem captat, & ab ore dicentis ne oculos quidem, nedum aures, averfos habet. Nihil horum nunc dicam, sed bona cum venia vestra ego vos vicissim aliquid interrogabo. Dum sacrorum oraculorum Interpretem audio, res graves, ac serias,

& momenti maximi, verbis plebejis, protrititis, vulgaribus explicantem; dum barbaras voces, & nihil saepe minus, quam Belgicas, audio; dum rudem & inconditum sonum, aut unum & eundem tenorem percipio; dum rusticos & incongruos gestus, ipsi saepe rei contrarios, video; dum hunc balbutientem, hunc parum distincte loquentem; illum testudineo gradu incedere, illum praecipiti cursu abripi animadverto; dum alius, instar fanatici, caput rotat, alius jocos & sales profert, qui vix in Theatro ferri possent; nedum in tam sancto & augusto loco. An tum mens non avertitur, attentio non interrumpitur? Quid ad haec respondetis? An & haec potestis defendere? Ego certe, ut pro vobis respondeam, istiusmodi hominum, quicunque sint tandem, & Dictionem, & Actionem, ut per se turpem & inhonestam, ita omnibus sanae mentis hominibus, non ingratam tantum, & invisam, sed & quam maxime detestandam puto. Mihi sane tantopere displicent ista, ac tantum saepe fastidium faciunt, ut in Musaeo esse, quam in Templo, malim. Eone ergo tu animo in Templum venis? Non. Sed nec eo consilio, ut & oculorum & aurium dolorem capiam peracerbum: ut putidis verbis, malo sono, & gestu, mea interpelletur attentio. Seria, modesta, decora sint omnia, & nemo me libentius, nemo frequentius, veniet. At, ista non intelligunt homines. At, multi ista intelligunt; & plures, quam creditis. Si non omnes intelligunt, in eorum gratiam facite, qui intelligunt, quod nihilominus, etiamsi nemo haec intelligeret, faciendum esset. Sed, tanti non est. Tanti non est; quod universa Ecclesia tanti putavit? Tanti non est, verborum delectum habere; cum optimorum verborum delectum nobis exhibeat Scriptura Sacra? Tanti non

non est, verba rebus accommodare; cum sine eo res exprimi nequeant? Tanti non est, vocis curam habere; cum suam ad Regem legationem deprecatus sit Moyses, quod lingua esset paullulum impedita? Tanti non est, gestum voci adjungere; cum ipse Christus, Patrem suum oraturus, & oculos simul, & manus, in Caelum sustulerit? Quid ad haec dicitis, qui eloquentiam oppugnatis? qui necessariam eam Oratori sacro negatis? Nondum resipiscitis? nondum ab opinione vestra desistitis; pro qua nihil à vobis adferri, quod excusare vos possit, potest, nisi mos malus. Ita apud nos obtinet: ita fieri solet. Quod si sufficit, nullum erit jam vitium, quod non isto pariter modo excusari possit.

Sed, relinquamus hoc hominum genus, quod corrigi nequit, atque ad illos potius, qui emendari & possunt & volunt, mea se convertat Oratio. Vos itaque, in quibus inveteratum nondum est malum, in quibus tam altas nondum radices egit, ut evelli non possit, vos inquam, qui Ecclesiastico recens albo nomen dedistis, & ad populum publice verba facitis, Juniores alloquor atque compello: nec omnes tamen, sed eos potissimum, qui, de meliore luto formati, supra vulgus sapere, & recta ac regia via incedere cupitis: vos ego oro atque obtestor, ut ad eloquentiam, Oratori sacro tam necessariam, omni ope atque opera, omnibus nervis ac viribus, animum applicetis; ut vobis ac parentibus gloriae, populo grati, Ecclesiae utiles esse possitis. Nulli labori, nulli temporis parcite, ut eam vobis artem comparetis, qua nulla est excellentior. Res magna, res rara, ab omni semper aevo fuit bonus Orator: quoniam ad eum fingendum omnes & mentis & corporis requiruntur dotes. Solis animi bonis contentae sunt ceterae disciplinae: Oratoria, non

animi tantum, sed & corporis insuper dona desiderat, sine quibus nemo unquam bonus Orator fuit. Jam, quantum est, habere haec omnia, quae tam raro, ac propemodum nunquam, in uno & eodem homine solent concurrere? Naturae ista sunt munera, quae raro uni tribuit omnia. Sed ut illa nobis dare non possumus, sic cura ac diligentia nostra perfectiora tamen ea reddere possumus. Nemo tam infelicitate natus est, qui non aliquas à Natura dotes acceperit. Internam eloquentiam excolat, qui Externam non potest: utramque, qui potest. In eo se exerceat quisque, in quo possit excellere. Vix quisquam est, qui frustra sit laboraturus, si id operam dederit. Huc ergo mentem intendite, huic omni nisu incumbite, eamque partem excolite, quam ipsa vobis monstrat Natura. Si summum eloquentiae culmen attingere non valeatis, quod non omnibus datum est, annitimini modo, ad summo forte proximum locum, aut ad mediam etiam viam pervenietis; multum certe de vitiis vestris, tum internis, tum externis, demetis. Laudabile est, cum in primis non possis, in secundis quoque, tertiisque consistere. Qui pedem non movet, circa Carceres manet: qui currere incipit, tandem Metam attingit. Accingimini itaque, generosae ac nobiles animae, qui dignum vestro labore referre praemium cupitis, & ad studia Theologica vestra, ad litterarum ac linguarum notitiam, hoc eloquentiae studium jungite, sine quo boni quidem Theologi, nunquam vero boni eritis Oratores. Tales autem eos esse omnes oportet, qui publice verba faciunt, qui è suggestu Ecclesiastico populum alloquuntur. Exemplo suo praeceunt vobis antiquae Ecclesiae Doctores omnes, tum Latini, tum Graeci. Eandem vobis viam ostendunt quicunque è Recentioribus aliquis

cujus in Ecclesia nominis unquam fuerunt. Magis creditis nostri aevi hominibus, qui omnem eloquentiam adspernantur, quam Chrysostomo, qui in libro de Sacerdotio, quam Augustino, qui in suo de doctrina Christiana libro, tam multis, tam serio, istam nobis artem commendant? Quod si vos parum movet Antiquitas, quam in summo semper habere pretio convenit; è Recentioribus, è Verbi Divini Praeconibus hodiernis, moveant illi saltem, qui non omnem penitus eloquentiam averfantur. Non enim ita male nobiscum agitur hodie, ut omnes eam odio habeant, ut non aliqui saltem ejus usum agnoscant, & in sacris suis sermonibus ad vivum nobis exhibeant. Exorti sunt enim non ita pridem, magno Ecclesiae comodo nati, & per vicos, per urbes, hic illic dispersi, qui puriori dicendi generi animum applicant, qui verba rebus, gestus voci accommodant, & utriusque eloquentiae specimen ex Ecclesiastica nobis cathedra repraesentant. Cur non hos sequimini potius, si Recentiores magis, quam Veteres, sequi vultis? Cur non hos imitamini? cur non optima vobis exempla proponitis potius, quam minus bona? An haec imitari facilius est? ita credo: ita à multis fieri animadverto. Sed audite, audite, & hoc salutare consilium meum, non in aures, sed in animum vestrum, admittite. Non nisi bona vobis exempla ante oculos ponite. In iis ipsis, quod bonum, assumite; quod malum, relinquite; & vestram naturam sequimini potius, quam alienam. Hanc ipsam corrigite, & à vitiis omnibus, tum propriis, tum adscititiis, quantum fieri poterit, liberate. Nam hoc gemino fere morbo laboramus omnes: alia enim vitia nostra sunt, quae à Natura habemus; alia aliunde desumpsimus, & quasi per adoptionem adscivimus, quae, antequam scimus, nostra fiunt, &

in naturam nostram penitus convertuntur. Utrisque adhibendum remedium, & subitaneum quidem, ne in imis visceribus haereat, & omnem medicinam respuat malum. Me ergo audire si vultis, quam primum bonae, & Dictioni, & Actioni, adfuescite: è quo istum fructum percipietis, ut faciliora vobis futura sint omnia; ac sine ullo fere negotio & recte scribere, & recte rem eloqui valeatis. Multum scribendo, bene scribere discimus; multum loquendo, bene loqui. Ardua haec videntur prima fronte, sed sensim adfuescimus, atque ita quidem, ut non aliter scribere, non aliter loqui posse videamur. Et vere; nam utrumque in naturam conversum est. Multi sibi admodum placent, dum per Analysin, & quasi ex tempore, verba facere possunt, quem morem ego nunquam probavi, praesertim in Junioribus, qui isto se modo perditum eunt. Prius formandus est stylus, qui aliter, quam scribendo, formari non potest. Ludovicum Wolzogium, Collegam meum, quo magis promptum & extemporaneum, ut ita dicam, vidi neminem, eum ego dicere memini, se per sex annos continuos Conciones suas omnes scripsisse, quo pacto magnam sibi facilitatem, & extemporalem dicendi facultatem paraverat. Quanquam ego perpetuam scriptionem probarem magis. Nam semper de novo incipiunt, qui nihil scribunt, nec studiorum suorum fructum videre possunt, qui, quid dixerint, nesciunt: cum illi contra, qui scribunt, quo recurrant, habent; quid profecerint, vident; addere, demere, mutare, quod volunt, possunt. Accedit, quod ista semel tantum audiantur, & aurem praetervolant: haec manent, nec praesentes tantum, sed & absentes, atque ipsos etiam posteros, si edantur, juvant. Quare, ut semper scribatis, per aliquot saltem annos,

mo-

moneo suadeoque ; qua via & bonum stylum, & magnam in dicendo comparabitis facilitatem. Quin & ex tempore verba, si opus est, facietis, & melius quidem, quam illi, qui nunquam scripserunt. Exemplum vidimus in viro modò memorato, qui & ex tempore dicebat, & selectis semper utebatur verbis. Ista autem omnia praeparanda sunt domi, nec de verbis magis, quam de voce, aut gestu, cogitandum est in suggestu. Occultari ars debet ; quae, si latet, prodest ; si apparet, nocet. Artis enim est summa, celare artem ; quo, nisi per artem, perveniri non potest. Domi ergo vos exercete, domi vos praeparate, ut naturalis sit dictio vestra, antequam in publicum proferatur. Id si feceritis, & scribendi, & dicendi, facultatem satis commodam acquiretis. Annitimini tantum, & verum me dixisse videbitis. Levis est, qui suscipitur, labor ; breve, quod impenditur, tempus ; si aliquo modo faventem nacti estis naturam. Nemo est autem tam adversam eam unquam expertus, qui non per artem corrigi, ac multo fieri melior, quam erat, possit. An non videtur pretium operae, aliquantulum laboris suscipere, aliquantulum impendere temporis, ut bene scribere, bene loqui discamus, cum in rebus minoris momenti tantum saepe temporis collocemus ? Non videtur operae pretium, vitia nostra exuere, & malam istam herbam unà cum radice evellere ? Quo id pacto fieri possit, jam dudum vobis ostendi. Legite, quae hanc in rem scripsi, & vestro ipsi morbo mederi poteritis. Si vero aliquid amplius desideratis, & viva magis voce, quam scripto, doceri ista posse existimatis, scitis, nullius me unquam commodis defuisse. Anni sunt prope triginta, ex quo saxum hoc volvo, & vestris, atque Ecclesiae commodis studeo : nulli enim
ma-

magis, quam huic ipsi, mea inservire studia cupio. Nolite vobis imaginari, ut nonnulli fortasse credunt, aut credi volunt, me à vobis ac sacris vestris, aversum esse aut alienum. Theologis optime volo; quin & ipse Theologus fieri a prima adolescentia desideravi. Quod cum factum non sit, hoc unum intendo, ut pro uno multos Verbi Divini Praecones dare Ecclesiae possim. Eos esse quam perfectissimos cupio, hoc est, pios, doctos, discretos. Hunc in finem eos fingo ac formo, & utramque simul eloquentiam doceo. Hunc in finem illam mihi datam existimo, nec alibi melius, quam in Ecclesia, posse collocari, bona mihi fide persuadeo. Si honesta res ista, si Ecclesiae utilis, cujus odium merui? Non eorum certe, quibus hoc meo labore prodesse quam maxime cupiebam. Sed odio me habeant alii; alii amabunt fortasse; atque illi praecipue, qui mea se adjutos esse opera sentient. Quicquid sit: nullius odium provocare, nullius unquam captare gratiam studui. Amore veritatis id feci, quod a me factum est hactenus. Eiusdem amore idem facturum sum porro, dum istam mihi facultatem concesserit Deus. Vos modo, qui ad ista primum Sacra acceditis, vos inquam, juvenes Verbi Divini Praecones, eam occasionem arripite, qua illi ipsi, qui nunc aliter sentiunt, usi fuissent, si haec ipsis felicitas obtigisset. Vobis prospicite, rebus vestris consulite, nec quenquam aliò vos trahentem audite. Ipsi oculos, ipsi aures habetis; quid factu vobis sit optimum, ipsi judicate. Nullius consilio indigetis. Et mentis & corporis oculos aperite; quid sit agendum videbitis. Illos sequimini potius, qui emendari se passi sunt, quam qui segnes & otiosi per publicas vias obambulant. Fruantur illi sua infania, dummodo ne a recta vos abducant
via.

via. Rectam autem viam esse cogitate, quae a paucis teritur. Hanc calcate, per hanc incedite, hanc noctes ac dies terite, ut ad augustam illam ac caelestem eloquentiam, quae sacris Oratoribus propria, perveniatis. Nolite vero putare, rem exiguam vos adeptos esse, ubi illam adepti fueritis. Res magna, res inaeestimabilis habita semper est eloquentia, in primis sacra, qua nihil sublimius, nihil excellentius, ne humanis quidem cogitationibus concipi potest. Sacrum vero Oratorem esse, ad populum verba facere, Dei oracula populo explicare, Dei jussu ac mandato populum alloqui, quid aliud est, quam mortalem esse quendam in terris Deum! Hoc munere functi sunt omnes Prophetæ, omnes Apostoli, ipse Christus, qui non alio fine, quam ut voluntatem Patris aperiret, ut doctrinam Evangelicam annuntiaret, in has terras descendit. Videte, quam personam sustineatis, quam seria, quam gravia, quam dignitati isti convenientia esse debeant omnia. Nihil aliud volo, nihil aliud ago, nihil a vobis aliud peto ac postulo, quam ut omnia muneri vestro respondeant, neque quicquam popolare ac plebejum, vile ac protritum, aut in Dictione, aut in Actione vestra appareat. Id assequemini, si optimis quibusque protinus assuescatis, & ad praestantissimorum Scriptorum exemplar vos componatis. Primum itaque Sacram Scripturam legite diligenter; hic enim fons, ut omnis Theologiae, ita & omnis est eloquentiae. Sacram esse oportet eloquentiam vestram, quae, nisi e Sacra Scriptura, hauriri non potest. Non amo eloquentiam istam, quae e prophanis Scriptoribus potius, quam e Sacris, adducitur, quorum, ut sublimior, ita majoris semper auctoritatis, est eloquentia. Flosculos & sententias, e Philosophis Poëtis, & Oratoribus,
Ora-

Orationibus sacris immiscere, praeter dignitatem, judico litterarum sacrarum, quae satis per se splendoris habent, & luminis, neque peregrina ulla alia ornamenta desiderant. Non ita tamen haec intelligi velim, ut inutile prorsus existimem, quicquid inde in auxilium advocatur. Multa sunt enim exempla, multa praeclare dicta, quibus commode uti possumus, dum id cum judicio & delectu fiat. Sed aliud est, in quo utiles nobis esse possint Latinorum ac Graecorum libri: ut formam scribendi, & artem omnem Rhetoricam inde discamus, & veram e purissimis illis fontibus eloquentiam hauriamus. Hoc animo eos evolvite, & multum ex eo commodi percipietis: Ciceronem in primis, aut potissimas saltem Orationes ejus diurna ac nocturna manu versate, & cum cura, cum attentione, ad singula mentem advertite. Huic si adjungere volueritis Graecorum ac Latinorum Patrum sermones, si non omnes, praecipuos certe, immane quantum in eloquentiae studio profecturi sitis. Non omittite interim praestantissimos Recentiorum, praesertim nostratium, qui ad nostrum dicendi genus, & usitatum in Ecclesia morem, accedunt propius, ac linguae praeterea genium vobis suppeditant. His si vocis, ac gestuum, regimen adjunxeritis, nihil erit, quod in vestra quisquam eloquentia culpae possit, & debitam, ac requisitam habitura sunt omnia dignitatem. Quod si vestro magis commodo, quam argumentis ullis aliis, permovemini, ut ista potissimum ratione duci homines solent, propriam vobis utilitatem ob oculos ponite. Quam cupide, aut ad primum munus, si nullum habetis, aut ad altiorum in Ecclesia locum adspiratis, qui sacro vos Ministerio addixistis? An putatis, quicquam majus allaturum vobis commodum esse, quam eloquentiam?

tiam ? Ego fane non puto, ac liquido vobis affirmare possum, nihil esse, quod majori vobis futurum sit emolumento. Exemplis confirmare rem possem, si esset necesse, aut si invidiosum non esset. Circumferte oculos in quamcunque partem : fatis exemplorum videbitis. Si nec in hoc mihi creditis, rem experimini : nihil verius esse, ipso mox usu comperietis. Sed, si nec illud vos tangit ; si nullam mea apud vos verba fidem inveniunt, & frustra sunt, quod abominor, quae dicta sunt hactenus, omnia ; ego, bona conscientia fretus, & ea, quae debere me facere credidi, fecisse contentus, rem Deo committam, à quo & hujus rei successus, & ceterarum rerum omnium pendet eventus.

Te itaque, fons omnis luminis, omnis boni muneris dator atque largitor, qui corda, qui renes, & interiora hominum viscera perscrutaris, supplex ego oro quaesoque, ut huic nostro labori, in Religionis & Ecclesiae bonum à me suscepto, divina tua gratia adspirare ne dedigneris : qui si tibi non ingratus, ut spero, Ecclesiae non inutilis, est futurus, operae meae fructum amplissimum, praemiumque pulcherrimum reportabo.

F I N I S.

PETRI FRANCII

ELEGIARUM LIBER QUINTUS.

ODARUM LIBER TERTIUS.

SILVARUM LIBER TERTIUS.

EPIGRAMMATUM LIBER TERTIUS.

PETRI FRANCHI

ELIGIARUM LIBER QUINTUS

ODARUM LIBER SEPTIMUS

SILVARUM LIBER OCTAVUS

PIGMENTARUM LIBER NONUS

ELEGIARUM

LIBER QUINTUS.

I. *Viro Illustr. Johanni ab Aernhem Rosendaliae Domino.*

Nympharum hospitium, dignissima Principe sedes,
 Cui Rosa, cui Vallis nomen habere dedit;
 Fontibus innumeris totum celebrata per orbem,
 Effundit largo quos humus ipsa sinu;
 Quis tibi surgit honos, postquam Rex, inclyta Regum
 Gloria, te dignam censet amore suo?
 Ille Britannorum rector, quem laurea velat
 Plurima, cui cingit terna corona caput,
 Saepe tua lento gressu spatatur in umbra,
 Saepe tuo gaudet procubuisse solo.
 Mole fatigatus curarum, & pondere rerum,
 Saepe tuas silvas lustrat, aquasque tuas.
 Nempe tuas silvas Princeps delegit, & undas;
 Te praefert villis omnibus ille suis.
 Ecce domum sibi Rex meditatur, & hospite tanto
 Ipse loci Dominus gaudet, & ipse locus.
 Hic Regni curas deponit maximus Heros;
 Hic se privatum credit, & esse cupit:
 Prospicit hic valles, laetosque secantia campos
 Flumina, & excelsis oppida structa jugis:
 Hic, quicquid blandi rerum Natura creavit,
 Quod mentem recreet, lumina pascat, habet.
 Vivat, & hoc ipso confidat culmine, Princeps
 Maximus, illius captus amore loci:

Pluribus & vicibus Gulielmus, pluribus annis,
Ut te, sic Dominum visat, ametque, tuum.

2. *In obitum Joannis Mensingae V. Cl.*

Sic ergo eriperis nobis, Mensinga, minorque
Fit sensim leto Musica turba tuo?
Exigui numero restant, quos carminis artem
Edocuit Paeon, & sua verba loqui.
Tu modo pars nostrae non inficianda catervae
Aptabas digitis mollia fila tuis.
Et modo cantabas Elegos, modo plectra lyramque
Pulsabas docta, Flaccus ut ante, manu.
Quin & Romani quatiens Demosthenis arma
Fundebas numeris verba soluta suis.
Doctrinae monumenta tuae, mansuraque longum
Vidimus ingenii pignora saepe tui.
Obversatur adhuc oculis ante omnia nostris
Ille animi candor, nec simulatus amor:
Conveniensque sibi, nec dissona pectore, lingua;
Non lenocinio docta, nec arte, loqui.
Hei mihi! quot tumulo tecum bona condis in uno!
Quanta rapis tecum gaudia, quanta tegis!
Effringes tamen indomiti vincla aspera Leti,
Teque per ora virum Fama superstes aget.
Groningana tuo moerens Academia casu,
Funere ut in nati mater itura fui est.
Officiumque, aliis quod tu praestare solebas,
Praestabit cineri docta caterva tuo.
Nos quoque, si quid id est, Batavi, tua turba, Poëtae
Tristia flebilibus solvimus ora modis.
Pignus amicitiae communia carmina nostrae,
Quae dare sola tibi possumus, ecce damus.
Sed majora tui tibi sunt monumenta libelli,
Huc illuc sparsus sit licet iste labor.
Atque utinam pius haec aliquis frustra aurea vindex
Colligat, & docta digerat illa manu!

Phoebe

Phoebe pater, frontem radiis vallare serenis,
 Carmina si vatum, carminis auctor, amas;
 Hunc nobis hunc prome diem; lucemque cupitam
 Pro Domino videant scripta polita suo.
 Vivat in his ipsis, vita dignissimus ista,
 Et quasi de tumulo proferat ora Parens.

3. *Propempticon.*

TEndit ad augustam Romani Caesaris aulam
 Hoppius, & fines, Austria terra, tuos.
 I faustis, precor, alitibus, caeloque favente;
 Et caelo redeas inde favente domum.
 Jamdudum varias Europae missus in oras
 Curasti patriae res, Iacobe, tuae.
 Hoc etiam, hoc ipsum, quo nunc via ducit euntem,
 Calcasti pedibus, clarus & ante, solum:
 Tectaue Vindi bonae, sacrataue Caesaris ora
 Lumine vidisti plus semel ipse tuo.
 Nunc idem te rursus honos expectat, & idem
 Excipiet reducem Caesar in urbe sua.
 Quin & major honos te circumfulget, & aequa
 Area virtuti jam patefacta tuae est.
 Altius attollit te gloria, plusque decoris,
 Nobile Legati nomen adeptus, habes.
 Mitteris Austriacam, Batavorum Orator, in urbem;
 Ut patriae causam gentis, & urbis, agas.
 Adspiret votis Æther, facilesque tuosque
 Terrarum dominos experire Deos.
 Grande patrocinium totus tibi debeat orbis,
 Europaeque operâ pax stabilita tuâ.
 Fallor, an Ismariae decrescunt cornua Lunae,
 Et Mavors terras deserit ipse suas?
 Ecce petit pacem Geticus, requiemque, tyrannus,
 Bellandique minor Thracibus ardor inest.
 Audiat Austriacus tua verba salubria Caesar,
 Pacem Europaeus protius orbis aget.

Istius praeclari operis concedat honorem

Ille tibi, arbitrio qui regit ista suo.

Sic tua, quanquam ultra vix possit crescere, crescat

Gloria, collectis crescit ut annis aquis:

Sic tibi det grates Batavus; sic praemia donet

Magna, sed haec meritis ipsa minora tuis:

Sic te, virtutesque tuas collaudet, & illud,

Non nequicquam obitum, quisque celebret iter:

Sic fructum illius capiat, pacisque beatae

Gaudia longa, tuo parta labore nepos.

Nuntiet haec utinam nostras vaga Fama per urbes,

Nuntius haud illo laetior alter erit.

4. *In Hortum Amstelaedamensium Publicum,
Johannis Comelini, Senatoris Amstelaeda-
mensis, cura & diligentia descriptum ac deli-
neatum.*

Iamdudum mundi varias habitabilis oras

Lustrarunt Batavae, qua patet unda, rates.

Nec tantum merces, & magni ponderis aurum,

Attulit huc prono multa carina mari:

Attulit & plantas, nostrumque invexit in orbem

Crebra peregrinis germina lecta jugis.

Amstela transmissas aliis regionibus herbas

Excipit, & gremio condit, alitque, suo.

Cedant Alcinoi, cedant & Adonidis horti,

Vosque Semiramia pendula texta manu.

Cedite, terrarum populi, quod provenit usquam,

Nutrit in Amstelio non sua terra solo.

Haeret, & attonitus, Quaenam hic miracula spectro?

Haec quicunque oculis Advena cernit, ait.

Illorum longaeque viae, duroque labori

Consultuit clari dextera docta Viri.

Gramina digessit Comelinus singula, quivis

Contemplari oculis possit ut illa suis.

Am-

Amstelii curant Proceres, post fata Parentis,
 Nobile ne pereat, neu moriatur, opus.
 Quicquid in immenso plantarum nascitur orbe,
 Flumen ad Amstelium confitus, Hortus habet.
 Quicquid in Amstelio plantarum nascitur Horto,
 Exhibet hic, moles non operosa, Liber.
 Spectat, & applaudit gemina pater Amstela ripa,
 Miraturque suas Hortus, ut Orbis, opes.

5. *Friderico Augusto, Celsissimo ac Serenissimo Principi Anhaltino &c.*

GErmen Anhaltinae clarum gentisque domusque,
 Par Patri, Proavis parque future Tuis;
 Sanguinis haeredem tam nobilis esse, decorum est;
 Atque à Principibus ducere nomen Avis;
 At laudes & virtutes simulare suorum,
 Ut plus huic operae, plus quoque laudis inest.
 Corporis illud habet fragiles in imagine formas:
 Hoc animi formam non morientis habet.
 Has nobis tabula, Princeps, ostendis in una,
 Et duplex instar stemmatis ipse Tui es.
 Splendet in augusto Majestas plurima vultu,
 Inque oculis dignus Principe fulget honos.
 Te mores pariter faciles, pariterque severi,
 Multaque commendant cum gravitate Venus.
 Virtute anticipas annos: Te credimus omnes,
 Ætate ut Juvenem, moribus esse senem.
 Grande decus Juvenum, Princeps, mox grande virorum,
 Quam bene cepisti carpere, carpe viam.
 Principibus dignas, quod jam facis, impiger, artes
 Excole, & armatam Pallada semper ama.
 Æqua Tuis meritis sic reddat praemia; sic Te
 Germana incolumem ducat in arva Deus:
 Postque Tui cineres maturaque fata Parentis,
 In regnata Tuis jugera mittat Avis.

6. Wilhelmo Frisoni, *Nassavia Principi*, &c.

FRanequerae doctam Princeps Friso migrat in urbem,

Ille Academiae magnus, ut urbis, honos.
Excipit, invitatque illum Coutierius, inque
Musarum ducit templa, sacramque domum.

Nempe rudimentum studiorum nobile ponis,
Nunc Juvenum Princeps, gloria deinde Virum.

Hac veteres olim Graji, veteresque Latini
Scandebant clarâ fidera ad alta viâ.

Nec minus illustres calamo, quàm Marte, fuerunt,
Hic quîs se populus jactat uterque, Duces.

Talis erat, qui devinctum obstrictumque Magistro
Plus se, quàm Patri, credidit esse suo.

Talis & ille, tuis quem mox imitabere factis,
(Et quid nobilius Caesare?) Caesar erat.

Hoc ipsum, manibus quod nunc teris, inclyte Princeps,

In medio belli turbine scripsit opus.

Maecte ista virtute, aevique exempla vetusti
Ante oculos, magnum quae tibi calcar, habet.

Adde novos priscis: &, ne longinqua sequaris,
Adspice Nassavia nomina nata domo.

Majores imitare tuos, fortemque Parentem,
Ipse vetas quem tu post sua fata mori.

Heroas illum ante alios tibi selige, cujus
Nomen habes: illo tu duce bella geres.

Milite sub tanto, tanto sub Principe, Princeps,
Militiâ discas & grave Martis opus.

Illius exemplo populos fraenabis, & urbes,
Subjectisque dabis mollia jura tuis.

Utque Pater Frisonas, lateque patentia circum
Rexerat imperio, Grunicaque arva suo:

Sic tu, virtutis patriae non degener haeres,
Clementi flectes fraena paterna manu.

Vaticinor, si quid vatum praefagia possunt,
Si mea, si quicquam publica vota valent;
Latius hoc etiam regnum tibi destinat aether:
Longiùs imperium proferet ille tuum.
Tu modo, tu studiis incumbe fideliter istis,
Quae regimen populi, Justitiamque docent.
Artibus egregiis, monitisque salubribus illum,
Expectat tellus quem tua, finge virum.
Sic clarum videat Genetrix clarissima Natum:
Praesidium populi sic habere tui.
Sic, quae Frisonis tribuit tibi Frisia nomen,
Augurium semper nominis hujus amet.
Unica sic rerum qui nunc tutela tuarum
Pro Gnato agnoscat te, Gulielme, suo.
Sic tibi supremus faveat Rectorque Paterque,
Sceptraque det Proavis vel potiora tuis.

7. *In Obitum Godardi, Baronis de Reede,
Athlonae Comititis, &c.*

Occidit Athlonae Comes inclytus, occidit He-
ros,
Cui vix nostra alium saecula dedere parem.
Arma, Comes, cecini nuper Tua: nunc Tua cogor
Tristia flebilibus dicere fata modis.
Non ego lamentor solus tamen: omnis ademptum
Belgica praesidio Te dolet orba suo.
Luget Centurio, luget Tua fata Tribunus;
Luget Marlburgi promptus ad arma calor.
Firma fuit vobis toto concordia bello,
Rara quidem fratrum, rarior illa ducum.
Deplorant Trajectini Tua funera Patres,
Quaeque urbs Te nasci vidit, itemque mori.
Nec minus Hagani Proceres suspiria fundunt,
Tangitur & Patriae quisquis amore suae.
Si qua fides, ipsi fundunt suspiria Reges.
Caesareae lacrymis & maduere genae.

Denique, non aliter, quam Regis morte Britanni,
Moesta fuit tellus, funere moesta Tuo est.
Ergo Tuum libuit Regem Tibi, maxime ductor,
Ut quondam bello, nunc quoque morte sequi?
Explevit nondum totum Sol aureus annum,
Transiit ad magnos cum Gulielmus Avos.
Vix hoc sanatum vulnus fuit, altera rursus
Exoritur leto plaga, Godarde, Tuo.
O lux, o columen Batavae terraeque reique,
Tu quoque, Tu nostrum linquis, ut ille, solum?
In medio vitae cursu, laudumque Tuarum,
Sorte pari, nullo vulnere laesus, obis?
Scilicet invictum bello, cui nulla nocebant
Tela, ferit telo Mors inopina suo.
O utinam, si fatorum sic ordo ferebat,
Et fuerant vitae fila secanda Tibi,
Confertos inter cuneos, pila inter & enses,
Efflasset animam, dux generose, Tuam!
Victor, & hostili respersus membra cruore,
Armata poteras occubuisse manu.
Grande Tuae mortis solamen palma datura
Ista, Tuo quamvis sanguine parta foret.
Hei mihi! ferali mutatur laurea ramo.
Cupressus Dominum, laurus ut ante, tegit.
Conditur in patrio, quo gens jacet inclyta, busto,
Clarus avis, proprio major honore, Nepos.
Illustres servat cineres Amerongia tellus.
Corporis exuvias continet iste locus.
At non & tumulo virtus sepelitur eodem.
Nec tumulo claudi, nec valet illa mori.
Terrenae faecis nihil haec habet: enthea tota est,
Nomen & Heroum tollit in astra virum.
Testis erit veri Londinum; testis Ierne;
Et qui captivis Boyna fluebat aquis:
Quaeque suum nomen victori cessit Athlona,
In Regem meriti pignus Athlona Tui.

Oppida quid referam, magni post funera Regis,
 Adjecit nostro quae Tua dextra solo?
 Non negat hoc Rhenus, non hoc Mosa: vidit ab
 undis,

Spectatorque Tuae laudis uterque fuit.
 Gratantur Patriae Proceres; Teque, inclyte ductor,
 Exornat titulis Belgica terra novis.

Salve, ait, ô Batavi dux agminis; accipe summum,
 Promeruit virtus quod Tua ferre, decus.

Tu nostrae laus militiae, Tu summa caputque
 Nunc eris. Illustres sic voluere Patres.

Utere sorte Tua, fortissime, remque Batavam
 Affere, & ad patrios fige tropaea tholos.

Me miserum! cur in tenues evanuit auras
 Vox ea; nec virtus longior ista fuit?

Quam cito deseruit nostras ea gloria terras!

O dolor! ô patriae luctus acerbe tuae!

Quis nunc educet Batavas in bella cohortes?

Prospera victrici quis geret arma manu?

Orbis amor Batavi, Comes inclyte, terror Iberi,

AEquabit meritis quis Tua facta suis?

O arx, ô ingens belli mora; miles, & idem

Dux bone; consilio Nestor, Achille manu!

O decus, ô rerum spes & tutela mearum!

O medio belli turbine rapte mihi!

Quae nunc impendent miserae mala? Concidit ille,

Qui mihi praesidium, qui mihi murus erat.

Quid faciam? Cingent rabidi mea moenia Galli;

Proteret invisum barbara turba solum.

Agmina jam video totis volitantia campis,

Et conjuratos in mea damna globos.

Omnia plena metus sunt oppida; plena tumultus:

Omnia. Sic moesta Patria voce sonat.

Parce tamen miserum torquere, Batavia, pectus.

Vulnera quae fecit dextra, levare potest.

Vivit, & has summo terras prospectat olympos,
Anchora fida Tuae qui fuit usque rati.
Hic Galli franget furias; Hic arma retundet;
Hic pro Rege Tibi, pro Duce, solus erit.
Illius auspiciis nostri vicere parentes:
Illius auspiciis rem gere; palma Tua est.
Ille suum quoties vagina liberat enssem,
Millia multa hominum, nec mora, strata jacent.
Consilium Patribus dabit Hic, animumque catervis;
Hic sperata Tibi ferre tropaea dabit.
Gens ea nondum obiit, quae de cervicibus olim
Reppulit Hispanum Romuleumque jugum.
Miles adhuc superest; nec sic effoeta putanda es,
Quae fueras armis ante, virisque potens.
Eliget hinc aliquem, quo vindice publica stabit
Res Tua, quo felix auspice bella geres.
O ita Tu jubeas, cujus moderamine mundus,
Tempora ceu belli, tempora pacis agit.
Adspice sollicitos, Pater, ô Pater, adspice Belgas,
Eventu careant nec mea verba suo.
Tu verus belli praeses. Te bella movente,
Opposuit quisquis se Tibi, mordet humum.
Tu verus pacis dator es. Pax, optima rerum,
Labitur ex alto, Te tribuente, polo.
Hanc Batavis, hanc redde, tuis. Se vomere mutet
Ensis, & in terrae viscera matris eat.
Surgat humo sterili pinguis seges, herbaque passim
Crescat, & in pratis gramina carpat ovis.
Libera pacato currant commercia ponto,
Securusque suas navita findat aquas.
Hoc unum nostris, Genitor, Te poscimus armis;
Signaque, solius pacis amore, canunt.
Te, praeter pacem, petimus nihil. Omnis in una
Nostra salus illa est: muneris illa Tui est.
Annue supplicibus, Patriae Pater optime, votis,
Et sine tam justas pondus habere preces.

8. *In funere Joh. Georg. Graevii.*

ERgo tot ac tantos tam parvo tempore amicos
Fatali rapuit Mors necopina manu!
Occubuit modo Snabelius, modo Bakius, & tu
Solingi, medici gloria magna chori.
Ultimus è sacri doctis Heliconis alumni
Graevius, heu tristi funere raptus, obit.
Graevius Aoniae decus immortale catervae,
Laus Academiae, Rhene Batave, tuae.
Praesidium Trajectini columenque Lycae,
Graevius, Hollandae gentis, ut orbis, amor;
Obscuram magnae Matris descendit in alvum,
Restat & de tanto nil, nisi fama, viro.
Fama viri superest, terraque legentur in omni
Scripta, vel à sero digna nepote legi.
Ingenio scriptisque suis per secula longa
Nobiliore sui parte, superstes erit.
Mens abiit caelo; corpus tellure repositum est,
Doctorum vivit nomen in ore virum.
At nos interea mortem lugemus acerbam;
Nec Rheni lacrymas continet urna suas.
Moeſta domus Patrem, Doctorem Academia, Civem
Urbs dolet; insignem Belgica tota virum.
Iusta suo peragit Burmannia Suada Magistro,
Et populum ficcis non finit esse genis.
Quisque sui testes animi dat carmina vates:
Cogit & invitum me mea Musa loqui.
Scilicet officium, quantumvis flebile, Graevi,
Hoc tua me virtus poscit, amorque meus.
Quicquid id est, facio: tu, quod dare possumus unum
Accipe; & hoc nostri pignus amoris habe.
Si non displicuere tibi mea carmina vivo,
Nec laedent manes forsitan illa tuos.
Me miserum! quod non vitae tibi longior usus
Obtigit, o Pylios vivere digne dies!

Me miserum ! quod tam subito , nos , votaue nostra
Deferis ; éque oculis , ceu levis umbra , fugis !
Dilecti vixdum collegae intraverat aedes ,
Vis illum subiti corripit , ecce , mali.
Concidit , & nulla revocabilis arte medentum
Lurida perpetua lumina nocte premit.
Quid sumus ah , qui nos aliquid mortale putamus
Esse genus ? Brevis ut vita fugaxque bonum est ?
Quam sumus ignari rerum , casusque futuri !
Quam cito praeda tibi , Mors , spoliumque sumus !
Nullum ergo immune est à funere tempus , & omnis ,
Quae datur , instabili labitur hora gradu ?
Nil firmi , nil est solidi , nil dicere nostrum
Quod licet ? o fortis nescia turba suae !
Laetitiae cursu in medio , medioque salutis
Tramite , qui salvum se putat esse , cadit.
Non aliter quam fatali percussa securi
Victima subjectam corpore plangit humum.
Urbis agebatur niveus per compita nuper
Taurus : erat cinctum flore recente caput.
Cornua fulgebant auro : pendebat ab armis
Facta puellari longa corolla manu.
Ille , novo cultu , tantoque superbus honore ,
Gaudet , & est formae captus amore suae.
Nunc lento incedit passu per strata viarum ,
Nunc stat , & in pulchros conjicit ora toros.
Laeti accurrebant pueri , laetaeque puellae ,
Laudat formosum quisque , probatque , bovem.
Ah , quam ignarus , ait media de plebe virorum
Nescio quis , lethi bos miser iste fui est !
Ah miser ipse , quid in taurum dicteria , dixi ,
Haec jadis ? Hic vitae taurus imago tuae est.
Nempe modo parili maectandi stamus ad aram ,
Concidimusque tua , trux Libitina , manu.
Quaeritis exemplum ? Non est procul . Omnibus unum
Exemplum nobis Graevius esse potest.

Sanus, & incolumis, nec damni conscius hujus,
Spicula dum mortis non timet ulla, perit.

Discite, Mortales; nam vos hoc esse vel unus
Ille, licet defint cetera cuncta, docet.

Discite, mortales, nullo non tempore, nullo
Non & nos homines esse, morique, loco.

Nec vobis hominem, nec vobis ista Poëtam
Credite, sed magnum, dicere verba, Deum.

9. *Nobilissimi & Amplissimi Viri, Johannis
Sixii, Domini in Vromade & Wimmenum,
Consulis ac Senatoris Amstelaed. M. S.*

TU quoque, tu terras, & nostram deferis urbem,
Votaque destituis publica, spemque domûs?
Nec te, qui sparsi circum tua tempora, cani;
Nec tua te pietas, Consul, obire vetant?
Te Conjux, Natique tui, Nataeque, peremptum;
Te nos, te Musae, Phoebus & ipse, dolent.
Quid juvat, ingenuas animum excoluisse per artes?
Quid juvat, in clario nomen habere choro?
Quid Praetexta Senatoris; quid purpura prodest
Consulis? & , patriae fraena tenere suae?
Omnia tempus edax & longum deterit aevum;
Cogitur & Nestor post tria saecula mori.
Hanc legem humano generi dedit illius auctor,
Qui, quicquid natum est, morte perire jubet.
Huic quoque tu tandem te subjicis, inclyte Sixi;
Jamque, diu spretam mente, relinquis humum.
Fortunate senex, qui pro tellure caduca
Nubila sub pedibus cernis, & astra, tuis!
Caelestes Caeli Rector cui donat honores,
Et bona, terrenis nobiliora bonis!

Viro

10. *Viro Politissimo, Michaëli Herthogio, Verbi
Divini apud Lounenses Ministro, Elegidion.*

ERgo ego te nunquam, nuper mihi vise, videbo;
Nec posthac oculis conspiciere meis?
Herthogi, meliore quidem dignissime fato,
Fata indulfisset si meliora Deus.
Annorum, & vitae saturum, vitaeque laborum,
In loca te recipit nobiliora Polus.
Æthera permutas terris; ubi gaudia longa,
Et requies nullum, paxque, habitura modum.
Dum licuit, populum docuisti voce Batavum,
In caelum rectâ quâ datur ire viâ.
Pastoris, civisque boni, fidique sodalis,
Functus es officio, dum tibi vita fuit.
Vita fuit; neque quicquam aliud, nisi triste cadaver,
De te nunc superest, umbraque vana tui.
Nil, praeter desiderium, gemitusque relinquis.
Et lacrymas; tua quo nunc madet imbre domus.
Te parvae lugent Natae; quas funere acerbo
Destituit Mater; destituitque Pater.
Te consanguinei, te nos lugemus amici;
Nota quibus virtus est tua, nota fides.
Sed, quò profuerint lacrymae? quò, luctus inanis?
Stat cunctis aevi meta, suusque dies.
Interea, famae ut volites hominumque per ora,
Atque aliqua saltem parte superstes agas,
Pignus amicitiae, sinceri pignus amoris,
Hoc breve, quod moestus do tibi, carmen habe,
Si tibi restat adhuc aliquis post funera sensus;
Si super ulla mei cura relicta tibi;
Si quis honos tumulo est; animus quem praestat a-
micus,
Ingratus cineri non erit ille tuo.
Me certe, qui te colui, communis amoris
Arguet oblitum nulla fuisse dies.

11. Abra

11. Abrahamo Lakenio, *Verbi Divini apud
Bommelenses Ministro.*

Occidit heu, medio surreptus flore juventae
Lakenius, matris cura dolorque suae.
Dat gemitus, imoque graves de pectore questus,
Bommela, dilecti funere moesta viri.
Ipse quoque est visus Vahalis, dum praefluit urbem,
Flebile commotis edere murmur aquis.
Quid loquor? Ereptum lugent matresque virique,
Et quisquis sensum religionis habet.
Bommela pastorem raptum dolet; Amstela, civem.
Illa suos casus luget, & ille suos.
Et merito. Quis enim à lacrymis in funere tanto
Temperet, hunc ipsum non doleatque virum?
Morum erat exemplar, prisca candoris imago,
Virtutis verae norma, nec ore bonus.
Et vita & verbis pariter, linguaque disertata,
Mystra Dei qualis debuit esse, fuit.
Quod dederat vitae spatium Natura, peregit.
Me miserum, quod non longior illa data est!
Ter denos nondum totos compleverat annos,
Cum cecidit sacri gloria magna chori.
Sed, bene qui vixit, longum vixisse putandus:
Vitaque, quantumvis longa, putanda brevis.
Nunc aliam, nullo perituram tempore, vitam,
Sanctorum vivit cum grege, cumque Deo.
Hanc illi tribuit Rex Ætheris: ista laboris
A pastore ovium praemia pastor habet.

12. *Genere ac Virtute Nobilis & Illustris Viri,
Elberti Antonii, Baronis Pallantini, Domini
in Voorst, Batingen, & Oosterveen, Sa-
trapae Coeverdae & Drenthae, Memoriae S.*

Conditur hic, nullo Pietas fucata veneno,
Et non mentito tincta colore Fides:

Q

El-

Elbertus fitus hic Antonius, ille Sicambrum
 Gloria, Drenthani praesidium ille soli:
 Elbertus, Salae ad vitreas olim editus undas;
 Clarus Avis, meritis clarior ipse suis.
 Amissum lugent cives, urbesque, domusque,
 Aulaque, & innumeris condita templa locis.
 Luget eum, ante alios, dignissima conjuge tanto
 Foemina, plus animo, quam sociata toro.
 Parce tamen lacrymis, ô tanto juncta marito;
 Quem luges, lacrymis non redit ille tuis.
 Mens abiit coelo, corpus Zutphania servat;
 Nobilis exuvias continet illa Viri.
 At tu, quicumque es, claram delatus in urbem,
 Advena, susceptum siste parumper iter.
 Contemplare Viri monumentum illustre, Virumque,
 Et dic: Hic Virtus ipsa sepulta jacet.

13. *Memoriae Petri Bernagii, Medicinae Pro-*
fessoris Clarissimi, immatura morte surrepti.

UT nihil est, quicquid miseri conceditur aevi!
 Quam fragilis nobis vita, brevisque, data est!
 Aetatis flore in medio Bernagius orbi
 Eripitur, nostri fama decusque chori.
 Illius interitu Conjux, Natique, Paterque,
 Et Soror, & Genetrix, fletibus ora rigant.
 Quisque sui causas luctus habet: Ille Parentem,
 Haec Fratrem, haec Natum luget: at illa, Virum.
 Moesta Parens, Quid in hunc, inquit, longaeva do-
 lorem
 Differor? Exequias debuit ire meas.
 Moesta tori Consors: Quid me, suavissime rerum,
 Deseris? Hac tecum condar oportet humo.
 Siccine, Natus ait, Genitor carissime, sic nos
 Linqvis? Iter quod nunc, quaeve ineunda via est?
 Nec minus Illustris luget Schola; seque Magistro
 Orbatam queritur gnava Juventa suo.

Luget

Luget eum Medicus, Medicorum gloria, Cöus;
 Et tu cum Celso, docte Galene, tuo.
 Tabet, & ingenti luctu confecta sepulchro
 Adfidet, & fatum plorat Hygeia suum.
 Ægra dolore gemit Sophie, gemit aegra Poësis;
 Multus Apollineo squalor in ore sedet.
 Amstela turbatis fletu suspirat ab undis:
 Permiscet lacrymas illius Ya suas.
 Breda procul nostrae respondet luctibus urbis,
 Mugit & ex imo flebilè Merva vado.
 Si qua fides, ipsos moeror pertingit ad Indos,
 Atque alio Fratrem Frater in orbe dolet.
 Utque videt solem vicino mergere sese
 Aequore, sic solem cernit obisse suum.
 Ergone nocturnis & tu caput oculis umbris,
 Nec plus gaudebit lumine terra tuo?
 Ergo ego te nunquam posthac, dilecte, videbo,
 Et sola tantùm mente videndus eris?
 Lingua filet, durusque oculos sopor urget inertes;
 Irrita discerpunt & mea verba Noti.
 At tu, sub nigram qui nunc descendis arenam,
 Magna sodalitii pars modò, Petre, mei,
 Non interruptum quoniam Mors rumpit amorem,
 Semper amate mihi, semper amande, Vale.

14. *In funere Nobilissimae Clarissimaeque Matro-
 nae Geertrudae Hasselaar: Ad Virum Illu-
 stre Henricum Hoofdium, Mudae Satra-
 pam, Gooylandiae Praetorem, Rei maritimae
 Fisco Praefectum, Conjugem.*

Ille ego, qui quondam, prima vernante juventa,
 Concinui laetis Teque Tuamque modis:
 Nunc tristes Elegos, feralia carmina, cogor,
 Magne vir, ad Dominae fundere busta tuae.

Utque decus populi Regnatricemque Britanni
Prolapso madidis flevimus imbre genis:
Sic casus, Henrice, tuos, magnaeque Mariae
Dispare lugemus conditione parem.
Huic quoque fraenandas urbes concessit Olympus,
Et regimen, quamvis non ita grande, dedit.
Non minus illa suum dilexit nupta maritum:
Dilexit populum non minus illa suum.
Non minus auxilio miseros, ope juvit egenos:
Communem coluit non minus illa Patrem.
Non minus egregiis animi virtutibus omni
Grata fuit populo, non minus illa Deo.
Quin & eam dignata suo Regina favore est,
Dum dotes illi vidit inesse suas.
Vix alii tribuit partes in amore priores,
Calcaret nostrum cum pede viva solum.
Utraque faeminei sexus decus, utraque gentis
Delicium Batavae, delicum orbis, erat.
Utraque, pro terra, Coeli nunc sede recepta est:
Inter honoratos utraque fulget Avos.
Forsthan & comiti claudit latus, itque per altum
Aethera, Reginae nunc quoque juncta suae.
Me miserum! Nostras cur tam cito linquitis oras,
Tu Princeps, & tu Principe digna viro?
Siccine destituis carum, Gertruda, maritum;
Ulla super Domini nec tibi cura tui est?
Quid loquor? Ex alta Coeli regione dolentem
Adspicit Henricum, ne doleatque, jubet.
Difficile est quod, Amata, jubes, ait ille; tuumque
Non lugere obitum, te nec amare, foret.
Legitimus nimium dolor est: tua fata dolebo,
Dum ratio, & longus leniat illa dies.
Parce tamen lacrymis, vir magne, modumque dolori
Pone tuo: lacrymis non redit illa tuis.
Utque tori sociam mortali femine noras
Progenitam; sic te sis memor esse virum.

Qua

Qua tu stirpe fatus, quo sis Genitore, memento.

Sed tu nec stirpis, nec Genitoris, eges.

Qui fluit in venis, qui circum pectora, sanguis,
Est index animi nobilis ille tui.

Te virtus innata, tuae quae propria genti,
Excitet; & qui sis, quid deceatque, vide.

Civibus, & vili tua te constantia vulgo
Eximat, oblitum nec sinat esse sui.

Magna quidem clades, inopinaque, vixque ferenda,
Nemo hominum inflixit quam tamen, ista tua est.

Sic placuit rerum, cui fas parere, Parenti:

Numinis hoc magni dextra patravit opus.

Quam dedit, eripuit, suaque illam in regna recepit,
Cujus in unius vitaeque morsque manu est.

Illius in multos usum concesserat annos,

Cui grates hoc pro munere habere, tuum est.

Suaviter haec aevum tecum juvenile peregit:

Haec tua, dum vixit, dum licuitque, fuit.

Nulla unquam vobis animi discordia, nulla

Lis orta est vestro, rixa nec ulla, toro.

Illa tuam fovitque domum, similesque Parenti

Progenit natos, progenitque sibi.

Principis Auriaci regalia signa secuti

Pro patria cecidit victor uterque sua.

Fortibus insignes ausis, terraque marique,

Ille jacet terra conditus, ille mari.

Tertius ad summos Urbis grassatur honores,

Et famam magni jam meditatur Avi.

Hic Fratrum desiderium, caraeque Parentis,

Molliet: hic clarae spes, columenque, domus.

Hunc tibi, te nato, longum conservet, & annos

Incolumi multos donet utrique Deus.

Tu modo perculsam Dilectae funere mentem

Erige, neu luctu sis minor ipse tuo.

Sic te, quod dudum fecit, mirabitur orbis:

Gloria sic ferae posteritatis eris.

Utque maritalem de casta discet amorem

Conjuge faeminei caetera turba chori:

Sic animum, casus omnes contemnere natum,

Sumet ab exemplo mascula turba tuo.

15. *In obitum Nobilissimi & Amplissimi Viri
Johannis Hudecoperi Marsevenii, Urbis
Amstelodamensis Scabini meritissimi. &c. &c.*

Q Uis malus attonitas percellit nuntius aures?

Hei mihi, tene etiam mors inopina rapit,

O Marseveniae columen gentisque domusque,

Urbis, & Aonii gloria magna chori?

Nec tua te Conjux, focii nec pignora lecti,

Nec potuit Genitrix, nec retinere Pater?

Nil cari pro te Fratres, caraeque Sorores,

Nil pro te lacrymae, nil valuerunt preces?

Eriperis, nondum lustris bis quinque peractis,

In medio vitae tramite, Jane, tuae.

Ad primum magnis jam grassabar honorum

Passibus. Hunc populi jam tibi vota dabant.

Invidit Lachesis, spesque intercepit inanes,

Tradidit & rapidis cuncta ferenda Notis.

Heu, ubi simplicitas, ubi nunc candorque, pudorque,

Et nivei mores, nec simulata fides?

Doctrinaeque fitis variae; rerumque bonarum,

A teneris animus quo tuus arsit, amor?

Omnia tecum obiere, uno tecum omnia busto,

Quoque loco corpus conditur, ista jacent.

Tu meliore quidem summi regione receptus

Aetheris, hanc nostram despicias altus humum:

At nobis desiderium, longumque relinquis

Moerorem, quorum pectora luctus habet.

Te Confanguinei, te nos lugemus Amici;

Te luget scissa Curia tota toga,

Vivere debueras (& nos speravimus) aevum

Longius, ac Pylii saecula videre senis:

Verum

Verum illi visum est aliter, qui tempora nobis
Ponit, & arbitrio dirigit ista suo.
Ille jubet; solum nobis parere relictum est;
Et, quocunque die nos vocat ille, sequi.
Scilicet omnibus est mortalibus una terenda,
Nulli nato homini non ineunda, via.
Hanc legem magnus Naturae condidit Auctor:
Conscripsit digitis hanc Deus ipse suis.
Morte nec exemptus quisquam est: de matre cadentes
Illa rapit pueros, ut rapit illa senes.
Haec tecum reputa, Genitor; luctumque recentem,
Argumenta valent si qua levare, leva.
Mortuus est, quem mortalem genuisse sciebas:
Vixit, id est, quod nos ibimus, ivit iter.
Cede potestati majori, Consul, & istud
Quod pateris, quanquam non leve, perfer onus.
Fortiter, utque viro sapiente, ut Consule dignum est,
Indulge lacrymis, & tibi parce, Pater.
Siste, Pater, lacrymas: sic omnis turba tuorum
Discet ab exemplo fortior esse tuo.

16. *Frederico Augustissimo Borussiae Regi &c.
&c. &c. Cum Amstelaedamum inviseret.*

GRatulor Amsteliae telluri, gratulor urbi,
Si finis, adventum, Rex Frederice, Tuum.
Illa dies niveo nobis signanda lapillo:
Illa dies faustos inter habenda dies.
Plaudat ab amne suo nunc Amstela, plaudat & Ya,
Signaque laetitiae donet uterque suae.
Verba fides sequitur. Magnum duo flumina Regem
In vicina vocant tecta, suamque domum.
Nonne vides? Positis ineunt convivia mensis
Amstelii Patres, Rexque, Borusse, Tuus.
Adspice: crebra meant per mensam pocula, Rhenus
Implevit succo quae meliore pater.

Sit Regi bene, sit Patribus, populoque Batavo;
 Pignus amicitiae sit data dextra novae.
 Belgica Germanis tellus, Germanica Belgis
 Apportet fociam (sic cadat hostis) opem.
 Adspiret votis communibus aethere ab alto
 Qui regit arbitrio res utriusque suo.

17. *Praetorium Hemstedium.*

DEseruit terram Boreas, Zephyrique tepentes,
 Et blandi volitant laeta per arva Noti.
 Optatum toto lumen diffundit Olympo,
 Alite purpureum qui vehit axe dicem.
 Omne hominum, pecudumque genus, genus omne
 volantum,
 Laetatur radiis, auree Phoebæ, tuis.
 Mille per immensum volitantes aëra laetum
 Indocili resonant gutture carmen aves.
 Subsiliunt per prata boves, tenerique juvenci,
 Aut in graminea vacca recumbit humo.
 Mollia lascivæ tondent virgulta capellæ,
 Mollia per campos gramina tondet ovis.
 Floribus innumeris tellus vestitur, & herbis,
 Luxuriant foliis & sata laeta novis.
 Pampinus in longum ramos protrudit, & uvas
 Promittit domino plurima gemma suo.
 Pascitur his oculus, dum se per singula volvit;
 Pascitur his animus, laetitiamque capit.
 Membra calor, totam pertentant gaudia mentem,
 Exhilaratque animos omnibus alma dies.
 Haec anni novitas, haec anni prima juventas,
 Quo gaudere hominum tempore corda solent.
 Vere nihil dulci jucundius. Omnia florent
 Vere novo: gaudent omnia vere novo.
 Quisque petit campos, & rus abit, urbe relicta.
 Quid moror? Amstelidum terra, domusque, vale.
 Ire

Ire libet, sed quò libeat, mens conscia nondum est.

Vela vocant pelago, flumine cymba vocat.

Quos ego secessus, aut quos aditurus amicos,

Aëre per campum liberiore fruar?

Cujus in areolis, cuius spatiabor in umbris?

Excipient quae me gramina? quodve solum?

In quamcunque oculos libuit convertere partem,

Alliciunt oculos undique rura meos.

Dum loquor, & nondum certam sententia mentem,

Nunc huc, nunc illuc, ceu mare ventus, agit:

Adstitit, insignis cythara, crinitus Apollo,

Et mihi, quid dubitas? quidve moraris? ait.

Hemstedii ignoras Dominum, villamque superbam,

Et conspecta oculis plus semel arva tuis?

Ignoras, quonam vultu, quo pectore, cunctos

Ille colat, qui me, sacraque nostra, colunt?

Vatibus, ante alios, non est inimicus, & illos

Excipit hospitio (nosti equidem ipse) suo.

Vise Virum, mihi qui a teneris carissimus annis;

Vise Viri cultos, me praeeunte, lares.

Carpe viam; invitant pariter Dominusque domusque;

Invitant anni tempora; carpe viam.

Otia dant Musae studiis, majora daturae:

I celer, abjecta, dum licet ire, mora.

Dixit, & in tenues, per quas modo venerat, auras

Rursum abit, atque omnem replet odore locum.

Continuo Hemstedii mihi plurima surgit imago:

Hemstedii ante oculos villa stat una meos.

O domus, o domino sedes dignissima tanto,

Quando ego conspiciam te, Dominumque tuum?

O frondes semper virides, fontesque perennes,

Nec tantum Domino mobilis unda suo!

O flores, ô fructiferi longo ordine rami!

O cerasa, ô molli pruna legenda manu!

O mora, ô suavem fraga exhalantia odorem!

Pomaque ab arboribus, malaque, demta suis!

Et vos, Persica mala, rubore nitentia multo,
Grata colore oculis, grata sapore gulae!
Et vos, Hesperidum fulvos imitantia foetus,
Nata sub Hesperio, Citria mala, polo.
Tuque racemifero quae palmite surgis in altum,
Plena bono succo, Vineae, plena mero!
O, quae, jucundo mulcentes aëra cantu,
Hac super, argutae, fronde sedetis, aves.
O lenes ventorum animae, flatufque salubres!
Quaeque per arboreas sibilat aura comas.
O Latiis, ô Romanis, villa, aemula villis!
O Trajectini gloria prima soli!
Quando voluptates istas, & confita latè
Periustrabo oculis haec ego rura meis?
Quando ego, quando, tua requiescam lentus in umbra?
Procumbam has ipsas quando ego propter aquas!
Cernere jam videor ductas ad sidera frondès,
Arcentes medium, sole calente diem.
Erroresque per innumeros, & daedala tecta,
Huc illuc dubius, qua via ducit, eo.
Nunc lepores, nunc surgentes in cornua cervos,
Nunc volucrum intueor, nunc pecudum omne
genus.
Inde per ambages alias, mirabile visu,
Adspicio cellis condita mella suis.
Hinc liquidos fontes, & aquarum murmura capto
Auribus atque oculis, ore stupente, meis?
Profiliunt Nymphae latebris sinubusque relictis,
Inque tuum resilit lubrica turba lacum.
Subjicit è fundo piscis se plurimus imo,
Et sibi porrectos corripit ore cibos.
His ego deliciis jam nunc fruor, inque beato,
Quantumvis absens, me reor esse loco.
Jam video Villae Dominum, tectumque superbum,
In mensa positas conspicioque dapes.

Pocula

Pocula jam teneo, veteri spumantia Baccho,
 Libamus Genio quae, Theodore, tuo.
 Floreat innumeros annos; longumque superfit,
 Fama loci, Dominus; cum Dominoque, locus.

18. *Doctissimo & Clarissimo Viro Jacobo Triglandio, Verbi Divini Ministro, & in Academia Lugduno-Batava S. S. Theologiae Professori celeberrimo, cum maxime Rectori Magnifico, ut & Lectissimae Spectatissimaeque Matronae Susannae Loten, sponso sponsaeque feliciter.*

LUgebat vitae sociam Triglandius, & jam
 Pertulerat viduo taedia multa toro.
 Quid si iterum veteres, inquit, revocemus amores?
 Perdita connubio res reparanda novo est.
 Protinus eximiam Matronam conspicit, in qua
 Et pudor, & probitas, & decor oris erat.
 Amstelidum celebri degebat in urbe Susanna
 Lotia, dilecti funere moesta Viri.
 Hanc adit, & verbis Viduam solatur amicis,
 Damnaque plus aequo ne fleat ista, monet.
 Audit amans, castoque novam sub pectore flammam
 Sentit, & occultum nescia vulnus alit.
 Blanditiis, linguaque viri, famaue, disertis
 Paulatim victas dat superata manus.
 O fortunati, quos foedere copulat arcto
 Mutuus, & nunquam dissolviendus, amor!
 Vos pietas, vos sancta fides, vos pronubus Aether,
 Auctor conjugii vos ligat ipse Deus.
 Vivite felices, nec vestra obnubilet unquam
 Gaudia, qui lactis miscet amara, dolor.

19. *In nuptiis Pii ac Diserti Viri, Leonardi Beels, V. D. M. in Breukelen: & Suavissimae ac Modestissimae Virginis, Hesterae Marreveld, Sponsi Sponsaeque.*

Viderat Hesteram, sensitque Cupidinis ignes
 Beelsius, & flammās ire per ossa novas.
 Cum vita quid, ait, mihi coelibe? Dulce mariti
 Nomen, & ē cunctis haec mihi sola, placet.
 Et mores, & forma, & rara modestia vultus,
 Ceperunt animum, blandaque verba, mecum:
 Priscaque simplicitas, &, qui de pectore casto
 Plurimus exoritur, religionis amor.
 Dixit, & ad Dominae ducit vestigia limen,
 Quamque sit insolito percitus igne, refert.
 O animo, o oculis gratissima, Vincimur, inquit:
 Adfer opem, quaeso, nam potes, adfer opem.
 Respice sollicitum, qui se tibi tradit, amantem,
 Et desideriiis annue, Nympha, meis.
 Tacta viri precibus, linguā commota disertā,
 Dum dubitat, pariles sentit & illa faces.
 Crescit amor, viresque novas assumit eundo,
 Conjungitque animos, connubiumque facit.
 Vivite felices ambo, & concorditer aevum
 Exigite, ac multa prole beate domum:
 Quique torum instituit, probet hunc quoque, & ac-
 there ab alto
 Depluat in vestrum munera larga sinum.

20. *In nuptias Viri Consultissimi Jacobi Bornii Ficti, & Suavissimae Lectissimaeque Virginis Susannae Elisabethae du Pré.*

Conjugis immaturum obitum dum luget, amaro
 Undabat madidas Bornius imbre genas.
 Saepe suo miseros qui juverat ore clientes,
 Ipse sibi nullam ferre valebat opem.

Quid

Quid faciam? Vitamne traho sine conjuge, dixit,
 Anne alia est oculis invenienda meis?
 Dum dubitat, sese roseo spectabilis ore
 Luminibus cupidi sistit Elisa viri.
 Spectat amans, & jam tacitos, dum spectat, amores
 Concipit, & coeco carpitur igne jecur.
 Me miserum! veteres agnosco in pectore flammās:
 Tantum adsit, vulnus quae mihi fecit, ait.
 Protinus ad Dominam tendit. Comitatur euntem
 Et Venus, & Veneris promptus ad arma puer;
 Et Charites, & jucundi Risusque Jocique,
 Suadaque, Patrono semper amica suo;
 Et Musae faciles, & amoribus apta movendis
 Carmina, & illecebrae, Phoebe diserte, tuae.
 Quis non blanditiis capitur, Venus aurea, tantis,
 Ipsa quibus posses tu quoque, Diva, capi?
 Capta fuit Nymphē, flammās & sensit easdem,
 Musarum studium quam modo cepit idem.
 Forma, decorque Viri, facundaque verba loquentis,
 Moverunt animum, pulchra Susanna, tuum.
 Quid non conjugio Genitor sperabit ab illo
 Amstelā? quos natos non dabit iste torus?
 Ludite felices, par nobile, ludite amantes,
 Ac multa vestram prole beate domum.
 Annuat his votis, qui vobis annuit, Aether;
 Et, quantum crescunt tempora, crescat amor.

21. *Viro Illustrissimo Ezechieli Spanhemio,
 Regis Borussiae ad Angliae Reginam Legato,
 pro Libro, qui Orbis Romanus inscribitur,
 gratiarum actio.*

INclyte Spanhemi, quo non illustrius usquam
 Nomen, Apollinei gloria prima chori:
 Docte senex, magni Fratris, magnique Parentis
 Aemule, quin meritis major utroque tuis:

Sal-

Salmasi redivive, aut si quid clarius illo
 Extitit in terris, splendidiusque Viro:
 Quae te commovit ratio, Vir magne, quod Orbis
 Et mihi Romani nobile mittis opus?
 Me quoque tu doctos inter numerasque locasque?
 Me quoque amicitiae pignus habere jubes?
 Neutrum equidem merui, quo me dignaris, honorem.
 Cultoris fatis est nomen habere mihi.
 Te colui primis, si quid mihi credis, ab annis,
 Ex quo scripta mihi lecta fuere tua.
 Et merito. Quis enim te non observet; ametque
 Quas tu foecundo pectore promissas opes?
 Quis melius callet linguas veteresque novasque,
 Sive illis libeat scribere sive loqui?
 Quae pars doctrinae non est tibi nota? quis auctor,
 Cui non de tanto nomine fama venit?
 Testis Callimachus, cujus nunc carmina, sorde
 Deterfa, puro purius amne fluunt.
 Testis & ille, suo eloquio qui cognitus orbi
 Editus est opera Caesar, ut ante, tua.
 Atque utinam haec eadem, quae partem illustrat, in
 illum
 Scripsisset plures dextera docta notas!
 Cetera quid referam, vitam quaecunque per omnem
 Scripta tibi Juveni, scripta fuere Seni?
 Quid Christi Cunas, quid Christi dicere Mortem
 Attinet, & Suadae verba notata manu?
 Quid Caelo lapsas, Caelestia munera, Linguas,
 Et conversa uno millia multa die;
 Quid linguae genium Hebraeae, formamque vetustam
 Quoque fuit Patribus littera ducta modo?
 Quid Veterum gazas, prisci Numismata saeculi,
 Cui nil par operi, nil simile, orbis habet?
 Singula dum lustris, rapiunt me singula, quaeque
 Jam divulgant scrinia, quaeque premunt.
 Quando

Quando erit, ut Nummos veteres, Librumque recu-
das,

Prima fuit famae qui tibi caussa tuae?

Quando erit, in dias ut prodeat Aeschylus auras,

Quando erit in populos ut Theophrastus eat?

Linet Aristophanes quando tua limina vates,

Linet Athenaeus limina quando tuus.

Versa Interpretibus divina volumina Grajis

Quando salutifera conciliabis ope?

Iste labor tuus est, qui lingua clarus utraque

Sanabis medica vulnera crebra manu.

Haec tibi cunctarum sit cura potissima rerum:

Cetera namque homines obligat; illa, Deum.

Convenit aetati, doctrinae convenit isti,

Convenit ingenio non magis ulla tuo.

Quid quod & exemplar ista, qua vivis, in urbe est,

Misit Alexandri quod pius urbe pater?

Nil illo melius, nil illo antiquius usquam,

Continet ulla suo bibliotheca sinu.

Huic infudandum est Libro tibi. Consule Librum,

Et quam convenient omnia rite, doce.

Graiorum justam Seniorum suscipe causam:

Illorum causam suscipe; causa Dei est.

Dignius haud poteris vacuum disponere tempus;

Ulla tamen vacuo si fluit hora tibi.

Postulat hoc pietas, virtus tua; postulat omnis

Ordo hominum, qui te, qui studia ista colunt.

Quod si forte minus possunt te verba movere

Haec mea, teque aliò pectoris ardor agit.

Ede, quod id cunque est: seu priscos edere libros,

Longa Ministerii seu libet Acta tui.

Invenient illic docti, rerumque periti,

Utile quod multis gentibus esse queat.

Magne Vir, & studiis, & Regibus apte juvandis;

Quem sibi Musaeum vindicat; Aula, sibi:

In

In te suspiciam quidnam prius? ane labores,
Quos patriae imposuit, quos tibi Regis amor?
An tot inextincto vigilatas lumine noctes,
Dum scandis bifidi culmina summa jugi?
Publica te tantum curasse negotia juret
Alter: id esse tuum pars bona credit opus
Otia te libris alius trivisse legendis
Autumet: hoc noctes, hoc agitare dies.
Munere Legati defunctus, munere Docti,
Imples ingenio munus utrumque tuo.
Et decus, & titulos, & famam, colligis inde:
Incertum est, decoris plus tamen unde feras.
Terrarum Domini laudant tua nomina Reges:
Extollunt Docti nomen in astra tuum.
Sed neque te praesens tantum mirabitur aetas:
Te leget & ferus, te colet usque, nepos.
Nulla tuis unquam venient obliviae scriptis,
Doctorum meritis dum super ullus honos.
Tu modo, Spanhemi, Doctorum summe Virorum,
Doctum orbem libris perge beare novis.
Quaeque tua dudum servas, & condis, in arca,
Optatum videant, digna videre, diem.
Interea, dum cuncta apte disponis, & ornas
Singula, quod longum det tibi posse Deus,
Mentem oblectamus voto, capimusque futuri
Gaudia, quae nobis tu dare sola potes.
Sint rata, sint per te non irrita, teque labori,
Unde tibi veniet gloria tanta, para.
Audior. Et operi se Vir doctissimus isti
Adplicat, atque aevum consecrat omne suum.
O, qui vivendi metas, & tempora ponis,
Indulge Illustri tempora longa Viro:
Absolvat, quod susceptum est; multosque per annos
Ille suo Regi serviat, ille Tibi.

22. *Clarissimo & Doctiss. Viro Sebastiano Kortholto, & Suavissimae ac Lectissimae Virgini Annae Lobedantziae, Sponso Sponsaeque feliciter.*

MUfarum intentum sacris, sacrisque Minervae
KORTHOLTUM in Cimbro viderat orbe Venus.
Æternumne tibi cum chartis, cumque libellis,
Res erit? Hoc studium nocte dieque tuum?
Interea melior vitae tibi labitur aetas,
Nec tibi cura mei, nec tibi cura tui est.
Excute de manibus cariosas, excute, chartas:
Exposcunt operam nunc mea sacra tuam.
Quid sit amor, nescis. Nil dulcius esse docebit
Te tua, quam juveni jam dabo, Sponsa, tibi.
Aetatis tenerae, & primi Virguncula floris,
Ibit in amplexus, par mihi forma, tuos.
Ibit in amplexum cari LOBEDANTZIA Sponsi,
Mille datura tibi gaudia, mille modis.
Hanc ambi; haec conjux, me conciliante, futura
Est tua: tende plagas tu modo, praeda tua est.
Paret, & hortatu Veneris KORTHOLTUS amatae
Virginis accedit limina; tecta subit:
Alloquitur Dominam, verbisque affatur amicis:
Ille suas flammās sentit, & illa suas.
Quid moror? Aurata percussus arundine uterque
Junguntur socio Virgoque Virque toro.
O te felicem tali, KORTHOLTE, puella,
Lenimen studiis quae tibi dulce tuis!
O te felicem rursus, cui pulcher Apollo,
Mufarumque cohors ridet, & alma Venus!
Et Musis simul & Veneri servire memento.
Partem aliquam poscit temporis illa sibi.
Sic, quae nunc te Virgo Virum, quae Nupta Maritum,
Mox Patrem faciat te quoque, & ipsa Parens.
Filia sic Matrem referat; te mascula proles;
Ingenio qui se monstret, ut ore, tuum.

R

ODA-

O D A R U M

LIBER TERTIUS.

I. *Ad Pacem.*

DEscende coelo, ruraque Teutona
 Revise, & urbes, Pax bona, Belgicas,
 Bellum perosas, teque nobis
 Augurio refer auspicato.

Te tota votis supplicibus petit
 Europa; duplex te sibi Belgium,
 Gallique, Germanique, & omnes
 Ore vocant, animoque, gentes.
 Suspirat, cheu, cladibus asperis,
 Bellique longis fracta laboribus
 Germana tellus. Amne ab imo
 Dat gemitum, horribilemque vocem
 Utroque tollit margine, dum solo
 Aequata praeterlabitur oppida,
 Arcesque subverfasque turres
 Spectat aqua trepidante Rhenus.
 Heu immerentum funera civium,
 Et oppidorum; bellaque matribus
 Novisque detestata nuptis;
 Martis & indomiti furorem!
 Quot ille clades urbibus intulit!
 Quot ille gentes exitio dedit!
 Quot ense mortales, vel igne,
 Perdidit, & propriis ruinis
 Involvit! Omnis, qua patet, ungulis
 Protrita equorum, ceu pedibus virum,
 Gemitque deploratque messem
 Terra suam, dominique votum.

Reliquit agros, quos coluit, Ceres:
Reliquit agros, quos habuit, Pales:
Longumque dilectos Iacchus
Deseruit, sua regna, colles.
Et Pallas urbes deferit, altaque
Castella. Multa strage rubet solum,
Fontesque, & amnes; proque lympa
Sanguineam Dryas haurit undam.
Ohe cruoris jam fatis, ah fatis
Superque fufum est. Caedibus obliti
Condantur enses; inque curvas
Ferri abeat genus omne falces.
Preces tuorum votaue supplicum
Admitte castis auribus, ô bona:
Gentesque gavifae fugato
Te videant reducem duello.
Ostende terris mite, precor, caput,
Tandemque victis exere nubibus
Os illud optatum, tuamque
Pacificam placidamque frontem.
Audimur? an me ludit, & irrita
Spe lactat, almae pacis amabile,
Nullique non genti cupitum,
Barbaria quoque teste, nomen?
Audimur: & jam nubibus exerit
Vultus ferenos: aethere jam suo
Descendit, & clementiore
Sollicitas videt ore terras.
Descendit alto candida Pax Polo.
Agnosco vultus, oraue, Palladis
Agnosco frondem; nosco laetum,
Quem manibus tenet illa, ramum.
Herile stipant blanda Quies latus,
Cornuque semper divite Copia,
Securitasque, Faustitasque,
Reliquiae melioris aevi.

Terram beato contigit ut pede,
Surgunt apricis gramina pascuis;
Ludunt juvenci; cantat inter
Frondiferas philomela filvas.
Laetam illa moesto dat segetem solo,
Uvas & umbras collibus; urbibus
Domosque civesque, & petitas
Ex alio procul orbe gazas.
Cernas aperto mille rates mari
Telluris oras tendere in ultimas,
Ultraque praescriptas diei
Et pelagi volitare metas.
O ista nobis otia quae facis,
Pax alma! Tu tu restituis suos
Terrae laboranti colonos,
Velifero sua vela ponto.
Laetantur urbes; pascuaque & boves;
Laetantur amnes; Scaldis, & Ifala,
Albis, Visurgis, proximaque
Rhenus aqua, Batavusque Mosa.
Exultat undis ante alios suis,
Et grandiores Amstela vortices
Provolvit, Australisque ponti
Progenies, animosus Ya.
Quid hoc? Quid atri (prô dolor!) ominis
Commune turbat gaudium? Arundinem
Uterque permutans cupresso,
Funereo tegit ora ramo.
Urbis parentem nempe dolent suae,
Insigne nostrae praesidium rei,
Ramisque cincti luctuosos
Borelium lacrymantur amnes.
O gloriosis functe laboribus!
O clare belli pacis & arbiter!
Nos pace, quam nobis parasti,
Te fruimur sine, magne Consul.

Huic

Huic interesset ò utinam, & tibi
 Quaesita per te carpere commoda
 Vivo liceret! Sed supremo
 Rerum aliter placuit parenti.
 Tu nunc Olympi raptus in ardua,
 Terras ab alto despicias, & mare,
 Nubesque sub plantis, & astra
 Ire vides, humilemque Solem.
 Inter beatas hîc animas ages
 Vitam perennem, longaue gaudia
 Gaudebis, aeternaue pace
 Innumeris potiere saeculis.

2. *Anni 1702. conspectus.*

UT vita sensim labitur, & perit
 Non sentienti! Quam celeri pede,
 Torrentis in morem rapacis,
 Hora fugit, reditura nunquam!
 Propellitur nox nocte, dies die;
 Finitur annus, ceu modo saeculum;
 Cursuque confecto priorem
 Sol repetit relegitque cursum.
 Jam primus anni mensis, & omine
 Rursum auspicato primus init dies,
 Suisque spectandus Kalendis
 Ancipiti redit ore Janus.
 Sis laetus orbi, claviger Aetheris,
 Caeli patentes qui reseras fores.
 Quid hoc? Sinistra à parte corvus
 Dat sonitum crepitante rostro.
 O triste signum! Quid loquor? Auferant
 Infanientes in mare Ponticum
 Haec verba venti: sed quietam
 Anxietas vetat esse mentem.

Funesta rerum me facies movet,
Agnosco belli murmur, & horridum
Pugnae fragorem; jamque cerno
Huc alacres volitare, & illuc,
Per arva turmas. Hei mihi! Sanguine
Haec ipsa quanto stabit adorea?
Qua caede, qua mox strage campi
Fluminaque Aufoniae rubebunt?
Transcendet Alpes hic furor, & tuam
Invadet arcem, Rex juvenis, tuam
Recente cum sceptro coronam,
Hesperiae moderator orae.
Quae non feroces arma parant viri?
Quae bella gentes gentibus inferunt?
Quae cura Regnantes fatigat?
Imperii quis agit cupido?
Europa, belli motibus Itali
Excita, flammis exitialibus
Aut ardet, aut ardebit, orbi
Haud dubiam paritura cladem.
Hinc Rhenus, illinc Danubius suas
Armat cohortes; hinc Tagus, hinc Mosa;
Hinc Scaldis: hinc nostro remotos
Orbe vehit Tamesis Britannos.
It juncta classi nostra Britannicae.
Expandit alas utraque, & asperos
Laxat rudentes. Mille longae
Oceano volitant carinae.
Tremunt virorum sub pedibus solum:
Fervent tumultu litora nautico:
Per arva vefanus, per undas,
Fulmineo tonat ore Mavors.
Videre claros jam videor duces,
Non indecoro vulnere faucios,
Mordere terram; militumque
Innumeros, equitumque, acervos.

Igni crematas jam video domos;
Vastata ferro conspikor oppida;
Agrosque desertos: cruoris
Purpureo madet imbre tellus.
Non ira templis (heu scelus! heu nefas!)
Non parcit aris: ossaque condita
Educit ex ipsis sepulchris,
Et cinerem dat habere ventis.
O foeda belli barbaries, nigri
Quae luctuosam ducis originem
E fundo Averni, turbidoque
Sulphurei Phlegethontis alveo!
O quis furentis finis erit tui?
A Christiano limite diffitas
Quando ibis in gentes, & ensem
In tumidos acies Gelonos?
O quis malorum, quae capiti imminent,
Modus tuorum, perdita mutuis
Europa bellis, propriaque
Heu nimium lacerata dextra?
Ecquid tuorum te scelerum piget?
Ecquid, profusi sanguinis? ô pudor!
O mitibus sacris dicatae
Dedecus opprobriumque gentis!
Quiesce tandem, teque periculis
Evolve tantis: desine litium,
Europa, longarum; tuisque
Pone modum, miseranda, rixis.
Quid bella profunt impia? Quid furor,
Feralis hosti non magis, ac tibi?
Ah parce, quaeso, parce terris
Ipsa tuis, animosa, parce.
Audite, verbis si qua fides meis,
Devota bello pectora, Principes;
Armisque suspensis, furentem
Carceribus cohibete Martem.

Nil audit orbis : vocibus obstrepunt
Tubae sonantes, & litui, meis,
Et clangor armorum, virumque, &
Quadrupedum strepitus equorum.
At tu, sereni sidera qui poli,
Et corda Regum, cordaque Principum,
Ut flumen, ut rivum sequentem,
Arbitrio moderaris aequo:
Tu flecte Regum corda minantium;
Tu bella terris exige; tu bonam
Concede pacem; tu beatas
Esse jube, velut ante, gentes.
Da longa terris otia; qualia
Egere quondam; cum soboles tua,
Natale cujus tempus omnis
Ante dies celebravit orbis,
Rex ille mundi pacifer, aureae
Sequester ille pacis, ab arduo
Delapsus in terras Olympo,
Bethlemio generatus antro est.
O pacis auctor, pacis amabilis
Largitor, istos redde, Pater, dies.
Te, Te rogamus, supplicesque
Ante tuas, genibus minores,
Jacemus aras. Tu modo jusseris,
Rixae atque lites, bellaque tristia,
Fugam capeissent, & tenebris
Ira ferox caput abdet imis.
Sit laetus, oro, munere quem tuo
Annum inchoamus; sit placidus, precor;
Totaque coelesti minaces
Diffugiant regione nimbi.
Revisat urbes Pax bona Belgicas:
Revisat agros. Pila ligonibus
Mutentur: in falces recurvas
Emeriti recoquantur enses.

Succurre terris, alme Pater, tuis;
 Succurre nostrae, quaeso, Bataviae,
 Dudum laboranti, novisque
 Implicitae fine fine bellis.
 Serva, Britanno qui solio sedet,
 Heroa. Ventos da reduci suos:
 Da robur, & vitam; diuque
 Sit Batavis super, & Britannis.
 Tuo ille ductu, res ubi postulat,
 Sternat superbos; bellaque Principum
 Extinguat; aeternamque pacem
 Depositis agat orbis armis.

3. *Manibus Gulielmi III. &c. &c. &c.*

FRustra benignum, carmine supplici,
 Imoque ductis pectore vocibus,
 Deum rogavi, pro salute,
 Proque tua, Gulielme, vita.
 Frustra, per undas aequoris ad tuos
 Redire posses ut Batavos, polum
 Votis fatigavi; sed ista
 Cassa solo cecidere vota.
 Rerum parenti visum aliter Deo.
 Res ille nostras, nosque, manu regit
 Late potenti; quaeque cives
 Hora manet, manet hora Reges.
 At ô, beatum qui colis aethera,
 Nutuque terras & mare temperas;
 Num vulnus hoc tantum Britanni,
 Num miseri meruere Belgae?
 Quod crimen iram, Sancte Pater, tuam
 Accendit; aut quac fulmine tam gravi
 Armavit instruxitque dextram
 Culpa tuam, metuende Vindex?

R 5

Ah,

Ah, ah (fateri nec pudet) undique
Urget malorum nos scelerum cohors,
Poenamque delictumque dudum
Promeritum luimus nocentes.
Urbes & agros deferuit Pudor;
Antiqua nusquam conspicitur Fides;
Omnisque diffugit relictis
Religio Pietasque terris.
Jurasse cunctos in facinus putes;
Infame lucrum, vanaque gloria,
Per damna, per caedes, petuntur;
Turpe nihil, nihil indecorum est.
Haec, haec scelesti crimina pectoris,
Haec dira nostrae crimina patriae,
Te provocarunt: haec trifulcum
In Batavos acuere telum.
Haec ipsa nobis (ô cumulus mali!)
Regem abstulerunt, (credite posteris)
Quo nemo major, clariorve,
Aut veterum fuit, aut recentum.
Ergo ille Regum maximus, optimus,
Flendus Britannis, & Batavis, jacet;
Vitamque mutat morte, dignus
Nestoreo, Gulielmus, aevo!
Ergo urget illum perpetuus sopor,
Clauditque somnus lumina ferreus;
Nunquamque, (proh nunquam!) videndum
Terra tegit, tumulusque, Regem?
O foeda clades! O mala tempora!
O luctuosum funus, & omnibus,
Quis vita Regis cara, largis
Fletibus & lacrymis piandum!
Quis nunc, quis hosti se dabit obviam
Ferocienti? quis rabiem illius
Contundet; infringetque victor
Tela suis inimica telis?

Quis fraude captos afferet, & graves,
 Quas nectit orbi Gallia, compedes
 Disrumpet, ac latè tyranni

Franget opes animosque Regis?
 Quis ô, quis inquam, Tu nisi, maxime
 Bellator, omnis militia Ætheris
 Cui servit, invictæque noctes
 Atque dies famulantur alae?

Tu, Tu, nec ullus, Tu nisi, civium
 Per tot tumultus, bella tot hostium,
 Ad hoc honoris, gloriaeque,
 E medio veluti profundo,

Nos extulisti culmen; & urbibus
 Nostris, & agris, hætenus uberem
 Rerum omnium messem dedisti;

Tu patriam, Pater alme, nostram,
 Terra potentem non minus, ac mari,
 Foris potentem non minus, ac domi,
 Regum stuporem, gentiumque,
 Attonito facis esse mundo.

Idem es futurus, qui fueras, tuis;
 Quique ante nostros mille periculis
 Avos, parentes, explicasti,

Progeniem sobolemque salvam
 Praestabis; & nos incolumes, Pater,
 E barbarorum faucibus hostium
 (Speramus, optamusque certe)

Eripies, rabiemque franges.
 Fallorne, an alto fulsit ab aethere
 Lux alma, quae Te non alium fore
 Promittit, ac semper fuisti,

Augurio, Pater, auspicato?
 Celso Britannorum in folio sedet
 Regina, Regis consilia approbans,
 Et acta; Guilelmique Magni
 Anna premit sequiturque gressus.

Servant Britanni foedera, bellaque
Ardore eodem, quo prius, apparant.

Mens una Reginam, Senatum,
Et populum tenet Anglicanum.

Haec ipsa nostrum copula Belgium
Constringit arctis nexibus. En, pari

Unoque consensu, Batavi

Dantque fidem, capiuntque, Patres.

Revixit ardor pristinus, & vigor;

Quique ante Belgam moverat impetus

In dira Iberorum duella,

Nunc tumido movet arma Gallo.

Junguntur uno foedere Teutoniae

Gentes, & urbes; Tuque, manu potens,

Auguste Cefar; Tuque, magni

Progenies, Friderice, Brenni.

O Rex Borufforum! o decus Imperi!

O grande terris praesidium tuis!

O grande nostris! o recenti

Usque caput, redimite lauro!

Quid non ab harum foedere gentium

Sperabit orbis? Sint sociae modò,

Semperque concordēs, parique

Marte gerant, animoque, bellum.

Haec cura, gentes ante alias, tua est,

Uno ligatum foedere Belgium,

Si te ipsa novisti, tuamque

Incolumem cupis esse terram.

Hoc suadet illud, si memores, tuum

Insigne, gestat quod Batavus Leo;

Hoc illa te septem sub uno

Tela docent sibi juncta vinclo.

Dissolve nexum; tu simul, & tui,

Unà occidistis. Rumpite vinculum,

Disrumpet urbes hostis, & te

Servitio premet aeviterno.

Avertat omen, remque tuam jūvet,
 Adjuvit illam Numine qui suo;
 Servetque te porro, tuoque
 Triste fuget procul orbe bellum.
 Lites, & irae, rixaque, & impiae
 Contentiones, protinus exulent
 Tellure vestra, mutuūque
 Tela liget bene firma vinclum.
 Septem sagittas stringite fortius,
 Fortes Batavi. Jungite dexteras,
 Et tela telis, pila pilis,
 Unanimes sociate, Gentes.
 Sic adsit, oro, sic faveat tibi,
 Europa, caeli sidera qui regit,
 Terrasque, terrarūque gentes
 Arbitrio moderatur aequo.
 Sic bella terrā, sic fugiant mari:
 Sic arctiori limite se ferox
 Includat hostis; desinatque
 Imperium sine fine Rector
 Ambire Gallus: sic animum insolens
 Deponat atrocem, & rabiem, & minas,
 Intraque vaginam recondat
 Sanguineum Lodoicus ensē.
 Hoc terra poscit Teutona Te, Pater;
 Hoc universae terra Britanniae;
 Hoc omnis Europaeus orbis;
 Hoc focii, tua cara, Belgae.

4. *Iisdem.*

A Raufionis dicite Principem,
 Britanniarum dicite Thessalae
 Regem Sorores, lacrymisque
 Uberibus tumulum rigate.

Invi-

Inviētus armis, occidit, occidit,
Lenta peremptus morte, domus tuae
 Spes una, spes sola, ultimumque,
 Hac pariter pereunte, germen.
Arausiorum gloria Principum,
Nassaviorum lux Comitum, Viro
 Extincta in uno est, cumque Magno
 Stirps cecidit sua Guilielmo.
Guilelmus ille Primus, & inclyto
Par ille Patri Mauritius, simul
 Henricus, & Guilelmus alter,
 Nunc tumulo tumulantur uno.
Hac stirpe claram ducit originem,
Illustriorem sanguine Caesarum
 Regumque, quo censetur, altis
 Major Avis, Proavis, Princeps.
Sed quid Parentes enumero? Sibi
Se debet uni, Marte suo decus
 Adeptus, & nomen, quod omni
 Posteritas memorabit aevo.
Sit ille Regum stemmate nobilis,
Sit ortus ille Heroibus; est tamen
 Illustriorque clariorque
 Ipse suis Guilelmus actis.
Virtute belli nil minor inclytis,
Qui condiderunt rem Batavam, Viris,
 Transcendit omnes, Martiaque
 Promeruit tria regna dextra.
Jam primo in aevo Principis aurea,
Arausionis tecta super, stetit,
 Praesaga venturi, corona,
 Stellifero manifesta Caelo.
Rem comprobavit certa rei fides,
Tandemque claram, post tot adoras,
 Laurosque, victricesque palmas,
 Implicuit diadema frontem.

Hunc

Hunc illi honorem, pro meritis Viri,
 Promisit olim, deinde dedit, Polus;
 Multisque surreptum periculis
 In Proavum folio locavit.
 Per mille casus, mille pericula,
 Illum Britannorum in folium Deus
 Evexit, insignemque fecit
 A tenera Puerum Juventa.
 Ut cura belli credita Principi,
 Vix militari, lux nova publicis
 Mox rebus affulsit, suumque
 Belga decus reparavit armis.
 Plausere cives: nuntia gaudii
 Vexilla ab altis oppida turribus
 Per rura suspendunt, per urbes,
 Militiae melioris omen.
 Implet Batavas spes acies: metus
 Invadit hostem: sistitur illico;
 Mox cedit, ac nostras relinquit,
 In proprias abiturus, urbes.
 Primam auspicati Martis adoream
 Dat Narda, nostro tradita Principi,
 Spectante Gallo, teste tantae,
 (Dedecus, opprobriumque!) palmae.
 Mox Bonna, Belgis dissita finibus,
 Ripaque Rheni condita Teutoni,
 Non absque terrarum stupore,
 Militibus patefacta nostris.
 Facto videres agmine protinus
 Gallum Batavos linquere limites,
 Woerdamque, Trajectumque, vosque
 Geldriaci, Salicique, campi.
 Relinquit urbes ocyus, ac modo
 Bello occuparat. Jam sola compede
 Fertur soluta, liberoque
 Rhenus eunt, Vahalisque cursu.

Pugna-

Pugnatum aperto non minus aequore,
Vicitque ponto plus semel & solo
Batava pubes, Guilielmi
Auspiciis animisque magni.
Colore tinctum purpureo salum,
Colore tinctum purpureo solum,
Per bina Victoris loquuntur
Sanguineas elementa lauros.
Me vera fari, nobile praelium
Dicet Seneffae: tuque cohortibus
Afferta Belgis, Principique,
Urbs Graviae, superata nostro.
Hinc, Martis instar, Martia paullulum
Seponit Heros arma, jugalibus
Taedis, maritalique sese
Jam cupiens sociare vinclo.
Risit sereno lactus ab aethere,
Plausitque pennis parvus Amor suis,
Sponsoque Maternas per undas
Fecit iter, patruique regnum.
Appellit oris, hoc duce & auspice,
Princeps Britannis. Mox Mariam videt,
Mox ardet, ingentemque venis
Laesus alit Gulielmus ignem.
Ligantur uno foedere Regiae
Mentes. Britanno litore Belgicae
Solvunt carinae: lenis illas
Per medios vehit aura fluctus.
Ut se Batavis restituit suis,
Omnis relictis urbibus, atque agris,
Plebs accucurrit. Vivat Heros;
Vivat, ait, nova Nupta, vivat!
Dant signa passim laetitiae suae
Hagana Tempe, patria maximi
Victoris, & caelo minantes
Curvat humi nemus omne ramos.

Non

Non neſcit ullas interea moras,
 Segnive tempus deterit otio,
 Sed bella ſemper, ſemper arma,
 Atque alios meditans triumphos,
 Palmas recentes, ac nova praelia
 Molitur Heros. Milite Belgico,
 Noſtriſque vallati catervis,
 Hannoniae documenta Montes.
 Hanc ille laurum dum petit, interim
 Pax alma ſummo riſit ab aethere,
 Longoque tandem marte feſſus
 Pacta iniit male firma Gallus.
 [Viginti in annos condita, bis duos
 Servata in annos foedera, lubricam
 Mentem eſſe Gallorum, fidemque,
 Finitimas docuere gentes.]
 Aſſurge, Clio: majus opus mihi
 Se pandit, & jam grandior undique
 Rerumque bellorumque ſeſe
 Materies aperit canenti.
 Majore vati nunc opus eſt ſono:
 Guilelmus, Heros maximus, eſt mihi
 In ſceptra Majorum ſuorum,
 In Britonum folio locandus.
 Ardebat acri mente Britannia,
 Ardebat ira compare Gallia,
 Rem Chriſtianam, bello & armis,
 In Batavis ſimu & Britannis,
 Delere totam; quicquid & uſpiam
 Extare legum noverat; ac ſibi,
 Suiſque, Libertate pulſa,
 Perpetuum ſtabilire regnum.
 Excita tantis motibus Anglia
 Arauſionis trans mare Principem
 Ad ſe vocavit, barbarumque
 Exiit imperio tyrannum.

Favere venti, favit ei polus,
Tandemque terra sistitur in sua,
Multoque plausu per Britannas
Invehitur Gulielmus urbes.
Solvit Batavo litore, patrium
Rectura regnum Compare cum suo,
Maria; communique Patrum
Arbitrio, populique voto,
Regale portat cum Diademate
Uterque Sceptrum. Laetitia Albion
Exultat omnis, proximusque
Oceanus, Batavûmque tellus.
Novo Jacobus Marte colligens
Vires, ad urbes tendit Hibernicas,
Tendit Gulielmus. Gloriosâ
Hic superat, fugit ille, pugna.
Virtute Regis victa Britannici
Dextras inermes tendit Hibernia,
Laurosque Victorisque palmas
Depositis veneratur armis.
Quid regis illic egerit impetus,
Borinda testis, quadrupede impigro
Trajectus, & Regis cruore
Magnanimi rubicundus amnis.
Quid fervor illic Regius egerit,
Scit Gallowajae murus, & arduae
Turres Athlonae, tuque capta
Ginkeliâ Limerica dextrâ.
Vincit Britanno, vincit Hibernico,
Vincit Batavo Mars Batavus solo:
Tellure vincit, vincit undis,
Et tumidum sibi subdit aequor.
Norunt cruenti sanguine Gallico
Fluctus; & agri Floriaci, & tua
Stenkerka tellus, Landiique,
Terrificae monumenta pugnae,

Novere campi: novit & oppidum,
Et Arx Namurcum; vix superabiles
Mavorte muri; Marte nostro,
Auriaco superata Marte.
Sed, quis malignus nuntius impedit
Victoriarum, maxime Principum,
Cursum tuarum? quaeve lauros
Funerae temerant cupressi?
Dilecta consors & solii, & tori,
Maria, vivis eripitur, nihil
Qua terra majus, grandiusque,
Terra nihil melius videbat!
Fatalis illam vis rapuit; tuam
Scelesta vitam paene manus; gravem
Ni major hunc ictum potestas
A Domini capite immerentes
Vertisset ipsos in sceleris duces.
O gentis artes, ô scelera, impiae!
O dira regnandi libido!
O nimium rabiosa fulvi
Sitis metalli! sed bene, quod tibi,
Regnoque, Princeps, consuluit tuo,
Qui regna, qui reges, & omnem
Imperio moderatur orbem.
Hoc fine sese continuit Furor:
Hoc fine bellum. Pax data gentibus,
Et clausa Jani porta, toto
Non iterum referanda saeclo.
At, ô futuri gnara parum; ô malae
Ignara fraudis pectora! Tempore
Quo pacta signat Gallus, arma,
Et solitas meditatur artes.
Haereditatem captat Iberiae
Suo Nepoti; totius ambiens,
Si posset, orbis Christiani
Imperium, regimenque mundi.

Prorumpit omnis moenibus è suis
Europa. Gentes armat, & erigit,
Ligatque componitque firmis
Foederibus Gulielmus orbem.
Jam parturibat mundus; in horridis
Jam stabat armis. Hei mihi! Faucibus
Vox haeret; infano dolore
Lingua filet; Lyra conticescit;
Edunt nec ullos fila sonos mea;
Aut luctuosos. Occubat, occubat,
Gentis Britannae Rector, ingens
Ille Ducum decus, ille Regum.
O semper ater, semper atrox dies!
O universae flenda Britanniae,
Hiberniaeque, Scotiaeque!
O triplici data damna regno!
O funus, orbi flebile Belgico!
O orbis oris, qua patet, omnibus
Fatale; terrarumque cunctis
Gentibus ac populis acerbum!
Lugete moestae rura Bataviae;
Lugete moestae rura Britanniae,
Lugete submissisque ramis
Tristitiae date signa, silvae.
Lugete Fontes, cumque sono gravi,
Et grandiori murmure, de solo
Prodite, Rectoremque terrae
Uberibus lacrymate guttis.
Non huic dolori lacryma sufficit
Humana. Vestris, Flumina, lacrymas
Effundite urnis, turbidosque
Volvite sub pelagus liquores.
Et vos, Britanni Nereïdes maris,
Vidistis illum quae toties mare,
Fluctusque sulcantem, Britanno
Triste melos properate Regi.

Ergo,

Ergo, ergo cunctis flebilis occidit
Rex ille, saccli laus & honos sui;
Quo nemo bello, nemo pace,
Consiliis, animisve, major?
Quis, pace, fama justitiae prior?
Quis mitigandis mentibus aptior,
Regumque rixis? quis Senatum
Eloquio meliore rexit?
Salus paterni cui potior soli?
Cui vera curae Religio magis?
Utramque defendit, ferique
Unguibus eripuit tyranni.
Quae signa, quae non hostibus è suis
Tropaea; quas non cepit adoras?
Quos non reportavit triumphos
Attonito Gulielmus orbe?
Quis ordinavit rectius omnia,
Totumque bellum disposuit, modo
Magis stupefciendo? quis ipsum
Post obitum tulit arma Princeps?
Nec clam, nec ullis exsuperabilis
Bellator armis, lumine eo necem,
Quo vidit hostem, Martioque
Illam animo, intrepidusque, spernit,
Qua parte vinci mors potuit, Viri
Virtute victa est. Namque quis illius
Letale, vitandumque nulli,
Evaluit superare telum?
Dies cuique stat sua; pauperes,
Dites, beatos, ac miseros, manet
Sors una; communique Reges
Terra sinu, populosque, condit.
Te, longiores promeritum dies,
Mors saeva nobis, te quoque sustulit,
Ut ante Reginam, tuumque
Non verita est, Gulielme, sceptrum.

Sed dura quamvis, & nimium aspera,
 Te fata terris sustulerint tuis,
 Rex magne, Rex invicte, nullo
 Ipse tamen morieris aevo.

Te Fama pennis usque vehet suis;
 Tuique nunquam non memores, tuas
 Palmasque virtutesque grato
 Ore canent, animoque, gentes.

Tuos triumphos, factaque fortia,
 Et quicquid unquam pro populo impiger
 Utroque gessisti, Britanni
 Historici, Batavique, scribebant.

Suada potentes, & calamo, Viri
 Te praedicabunt: carmine te suo
 Ad alta tollent astra, Phoebi
 Progenies animosa, Vates.

Hos inter ullus si quis honos mihi,
 Ab arte nostra si quis honos tibi,
 Sermone te vinclis soluto,
 Te pedibus numerisque vincto

Dicemus alta sub nemorum coma,
 Junctaque nervis voce docebimus
 Urbesque, camposque, & marinos
 Laude tua resonare fluctus.

5. *Anni 1702. decursus.*

UT distat anni principio exitus!
 Regis Britannii morte mori salus
 Omnis videbatur, nec ulla
 Spes miseris superesse Belgis.

Convertit istas sollicitudines,
 Metusque nostros, in melius Deus,
 Adversa permutans secundis,
 Et placidos dedit ire Soles.

Gaudete Belgae: pro Batavis polus,
Reſtorque magni militat aetheris,
Palmisque diverſis, novisque

Vos onerat cumulatque lauris.

Gaudete Gentes: bella movet Deus,
Crebraſque vobis donat adoreaſ,
Gentemque Gallorum ſuperbam

Ipe ſuis domat ultor armis.

Ut orbe toto praelia conſerunt,
Rebuſque ſupra vota fluentibus

Tropaea connectunt tropaeis

Caſareae Batavaeque turmae!

Adſueta palmis dudum Aquila, alitum

Rex ille, Princeps quadrupedum Leo,

Junxere vires; ille roſtro,

Hic valido metuendus ungue.

Quacunque tendunt terribiles, metum,

Caedem, atque ſtragem, hoſtilibus inferunt

Paſſim catervis: inſepultus

Arva premit peregrina Gallus.

En cedit agris, cedit & oppidis,

Arceſque nullo Marte domabiles,

Nulla arte vincendas, recludit

Militibus reſeratque noſtris.

Teſtis profuſi ſanguinis Itala

Tellus: recentis teſtis adorea

Eſt Olliuſque, proximuſque

Eridanus, ſpatioſus amnis.

Infecit iſtas ſanguine Gallico

Sabaudus undas, plus vice ſimplici,

Hoſtile dum proſternit agmen,

Eugenius, tumidamque gentem

Contundit armis. Ominis ô boni

Nomen, ſupremo non ſine Numine,

Et mente praefaga tuarum

Impoſitum tibi laurearum!

O bellicosae fama Sabaudiae!

O liberandis edite gentibus!

O juris, ô stirpis domusque

Austriacae generose vindex!

Sed quis, triumphos dum sequor Italos,

Mî vellit aurem nuntius? Horridum

Agnosco bellantum fragorem

Atque alias, aliasque lauros.

Augusta proles Caesaris, impigra

Invadit agmen Borbonium manu,

Tonatque Victor, fulminatque

Ad patrium Leopoldus amnem.

Victoriarum primitias bona

Dat alite illi Landavia, arduis

Defensa muris, hostiumque

Praesidio numeroque magno.

Laetatur orbis Teutonus, & novi

Ducis recenti gaudet adorea;

Regique Romano bicornis

Plaudit aqua trepidante Rhenus,

Intentus armis quid moror exteris?

Me Belga, tellus patria me vocat:

Me Mosa, vicinusque Rhenus;

Me Vahalis, vitreusque Scaldis.

Cedit catervis Caesaris Infula,

Vi victa, nostris; cedit & illico

Venloa, Ruraemonda, tuque

Arx Stephani, validisque muris.

Invicta cunctis credita civitas

Leodiensis: protinus oppidum

Se tradit, & portas recludit

Militibus, mora nulla, Belgis.

Illustriorem quis sibi lauream,

Hoc clariorem fine coronidem

Hujusce quis belli, vel anni,

Ausus erat sibi polliceri?

Majore

Majore Coelum nos cumulat bono,
Et plenior, quam dederat modo,
Donat triumphum, Gallicasque
Ad Batavos vehit unda gazas.
Orbis remoti divitias, mari
Quas inde transtris ferre solet suis
Hispana pubes, arte & astu
Ceperat, ac sibi detinebat
Praedam hanc opimam Rex Lodovix; eam
Britanna classis, nostraque, robore
Invadit unito, eripitque
Regum avidis manibus duorum.
Incendit alnos portubus in suis:
Tellure praedam persequitur ferox
Miles: triumphato per aequor
Vela volant animosa Gallo.
O digna magno laurus Iasone!
O digna primis praemia navitis!
O vellus auratum, priore
Nobilius, meliusque Colcho!
Quid mentis, aut quid nunc animi tibi,
Rex Galliarum, faucibus è tuis
Ut ista per nautas Britannos
Rapta tibi, Batavosque, praeda est?
Quid ô, quid ausis nunc reliquum tuis,
Tellure cum te vincimus, & mari;
Atque hic, ut illic, Martiales
Te fugiunt, Lodovice, lauri?
Pacata nostris aequora navibus;
Defensa nostris flumina copiis;
Jam Mosa, jam Rhenus solutis
Arva fluunt per amica vinclis.
Recepit urbes Mars Batavus suas,
Recepit arces; ruraque & oppida
Hispana, Germanamque gentem
Afferuit, sociosque Belgas.

Laudes catervis dicite Belgicis,
Laudes catervis dicite Teutonis,
Gentisque virtutem Britannae
Carminibus celebrate, Vates.
Da Marleburgo, da Comiti suum
Honorem Athlonae; nec preme gloriam
Cohornianam; Brennicasque, &
Nassavias cane, Musa, palmas.
Sit & Britannis, sit Batavis sua
Fama Argonautis, arietis aurei
Qui vellus è Colchis Iberis
Attulerunt patrias in oras.
Debetur illis laus sua: maxima
Debetur illi gloria, lauream
Qui cessit his istam, deditque
Militiae superare nostrae.
Ille, ille turmas contudit hosticas;
Ille, ille Gallum fregit, & impetum
Ferocientis Regis; ille
Pro fociis tulit arma Belgis.
Illum usque laetis dicite vocibus,
Illum aeviternis tollite laudibus,
Terraeque Rectorem marisque
Ore pio memorate, gentes.
Tuque, ô faventis cura & amor poli,
Batava tellus; funde Deo preces,
Tuaeque tutorem salutis
Supplicibus venerare votis.
Paret Batavus (sic Proceres jubent)
Deoque templis supplicat omnibus;
Gratesque pro tantis Datori
Muneribus meritisque solvit.
Audi precantes, Aetheris ardui
Rector; triumphos & Batavis novos
Largire; Gallorumque Regem
Impositis cohibe lupatis.

O gran-

O grande nostrae praefidium rei!
O magne vindex! hactenus omnium
Auctor triumphorum! secunda
Rem Batavam, stabilemque redde.
Per te periculis explicitus suis
Gentem Batavus vicit Ibericam:
Tu dux eundem Gallicani
Expedias per acuta belli.

S I L V A R U M

LIBER TERTIUS.

1. *Nobili Amicorum pari Nicolao Veekens & Godefrido Clermont.*

Non sic Oebalios, clarissima sidera, fratres
Mutua concordì vinxit amore fides:
Ut vos, ô Juvenes, fidissima pectora, stringit
Plus quam fraternae nodus amicitiae.

Par vobis animus, par impetus: unus utrique
Carminis, & partae carmine laudis amor.
Quin & materies, ne quid non congruat, una
Lecta fuit vestris, & celebrata, modis.
Tu sacrum cantas Abrahæ, tu funera Christi,
In Moriae summo, Calvariaeque, jugo.
Pro quibus officiis, Hic olim in regna Paterna
Vos vehat, in gremio vos locet Ille suo.

2. *Amplissimo & variis Legationibus Illustri Viro,
Nicolao Witsen, Consuli.*

Pro rebus bello gestis, & rite peractis
Mavortiiis negotiis,
Roma vetus multa reduces cum laude Quirites
Creabat olim Consules.
Illud idem Tibi, WITSENI, nunc obtigit; idem
Confertur in Te nunc honos.
Tu veterum factus Consul de more Quiritum,
Tu bellicis laboribus
Functus, honoratos, quos porrigit Amstela, fasces
Belli reportas praemium.

3. *Hor-*

3. *Hortulus.*

Est mihi, sitque diu, domui vicinus, in urbe
 Hortulus; est in eo doctis conclave sacratum
 Virginibus; studiis aptus locus; aptus amicis;
 Si quando me conveniunt, variisque subinde
 Æstivas mecum fallunt sermonibus horas.
 Docta manus, variusque color, (mirabile visu)
 Oblongum camerae tergum, & latus ornat utrumque,
 Adspice. Quicquid habet rerum Natura, benigna
 Quicquid habet tellus, oculos quod ducit, & ulla
 Afficit humanam mentem dulcedine, terna
 Illic conspiciere in tabula est; silvasque lacusque,
 Montesque vallesque, interque secantia valles
 Flumina; quæque solo recubant per gramina, quæque
 Huc illuc latis errant animalia campis.

A dextra, veteris residens sub tegmine fagi,
 Propter aquae rivum, dulci se oblectat arena
 Tityrus. Antiquas sensit sub pectore flammæ,
 Pastorisque sui dulces pulcherrima captat
 Aure sonos Amaryllis: oves dum proxima tondent
 Gramina, sub densis aut captant frigora ramis,
 Projectæ per humum viridem, quas fidus ab hoste,
 Ante pedes domini recubans, custodit Hylætor.
 Hic Melibæus agit per agros armenta; canistris
 Illic poma ferunt Nymphae autumnalia plenis;
 Hic fons prorumpit vitreus, quem plurima inumbrat
 Arbor, & æstivum defendit fronde calorem.
 Huc potum agricolæ veniunt, armentaque passim
 Bucera, cumque suis teneri pastoribus agni:
 Huc ipsæ veniunt Nymphae, & silvestria Fauni
 Numina, sive die medio, seu vespere fero,
 Restinguuntque sitim ardentem salientibus undis.
 Illum candenti de marmore fecerat olim
 Alcimedon, prisci que notas inciderat ævi,
 Pulchrum opus, & magni artificis memorabile si-
 gnum.

A lac-

A laeva, gracili flumen transmittere lembo
 Adspicias, nudas humeros & terga, puellas.
 Insistit prorae Lycabas: in puppe peritus
 Cantandi sedet, & citharam moderatur, Iöpas:
 Ad cantum nivei protrudunt corpora cycni.
 Vicini collis per dorsum, & culmina summa,
 Discurrunt cervi alipedes, hircique petulci.
 Porrectam in longum videas cum moenibus urbem,
 Margine in opposito; nec non procul inde remotos,
 Nubibus intonso minitantes vertice, montes.
 In medio, simul atque pedes in limine primo
 Ponis, & in tabulam majorem lumina vertis,
 Attollunt Alpes alto capita ardua caelo.
 Culmina conspicio longo candentia tractu,
 Obsita perpetuis nivibus, seu frigora Brumae
 Concretam indurant terram, seu torreat aestas.
 Finditur in partes bifidas oblonga tabella.
 Pons illam insignis discriminat, & lacus ingens.
 In medio ludunt anates: in margine dextro
 Decipit hamata piscator arundine pisces.
 Lanigerae juxta pecudes in gramine laeto
 Procumbunt; pariterque haedi, pariterque capellae,
 Depascunt herbas teneras, & pabula quaerunt;
 Proxima jucundo praeterfluit unda susurro.
 Parte alia ramos ingentes explicat ingens
 Silva, die medio gratissima, plurimus ardor
 Cum terras coquit, & summum tenet aethera Titan.
 Illò se recipit cum virgineo comitatu
 Delia, venatum quoties ea tendit, & altos
 Sacrorum captat nemorum umbrarumque recessus.
 Hic pavidos agitat lepores, cervosque fugaces,
 Cumque ipsis alacri certat contendere cursu
 Venatrix; quae vicino se proluit inde
 Fessa lacu, qua praeruptis de montibus unda
 Decidit, & multo spumam cum murmure volvit.
 Quid referam villas, positasque in montibus arces,
 Tem-

Templaque, & antiqui senium referentia saeculi
 Rudera, & in Caelum iussas assurgere moles?
 Quid variis passim arboribus, domibusque, casisque,
 Infessos late campos, quae singula mentem
 Oblectant, miraue oculos dulcedine pascunt.

Hic vitam duco in studiis: hic tempora cantu
 Detineo; nostris dum respondere videntur
 Cantibus alituum voces, per densa volantum
 Virgulta, aut nemoris vicini in fronde sedentum.
 Nunc aliquid rursum meditor sermone soluto,
 Illius ad normam Doctoris, si modo possim,
 Facundae cujus linguae Mavortia cessit
 Laurea: nunc aliis scriptos evolvere libros
 Me juvat, & saeculi veteris, saeculive recentis
 Nobile non segni dextra versare volumen:
 Nunc inter focios iterum, dulcesque sodales,
 Saepe joco, saepe & doctis sermonibus horas
 Decipimus, de caelo donec pulcherrimus alto
 Se levat, & somnum jam suadet carpere, Vesper.
 Interea rorant per mensam pocula, parca
 Fusa manu; dapibusque animum, quas proximus
 hortus

Educit terrae gremio, oblectamus inemptis.
 Quis mensas his Attalicas, quis fercula Croesi
 Mutet; & huic ipsi, quanquam est ingloria, vitae
 Componat Regum gazas, componat honores?
 Magnus honos magnas curas habet: imaque mordet
 Viscera nummorum custodia. terror & horror
 Irrequietum agitant animum noctesque diesque.
 Circumstant curae vigiles, laqueataque circum
 Tecta volant; placidusque fugit de limine somnus.
 Pax nusquam; nusquam requies. Sic fertur in alto
 Nauta mari, cum discordes toto aethere venti
 Instabilem huc illuc pellunt rapiuntque carinam,
 In partesque trahunt varias: nec saeva filescunt
 Flamina; nec miseram patitur requiescere puppim
 Tempe-

Tempestas : pulfant vasti latera utraque fluctus.
Tollite divitias , splendorem tollite vestrum ,
Magnates ; vobis vestros habeatis honores.
Non equidem invideo vobis ego. Sceptra , coronae,
Nominaque , & tituli , quid sunt , nisi nomina , vestri ?
Quam multis ista est spinis obseffa corona ?
Quam grave , quod geritis , sceptrum ? quam vana &
inanis

Gloria ? Nulla mihi fortunae munera tanti ,
Permutare meam vestra cum sorte quietem
Ut capiam ; affiduoque animum moerore fatigem.
Privatis quanto melius traducitur aevum
Sub laribus , procul à turba , rerumque tumultu ,
Infanoque fori strepitu , & popularibus auris !
Non illum Fasces , non illum sella Curulis
Protrahit è latebris : non illum pectoris urget
Anxietas , animo intrepidum , curisque solutum.
O fortunatum , modo se ac sua commoda norit ,
Musarum addictum sacris , qui dulcibus omnem
In studiis vitam peragit , pariterque legendo ,
Scribendoque , suas potis est componere curas !
Hic tecto dives sub paupere , culmina Regum
Spernit , & immensos nummorum calcat acervos.
Ipse sui dominus , nulli servire coactus ,
Tempus ad arbitrium proprios disponit in usus ,
Jamque libris , jam se silvis oblectat , & undis.
Si non marmoreis illi suffulta columnis
Est domus : argento si non splendet , & auro :
Si non innumeri multo clamore clientes
Mane salutatum veniunt : si purpura nulla
Conspicitur , servatque suum lana alba colorem :
At tranquilla quies , at pax , quae sola beatos
Efficit , & longe celsis Regum exulat aulis ,
Illam habet : at somni dulces , sive ille cubili ,
Seu temere in viridi projecit gramine corpus ,
Et mentem & corpus recreant , reparantque labori :
At

At non ille animi, quo nil pretiosius usquam,
Cultus abest: nullae cui se componere possint
Divitiae; nullae, quod habent maria Indica, gemmae.
Hoc animum nutrimento si pascit, & isto
Ora cibo, quem sponte sua justissima tellus
Subjicit, hoc homine in terris quis ditior usquam est?
Aut quis eo dulces dispungit suavius horas?
Hac mihi nulla prior vita. Transcurrat ad Indos
Qui volet, & lectos Eoo ex orbe lapillos
Transferat in patriam, & parto gravis incubet auro:
In terra me natali, versare libellos,
Non nummos, juvat; & doctis incumbere chartis.
Ambiat, infano quos ambit vulgus honore,
Fasces, & trabeas alius, faevasque secures;
Privatam, sine honore, mihi traducere vitam
Sub tecto libet angusto; qua tutus ab hoste,
Tutus ab insidiis, Musis cantare, mihique,
Ipse queam. O longe dulces ante omnia Musae!
O rura! ô frondes! ô flumina! vosque virentes
Altorum nemorum latebrae. Quis me ocys illic
Sistat, & ad vitrei deponat fluminis undam?
Quid loquor? aut quis me patria procul abripit urbe,
In silvas, in rura? Meus mihi suggerit ista
Hortus, & artifices donant spectanda tabellae.
Falleris, atque oculos pictura pascis inani.
Quid tum? Nonne omne hoc, oculis quodcunque
videmus,
Daedala Naturae finxit manus? Illius instar
Exhibet in tabula pictoris dextera parva.
Hic ego Naturam pariter contemplor, & Artem.
Naturam juxta positus mihi subjicit hortus:
Artem, haec ipsa domus. quid quod, cùm tempore
Brumo
Et filvis Aquilo & campis decussit honorem,
Nullaque comparent jam gramina, floret, & omnem,
Non obstante gelu medio, locus iste vigorem

T

Ser-

Servat adhuc, annoque virent nemora, arvaque, toto
Immensa, & quae vix visu comprehendere possis,
Jugera camporum infideant, porrectaque late
Rura, domus Procerum magnorum: ingentia laudo,
Parva amo. Parva mihi satis est domus, exiguusque,
Et qualem nunc possideo, mihi sufficit hortus.
Hic mihi pro magna villa locus: hic mihi campos
Exhibet Aufonios, & quicquid nobile prisco
Visitur in Latio, Latioque affinibus agris.
Hic Tiburtinos hortos, hic Tuscula rura
Conspicere, & veteris videor Praetoria Romae,
Et quascunque alias tellus habet Itala villas.
Alpinas certe video rupestque nivestque,
Finitimos video montes, camposque, lacusque,
Fontesque, fluviosque; tuum seu, maxime Lari,
Forte lacum video; seu te Benace, marinis
Fluctibus affimilem; seu te, pulcherrime Minci.
Quicquid id est, Italas revocant spectacula terras
Ista mihi, terris & quicquid amabile in istis
Aut sensus trahit externos, aut mentem animumque
Adspectu movet insolito, sint somnia, sint haec
Vana; mihi moestam recreant haec somnia mentem;
Me sic vana juvant ista, ut vix ipsa valeret
Res magis. In multis Naturam Ars vincit, & ipsi
Æmula Naturae est adeo, ut discrimina fallant,
Laetitiamque parem capiat, qui spectat, utrimque.
Me certe sic ista rapit pictura, meamque
Diversa sic oblectat dulcedine mentem,
Ac si vera forent haec omnia. Vera videre
Flumina, vera puto me rura, animalia vera,
Et vero motas Aquilone tremiscere silvas.
Denique, cuncta silent illic loca. Vivere rure
Te credas, mediisque putes agere otia campis:
Apta adeo est studiis, & Musis nata colendis
Ista domus; procul à strepitu, populique tumultu.
Commodius certe Musaeum, aut suavius, optet
Quis

Quis sibi? Nullum aliud cupiam, vel Vere recenti,
Aut Æstate, vel Autumno, dum frigora nondum
Horrorem incutiunt membris, neque nubilus Auster
Imbribus & pluviis subiectos obruit agros.

Hic jucunda meae traduco tempora vitae,
Dum vacat à studiis gravioribus, & finit aetas.
Hic inter Musasque meas, nec segnia plane
Otia, quod reliquum est vitae, finire laboro:
Donec tandem aliò nostri nos Arbiter aevi
Transferat, inque domo longè meliore reponat.

4. Paulo Steenwinkelio *V. D. M. Amstel.*

Hic vultus Steenwinkelii est. hoc scilicet ore
Verba facit; cives hoc trahit, Ya, tuos.
Reddidit os pictor; linguam vocemque disertam
Assimulare hominum nemo, nisi ipse, potest.

5. *In Effigiem Hieronymi van Alphen*
V. D. M. Amst.

Quid video? vultum Alpheni contemplor, an
ipsum

Haec mihi praesentem sistit imago Virum?
Ora loqui credas, facundaque labra moventur.

Vivus adest. Vocem da modo, vivus erit.
Sic populum alloquitur; jucundos inter amicos
Haud alio longum detinet ore diem.

6. *Aliter.*

Alphenus tabula vivus spectatur in ista,
Da vocem tabulae, verbaque, vivus erit.

7. *In effigiem T. H. van den Honert, V. D. M.*
apud Amstelodamenses Doctissimi.

Expressam ad vivum effigiem Taconis Honerti
Exhibet hac tabula Pictor, & ora Viri.
Pectoris interiora, & quicquid reddere dextra
Non valet, in libris exprimit ipse suis.

Nobilior longe muta tabula ista tabella est.

Corporis haec formam, mentis at illa, refert.

8. Stephanus Morinus *paullo ante mortem demigrare jussus.*

ANtiquas aedes Stephanus mutare Morinus
Extremo vitae tempore jussus erat.

Quid facitis? Quid fede senem turbatis, & aegrum?

Illius haec vacua est morte futura domus.

Expectate dies aliquot: quem linquere tectum

Cogitis, effoeto corpore, linquet humum.

Aedibus ex istis alias migrabit in aedes,

Construxit manibus quas Deus ipse suis.

Nec mora: Vix sedem mutaverat; incola terrae,

Incola coelestis jam regionis erat.

9. *In domum vetustate collapsam, & post MORINI excessum de novo aedificatam.*

Terras linqueret antequam, vetustas
Suas deseruit Morinus aedes.

Illae tempore corruere parvo:

Parvo tempore morte raptus ille:

Nec plus vel domus est, vel inquilinus.

At quàm dispare concidere fato!

Illa è ruderibus resurgit, & jam

In Caelum levat arduum cacumen:

In terrae gremio putrescit ille,

Et fit vermibus esca, fitque pulvis.

O felix domus! ô domûs beatæ

Infelix dominus! tuâ ista forte

Sors longe melior, tuoque fato.

Quae vox excidit ore? quodve verbum

Imprudens manus illinit papyro?

Olim funditus haec peribit: olim

Hic, isto recidivus è sepulchro,

In vitam, & superas redibit auras:

In Caelum, & superas migrabit arces,
 O quàm disparia utriusque fata!
 Haec quandoque cadet, cinisque fiet:
 Hic è pulvere pulchrior resurget.

10. *In signa antiqua Musaei Wildiani ab elegantissima virgine Maria Wildia in aere effigiata.*

Quicquid continet arca Wildiana
 Gemmarum veterumque, Imaginumque,
 Chartae Wildia credidit fugaci,
 Ære & marmore sed perenniori.
 Haec caelo artificii, manuque docta,
 Doctas Artificum manus priorum
 In lucem è mediis trahit tenebris.
 Haec Patris Statuas, Patrisque Gemmas,
 Ævi reliquias vetustioris,
 Ostentat populisque gentibusque.
 Tuo, Wildia, plurimum Parenti,
 Plus debet tibi litterata turba.
 Tua nunc opera, polita virgo,
 Patris divitias, Patrisque gazas,
 Quas paucis licuit videre, posthac
 Contemplabitur universus orbis.

11. *In Bataviam & Frisiam Antiquam
 Menfonis Altingii.*

Scrutator maris & terrae, scrutator Olympi,
 Vastaeque siderum plagae,
 Edoctus Veterum omnigenas Altingius artes,
 Et quicquid est artis novae,
 Qui fuerint fines Frisiae, terraeque Batavae,
 Qua Rhenus iverit via,
 Pluribus indiciis, & prisci testibus aevi,
 Ostendit hoc volumine.

Gaude cive tuo, fortunatissima, gaude
Tuo, Groninga, Consule.

Nil opere hoc Patrum conspexit doctius aetas;
Nil cernet aetas postera.

Hinc lux Antiquis oritur Scriptoribus, hinc lux
Recentioribus venit.

Cedit, & hos ipsos Rheni Cluverius amnis
Veros fatetur alveos.

Ora suo Tacitus busto levat: Haec, ait, haec est,
Qualem exaravi, Belgica.

Lumina convertens partes Civilis in omnes
Mea, inquit, haec Batavia est.

12. *In ejusdem partem alteram.*

Pristina restituit Batavis Frisiisque fluentia,
Primosque genti terminos
Assignavit utrique, suae lux inclyta gentis,
Altingius, Pindi decus:

Nunc varios populos, certa sine sede vagantes,
In sedibus locat suis;

Et possessores veteres, veteresque colonos,
Suas reducit in domos.

Qui tot servavit cives, quis dignior illo
Rami Corona quernei?

Haec tibi ferta ligant Batavi, doctissime Consul,
Haec Frisii ligant tui;

Totque tibi obstrictae gentes, vir magne, tot urbes,
Telluris erutae sinu.

O decus, ô ingens terrae tutela Batavae!
O Frisii vindex soli!

O plus quàm Grunicy, & circum, cognite terris!
O vere Patriae Pater!

Consulis, & vivis, & vitae munere cassis,
Quos rursus ad vitam vocas.

Vive diu. Per te gentes prohibentur, & urbes,
Mori; morique te vetant.

Nempe

Nempe tibi grates referent, vitamque parenti,
Vitae hujus auctori, dabunt.

Condiderit Romam, Romanae conditor urbis,
Urbem perennem, Romulus:

Condidit innumeras urbes Altingius, urbe
Perenniores Romula.

Quisnam horum major, quis clarior? unius, anne
Tot oppidorum conditor?

13. *In Valerii Flacci Argonautica, à Viro Clariss.
Petro Burmanno, Hist. & Eloq. Prof. edita.*

Petre, tui spes prima, tui spes maxima Patris,
Ut laudo fortunas tuas!

Totus es in studiis, aut doctos inter amicos
Vitam beatus transigis:

Aut inter thalami confortem, & pignora lecti,
Noctem diemque dividis:

Aut in rure suburbano, dulci abditus horto;
Praetoriove proximo,

Qua formosa domus, qua villa Hemstedia laeto
Assurgit in caelum solo,

Umbrosas inter frondes, undasque sonantes,
Jucunda ducis tempora.

Pluribus interea, namque ista potissima cura est,
Tu saeculum libris beas.

Jamque domo egreditur, qui foetam pube Pelasga
Deduxit in Colchos ratem.

Prodi Flacce, brevi lucem visure serenam,
Splendorem adeptus pristinum.

Dextera opem medicam tibi contulit Heinsia; vitam
Burmanniana dat manus.

14. *Nobiliss. & Illustr. Viro Antonio Maglia-
becho, Bibliothecae Laurentianae Praefecto.*

Quod Grajos Maliabecho librosque Latinos
Credit, & Aonias Cosmus Etruscus opes;

Confilium laudat Magni Ducis Itala tellus,
 Exteraque illustrem comprobat ora Virum.
 Auctores etenim Grajos quis rectius illo
 Novit, & auctores, maxima Roma, tuos?
 Scriptores pariter veteres, pariterque recentes
 Inclusos gremio pectoris ille tenet.
 Et quem, Cosme, tuae melius dare Bibliothecae,
 Quàm qui viva ipse est bibliotheca, potes?
 Define Thyrrenos montes lustrare, Viator;
 Et Vaticano sacra reposta jugo.
 Ad Maliabechi doctos invise penates:
 Hic tibi pro libris omnibus unus erit.

15. *Cosmo III. Magno Etruriae Duci.*

GEntis honos Italae, Mediceae gloria gentis,
 Gloria Tyrreni maxima, Cosme, soli:
 Accipe quae Batavo Tibi carmina mittit ab orbe,
 Devinctus meritis muneribusque Tuis.
 Visebam, memini, Tuscas urbesque domosque,
 Et Florentinos, moenia pulchra, lares.
 Urbs dabat hospitium, tectum domus, Aula recessum,
 Principis immensas & referabat opes.
 Hic mihi sacratos licuit cognoscere vultus:
 Hic mihi, Te coram, maxime Cosme, loqui.
 Finito sermone, Tuae mihi munera mensae
 Portabant famuli, fercula grata, Tui.
 Signa faventis erant animi, maris ostrea Tusci:
 Lydia vina, animi signa faventis erant.
 Quid referam? seras longo post tempore grates
 Hic Tibi, si pateris, Cosme, libellus aget.

16. *Caesari Leopoldo.*

PRo Nummo, pro Torque, recens haec edita mitto
 Carmina, &, accipias, Caesar, ut illa, rogo.
 Inferior quantò vates est Caesare, donis
 Inferius tantò est hoc, Leopoldo, Tuis.

At

At Tu, quaeso, animum, non illud, maxime Caesar,
Respice: nil aliud respicit ipse Deus.

17. *In Albo Joh. Ulrici Meureri.*

MEurerus, varias linguas edoctus & artes,
Illustres toto quaerit in orbe viros.
Dumque viros spectat doctos, spectatur ab illis,
Et vim doctrinae monstrat ubique suae.
Talis, Alexandro positam dum conspicit urbem,
Scipio, spectaculum non minus ipse fuit.
Talis, Apollineae post diruta moenia Trojae,
Laertae variam gnatus obibat humum.
Illius exemplo, sed prosperioribus auris,
Lustrato repetas doctior orbe domum.
Alitibus discede bonis; videantque probentque,
Ut te, sic docti mox tua scripta viri.

18. *In Epistolam Pauli Apostoli ad Romanos ab
Tacone Hayone Honertio illustratam.*

VEterum ac Recentum post labores plurimos,
Qui scripta Pauli, plena Numinis sui,
Fecere doctis plana Commentariis,
Epistolam primariam sancti Viri,
Quam civitatis Romulae sancto gregi
Penna exaravit, regis alituum citis
Evulsa ab alis, Nuntiive Caelitis,
Sibi explicandam sumit, & docta manu
Exponit orbi Belgico, praeco Dei,
Orbique scriptis cognitus dudum suis,
Multi laboris, ingenique, Honertius,
Quo Mosa nuper, nunc superbit Amstela,
Vir eruditus, vir pius, stirpis suae
Laus singularis, ordinis decus sacri,
Ecclesiacque purioris gloria,
Cui se, suosque consecrat soli dies.

19. *In Nicolai Gurtleri, Theologiae apud Daventrienses Professoris doctissimi, Systema Theologiae Propheticae.*

QUis novus extimulat mentem furor? unde repente

Incaluere mihi insolito praecordia motu?

Quisquis is est, facer est. Divino percitus oestro
Caelestes animo flammās, sanctumque calorem
Concipio. Libet aethereo consistere in axe,
Quaeque Deo sacros homines adflaverit aura,
Adspicere; & veterum lustrare oracula vatum.

Non ego Delphorum Tripodas, non cornua mon-
stri

Cantabo Libyci, Dodoneasve columbas,
Impurorum artes Geniorum; quique, profundo
Eductus terrae gremio, nigra extulit Orco
Ora Tages; non Chaldaeae ludibria gentis
Sidera, & ignaros veri scrutabimur ignes;
Non volucrum pennas avium; non garrula rostra;
Non fibras, non exta, nec ullius abdita tauri
Viscera; non, imo quicquid de ventre locuta est
Pythias; aut caeco vates immanis ab antro
Protulit, & vano cecinit sermone, Sibylla.

Longe alius sacros homines animaverat olim
Spiritus, atque alius fallendi ignara movebat
Ora Deus. Veri Vates oracula vera,
Eventuque suo nunquam caritura, canebant;
Enthea divino percussi pectora thyrsō.

Nec modus unus erat. Variis Deus ipse figuris,
Diversisque oculos, mentemque, animumque vi-
dentum

Movit imaginibus, docuitque futura ministros
Fata suos. Sic Hebraeis in montibus olim,
Sparfarum de more ovium, pastore carentum,
Dispersum vidit populum Micha. Vidit Amosus

Lu-

Lumine non alio tondentes prata locustas,
 Perniciem camporum; & lapsum caelitus ignem,
 Frugibus exitium extremum, pecorique, ferentem.
 Talis & ille, Dei geminos cui dextera corbes
 Ostendit, ficusque bonas, ficusque malignas,
 Judaeae genti praefagia: talis & ille,
 Arida desertos qui viderat ossa per agros
 Passim sparsa jacere, animataque surgere rursus,
 Assumptis sibi corporibus, vitaeque priore.

Sic Babyloniaca Vates eductus in aula
 Quatuor adspexit mirandae animalia formae,
 Versus ad Euphratem Daniel. Sic Tigridis idem
 Propter aquam lino vestitum vidit, & auro.
 Sic demissum alto limbum spectavit olympo
 Petrus, & omne genus volucrum, genus omne na-
 tantum,

Contemplans oculis, diversarumque ferarum,
 Obstupuit. Sic ad dextram Genitoris aperto
 Conspectum Christum caelo, Christique nitorem,
 Vicinus morti Stephanus. Sic audiit illum,
 Voce inclamantem magna de vertice caeli,
 Lumine caelesti tactus, ceu fulmine, Paulus;
 Attonitusque, tremensque, oculoque orbatus utro-
 que,

Praecipiti est dejectus equo. Sic incola Patmi,
 Ille futurorum gnarus, verique latentis,
 Ille Deo plenus vates, septem ordine lychnos
 Vidit, & aurata cinctum sub pectore zona
 Natum hominis, longo decoratum firmate, & inter
 Septenos magnis spatiantem passibus ignes.

Saepe illis Deus in somnis apparuit, & se,
 Depulsis noctis tenebris, in luce videndum
 Praebuit, & signis praesentem ostendit apertis.
 In somnis, cum membra quies sopita teneret,
 Terachiden quondam monuit, docuitque suorum
 Fata Deus: Phariis ut servitura tyrannis

Poste-

Posteritas, faeculisque olim labentibus agros
 In patrios foret, ac priscos reditura penates,
 In somnis scalam Ifacides, pluresque tuetur
 In terram descendentes ex aethere, eosdem
 Perque gradus superas iterum remeare sub auras,
 Ætheris armigeros; Scalaeque in vertice summo
 Conspicit aeterno genitum de Numine Natum.
 In somnis certa imperii documenta futuri
 Agnovit, pariterque oculis, animoque notavit,
 Rure Cananaeo patrios dum pasceret agnos,
 Formosae natus Rachelidis, ille paternae
 Grande domus columen; fasces cum cerneret omnes
 Incurvare suo fasci caput; aut ubi itellas,
 Et Lunam, & Solem, magni duo lumina mundi,
 Auratos animadvertit sibi subdere vultus,
 Ac jam nunc Phariae rectorem agnoscere terrae.

Interdum rerum obscuris ambagibus, & per
 Explananda viris sacris Ænigmata, sese
 Divina exhibuit Majestas. Talia gentis
 Victor Idumaeae, debellatorque Leonis,
 Incircumcisae dabat exponenda catervae:
 Talia Judaeis Christus; mox abdita pandens
 Discipulis; quibus ore alio, planoque, locutus
 Occulta explicuit verborum arcana suorum.

Interdum caelo in terram descendit ab alto,
 Corpoream indutus formam, coramque videndus,
 Ipse Dei Natus, caelestique edidit ore
 Humanas etiam voces, alternaque verba
 Miscuit. Horebo sic illum in monte, Ruboque
 Ardenti, quondam Amramides conspexit, & igne
 Audivit secum è medio divina loquentem
 Verba Deum. Sinae sic idem è culmine Patrem
 Audiit, adspexitque Deum, cum vertice ab alto,
 Horrendos inter tonitrus, atque aetheris ignes,
 Ipse suis digitis quae saxo inciderat, illi
 Jussa daret, feris servanda nepotibus olim.

Jam-

Jamque satellitio è sacro, caelique ministris,
 Nunc hos, nunc illos, pennis formaque decoros,
 Æthere demisit Juvenes Rex aetheris alti.
 Conspectus tales olim sub tegmine quercus,
 Vallibus in Mamrae frigus dum captat & umbram,
 Terachides, sterilique sibi de conjuge natum
 Promitti audivit senior. Talem audiit, urbis
 Fata recludentem Solymae, volventibus annis,
 Dilectus caelo Daniel, populique ruinam.
 Sic Praecursores Domini Jordanide lympha
 Tincturum gentem Hebraeam, Vatemque futurum,
 Praedixit Patri Gabriel. Sic rettulit idem,
 Venturum in terras Puerum, sine femine natum,
 Virgine progenitum de Matre, hominemque, Deum-
 que,

Mortalem de mortali, de Numine Numen.

Jamque iterum summa Caeli delapsus ab arce,
 Adflavitque sacros homines, docuitque futura,
 Spiritus. Haud alio mentem percussus ab oestro
 Plurimus, à prima nascentis origine mundi,
 Exitit hos inter veri praenuntius augur.
 Haud alio Vates animati flamine rerum
 Eventus cecinere; Deoque impletus, Olympi
 Intima pandebat populis arcana Sacerdos,
 Foedere sub Veteri: similis sub Foedere eisdem
 Impulit aura Novo; postquam descendit in illos,
 Implevitque domum divino Spiritus igne.
 Denique, non alio Sanctorum effata virorum
 Signari calamo Numen caeleste, nisi illo,
 Jussit, & hac ipsa conscribi singula dextra.

Quin & sacrato fundebat pectore verum,
 Ibat in Arcanum quoties penetrale Sacerdos
 Maximus, in magnis consultum oracula rebus.
 Splendebant sacri lapides, certisque figuris
 Signa dabant; aut, nube cava circumdatus, ipse
 Voce loquebatur manifesta, qui super Arcam

Ala-

Alatos inter Juvenes habitabat, & ora
Solvebat nunquam ambiguis fallentia verbis.

Quin etiam in Templo vox exaudita secundo,
Filia vocis, & alterius divina propago,
Postquam defierant sacras oracula voces
Edere. Fatali sic clade instante diebus
Caelestis monuit populum compluribus Echo:
Ah fugite, Hebraei; fugite ocyus; omnibus unum
Imminet exitium, fatalisque ingruit hora:
Moenia circumdant aquilae; spes nulla salutis.

His aliisque voluntatis praenuntia signa
Ante modis populo Numen dabat, abdita rerum
Fata canens; passimque suos, sufflamine plenos
Caelesti, caelo Vates mittebat ab alto.

Nec vero ejusdem generis, nec fortis, eosdem,
Esse Deus voluit. Pariter, discrimine nullo,
Omnium abundantes rerum, & rerum omnium e-
gentes,

Ex omni elegit numero; Juvenesque, Senesque.
Paene puer rerum eventus, casusque futuros,
Hilkiades, Danielque, haud mendaci ore canebat.
Pascebat tauros, armentaque, pastor Amosus
Montibus in Thecoae: patrium servabat ovile,
Lanigerumque pecus per Bethlae pascua agebat
Jessides, fratrum minimus, sumptaque cicuta
Pandebat saeculis venientia fata futuris.

Rex Salomo; Regum claro de sanguine cretus,
Sacrorum princeps Vatum, Vatum ordine primus,
Nescio quid regale sonans. Galilaea secabant
Æquora, nec quicquam, praeter sua retia, norant
Illi hominum piscatores, qui, rete relicto,
Doctoris magni monitus & verba secuti,
Illius immensum late miracula per orbem,
Nota sibi, sibi visa, sacro passim ore sonabant.
Legis erat Doctor Paulus; legum abdita norat
Omnia; mox alias gentes docturus, & urbes;

Cetera

Cetera vilis, inops, invisa, abjectaque vulgo
Turba hominum; quos ipse tamen, de vertice O-
lympi,

Conditor humani generis, Rectorque, Paterque,
Dignatus caeli donis, caelique favore est.

Unde autem, nisi de Caelo, terraeque polique,
Caelestis mens ista Gubernatore veniret?

Tempora quis novisse potest, nisi temporis auctor?

Quis rerum scire eventus, nisi qui abdita novit?

Quis res humanas disponere, & omnia certo

Ordine digerere, & saeculis aperire futuris,

Ille nisi aeternus rerum Sator? Æthere ab alto

Ille suos mittit Vigiles, panditque futura,

Regnorumque obitus homini praedicat, & ortus.

Ille suum celso demittit ab aethere Natum:

Ille suum summo demittit Spiritum Olympo:

Et nunc per Visus, & nunc per Somnia, mentes

Admonet, illustratque, & nulli cognita sacros

Fata docet Vates, Caelique arcana recludit;

Scilicet hos primo mundi nascentis ab ortu

Erudiit, quando aetherea delapsus ab arce

Visceret antiquos, assumpto corpore, Patres,

Natalique suo praeluderet, Angelus ille

Foederis. Hos habuit, Sinae de culmine postquam

Lex data, Judicibusque suis subjecta, suisque

Regibus, Hebraeae gentis per saecula multa

Res stetit. Hos habuit, cum jam, labentibus annis,

Descendit Caelo, dudum promissus, ab alto

Filius, aeterni Patris, Patri aemula, Proles.

Tum vero Vates sacros implevit, & omnes

Per gentes sese totum diffudit in orbem

Spiritus, è summo in terram demissus Olympo.

Haec & plura refert, Caelo ista edoctus ab ipso,

Gurtlerus, quo non alius cognoscere verum

Certior, aut rerum eventus aperire futuros.

Ille animo ingenti tempus complexus, & aevum

Omne

Omne, tribus magnis, primarum ab origine rerum
Temporis articulis, vergentis ad ultima mundi
Saecula, regnorum ac regum communia fata
Ordine perpetuo describit; & omnia, certis
Temporibus divisa, hoc uno in codice cunctis
Ante oculos, veluti speculo, proponit, in uno.

Namque docet, res instantes ut noverit orbis
Primus homo, argilla è tenui formatus ad instar
Numinis, effigiem cum nondum amiserat istam.
Ut finem mundi post saecula multa, Deique
Judicis adventum, vero praedixerit ore
Ille Dei comes assiduus, comes additus illi
Ante obitum, vivusque polo translatus, Enochus.
Orbis ut interitum primi dudum ante Noachus
Sciverit, & magnam, caelo venientibus undis,
Numinis ipsius monitu, construxerit Arcam.
Ut fuerit Vates Abrahamus; ut inclyta proles
Illius; illiusque nepos; qui tempore vitae
Extremo ante torum positis saecula omnia natis
Explicuit, docuitque suos sua fata nepotes.
Seminis adventum promissi ut senserit idem;
Excidiumque suae gentis, populique ruinam,
Viderit; infracto per bella hostilia scepro.
Ut regis Pharii monitam per somnia cladem,
Ægyptique famem praesenserit, inclytus ille
Occulti interpret verus, quo somnia nemo
Rectius enodare, obscuraque pandere, quivit
Unquam alius. Christum sponforem ut norit Iöbus,
Condita qui dudum caeca tellure, nigerque
Facta cinis, superas iterum revocaret in auras
Corpora, nosque suo vivos inferret Olympo.

Major ab excessu è terra Memphitide pandit
Magnarum sese rerum cum Vatibus ordo.
Hic magnum Amramiden, Vatum qui maximus o-
mnium,

Ductorem populi Hebraei loca per deserta,

Con-

Conspicias, caeli poenas, & munera caeli,
Quaeque suos maneant venturum fata per aevum,
Narrentem populo Ifacidum, saeculisque futuris.
Hic Deboram; qua non mulier praestantior armis
Altera; fatidicis hic unam è Vatibus Hannam;
Hic Vatem videas Samuelem, Vate parente
Progenitum; regi cecinit qui sceptrum Saùlo
Eripienda, Dei monitu, donandaque deinde
Rursum alii, quanquam haud regum de sanguine, regi.
Hic illum adspicias Vatem, cui regia summus
Sceptrum dedit Rex ferre, pedo post terga relicto,
Regalem imponens capiti vittamque coronamque.
O quae non, viridi temere projectus in herba,
Inter oves patrias, densave sub arboris umbra,
Concinuit! quae non folio praedixit ab alto!
Fatidico quae non oracula fudit ab ore!
Seu casa Pastorem, sive illum regia Regem,
Sive Dei tenuit Vatem domus, omnia late
Implebat loca, divino percussus ab oestro,
Immensasque Dei laudes, terraeque polique
Cantabat Dominum, & regum super omnia Regem.
Multa quoque è caecis fatorum idem eruta libris
Protulit; adventumque Dei nascentis, amato
Quem Patris è gremio eliceret, gremioque foveret
Virgo suo, certo venturum rettulit aevo.
Quam variis idem verbis, variisque figuris,
Exhibet infantem divinum, ex aethere summo
In terras descendentem, castaeque per alvum
Virginis has ipsas venientem in luminis auras,
Exigua Bethle genitum; terraeque relictis
Sedibus aethereas remeantem rursus in arces!
Quid non, hoc ipso natus genitore, futuris
Praedixit saeculis Salomo, ditissimus ille
Regnantum, atque idem doctissimus? Inspice carmen
Nobile, quod longe cantus supereminet omnes.
Quid Sponso & Sponsa divinius? Omnia fata

Ista repraesentat mundi venientis imago.

Quo fessum abripitis, Vates, Magnique, Minoresque,

Hoc illustre quibus nomen sacra pagina Vatis
Ante alios dat habere; sua quos Spiritus aura
Caelestis rapit, & terris, rebusque relictis
Terrenis, caelo ac fulgentibus inferit astris?

Vos partes populum in geminas, diversaue sacra,
Divisum, spretoque Deo, sanctoque Sionis
Colle, Garizaeo vitulos in monte colentem,
Assyrias abducendum cecinistis in oras,
Vos Babyloniaco claudendam carcere gentem
Bis septem per lustra, sub injustisque tyrannis
Servitium grave passuram, nec mollia iussa,
Veridico praedixistis popularibus ore.

Vos Babyloniaco solvendam carcere gentem,
Everfaeque domos Urbis, patriamque recentem
Polliciti, Templumque novum, ritusque sacrorum
Antiquos, magnum rebus solamen in arctis,
Captivo in Persis populo, spesque una, fuistis.

Numinis adventum crebrò ingeminatis iidem,
Delapsumque polo Puerum, Puerique parentem,
Monstratis, certo indicio, tempusque, locumque;
Quaeque forent illi in terris obeunda pericla;

Quae patranda forent miracula; quale laborum,
Quale genus mortis, ligno suspensus ab alto,
Pro nobis fuerit subiturus; quomodo busto
Diffraeto, ac Mortis superatis viribus, auras

In superas, & sidereas rursus iret in arces,
Ordine perpetuo narratis; & omnia, ut acta
Jamdudum, ut jam nunc praesentia, dicitis; aevo
Deinde suo, ac sero demum spectanda nepoti;
Sancti omnes, omnes adflati Numine Vates.

Nec te praetereo, Vatum decus, inclyte praeco,
Nuntie venturi modò Numinis, alter Elia:
Nec te, fatidici nati pater optime: nec te,

Vir-

Virginis intactae conjux, custosque, comesque;
 Divini custos Pucris: nec te, ac tua facta,
 Sancte Senex, tremulis illum qui amplecteris ulnis,
 Jamque mori cupis, optatos ut cernere vultus
 Contigit, atque tuam manibus gestare salutem.

Nec vos ingrata, Vates, mihi voce filendi,
 Ætherea quos adflavit de sede, suoque
 Numine complevit pariter, demissus ab alto
 Spiritus, atque omnes mundi proferre loquelas
 Posse dedit, mundi partes missurus in omnes.
 Quid Petros ego, quid Paulos, caelestia, dicam,
 Nomina, & aeternis inscripta vocabula fastis?
 Quid Stephanum, testem primum; genitaſve Philippo,
 Commemorem? chartaſve tuas, Iacobe; tuamve,
 Juda, manum? Satis est multis pro vatibus unus,
 Discipulos ille ante alios dilectus, eandemque
 Ad mensam Domini gremium reclinis in ipsum.
 Non illo quisquam veterum, quisquamve recentum,
 Unquam vera magis, vel plura, oracula Vatum
 Protulit. Ille Dei monitus, ille abdita fata,
 Et quemcunque Dei subitura Ecclesia casum est,
 Exiguo includit libro; tabulaque sub una
 Pingit imaginibus variis, variisque figuris,
 Interitum rerum veterum, rerumque novarum
 Principium, & totum felicia saecula per orbem.

Namque Asiae septem populis illustria septem
 Mittit epistolia, aethereo dictante Magistro.
 Idem oculis animadvertit septena figilla,
 Obſignata Dei manibus, rursusque reclusa;
 Inflarique Tubas totidem caelestibus audit
 Armigeris; totidem Phialas, Plagasque cruentas,
 In totam effundi terram videt aethere ab alto.

Omnia quae septem magnos monstrantque notant-
 que

Temporis articulos: quarum sub imagine rerum
 Omnis adumbratur ventura Ecclesia, & omnis,

Ad finem mundi, mundi status. Urbis amorem
 Illum Ephesi, & primi caelestem temporis ignem,
 Prima sacri ostendit Scriptoris Epistola: luctum,
 Altera; sublimisque animos, infractaque nullis
 Pectora suppliciis: odium immortale profanae
 Gentis, & assertos Christi assertoris honores,
 Tertia: Progressus magnos in tramite recto,
 Quarta docet. Corruptum omnem Quinta exhibet
 orbem.

Constantem, ac toto profitentem pectore Christum,
 Sexta repraesentat populum, verique tenacem:
 Ultima, sacrarum rerum, Christique, Deique,
 Neglectum passim studium, mundique teporem.

Haec eadem sibi reclusis monstrata sigillis
 Vidit Iöannes: Equitemque per aethera magnum
 Victoremque alacremque, in equo candente seden-
 tem,

Arma triumphatum victricia ferre per orbem.
 Pugnantes idem populos, & morte cadentes
 Alterna, caedesque graves, ac mutua cernit
 Vulnera. Mox Equitem rursus, quem scilicet ater
 Vectat equus, trutinam manibus panemque tenentem,
 Adspicit. Inde iterum nigranti pallidus Orco
 Prodit equus, cujus latos Mors insidet armos.
 Hinc ingens rursus clamor, gemitusque cadentum
 Auditur, quos ob Christi nomenque fidemque
 Impia barbaries ferro consumpsit & igni.
 Mox quatitur tellus: nigris Sol occulit umbris
 Triste caput: multo maculatur Luna cruore:
 Astra cadunt: caeli laquearia vasta recedunt,
 Insulae oceano in medio, montesque supini,
 Sede avelluntur solita: timor omnia complet.
 Postremò, alta quies, totoque silentia coelo
 Intellecta: filet medium caelum omne per horam,
 Qua patet, ac nullo turbatur murmure mundus.

Illud idem monuere Tubae, quas aethere toto

Ac-

Accincti inflabant Juvenes fulgentibus alis.
 Audit Iudaeae gentis crudele minantes
 Excidium, & flammis vastandam, ac caedibus, urbem:
 Audit equos, equitesque, & totum bella per orbem:
 Corruptos audit mores, atque impia passim
 Dogmata, diversas terrae spargenda per oras:
 Et spissas tenebras sacris in rebus: & illum
 Doctorem tenebrarum, Erebi de sedibus imis
 Excitum, injusto populos gentesque prementem
 Servitio: atque illum sacrati nominis hostem
 Perpetuum, Constantini qui Caesaris urbem
 Incolit, Ægaeoque mari, Euxinoque profundo,
 Europaeque Asiaeque patentibus imperat arvis.
 Tempore ab hoc Babylon urbs concidet, illa malorum
 Mater, & in medium magno ruet impete pontum,
 Tempore ab hoc Christo sese dabit orbis, & omnes
 Illius imperio accedent cum gentibus urbes.
 Mundi tempora erunt haec ultima; nullaque, post-
 haec,

Tempora. Sic cecinit toto Caelestis Olympo
 Nuntius; obtestans ipsum caelumque Deumque.

Nec non septenas Phialas, Plagasque recenset
 Septenas, sanctum in populum, Christumque pro-
 fessum

Olim effundendas coetum, quas tempore certo
 Et misit Deus, & nostrum missurus in orbem est.

Nec non & plures aliosque volumine eodem
 Caelestes aperit monitus, librumque per omnem
 Exhibet aethereos visus, & publica fata,
 Numinis interpres. Librum lege: mira videbis
 Narrantem, & magni referantem oracula caeli.
 Hic geminos Christi testes, Veteresque, Novosque,
 Doctrinam Christi signantes morte cruenta,
 Adspicis, & magna vindictam voce petentes.
 Hic pugnam Michaëlis, Avernalisque Draconis;
 Quaeque forent sanctis adeunda pericula; quaeque

Bella per immensum, faeculis instantibus, orbem,
Gente sub Aufonia: donec clementior aura
Exciperet Christi nomen cultumque professos.
Tristia mox iterum venturo concinit aevo
Tempora, prostratosque pios; cum, colle Quirini
Qui sedet, imperium terras crudelis in omnes
Posceret, & caeli regnum affectaret, & Orci.
Quae non infecere illo tum tempore caedes
Camposque fluviosque; cruor cum pluitinus Alpes
Tinxit, & Allobrogum maduerunt sanguine valles?
Sed meliora tamen caelo promittit ab alto
Arcana edoctus caeli mysteria Vates,
Secretosque hominum coetus; post multa deinde
Crimina deterius vergentum rursus in aevum.
Post, laetos iterum soles, & candida spondet
Tempora; subversa septem cum montibus urbe
Romulea; quando summo descendet Olympo
Urbs Nova; perque novam tellurem, mille per annos,
Regnabit passim gens aurea. Scilicet illud
Tempus erit, cum cara Deo dilectaque turba,
Insigni cum Justitia, duce & auspice Christo,
Laetum exercebit regnum; sive illud in orbe
Hoc nostro, sive in caeli regione futurum est.

Talibus atque aliis, quae versu singula non est
Enumerare, polo, divina adflatus ab aura,
Nos rapit, & medio ponit Gurtlerus Olympo.
Gurtlerus, caeli arcano nutritus in antro:
Gurtlerus, caeli mystes, summique Sacerdos
Numinis. Ille Dei, per sacros edita Vates,
Consilia, à rerum exortu, & natalibus orbis,
Orbis ad interitum, renovandique ultima mundi,
Felici explanat calamo, atque ingentibus ausis.
Doctrinamne Viri prius, assiduumne laborem,
Totque voluminibus noctesque diesque legendis
Impensam admirer curam? Quanto ordine cuncta
Explicat! ut Vatum concordant omnia dictis!

Ut

Ut rerum eventus rebus respondet! Ut uno
 Ore Deum sonat auctorem quodcunque locuti
 Sancti homines! ut nos veri convincit, & ultro
 Cogit in assensum Liber hic; divinus & ipse!
 Haftenus è primo doctrinam fonte petitam
 Afferuit, docuitque; & puri quicquid haberet
 Relligio, contra juratos illius hostes,
 Ostendit libro eximio clarissimus auctor.
 Nunc antiquorum divina oracula Vatum
 Pandit, & his ipsis aperit Caeli abdita chartis.
 Mox sacras Idem historias, ab origine prima,
 Narrabit; rerumque vices, & prisca recludet
 Tempora venturo, saeculis volventibus, aevo.
 Maecte ista virtute, ac res porro asserere nostras,
 Fide Vigil, pars sacrorum non ultima Vatum.
 Sic tibi Relligio, sic tota Ecclesia, ut orbis,
 Obstrictam agnoscat sese tibi. Maecte labore
 Usque novo, & clarum, quod adhuc tua scrinia ser-
 vant,

Ede opus, ac terras notum jam sparge per omnes
 Nomen, & ad feros famam trans mitte nepotes.
 Quod si non fallunt mea me praesagia, jam te
 Cognoscat mundus magis ac magis, istaque passim
 Scripta leget, tantoque tibi pro munere dignos,
 Quod meruit virtus dudum tua, solvet honores;
 Si tamen ingratus te nondum intelligat orbis,
 Noli despondere animum: majora rependet,
 Pluraque, quam possunt homines dare, conferet ae-
 quus

Ille tibi mundi iudex, qui digna labore
 Praemia, proque tuis olim dabit aethera curis.

EPIGRAMMATUM

LIBER TERTIUS.

1. *Viro Clarissimo Matthiae Nicolao Kortholtio, Eloquentiae utriusque Professori, novam Professionem gratulatur.*

Rgo Professoris tituloque togaque decorus

Infereris claro, cum Pater ante, choro.
Porrigit ista suis manibus tibi praemia Princeps,

Hassia qui nutu temperat arva suo.

Doctorum gens omnis, habet quos Teutona tellus,
Collato meritis gaudet honore tuis.

Applaudunt tibi Germani, longeque remoti
Ex alio vates plaudimus orbe tibi.

Ipse tibi plaudit Paeon, Musaeque Sorores,
Tutaque praesidio suada futura tuo.

Te duce florebit veteris facundia Romae,
Sive soluta suis, sive ligata modis:

Scribet & invitis per te Germania Gallis
Digna vel Ausonio verba Latina solo.

2. *Sebastiano Kortholtio Phil. Doct. creato.*

KOrtholti, Patris in Gnato spirantis imago,
Gloria Pierii magna, decusque, chori:
Gratulor insignes tua quos tibi donat honores
Patria pro meritis, culte Poëta, tuis.
Talis Olympicae victor certamine pugnae
Debita victori praemia fronte gerit.

Si

Si qua fides, vatunque aliquid praefagia possunt,
Non tuus hoc cursum pulvere sistet equus.
Mox titulos alios, alios tibi reddet honores,
Et cathedram, & longam Kiela datura togam est.
Hoc Pater, hoc virtus dudum tua postulat, & jam
Plaudit ab Aonio turba novena iugo.

3. Sebastiano Kortholtio *Professori Poeseos
Kiloniensi.*

A Mule Pierio Patri, Fratri aemule frater,
Aonio magnum nomen adepte iugo:
Salve Musarum vindex, Phoebique sacerdos,
Quo duce Kila suum tollet in astra caput.
Per te Romuleo discet conscribere more
Carmina, suspenso quae leget ore nepos.
Nascitur è patrio Phoenix, verùm unica, busto.
Hic gemina è patrio nempe renata rogo est.

4. Paulo Steenwinkelio.

G Ratulor, amissam te respexisse salutem,
Paule, sodalitiï pars bene magna mei.
Laetatur tecum conjux, laetantur amici,
Laetatur Domino sospite salva domus.
Ipse pater, pater ipse, tuas dum praeterit aedes,
Applaudit tremulis Amstela laetus aquis.
Incolumi gaudet pastore urbs tota tuoque
Pascitur aethereo rursus, ut ante, cibo.
Ecce tua resonant iterum sacra pulpita voce,
Ecce frequens populus pendet ab ore tuo.
Audiat ô longum te grex tuus; audiat orbis
Noster; & usque tuae te comitentur oves.

5. *In Effigiem invicti Herois Godardi à Rede,
Athlonae Comitis, &c. &c.*

H Oc se spectandum populis Athlonius ore
Exhibet. Hic vultus bella gerentis erat.

Sic Boynae tranavit aquas: sic margine Rheni
 Fulminat; & Gallo victor ab hoste redit.
 Haud alium sibi legisset bellator Atrides,
 Peliden animo, Nestora consilio.

6. Davidi Hoogstratano.

HOogstratana diu tectis ignota latebat,
 Solis & erubuit Musa videre jubar.
 Carceribus tandem in lucem prorumpit apertis,
 Nec tantum Batavo gaudet in orbe legi.
 Prodierat modo Teutonica circumdata palla,
 Syrmate nunc Latio conspicienda venit.
 Laeta tuam genetrix agnosce Batavia prolem,
 Tuque parens animos Rottera fume novos.
 Urbe tua primas Infans tener inbibit auras:
 Mox Puer, & Juvenis crevit in urbe tua.
 Moenibus hunc ipsum vestris invidit honorem
 Amstela. Qui tuus est, jam meus, inquit, erit.
 Ille ego qui plures genui, fovique, Poëtas,
 Hunc mihi jure meo posco, vocoque meum.
 Tu modo, tu patrii deserta fluminis unda
 Huic succede meo, culte Poëta, lari.
 Paruit, & nostrae procumbens margine ripae
 Cantat ad Amstelias nobile carmen aquas.

7. Petro Burmanno.

BUrmanni Patris sacram lugebat ad urnam
 Trajectum, tanti funere moesta Viri.
 Audit, & attonitae luctum dum conspicit urbis,
 Luctibus & lacrymis parcite, Rhenus ait.
 Quae cinere è patrio Phoebèia nascitur ales,
 Surget ab hoc ipso, sed geminata, rogo.
 Eveniunt: patrio Fratrum par, ecce, sepulcro
 Nascitur, & gressum Patris, Avique, premit.
 Ille docet populum delapsa ex aethere sacra:
 Ille Juventutem Musica sacra docet.

Nobile

Nobile Pierio Trajectum gaudet alumno,
 Applauditque suo Rhenus ab amne pater.
 Carpathii ventura canat maris incola Proteus:
 Verius augurium, Rhene Batave, tuum.

8. *In Belgica ac Latina Poëmata Casparis
 Brantii, Verbi Divini apud Remonstrantes Mi-
 nistri, quoad vixit, vigilantissimi.*

NUminis Interpres, Heliconiadumque Sacerdos,
 Dignus Patre suo Gnatus, Avoque Nepos,
 E tumulo prodit dias in luminis auras,
 Brantius, atque hominum docta per ora volat.
 Illius in sacris spirat facundia scriptis,
 Ætheream populum dum docet ire viam.
 Spirat in hoc ipso facundia multa libello,
 Ad juga Parnassi dum sibi sternit iter.
 Perpetuam in terris famam, vitamque perennem,
 Tam bene qui scripsit, tam bene vixit, habet.

9. *Viro Perillustri Henrico Hoofdio, Satrapae
 Mudensi, gratias agit Petrus Francius.*

Vina, Vir illustris, quae das mihi, protinus ore
 Eliciunt animi carmina signa mei.
 Non male conveniunt nostris ea munera donis:
 Vina pater Paean, carmina Bacchus amat.
 Carmen ego, tu vina mihi, facientia carmen,
 Mittis, amicitiae pignora certa tuae.
 Heroas prisca cecinere ad vina Poëtae:
 Vina canent laudes haec mihi pota tuas.

10. *Johanni Brantio sua edenti Poëmata.*

AGgressus sancti vitam modo scribere Pauli
 In Concionibus suis;
 Diversi generis numeros nunc exhibet orbi
 Hoc in libello Brantius.

Orator

Orator melior num sit, meliorne Poëta,
Horum peritus ambigit.

Existunt alii Naturae munere Vates:
Haereditate, Brantii.

11. *In Doctissimi ac Disertissimi Viri Arnoldi
Monenii, Pastoris Daventriensis, Eclogas
sacras.*

Pastorum lusus, alternaque carmina, primus
Concinuit Vates, terra Sicana, tuus.
Edocuit populum pastoria verba Latinum,
Trinacrio Juveni proximus arte, Maro.
Musa legit veterum gressus Monenia Vatum,
Belgicaque Hebraeas fistula mulcet oves.
Audit, & insolitae captus dulcedine cannae
Lentior attonitas Isala volvit aquas.
Haëtenus ore gregem Christi, nunc carmine, pascit
Monenius; Vates, terra Sicambra tuus.
Pastoris gemino defunctus munere Pastor
Et gemino populi dignus amore sui est.

12. *In luctuosum & immaturum obitum Doctis-
simi & Celeberrimi Viri Antonii Bynaei, Pro-
fessoris & Pastoris Daventriensis.*

Siccine Confortemque tuam, prolemque domum-
que,
Deferis, & libros, docte BYNÆE, tuos?
Quis nunc, historiam Christi qui narret, & illa,
Quae tibi restabant de Cruce, scribat, erit?
Conferet Hebraeis quis Graeca volumina chartis,
Ut quondam magnus fecerat Origenes?
Hei mihi! tot curas, tot spes, Mors invida tecum
Abstulit, & tenebris nobile damnat opus.
Ut multum perdas, Daventria, plura sodales
Perdimus, & Clario dedita turba choro.

Publicus

Publicus hic dolor est, & non reparabile damnum,
Quod patitur tanti Belgica morte viri.

13. Ezechieli Spanhemio.

PEriisse quisquis litteras credit bonas,
Nec Vossios nunc esse nec Salmasios,
Ezechiël refutat hunc Spanhemius,
Qui, terra quicquid Graja, quicquid Itala
Reconditarum protulit rerum, Dei
Quicquid sacrata continent volumina,
Promit capaci mentis è sacrario,
Et eruditis dat legendum posteris.

14. Johanni vander Wayen, S. S. Th. Prof. &
Verbi Divini Ministro doctiss. disertiss.

QUi Nestoris facundiam
Melli Attico simillimam,
Ulyssis aut illam cupit
Audire, fulmini parem,
Utramque miscentem audiat
Wayenium, facundiae
Exemplar optimum sacrae.

15. *Ad Augustissimum Borussiae Regem Frede-
ricum, cum Regni sui Natali Equestrem Patri
statuam poneret.*

SOlenne advenit tempus, quo, maxime Princeps,
Tradita sunt manibus sceptrum Borussa Tuis.
Excipis insolitos populi plaudentis honores,
Adcumulat fausto Te quibus ille die.
Dilecti Patris interea non immemor, Illi
Das Statuam, Sceptrum qua Tibi luce datum est.
Spectatur solido Magnus Gulielmus in aere,
Impositus ponti, Te statuente, Novo.
Eximium, ac toto signum memorabile mundo,
Virtutis magis est, an pietatis opus?

Illius

Illius hoc meruit virtus Mavortia: Nati
 Hoc illi pietas donat, amorque Tuus.
 Et quidnam majus poteras praestare Parenti?
 Quid formare manus pulchrius ulla potest?
 Cedat equus, cujus vastos clarissimus armos
 Rex premit, ille tui, Sequana, pontis honos.
 Cedat & Aurelî monumentum nobile Marci,
 In Capitolino, laus tua, Roma, jugo.
 Grandius hoc nihil est, quod Patri ponis. Equestres
 Haec Statuas alias vincit, ut Ille Viros.

16. *Augusto Romanorum Regi, Josepho Leopoldo, Landaviae Victoriâ gratulatur.*

O, Qui Germanas olim moderabere terras,
 Regnabit supera cum Tuus arce Pater;
 Accipe, Rex Romane, Tibi quae Musa ligavit
 Belgica, temporibus debita ferta Tuis.
 Ecce tibi primam donat Landavia laurum,
 Natura validus, nec minus arte, locus.
 Virtutem, Leopoldæ Tuam, famamque Tuorum,
 Germanus pariter, Belgaque, in astra ferunt.
 Sustulit ipse suo vultum de gurgite Rhenus,
 Spectavitque Tua fulmina torta manu.

17. Leopoldo.

Quid non primitiis orbis sibi spondet ab istis,
 Aut quae non Marti palma parata tuo est?
 Auguror: Ismarium Genitor ceu contudit hostem,
 Sic tua Borbonias dextera franget opes.

18. Πάντα Φίλων κοινά.

In Gemmas Antiquas Jacobi Wildii.

OMnia amicorum communia, non male Grajûm
 Ait vetus proverbium.
 Wildius exemplo, quo non communior alter,
 Hoc comprobât dictum suo.

Anti-

Antiquos pridem nummos, vultusque priorum
Protraxit in lucem virum.

Signa dedit nuper, prisci que toreumata faeculi,
Perenniora saeculis.

Nunc veteres gemmas, pretiososque arte lapillos,
Hoc exhibet volumine.

Crede mihi, solus gazas non possidet istas:

Commune, quod servat, bonum est.

Non etenim sibi, non domui modo natus, & urbi:
Est natus orbi Wildius.

19. *Felicitas Temporum.*

PAcem duello, Palladem Marti, pari

Sociare nexu; resque diversissimas

Utrimque junctis copulare dexteris;

Mediis in armis, & tumultu bellico,

Artes fovere, litterasque, Martius

Ut Fridericus, Rex Borussiae, facit;

Haec vera demum Temporum felicitas.

Hanc dum per omnes imperii partes tui,

Invieste Princeps, spargis, ac disseminas,

Et me beatum reddis, ac per te datae

Felicitatis esse participem jubes.

20. *Rhenoberga capta.*

CEpimus unitis varias modo viribus urbes,

Armaque successu non caruere suo.

Hoc Rourmunda loqui, Venloa, Leodia, tuque

Insula Caesareo nomine dicta, potes.

Unica restabat Rheno quae nomen ab amne

Berga tenet, valida nunc quoque capta manu.

Scilicet haec Regi servata est palma Borusso.

Militis haec laus est, Rex Friderice, Tui.

Praesidio ac muris defensam ille occupat urbem;

Et Brumae peragit tempore, Veris opus.

Gratulor hoc omen belli Tibi; gratulor anni,

Quo nullum poterat pulchrius esse, Novi.

21. *Augu-*

21. *Augustissimo Borussiae Regi, Friderico,
&c. &c. &c. Pro Numismate aureo, Corona-
tionem Regis exhibente, gratias agit.*

Ipsum Te solido cum das mihi munus in auro,
Et sceptrum, & capitis, Rex, diadema Tui;
Tu mihi das Sceptrum, Tu das mihi ferre Coronam,
Et Regem, Tua per Regia dona, facis.
Da veniam Vati, Rex inclyte, vera loquenti,
Quod Tibi praestatur re, dat imago mihi.

22. *Francisco Burmanno Sponso.*

Burmanno nubit Thierenfia, pulchra puella,
Urbis gloria Delphicae.
Et Sponsi & Sponsae gaudet domus. Undique amici,
Ad festas veniunt dapes.
Hymen, ô Hymenae, sonat vicinia, & omnis
Longo murmure civitas.
Laeta adeo quid non spondent connubia? quid non
Hinc Respublica commodi
Percipiet? quid non Ecclesia? Vosque, Lycaea,
Rheni margine condita?
Maeste esto virtute, tui Francisce parentis
Nomen qui geris inclytum:
Qui patris alterutrum munus non degener imples,
Impleturus & alterum:
Maeste inquam virtute: torum sponsaeque tibi,
Jam stravere puellulae.
Rumpe moras; cupidusque tuam complectere aman-
tem,
Quae te candidulis suis
Excipiet contra manibus, carique mariti
Respondebit amoribus.
Quid precer? ut, nonum cum Luna peregerit orbem,
Te Conjux faciat Patrem:

Hisque

Hisque tibi similes natos tua donet Eliza,
Quos Patri Genetrix tuo.

23. Abrahamo Westerveen *ſCto.*

N Autica jura Rhodi veteris, celebrata per orbem;
Gentibus, ac populo sancta, Quirine, tuo;
E tenebris Westerveniis, caecisque latebris,
Protrahit; & verbis explicat ipse suis.
Italia haec dudum, patriaque Hispania lingua
Legerat: haec eadem Belgica versa leget.
Gaudeat ista suo tellus Interprete, tuque
Amstela, qui vastum puppibus aequor aras.
Debita Scriptori da praemia, debita Civi:
Rem magnam patriae praestitit ille suae.
Fallor, an has juxta leges, jus dicet, & undis,
Amstelodamensis Curia jura dabit?

24. *Precatio Dominica.*

Moderator orbis, omnium nostrum Pater,
Suprema vasti templa qui mundi tenes,
Sit usque sacrum nomen, & sanctum tuum:
Tuum appropinquet praepeti regnum gradu:
Fiat voluntas, sicut in caelo, tua,
Sic & per omnis diffitas terrae plagas:
Panem caduco nutriendo corpori,
Nobis diebus largiare singulis:
Remitte nobis debitum nostrum, velut
Nos debitori debitum remittimus:
Tentatione nos ab omni libera,
Illo nocivo libera nos à malo:
Est namque regnum, Rector aetheris, tuum,
Tua est facultas & potestas, omnia
In subsequendum saeculorum saecula.
Hoc esse votum, Sancte, tu ratum jube.

25. *In Conciones selectas Isaaci Pontani ab
Joanne Brantio editas.*

Mellifluo quae Pontanus fuit ore locutus,
 Dum melior vitae cursus, & aura, fuit;
 Brantius è tenebris in lucem promit, & illa
 Digna videre diem scripta, videre facit.
 Haec quicunque legetis, ut audivistis, amate
 Eximium, & duplici tollite laude, Virum.
 Munere vos duplici obstrinxit Juvenisque Senexque.
 Vos Juvenis docuit voce, manuque Senex.

26. *Desiderio Erasmo Rotterodamo.*

Effigiem Desiderii qui cernis Erasmi,
 Humano quiddam grandius ore vides.
 Perlege Scriptoris divina volumina magni,
 Caelesti dices scripta fuisse manu.
 Doctrinam, eloquium, pietatem, singula spirat
 Pagina; nec quicquam tersius esse potest.
 Ardua qui studiis, & seria, junxit amoenis;
 Utile qui dulci miscuit; ille fuit.
 Editus ad Mosam, Rheni delatus ad amnem,
 Praeposuit patriae te, Basilea, suae.
 Terra Virum repetit post mortem Belgica; jamque
 Nascitur in Batavo rursus, ut ante, solo.

ILLUSTRIUM
ERUDITORUM
AD P. FRANCIUM
EPISTOLAE.

THE
FIRST
AND
SECOND
VOLUMES

I. *Petro Francio suo Theodorus Rykius*
S. P. D.

NAE tu bene es Callipides & post quinque mensium silentium recte dicis, in me nulla erit mora. Quid impediit, quo minus literarum illud commercium institutum fuerit dudum. Nunc cum in procinctu stamus ad iter Italicum, venis tandem & majore me dolore quam laetitia dimittis. De itinere gratulor tibi, utinam incidisset citius. Quid postulas, ut tibi scribam accuratius. an de Anglia? Illam, auctor tibi sum, ut, nisi Oxoniae subsistere velis, quam citissime relin- quas. Studia nostra ibi ignorantur. In bibliotheca Oxoniensi est Chronicon Johannis Antiocheni Mal- lelae ἀνέκδοτον, inde excerpe aliqua; quaere etiam Scholiaften veterem Juvenalis nondum editum, in cujus capite leges, descriptum esse in Italia pro Jo- hanne Tiprost Wigorniae Comite, qui anno 1470 capite est truncatus. Illum Scholiaften bene confi- deres rogo, nimis tarde illum vidi. Salutabis ibi Barlovium humanissimum virum & doctissimum in literis nostris. Cantabrigiae est Pearsonus, Cantua- riae Casaubonus, Londini Cottonus, sed austerior. Vitium hoc gentis est & propterea noli mirari si tibi accidat frigus & contemptus. In Galliis diversa omnia. Sedulo ibi cave, ne gentis tibi noceat faci- litas. Si aures tuas haberem apud me, plura dice- rem. Non intrabimus Italiam ante mensem Septem- brem propter aestum. In Narbonensi Gallia subsi- stemus. Literarum commercium non certiore mo- do institui potest quam ut ambo literas nostras mit- tamus Amsterdamum, inde parentes tui & patroni mei curabunt illas ad nos perferri. Quod ut facias diligenter moneo & rogo: neque enim exprimere
X 3 possum

possum quantopere te amem, & quanto mihi dolori sit, quod dulcissimae consuetudinis tuae fructu tam diu fuerim privatus. Vale multum & me ama. Paris. a. d. XIII. Kal. Maji. anno C. CIOCLXIX.

Romae Leo Allatius decessit, Slusius Leodienfis designatus est successor. Dominus meus te salutat.

2. *Johannes Fredericus Gronovius Petro Francio suo S. P. D.*

MInantur aere se descripturos imaginem meam cum titulo habente breve carmen. Vide, amabo, num quid respondeat Apollo tibi, quod nec frigidum sit neque invidiosum. Habeo ab aliis complura, nec spernenda; sed à singulis stipulatus, quod à te quoque stipulor, ut, si fors fuat, tacita mea conscientia vestri amoris contenti sitis, neque aegre feratis ea per me non vulgari. Nam, ut nunc est, propemodum deliberatum habeo, nihil subscribere, praeter nomen: sed hoc ita κέρπειν, ut durus plane non sim, & possim in aliquo, non laudibus meis, sed ipsius ingenio exorari. Et tum fieri potest, ut eligam, quod plus videntibus longe infra primo loco ponendum videatur: sed ea in re libidini meae servire volo. Ut senex ille Tyndareos, ὑπελθὼν τοὺς μνηστῆρας πυκνῇ Φρενὶ, cavit, quem filia, hoc est, ipse, legisset, eum ab omnibus ferri & defendi. Vicissim si tu hoc periculum subire nolueris, & mihi negaveris, iratum me haudquaquam habebis, dummodo te inter & me horrible secretum pereat. Sic enim sentio, haec oportere agi utrimque à valde volentibus, nihil impedita cujusquam libertate. Quamquam Poëtas cogi fas est haëtenus, *nequeunt dum pectore magnum Excussisse deum.* Peregrinationem volo tibi Deum Opt. Max. fortunare. Ubi Lutetiam veneris, illustri Capelano
jam

jam etiam ex meis literis te notum intelliges. Vale
meum & Musarum decus. Lugduni nostrae a. d.
viii. Idus Majas A. C. cio id c lxix.

3. *Jacobus Gronovius Petro Francio*
S. P. D.

CUM postremas ad te dedissem, ita se res dome-
sticae dabant, etiam typographis velut tum de-
mum incumbantibus, ut in propinquam tui, Ca-
rissime, videndi spem erigerer. Sed postmodo mor-
biferum sidus adeo hanc urbem afflavit, ut & studia
liberalia & officinas fugare inde voluisse videatur.
Neque ab hoc casu tutos nos fortuna fecit. Pater
post stomachum sex septem hebdomadas vexatum
hoc tempore febris rigoribus & ardoribus attentatus,
jam in mundo spem nullam habebat, & nos quo-
que, quo evasura esset res, sollicitos reddebat fa-
tum Profess. Schulii, Wittii, aliorumque princi-
pum virorum: sed ille tamen pace τοῦ παντοκράτο-
ρος, vescis licet imbecillus viribus, videtur resipi-
scere, & non est, cur tibi dolorem det. Scires,
quam concursarim, & anxiam vitam duxerim: in
qua tamen nihil nisi tuas literas desideravi, ut te
saltem recte valere scirem, in cujus memoria unice
acquiesco, & quid tu alique viri docti agerent.
Macrobius non regiae sed Thuanae bibliothecae
ut consuleres, petii. Narro tibi: notavi aliqua de
Narbone Marcio, ut vult Casaubonus, fluvio. fe-
cit Crucius, ut ea videret ὁ πάνυ Henr. Valesius:
hic tamen non assentiri, utque doceret eo nomine
fuisse fluvium, adducere Ausonium, qui sic car-
mine xiii. de nobilibus urbibus. *Nec tu, Marcie*
Narbo, silebere: nomine cujus Fusa per immensum
quondam provincia regnum, &c. Ostende mihi, si
potes, agi illic de fluvio, & non de urbe, quae

Galliae Narbonensi nomen dedit, neque enim de fluviis agere se dicit poëta. Quod si non potes, dummodo per commodum, vellem ultra de his verbis ageres cum τῷ πάνυ. Addebat multas urbes & fluvios fuisse cognomines; quod nemo negat, nemo nescit, vel Stephani unam paginam perlege.

Haec ante hebdomadas octo. Quid interim tibi continuata funera, Thienii praesertim, Cocceji, Junii nostri (heu dolor!) enarrem? Pater per id omne tempus lethaliter decubuit. Me post superiora vix scripta vesperi circa sextam sudor infuetus, & deinde nox pervigil cum duodecim consecutis ardenti feбри implicuit, qua sanguis combustus & intermixta ei bilis necdum me sanitati restitui volunt, nec, ut puto, evasissem Parcas, omnibus signis ad intercludendas fauces existentibus, nisi Ultrajectum petissem, & mutato aëre ibi medicinam sumsissem. Soror utraque, cum ancillis vehementissimè & diu conquassatae sunt. Noverca mortua. O quoties optavi, si tecum exire licuisset. Gradum, si ita placeat, honoris tibi gratulor. Sed cur mihi non significas, quid cum Fabro tractaris? quid Parisiis conferas? an bibliothecae pateant? Haec mihi magis curae, quam doctoratus. Itaque haec proxima vice. Item sciscitare precor, an Capellanus Plinii utriusque & Plauti tria exemplaria nomine patris, nitide composita acceperit, quae Hackius & hic defunctus se curaturum patri receperat. God bee with you in all things. nam ante morbum Anglica didici, eo consilio, ut ante hiemem abirem. Lugduni die 28. Novembr. 1669. Salve à patre & fratre, ac rescribe cito, dum adhuc sum.

4. *Petro Francio Jac. Gronovius S.*

Permagnas tibi gratias debeo, quod proximis literis, dulcissima variarum rerum narratiuncula
animum

animum meum tot luctibus & miseriis obsessum ac malis etiamnum suis intentum resolveris nonnihil & refeceris. Gaudeo impense te & vivere & valere, & in magnorum nominum notitiam familiaritatemque insinuasse. Spero me id gavisurum perpetuo, nec propter hanc felicitatem minus te fore memorem mei, in cujus ore & mente semper Francius est. Nos interim quotidie coloratiores esse incipimus, adeo ut discessum meum solus Polybius moretur: pater omnia mihi pollicitus est. Sed ecce epistolae summam. Ante quatuor menses (ut jam tibi misi) pater Hackio locavit Plautos tres totidemque Plinius Hist. Natur. non tralaticiis syttibis vestitos, Capellano tradendos: id ille per Leonardum librarium Parisiensem se curaturum suscepit. Hodie tanto tempore post ab illustri viro literae patri datae sunt, quibus necdum sibi quicquam eorum visum significat. Pudet nos tantae frustrationis. Magnopere tu & τὸν εὐδονιμώτατον & patrem meum demerueris, si & cum Leonardo queri, & libros ab eo paratos offerre, cui promissi sunt, volueris; ac nobis hujus morae causam indicare. Junii quondam nostri locum supplebit Emmenesius, scholae Swollanae rector, Ultrajectinus, Graevii ἑταῖρος; nec videtur inscitus. Dic mihi cum ingeniosissimâ nuper in Ovidium editâ operâ quid ex scriniis τοῦ Τέντορος conferas, ut eum tam perverse pronunciantem, summi tamen judicii & ingenii voces. Sed cogor abrumpere. Pater fraterque per me, qui semper pro tua salute orat, votis faustissimis te prosequuntur, Franci suavissime & conjunctissime. Vale. raptim. Lugduni die 13. Martii 1670.

5. *Petro Francio suo Theod. Ryckius*
S. P. D.

Literas tuas Genevae v. Kal. Jul. scriptas, accepi v. Nonas Venetiis, plenas veteris tui in me amoris notis: cui ego non modo ut respondeam laboro quotidie, verum etiam, si pateris, vincam. Sed verbis stabilire amicitiam tot annorum tractu conglutinatam supervacaneum. Quoties non opto, ut tecum sim, ut de communibus studiis tecum garriam aliorumque, qui nos Criticos tantum, esse volunt, fabulas rideam. Fabro notum te non fuisse, non memini me dixisse, nisi in respectu ad consilium ejus de Itinere Italico. Nam cum magna pars nostratium & major Gallorum in Italia se perdat, credebam virum illum ad hoc respexisse, cum in eundi tibi itineris Italici auctor esse non vellet; putabamque illum non satis novisse te fortem esse constantemque propositi & Ulysses adversum Sirenes. Nam si aliter credidit & Italicum iter Gallico postposuit, nae ille aut nunquam Italiam vidit, aut, si vidit, paraestaten, qui vere peregrinatus est, paradoxo sui inveniet neminem. Attamen ego, qui haec dico, nunquam permittam ut aliquis meorum, nisi sit ex illa, ex qua tu es, sorte hominum, Italiam consilio meo intret. Vere Scylla est, mihi crede. Favoriti carmen Romae invenies, meum exemplar amicus ibi tenet, à quo ut repeterem, multis negotiis oppressus cum abirem, non memini. Inter pauca quae Romae studiorum gratiâ agere licuit, natus sum Stephanum cum notis Lucae Holstenii, quem simul in ordinem redegero, Deo volente, in patriam redux, edam. Vale ὦ Φίλτατε & me ama. Venetiis pridie Non. Quintil. anno C. cico lxx. Mons. van Goor vous salue de tout son cœur. Nous sommes logez icy chez Mons. Giusto van Eyck.

6. *Petro*

6. *Petro Francio suo Theod. Ryckius S.*

CUM neminem habeam quem aut te plus amem
aut amare possim, propter nescio quid ἐλκυσ-
κοῦ τινος, quod in te est, non mirabere, si dixerō
vitam mihi sine te acerbam esse, certe minus dul-
cem. Sive illud ab ingenio tuo proficiscatur, cujus
felicem foecunditatem adoro, sive à moribus, qui
incontaminati contaminato hoc saeculo non leviter
trahunt ejusdem propositi sectatorem. (Unde ami-
citas, quae virtute vinculo coiissent aeternas dixe-
re Philosophi.) Sive denique συνασπία censenda sit,
quae me tibi temperat. A qua sententia non puto
te abhorrere, cum sis vates,

Nostra vel aequali suspendet tempora libra

Parca tenax veri, seu nata fidelibus hora

Dividit in Geminos concordia fata duorum.

Faxit ergo Deus, ut aliquando una simus. Si Ges-
neri Bibliothecam habes, excerpas mihi quaeso,
quae dicit in Alciphron. Nob. Heinsius quotidie
hic expectatur. In Galliis imprimuntur fragmenta
veterum Philosophorum qui contra Christianos scri-
psere, quorum princeps sceleratus ille Porphyrius
Bataneotes, ut zelum divi Hieronymi imiter, ali-
ter, doctissimus Plotini auditor. Formularios quo-
tidie audio, quo fructu non dico. Nisi tu me pru-
dentiâ tuâ à rabulis hisce liberaveris, perii. Quidvis
potius fieri volo, quàm concessum illud latroci-
nium agitare. Quare vide & circumspice quando &
quomodo in re, quam nosti, incipiendum sit. Te qui-
dem praecipue ambitio nostra nitetur, ne ipsi pu-
dorem palam exuere cogamur. Vale doctissime
Franci & me ἀντιφίλει ἰσὺ ζυγῶ. Hagae Comitum.
Prid. Nonas Quintileis. anno C. CIO IO. C LXXI.

7. V. C.

7. *V. C. Petro Francio Petrus Possinus
S. P.*

ET dantis amorem & doni pretium in lepidissimis amplector & exosculor versibus; quos humanissimarum Literarum suavissimam Appendicem à Te V. C. accipio, pignus pretiosum benevolè memoris in me Tui amantissimum animi. Spirant hi, quod & ipse participo gratulans, justissimum tuum gaudium ex amplissimae Patriae post longam absentiam aspectu: quo mihi memoria & desiderium movetur illius cunctis Christum colentibus speratae laetitiae è beatissimo post peractam vitae mortalis peregrinationem in Caelestem Patriam appulsi: non sine miseratione infelicium multorum, quibus in illam tantò amoeniorem Itachâ μακάρων Νῆστον ἀφείλετο νόστιμον ἡμᾶρ. Vale Vir Ornatissime ac longè mihi carissime: meque in Tuis numerare atque amare perge. Scribebam Romae xvi. Kal. Sextiles Anno Christi cico idc LXXI.

Illustrissimus Suarezius cuncta tibi optat prospera, plurimi te faciens, & salutans ex animo. Iterùm vale.

8. *Clarissimo Domino D. Petro Francio.*

CLarissime Domine. Quod de virtute sapienter Cicero, id ego de Poësi ex vero dicere mihi posse videor, eam efficere, ut illos etiam, quos numquam vidimus, diligamus. Nimirum utraque suas habet, cur ametur, illecebras. Laetor igitur me hoc nomine abs te diligi. diligi autem? immo vero & aestimari, qui me eleganti poëmate dignum putaveris. Me mea poësis tibi amicū reddidit, tua te mihi: de quo utrique nostrum vehementer gratulor. Viderat Protogenes ductas ab Apelle lineas, & illius, quem non nisi fama cognoverat, amore exarsit:

exarfit: illum videre, complecti, affari voluit. At quas viderat lineas? tenues, subtiles, quae in ampla spatiosaque tabula visum effugerent. Non effugiunt visum meum ductae à te lineae: amorem in me tuum singulari artificio exprimunt. Et non ego te vicissim amem? non mutua benevolentia complectendum, non magni aestimandum putem? Ego vero V. C. id facio meliore mei parte quam possum officiosissime, & quasi tu mihi praesens sis, tibi in amore respondeo. Qua hilaritate animi, qua oculorum, id à me lectum esse censes, quo vitam mihi Dei benignitate prorogatam gratularis, eamque, perinde ac si unus mecum sis, tibi redditam esse fateris? Judicium vero de me tuum amor debito altius extulit, cum me priscis illis nominibus annumeras, quibus nec habuit, nec habitura est umquam posteritas par aliquid & secundum. Dedit hoc Alexander VII. suo in literas amori, quod, quidquid opusculo meo ad commendationem deerat, nominis sui inscriptione suppleri pateretur. Cujus beneficii partem Ferdinando Paderbornensi Principi debeo, qui aditum Musis meis ad illud supremum in terris folium patefecit. Tibi vero quod ita magnifice de notabilibus meis sentias, habeo quidem gratiam, at si, quod mihi tribuis, admiserò, mei dissimilis sim, hoc est, à modestia alienus. Amori judicium quid intersit, scio: utrumque apud te mereri cupio. Vale. Cortraci, 7. Sept. 1672.

Tibi addictissimus Jacobus Wallius.

9. *Nicolaus Heinsius Petro Francio suo
S. P. D.*

Post susceptum in Germaniam iter cum vitam egerim planè desultoriam, non est quod mirere,

mirere, mi Franci, si litterarum nihil omnino à me hætenus accepisti. Praeterea haudquaquam opinabar fore, ut tanto tempore à vobis abessem. Sed, ut dies diem trahit, praeterque expectationem alia ex aliis negotia, etsi pleraque momenti haud sane magni, obtrudunt sese invito; jam quartum hæreo mensem inter tricas perquam frigidas, qui expediri mandatum omne bimestri tempore prorsus persuasum habebam ut arbitrarer à vobis discedens. Praecipuae interea curae habui, Elegiam tuam oppido tersam atque elegantem eruditissimo Principi offerre, quam ille & perlegit laude merita ornata, & in scriniis servandam reposuit. Est enim is, qui inter alias plurimas virtutes candorem mirum prae se ferat in aestimandis temporum nostrorum ingeniis. Parum hætenus promoveri à nostris in hoste repellendo video, & moleste equidem fero. Sed & illae copiae, quas ex Germania laturas opem foederatis Belgis spes erat, procrastinant insigni cunctatione magnificas pollicitationes: ut largis stipendiis invitatae videantur ad nihil agendum, cum hiberna interim tempestas ingruat pedecitato, & rerum gerendarum opportunitatem omnem interceptura videatur. Tu vale, corculum Musarum, & inter meos te numerari sine. Moguntiae. Ao. MDCC LXXII. a. d. XVI. Novembr.

10. *Nicolaus Heinsius Petro Francio suo*
S. P. D.

ACcepi beneficio Elzevirii nostri versus tuos eximios plane, quibus calamitatem horum temporum deploras multa cum facundia: ut mihi sis visus una eademque opera qua boni civis qua poëtae nihilo peioris officio gnaviter perfunctus, mi Franci. Erigas tamen animum velim, nec Teucro
duce

duce desperes ejulatibus plebejis, praeter ordinem tuum, immixtus. Neque enim ita res foederatorum Belgarum fractae sunt ac conculcatae, ut instaurari non possint aut emergere ex hoc immenso tot adverforum Oceano. Saeculum nondum plane exactum est, cum longe graviora toleravimus, hostem experti potentiorum, ipsi viribus admodum infirmis. Nunc cum & opes supersint florentissimae, & copiae navales ac terrestres, cur unum in nobis animum patimur desiderari? Eo si aequamus hostem, quod in nobis est, nec ab externis pender auxiliis, victoriae non defuturae sum equidem securus ac omnino certus. Sed ipsae hae opes, quas nimias adhuc post tantam cladem possidemus, hanc nobis ignaviam, hosce inconsultos ac praeposteros timores peperere: quae quo decreverint magis ac bellicos in usus atterentur, eo constantius ac majore cum fiducia hostiles insultus sustinebimus ac retundemus. Inbelliae nostrae Fortunam adversam atque iratos Deos falso inferimus; quibus querelis tantum locus est apud fortiter pugnantes. Si effectum detur, ut nos pudere incipiat tam degeneris tamque abjecti animi, jam Fortunam, jam Deos, quos nequicquam incusamus, pro nobis stantes haud dubie experiamur. Sed vobis philosophari fortasse non magis vacat, quam fortiter depraeliari. Itaque praestabit abrumpi confabulationes istas in congressum nostrum, quem ausim spondere non admodum diu fore differendum, cum in Ubiis jam pedem fixerim, Antwerpiam propediem excursurus. Ut nihil ferme reditum meum morari videatur, praeter miseriarum vestrarum contemplatum, à quo, fateor, unicè abhorreo, cum de ceteris paterni Laris revisendi desiderium mirifice me trahat. Vale, mi Franci, & scito minus te doliturum posthac, si in Musas tuas dolorem totum transfuderis,

fuderis, ut cepisti. Exarabam in Colonia Agrippina.
CICIO C LXXIII. III. Febr.

II. Jacobus Gronovius Petro Francio suo.

QUam cuperem, veteris pro more referre salutem
Notitiae posset si mea musa tibi!

Quam cuperem cognosse, tuis hoc tempore, Franci,
Quid rerum studiis, ingeniose, dares!

Sed neque in hac patriae pariter privaue ruina
Ulla potest nobis exsuperare salus.

Neve truci locus est quisquam in paeane relictus
His, quos producunt otia paxque, libris.

Pacificae fugere, quibus nos suevinus, artes,
Atque armis prisca est contemerata quies.

Arma dolo socium segni felicia fulgent,
Inque ipso patriae viscere sacra tonant.

Siccine contemptus vobis, Sequani atque Tübantes,
Est visus verae religionis honor?

Hac vos per patrias decurritis indole dotes,
Sit minor ut turpi prodicione fides?

Quid enim verear tecum, τῶν Φίλων μὲν Φίλτατε,
aperte communicare, quae, mihi tuum quoque
amorem ex his longinquis oris resuscitare amanti,
prima sub acumen calami venerunt, dolorem de
republica meum & anxiam de te sollicitudinem con-
fidentia? Tam infelicibus nos fatis agi, ut, quo tem-
pore cursus liberior & nullis πάθεσι oppressus, animis
nostris, quorum in cultum ita sedulo laboravimus,
indulgendus erat, illo ipso tam densa ultimorum
malorum epiphora cumulemur: atque haecenus in
civitate libera honeste & ingenue educati, hoc ino-
pino hostilium armorum, tum nostra tum popula-
rium nostrorum bona lacerantium, incursu, ad tri-
stes has calamitates & humiles in posterum de lo-
dice paranda curas adigamur? Sed longa ista que-
rela

rela est & cassa. Quin agamus, quod fatius utiliuf-
 que est, & ista praecepta sapientium constantiaque
 exempla toties ex ore Johannis Frederici τῆ μακα-
 ρίτης, quem dicere jam non audeo immature nobis
 ereptum esse, accepta ad usum revocemus. Quod
 quamvis eò difficilius factu est, quo minus ejus-
 modi tempora speravimus; quia tamen omnino res
 ita se dant, idque unice postulant, cedamus neces-
 sitati & paremus nos ad quaevis tela humane feren-
 da, quo propius eorum ictibus admoti sumus. Et
 te quidem talia jam praecepisse animumque tuum
 praemunisse confido: ego autem, licet velim &
 maxime id studeam, quî sincere possum, tam re-
 motus à domo chartulisque, quibus plus quam mihi
 ipsi pene timeo, & si quid iis eveniat, qua potero un-
 quam compensatione lenire? Hostes etiam non mo-
 do in jacturas nostras cruenti, sed & ad fraudes &
 astus callidi, identidem tales per hoc regnum se-
 runt opiniones, fidem à falso praetextu cursoris ex-
 tra ordinem missi mutuantes, ad quarum auditum
 nemo tam ferreus est, quin exhorrescat. Sed ad ista
 quidem consuetudine quadam jam incipimus as-
 suefieri. Unicum ad haec omnia solatium foret, si
 quidquam mihi earum rerum his in locis occurreret,
 quarum spe è patria evocatus sum & expulsus, qui-
 bus, tanquam pulegio contra tantum rutae, ali-
 quando avocare me & solita delectatione pascere
 possem. At non meruimus, ut tam belle nobiscum
 ageretur. De Laurentiano enim credo jam omnia
 tibi innotuisse. Deinde cum aliquid de libris Petri
 Arragonii (cujus sub fascibus Campania nuper ge-
 muit, praeter alia maximo statuarum antiqui ope-
 ris numero per illum spoliata) audivissem, impe-
 trata videndi potestate adverti elegantiam ipsius ma-
 jorem in syllabis & ordinatione quam copia & de-
 lectu eorum esse; nec quod ad rem, quidquam

illic offendi praeter MSS. Iliada, Plautum, Virgilium, Columellam, quorum accuratior contemplatio ab ipso domino clavem scrinii abscondente peti debet, quod quidem statim desperavi, nullo praesertim votorum meorum adiutore. Quid ergo, mi Franci? Nimirum ratione in alium modum subducta, quoniam haec non sunt τῶν ἐν ἐμοὶ, quod unum possum, itineris hujus pretium à me ipso petere incipio, & negotiis domesticis, quibus propter locorum distantiam adesse nequeo, divinae potestati commendatis, ad ea, quae ad manum sunt, me recipio. Nec poenitet sane; tantum in me cognoscendo quotidie proficio, & in literulis nostris ea videor colligere, de quibus aliquando fructum sperare ausim. Sane ista quoque familiaritatis nostrae ratio est, ut faciliè aliquod eorum specimen tibi transmitterem, modo si te illis aut vacare posse aut velle persuasus essem. Quod quo promptius mihi significes, relictis aliis quaestiunculam tibi ponam; ad quam nisi quodcunque tandem mihi respondearis, aliter forte quam decet silentium tuum me interpretaturum crede. Locus est apud Macrobium lib. v. Sat. cap. 21. ex Cratino, in hoc versu: Θυρσὸν, κροτωτὸν, ποικίλον καρχήσιον. Postrema primo accepi de emblematis, quibus solitos crateras insigniri non ignoras: postea putavi illud ποικίλον melius adjungi praecedenti κροτωτὸν, & nota est vestis variegata. Sed ut neutri satis acquievi, ita Hispania mihi aliud subjecit, quod nunc quoque tibi scriberem, nisi praeoptarem intelligere, si quid ad haec ipse habeas. Cujus ut mihi facias copiam, non modo te hortor, sed etiam affirmo tantò eminentiorem fore istam gratiam, quanto alios amicos nostros negligentiores experior. Nihilominus ἔσται πάντα καλῶς, utinam patriae restitutio tantum caelo cordi sit: quod quidem, utque te in ea florentem vigen-

vigentemque suo tempore aspiciam, castissime voveo. Vale plurimum, Amicissime & Gratissime Franci, & cave ne unquam notitiam nostram exuas. Mantuae in Carpetanis. Kalend. Mart. CIO IO C LXXIII.

12. *Nicolaus Heinsius Petro Francio suo*
S. P. D.

VEnusti omnino & arguti sunt versiculi, quorum mihi copiam proxime faciebas. Adderem, te dignos mihi videri, nisi tu amicum nescio quem iis auctorem dares. Quamquam vel sic te tibi amicum esse, mi Franci, nil, puto, impedit. Ovum ovo mehercules similis non est, quam Petro Francio, elegantiarum promo felicissimo, amicus ille *ô deïva*. Si tu me fraudatum cupis, aut parce impertiris ingenii tui Heliconiis proventibus; fac saltem, amicus ille ignotus, qui te ad unguem tam exacte refert, nobis non infrequenter aurem demulceat in posterum. Uter è vobis vel Mercurius sit vel Sofia non refert, dum alternis audiam cantantes, vel alterutrum in altero. Canicula haec aestiva, quantum apparet, Musis parum amicam se praestat, quae bonis libris pretium extenuet. Venient, spero, magis opportuna tempora huic merci simul ac ingeniis; si Pax dearum optima nos propediem respexerit, quod ut optandum votis omnibus, sic dubiè speratur, timideque à togatis nostris. Condaeum Piscatorem hic mitto, cum aliis versiculis, qui partim eundem sapiunt auctorem, è Societate Jesu Theologum Rothomagensem, partim Franciscum Vavassorem. Hos enim postea oblatos mihi voluit noster Graevius. Primam syllabam in *Pyrene* & *Trevir* non temere corripuerim, etsi in *Pyrene* productam quoque legi, sed apud dubiae auctoritatis scriptores. Andreas ille Winius, qui

Orator ad Gallos Moscuâ pridem est profectus, an propediem nobis hic sit expectandus, uti volebas non ita nuper, cupio doceri. Nam sunt, qui ex Galliis in Italiam profectionem molitum velint. Vale, mi Franci. Hagae Comitum. CIO IO C LXXIII. a. d. xxx. Julii.

13. *Petro Francio suo S. P. D. Joannes Georgius Graevius.*

TAndem vides me bonum nomen esse, etsi lentum sim. Habes hic tabulas quibus res omnis memoriae temporibus annisque descriptae ἐν ἐπιτομῇ continentur. Paucae possunt inveniri, pleraeque sunt venditae. Nunc tuas ego elegias, & disertissimi Wolzogii Orationem expecto. Leidenfium quoque Auditoria personuisse faustis Oratorum acclamationibus audio. Nam & Ryckium & Coccium Serenissimo Principi Arausiaco res praeclare gestas gratulatos esse in solemni supplicationis festivitate sunt qui mihi narrarunt. Cuperum credo te vidisse. Nam hic transiens ante hos tres dies ad vos properabat, secum ferens Illustrationem ἀποθεώσεως Homericæ egregiam, alium libellum, quo explicat vetustam icunculam, quæ in Smetii pinacotheca servatur, pererudite, ut vestris eos commendet edendos bibliopolis. Mihi commisit legendos Observationum suarum libellos, & quos olim publicavit, sed miris modis immutatos, & auctos, & novos duos, quibus multa numismata, multa etiam ad rem vestiariam veterem pertinentia pulchre, mea quidem sententia, declarat. Si etiam nunc vobiscum est, rogo ut eum salutes. Trajecti Batavorum III. Non. Nov. CIO IO C LXXIV. Dionys.

14. *Petro Francio V. C. Nic. Heinsius*
S. P. D.

ELegiam tuam, mi Franci, mire venustam ac perelegantem ut auctor sic materies unice mihi commendant. Auctorem diu est quod in oculis fero inter paucos carissimum. Argumentum autem vitae solitariae, quam facunde laudas, adeo spe tota jam à teneris praesumfi, ut tum quoque eam ulnis ambabus captandam mihi esse sim arbitratus, nunc eo captem impensius, quod & aetas declinis & obrepens paulatim valetudo frequenter sui me admonent. Reliquum est ut coram aliquando inspiciamus locum ac usurpemus oculis, quem tu mentibus nostris intuendum laudator oppido disertus ad vivum exhibuisti. Vale & meus, ut facis, in posterum esse perge. Hagae Comitum. CIO IO C LXXV. a. d. XXVIII. Novembr.

15. *Petro Francio V. Cl. Nicolaus Heinsius*
S. P. D.

EN tibi, mi Franci, Thesaurum Linguae Latinae, tuos in usus à me coemptum nuper, quem quominus maturius sis nactus, per absentiam meam est factum. De pretio jam ante, si quid memini, tecum egeram: id Danieli Elzevirio tradatur licet, rationibus meis adscribendum. Brouckhusius noster in transcurso Vianae me convenit, Treviros aditurus, à cuius pereleganti ingenio est equidem cur multum patria nostra sibi polliceatur. Utinam & tu promissis stetisses! sed haec fera jam est querimonia. Caniculae proximae feriis nisi adsis, haud ignoscetur tibi. Cl. Wolzogio & ceteris mei studiosis salutem à me dicas rogo. Vale, amicorum suavissime. Hagae Comitum. CIO IO C LXXVI. a. d. XXIV. April.

16. *Petro Francio Viro praestantissimo*
Nicolaus Heinsius S. P. D.

DE Thesauro Linguae Latinae ad te probe curato quod nuntias, est cur laeter profecto, Franci jucundissime. Auctionem, cujus indicem mittebas proxime, dilatam esse aut interruptam, audio equidem perquam invitum. Videbatur enim polliceri non pauca haud prostitae notae. Mox & aliam apud vos fore habendam ad diem XIX mensis hujus, sum edoctus, sed cujus catalogum negent sibi compertum bibliopolae nostrates. Eum igitur abs te promitto mihi, si quid bonae frugis completitur. Res aerarii publici me hic nolentem morantur haecenus, quominus vos videre aut studiis me dare possim. De Brouckhousio nostro si quid nuntiandum habes, eo me imperti, fodes. Vale, mi Franci. Hagae Comitum. CIOICCLXXVI. a. d. XV. Maji Gregor.

17. *Petro Francio V. Cl. S. P. D. Joannes Georgius Graevius.*

UBi gentium inveniam piacula, quibus tantam expiem procrastinationem? Mene tam praecclaro dono, & versibus ipso dono gratioribus ornatum à te, & alteris litteris laecessitum tam diu in scribendi officio cessasse? Ingrati & immemoris meritorum hominis culpam effugere cum non possim, ad aram fugio, tuam illam tot rebus spectatam mihi bonitatem ac facilitatem. Si patieris tibi satisfieri confessione culpae, habes confitentem reum, & poenitentem tarditatis, & officii assiduitate in posterum illam emendaturum. Pro Catullo, quem tam benigne nobis obtulisti, gratias ago maximas. Operis praecepi caverent ne ulla labes huic libro adsper-

adspergatur. Si fidem datam praestiterint redibit ad te salvus & immaculatus. Sin, fruemur tuo beneficio. Litterae tuae ad Broukhusium nostrum recte curatae sunt, & in castra delatae ab illo homine, cui in hac urbe illas tradi voluisti. Forte nunc respondit. Sin nondum officio functus est, molestiis forte castrensibus & longinquitate itineris retardatur. Nam de valetudine non libet ominari male. Utinam in locum tanto ingenio dignum posset produci! Hanc curam omnium fere antiquissimam mihi esse velim tibi persuadeas. Fata viam iuvenient, quamvis nobis ea nondum pateat. Vale Musarum ocelle. Trajecti Batavorum a. d. vii. Octob. Gregor. CID IDC LVII.

18. *Petro Francio V.C. Nicolaus Heinsius*
S. P. D.

JAni Brouckhusii ingenio pridem est quod faveo inter primos, nunc faveo tanto magis, quod munus tua opera diebus proximis ab illo ad me pervenit luculentum plane, & captu saeculi nostri paene dixerim majus: quale certe nec ab illo proficisci poterat, nisi plurimum me amaret. Regum ac virorum principum liberalitas, mi Franci, ut nequaquam aspernanda est, sic ultra vitae nostrae commodum terminosque se non extendit. In solos poëtas à Diis immortalibus collatum est, ut aeternitatem nominis & consequantur ipsi, & in alios munifici transfundant. Amicus certe noster, qui praecclaro ingenii sui monumento me famae tradidit, tanti beneficii intelligentiorem alium vix potuisset invenire. Reliquum nunc est, ut is ex te cognoscat, sua causa me quidvis velle, nec quicquam majori mihi curae esse, quam ut fortunae ejus tranquillo in statu collocentur. Pacem, toties frustra

speratam nobis, non longe in posterum fore quaerendam augurari licet: qua stabilita sit futurum, ut Brouckhusium nostrum è castris reducem prope diem hic gratulabundi excipiamus, deque ejus commodis in majus provehendis sermonem instituamus coram. A Principe Paderbornio litteras proxime habui omni cumulas benignitate. Repetuntur in iis postulata, quae praesens praesenti jam exposuerat, ne quid intermittam hibernae tempestatis partem potissimam in arce Neohusia secum exigere. Nec obniterer sane imperio, nisi morbus parum tempestive superveniens nuper hoc propositum quodammodo excussisset, certe differri juberet. Vale, Franci jucundissime, cum tuis meisque omnibus, Wolzugio in primis nostro. Exarabantur Hagae Comitum. Ao. MDCC LXXVII. a. d. IX. Novembr.

19. *Petro Francio V. Cl. Nicolaus Heinsius*
S. P. D.

Q Uas ad me binas misisti pridem una cum tuo ac Brouckhusiano carmine, eae, mi Franci, non Hagam Comitum, uti factum est, sed recta Vianam fuerant mittendae, quo ante festum Servatoris nostri natalitium concesseram, ut opinabar me tibi significasse, aut certe Plumero, ante ipsam profectionem. Quanquam enim vel sic in manus mihi pervenere, serius multo tamen id, quam oporteret, contigit. Carmen Brouckhusianum auctore suo dignissimum, praesertim post limam secundae curae, ad Principem Paderbornium mea opera jam fuisset missum, nisi recidivam passus valetudinem, & quidem gravissime adfectam, ex quo mutavi sedem, omne litterarium commercium, quod cum exteris mihi ceteroquin intercedit, haecenus differrem in vires magis, quam nunc sunt, confirmatas. Etsi enim
omnem

omnem huc converto diligentiam, ut, quicquid adhaeret etiamnum imbecillitatis, profligetur, minus utiliter cedit id studium, per facdam & nimbosam plus solito anni hanc tempestatem, recte etiam valentibus, ut puto, incommodam. Cis paucos nihilominus dies officio defungar intermisso, praefertim quod & alia scribenda Principi habeam, quae ut haud ingrata fore spes est, ita de amici nostri carmine, fore id perquam acceptum, sum certus. Addam & exemplar tuae Eclogae, quo donatum me voluisti, cum sperem apud tuam munificentiam aliud mihi in promptu fore. De ea vero, quid à me sententiae feratur, paucis accipe. Vidi & miratus sum, progressum in re poëtica omnem nondum te consummasse, adeo in iis, quae dedisti nuper, cum temet ipso felicem contendisse in modum, nec sine palma, apparebat. Jam semel iterumque attentus carmen perlegeram, cum lectionem ejus denuo sum adortus una cum nostro Graevio, qui ad me jacentem ex morbo inviserat forte proximis diebus; is autem lectione ad finem perducta judicio meo subscripsit, quod ignorari a te nolo. De Brouckhusio si quid habes, ejus conscium me fac quaeso. Vale, mi Franci, meque, quod facis, amare in posterum perge. Vianae ad Leccam. Ao. MDCC LXXVIII. a. d. XXV. Januarii.

20. *Celeberrimo Viro Petro Francio.*

ERuditissime & Politissime Amice, Tu vero dicas licet quodcunque; ad hanc florentis ingenii dulcedinem tantopere exuberantem, hanc Latinae loquutionis purissimam imitationem, simul lenissimam interpretationem, nihil omnia nostra. Adeo ab iis legendis & crebro repetendis abstinere me non potui, licet sub manum essent multa, quae me averterent. Nec me solo contentus, ad societatem tam

laetae contemplationis advocavi plures, & in primis eâ dignissimum Perizonium; nec reperi vel unum, qui ad auditum blandissimae cantilenae non libentissime se commodaret. Itaque singulariter me hoc munusculo tuo & veteris conjunctissimae amicitiae nostrae declaratione auctum honoratumque esse confiteor; neque putes oportet talibus flammis absurdum ingenium nostrum esse, nec molli carminis temperamento vel industria vel naturae bonitate constituto tangi. Aliud saxum volvere me coëgit tenuitas mea, dum ad istam summam diu abs te occupatam pervenire non erat. Sed tu fruire merita ingenii gloria. Me ita felicem facies, si quam faepissime te Phoebus Musisque & Gratiis omnibus litantem abs me aspici posse non profanante oculo existimaveris. Vale, Honorate Franci, & ama me.

Ex grata mea Daventria, unde me, invitum Leida revocante, jam in procinctu amor tuus scribere haec coëgit die XI. Febr. MDCLXXIX.

Omniſus partibus tuum Jacobum Gronoviam.

21. *Petro Francio V. Cl. Nicolaus Heinsius*
S. P. D.

MAronis mei à praelo typographico recentis exemplar si nondum accepisti, ut una cum hisce accipias, typographum enixe rogavi. Ceterum perlatis ad me proxime Jani Brouckhusii cum litteris amantissimis tum exquisitis versibus, cui tutius responsum meum committerem, quam tibi, equidem non videbam. Culpam interim hujus confidentiae omnem, praesertim cum necessitate qualicumque conjunctam, anxie deprecandam mihi esse intelligo, tuis vicissim commodis, ubi res feret, pro virili gratificaturus. Volebam plura, sed morbus quod nondum plane remiserit, infirmitati residuae

fiduae ut nonnihil indulgeam, parcamque dejectis viribus, Medicorum filii pro imperio jubent. Vale, mi Franci; meque tui studiosissimum, quod facis, ama. Vianae ad Leccam. CIO IO C LXXIX. a. d. xxvi. Maji.

22. *Petro Francio Viro Clarissimo S. P. D.*
Jacobus Perizonius.

Nisi singularem de humanitate tua haberem opinionem, Elegantissime Franci, non auderem equidem hunc Dissertationum mearum libellum, inficetum forsan, certe nulla magnopere venustate aut gratia tibi se commendaturum, ipse ultro manibus tuis, quae non nisi longe politiores chartas versare, certe conscribere solent, obtrudere. Verum dum amplissima quaeque de humanitate tua sentio, confidentius verecundiae transeo fines, & ut comiter ac benigne levidense hoc munusculum accipias, neque infinitum illum tui ingenii captum ab eo severe exigas, majorem in modum te rogo. Quod si forte tamen non ita sinistra eum natura in lucem extulit, ut penitus ab oculis tuis removeri non mereatur, sed aliqua saltem dote tibi placere queat, impensius multo etiam mihi probabitur, efficietque ut studiis meis vehementer gratuler, ac sublimi feriam sydera vertice. Vale Vir Celeberrime, meque tui studiosissimum inter tuos admitte. Daventriae a. d. xvii. Kal. Octobreis CIO IO C LXXIX.

23. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
Jacobus Perizonius.

ID quod nuper recepi, quum Te videre, & exoptatissimo tuo colloquio frui licuit, praestandum jam visum fuit, Celeberrime Franci. Mitto itaque exemplar carminis in Clariss. V. Jac. Gronovium

vium facti, sed quale ego vel Cluvienus: ne tu mihi ex hac confidentia, dicam, an temeritate, qua illud subire exactissimum Tuum judicium non invitatus pati videor, adversariam mihi aliquam in animo tuo constituas: Expectationem dico, quam te exiguum habere, vel potius nullam velim, ubi ad legendum accesseris. Nec enim tam suffenus sum, ut in amoenioribus illis Musis, in quibus Tu cum Nobiliss. Heinsio principatum jam vere obtines, immo gloriam antiquam soli retinetis, me quoque aliquid posse existimaturum te putem. Satis mihi illud est, si non alienum me plane ab iis esse, aut rustice vel barbaramente abhorrere censeas. Vale Vir Excellentissime, & valetudinem tuam, cum qua jam plane te in gratiam rediisse spero, cura diligenter. Daventriae a. d. x. Novembreis Julianas. CIO IO C LXXXIX.

24. *Petro Francio Viro Cl. Nicolaus
Heinsius S. P. D.*

NArro pulcherrimos versus tuos ad me perlatos esse, idque litterata Gisberti Cuperi viri consularis manu, qui eos à nostro Graevio tradendos mihi acceperat. Muneri per se longe gratissimo pretii nonnihilum hoc ipso additum est, quod praeter expectationem omnem ad me pervenit. Debebam, mi Franci, in tuas nunc, si umquam, laudes meritissimas uberem me & copiosum praestare, sed nimis istis praeconiis os mihi obstructum esse pudibundus agnosco. Quamquam si laudandum nunc te susciperem, quod pro jure meo poteram & debebam, haudquaquam tamen assurgerem ad illam ingenii tui felicissimam facultatem, qua sine aemulo excellis. Et tamquam parum esset, hominem nullis meritis conspectum praeconiis tam invidiosis cumu-

cumulasse, in eo quoque nimium poëta fuisti, quod nidi nostri delicias immane quantum extollis, ut non in tenui oppidulo, sed Antiochia sedem fixisse videar, aut inter amoenissima Theſſalorum Tempe. Certe si ex animi tui ſententia commendares hunc locum, nec fucata oratione, frequentius ad nos excurreres, invitatus ac pellectus illecebris ſoli, quando à me exſpectari non convenit, ut eruditis alloquiis ac confabulatione jucundâ te aut paſcam aut traham. Porro, cum deſiderare videaris ut in venuſtiſſimum poëmationum cenſuras ſtringam, age mos geratur tibi. Cur enim minus mihi liceat verſus conſummatos carpere, quam tibi me, quem vitas ac fugis anxiiſ modis, meumque hunc ſeceſſum, vix ſemel in tranſcurſu à te oculis delibatum aliud agentibus toto, ex quo hic moror, triennio, tot tantisque encomiis efferre? Quod ſi non poëtice, ſed ſine dolo malo ac ingenuum in modum à te dicta viſi credi, quae noſtræ commendationi dedisti, cur non relictis veſtræ civitatis turbis ſtrepituque, ad hanc ſolitudinem fruendam frequentius aſpiras? Abſit enim, ut tibi illam Medææ Naſonianæ confeſſionem exprimamus, quae videri à ſe meliora ac probari cum animadvertibat ipſa, tum deteriora ſequebatur. Amicorum vix quiſquam eſt, qui me non convenerit, mecumque diem aut alterum exegerit in hoc latibulo: quo in numero patrem Hugenum loco cenſeri haudquaquam poſtremo par eſt, quem tamen Elegi tui intactum tranſmiſerunt. Ampliſſimus Beuningius ſi quando pedem laribus meis intulerit, res illi tuas non perfunctorium in modum commendabo. Pollicitis ejus non ſemel iteratis de excuſſu ad nos ſuo cur indubitem, faciunt denſiſſimæ, eaeque bono publico dedicatae viri occupationes. Vale, Franci ſuaviſſime, & ſtriſturis hiſce clementer ignoſce, quando

quando Mommi partes agendas mihi imposuisti. Vianae ad Leccam. Ao. cio io c lxxx. Nonis Sextilibus.

Graevius noster ante hoc triduum ad Principem Monasteriensem est profectus. Ad elegantissimum Brouckhufium cum scribes, salveat is quaeso verbis meis plurimum.

25. *Petro Francio V. Cl. Nicolaus Heinsius*
S. P. D.

PArnassum domi inhabitare nunc vere mihi videor, quod tu in tuis versibus ingeniose plus aequo nuper comminifcebaris, quando tot praeclaris pulcherrimisque ingenii tui monumentis sub unum fere idemque tempus me cumulasti. Orationem tuam multa equidem cum voluptate perlegi, & successum miratus sum, nihilo infeliciorem eo, quem solitus es praestare in poëticiis lucubrationibus. De poëmatio, quod inscriptum voluisti meo nomini, statues pro arbitrio. Id tamen quando luci non subtrahendum arbitraris, mecum profecto sentis; est enim dignissimum, quod litteratis oculis in publico se credat. Quas illic in me contulisti laudes, eae haudquaquam permittunt, ut fusius virtutes tuas depraedicem, ne exemplum à te mutuatus videar, etsi majori jure, quam tu, id ego tentare poteram. In iis, quae mutari in melius posse rebar, tui unius arbitrio rem omnem permisi, cui nunc acquiesco. Interea, quae legenti succurrebant, etiam dubium subnascebatur mihi, num secundo versu pro *Includit muris* fatius foret & magis poëticum *Moenibus includit*. Sed haec tu melius. Vale, suavissime Franci, & mihi velle, cum nihil affectu hoc tuo habeam antiquius, perge. Vianae ad Leccam. cio io c lxxx. a. d. xii. Sextil. Jul.

26. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.**J. G. Graevius.*

ET pro praeconio Galli Gallinacei, & pro panegyrico, quo laudes Sapientissimi & Eruditissimi Principis celebraſti, majores tibi gratias debeo, quam exſolvere poſſum. Paucos, mihi crede, lectores invenies, qui dotes ingenii tui pluris faciant, & in omni ſermone doctos apud homines libentius praedicent, quam ego. Te enim unum video, qui, Nicolao noſtro morbis fracto, quamvis ingenium vigeat, priſtinam laudis poëticae gloriam, qua ad invidiam uſque floruit Batavia, tuearis. Panegyricus inprimis mirifice placuit, nec dubito, quin non ſolum optimi Principis, ſed omnium, qui de his Muſarum lautitiis exiſtimare poſſunt, punctum ſis laturus. Deum veneror ut valetudinem tuam confirmet. Tu modo vide ne tibi ipſe deſis. Servi valetudini: ſervies autem ei rectiſſime, ſi purioris coeli haſtu apud nos te recrearis. Id votum noſtrum eſt, ut & Solingii, Sypeſteinii, aliorumque tuorum amicorum. Vale, mi Franci, & me ama. Trajecti Batavorum D. V. Novemb. cio 13 c xxc.

27. *Ferdinandus Episcopus ac Princeps
Paderbornensis & Monasteriensis E-
rudito Viro Petro Francio Profefſori
Amſtelodamenſi S. P. D.*

QUod nomen meum non ſolum amico ſtudio proſequi, ſed & diſerto Carmine ornare volueris, tibi maximas habeo gratias. Utrumque mihi jucundum eſt, cum & animum tuum noverim, & ingenium plurimi faciam. Quare delectatus ſum facili & venuſto ſtylo, quo me pingis, licet in illa
imagine

imagine vix agnosci queat Ferdinandus. Nam in laudibus tuis plus amicitiae tribuis, quam veritati, forte ratus legem Poëmatum male adimpleri, nisi illis aliquid fabulosi inseratur. Placent tamen & fabulae mihi decorae, pulchraeque fictiones, quibus blande admoneor, ut talis esse studeam, qualis in ipsis ostendor. Caeterum, dum anteaetae vitae felicia tempora à te tam facunde memorata recolo, ea conqueror tam cito effluxisse, cum tristiora successerint, si Regiminis curas, & adversae valetudinis incommoda respiciam, quibus impedior, ne fruar, ut ante solebam, litterarum deliciis, & amoenis Musarum secessibus, otioque laudabili, privatis hominibus ab ipsis Principibus invidendo. Hoc diu fruire, vir doctissime, inimicoque oblivionis ac desidiae Genio, feliciter indulge; meque credas vigilias tuas & praeclara benevolentiae monumenta digno semper loco & pretio habiturum. Neuhusii ex arce Residentiae nostrae, Id. Novemb. cio 15 c LXXX.

P. S.

Ne gratiae meae, quas de nobili & luculento Poëmate per has litteras tibi ago, vir clarissime, sint & habeantur steriles, insigni aliquo dono amorem erga me tuum brevi remunerabor. Tu interim benevolentiam mihi tuam conserva, & persuasissimum habeto, munus tuum litterarium longe mihi fuisse gratissimum. Vale iterum, meque, ut facis, ama.

FERDINANDUS.

28. *Petro Francio Const. Hugenius à
Zulichem S.*

POëmata tua, Franci clarissime, libens, avidè atque attentè perlegi, sic, inquam, ut omnia eorum

eorum soleo de quibus expertus didici nihil nisi maxima quaeque opinari. Neque opinantem res fellit: grande, pulchrum & sublime est utrumque Epos, & te dignum: ejusmodi certè, ut meritò quis de singulis usurpet, quod à meo Philosopho didici, *esse ubique quod eminere possit, nisi inter paria legeretur*. Me quidem non invito potuisses aliquantò contractiùs exequi utrumque argumentum, & non tam similis inculcanti, eadem nonnulla minùs saepe regeffisse non iisdem verbis: At nimirum ista vernantis adhuc & se stimulantis Genii tui ditissimaeque venae laeta felixque luxuria est: qua in re qui paria tecum faciant hodiè vix reperies. Quod me appellas Vernaculae quasi Poësis Patrem, *ἀγαν ἀνυρος* nomenclatura est. Modò me inter *παῖδας τῶν τῆς τέχνης ἀληθῶς πατέρων*, quorum tanta hodiè seges est, censerì patiaris, abundè est laudis. Ludere ego hoc *παιδίας* nomine soleo inscitissimos quosdam inter nos Medicaistros, qui cum *ιατρῶν παῖδες* vocari amant & affectant etiam, mihi verè non *ὑιοὶ* sed *παῖδες* videntur, ut pueris inscitiores. Ante annum & quod excurrit, solenni quâdam podagrolâ meâ tactus, domuique & sepè lectulo inclusus (quâ de compede nunc ista quoque ad te exarari scito) scripsi de Vita propria libros duos, Latinum & Heroum de non Heroe Poëma. Constat id opusculum non inferiore versuum numero ambobus istis tuis. Ejus apud me percurrendi si quando occasionem nactus fueris & otium, brevem copiam facturum sum; quam, praeter Liberos & unum Heinsium, censorem meum *μάλ᾽ ἀκριβέστατον*, nemini haçtenùs concessi. quippe res tota mere domestica est, nec vulgari apta, minùs etiam digna. Vale, vir ornatissime, & me amare perge. Hagae. xxiii. Maji cico id c lxxxi.

29. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.**Joannes Georgius Graevius.*

Dolorem, quem ex amici certissimi & hominis doctissimi Nicolai Heinsii morte cepi, nec longa dies est mollitura. Memoriam amicitiae, quae inter nos intercessit, consecrabo, si vivo, iustis funebribus, sive sollemni Academica parentatione, sive vitae ejus descriptione. Ad hoc pietatis officium manibus summi viri persolvendum sollicito omnes amicos ejus, qui facultate carminum pangendorum praecellunt. Nec dubito te primas inter illos partes tibi vindicaturum, & digno te, tantoque, quem amisimus, viro & amico carmine memoriam ejus celebraturum. Legisti manes Lipsii & Scaligeri in poematibus patris ejus. Tale aliquid à Te & Broekhusio exspecto. Spes est & Episcopum Monasteriensem, & Ducem Montauserium aliosque tam genere quam doctrina praestantes viros symbolas ad tumulum Heinsii decorandum collaturos. Vide ut tu palmam pietatis & elegantiae ceteris praeripias. Argumentum est amplum, in quo si ingenii nervos intenderis, non tam Heinsium, cujus nomen jam dudum immortalium virorum numero est inscriptum, quam te ipse illustrabis, si tuum carmen inter praestantissimorum poetarum Italicorum & Gallicorum splendeat ut luna inter minora sydera. Ἀλλὰ σπεύδοντα ὀτρύνω. Praeter haec aliud est quod te volo. Ultima Heinsii mandata, uti jusserat, binas ante hebdomadas pertuli litteris ad Reginam Succiae, Magnum Etruriae Ducem, Episcopum Monasteriensem, & Ducem Montauserium. Litteras ad priores tres misi curandas Joanni Blaevio. Binis posthaec epistolis eum compellavi, & obtestatus sum, ut tribus verbis me certiore reddat, num curaverit litteras meas, aut, si curandi facult-

facultas certa non sit, ut mihi eas quamprimum remittat. Sed nihil responsi possum extorquere. Te quaeso ne graveris eum adire & consulere, quidnam iis litteris meis sit factum. Me quamprimum scire interest perlatae ne sint nec ne. Heinſio enim animam agenti & ultimum valere dicenti hanc fidem dedi me illis illustribus hominibus & nonnullis amicis Gallicis perſcripturum quae tantum non exſpirans eis nunciari volebat. A te propedim responſum exspecto. Mea vicissim in te constabunt officia, si quid imperaris, sine ulla loci & temporis exceptione. Vale politissime Franci & me ama. D. xix. Octob. cio 15 c xxci.

Notae Heinſii in Virgilium non satis compositae ut tibi dentur edendae, ne intercident, pro mea facultate providebo.

30. *Petro Francio V. Cl. S P. D.*

Johannes Georgius Graevius.

BRoekhusium ante has tres quatuorve hebdomades hic vidi, vivum, valentem, laetum. Tuae salutis non unam libavimus pateram. Adornabat iter ad vos. Sed nec opinis litteris jubebatur praecipitare reditum ad cohortem, sub qua meret; illamque comitari Hasseltum, ubi praesidio ponebatur. Nunc fertur Trajecti ad Mosam esse collocata. Sed haec nondum pro explorato tibi possum scribere. Epicedium in Heinſii nostri obitum jam misit Illustris Hugenius, & Goesius. Ex Italia, Gallia, Germania expectantur alia, eaque & à principibus viris, & summis poetis scripta. Non tam Heinſio quam tibi & patriae probro futurum est & dedecori silentium in tanto funere. Quare, si te amas, si virum & amicum suum te amasse, ejusque memoriam tibi curae esse velis testatum facere posteris,

accingere, & meditare carmen grandius, ac dignum poetarum nostri temporis principe. Si post ferias brumales ad nos pervenerit, sat cito id habebimus. Nam aut vitae, quam memoriae traditurus, aut orationi, quam habiturus sum, nondum enim constitui utrum malim, ea subnectentur epitaphia. Vale, politissime Franci, & me ama. Trajectia. d. x. Novemb. c15 15 c xxci.

31. *Ingeniosissimo & Eruditissimo Viro
Petro Francio Jacobus Gronovius S.P.*

NE iterum absurdissima oblivio & mihi & amicitiae nostrae injuriam faciat, accurro, Amicissime Franci, & testor decernere me vix posse, utrum plus gaudii an ruboris munus tuum & plena lenissimi amoris epistola mihi attulerit. Gavissus sum & gratulatus tum tibi, tum seculo nostro, tum mihi quoque ut amico tuo ac familiari de tersa elegantia tua. Sed experiebar simul admoneri me negligentiae, quae obrepserat nuper, feceratque ut postremis munusculis tuis gratam voluntatem testatus non fuerim. Causa erat, quod tunc in profundissimo occupationum falo jactatus, neque me eripere validus, sperabam meliore tempore praesens officio meo satisfacere, & per has tantum elapsas ferias ad te excurrere, si pertinax fati mei saevitia permisisset. Sed ea omnia *Ἐποῦδα*. Nunc igitur, quoniam in eisdem prorsus fluctus navem meam deduci praesagio, ex paucis verbis inspicere animum meum. Etenim si tuorum quisquam, crede utique me esse, qui faveat applaudatque ingenio tuo ad inveniendum & excogitandum efficacissimo, eloquentiae perpolitae in utroque styli genere, neque ullam occasionem à me praetermissam esse aut praetermissum iri, qua non ingenue & libenter prodam

dam testerque summam carminis pangendi penes te unum sine dubio stare. Me quidem ita ceperunt semper & pertentarunt specimina variis temporibus abs te edita, ut nihil supra. Quo gratius intelligo & video effecisse te, ut quae sparsa ante, frequenter in manus recipere solebam & in suavissimo animi mei motu relegere, in corpus digesta collectaque insigne ornamentum aetati nostrae, mihi plenior voluptatem afferrent. Habebo enim illa in honore, & talem sortientur locum, ut nunquam oculis eripiantur meis; meque onere laboris & nugis, quibus hoc vitae genus me onerat & obtruncat, fessum ex tuae amoenitatis fructu reficiam. Quod autem in isto splendore volueris quoque testimonium diuturnae amicitiae nostrae collocari, agrestis sim, si non fatear sentire me, & humanissimas tibi agam gratias. Equidem summopere opto, ut frequentiore usu celebremus & incendamus illum nostrum ex consuetudine similium studiorum, & aequabili animorum congruentia natum eoque infusatum amorem; & quum toties penetralia tua peregerim, iterum nunc peracturus, si licuisset excurrere; an non fas mihi est aliquando te rogare, ut meis quoque aedibus ita dilectum & jucundum hospitem recipiendi potestatem facias? Per publica privataque sacra nostra id à te contendo, ut te mihi indulgeas, ubi seria tua permittent. Vale plurimum, Vir Honoratissime, & nostri vinculi memor vive. Lugduni Bat. die xxiii. Septembr. cio id c lxxii.

Ludicra mea ad Stephani Δωδώνην à juvene, cui ea commiseram, recte accepisse te confido.

32. *Ferdinandus Episcopus ac Princeps
Paderbornensis & Monasteriensis Viro
Clarissimo Petro Francio Profess. Am-
stelod. S. P. D.*

ACcepi munera tua, quibus nihil jucundius aut pulchrius mitti ad me poterat. Habeo propterea gratias etiam Musis, quod tibi non solum sublimem istam mentem, animumque priscis vatibus non dissimilem, sed etiam aliquem mei amorem inspiraverint, & felicium carminum uberem copiam ministraverint, quibus otium meum oblectare, nomenque commendare posses posteritati. Cum non minus inde gloriae quam voluptatis percipiam, tu facile conjicere potes, quanti te tuaque facere debeam. Credas interim velim, me dona ista inter chariora semper habiturum, nec nudis tantum verbis, & arida laude, officiis & amicitiae tuae respondurum. Vale, meque amare perge. Ex arce Neu-husiana, Kal. Octob. MDCC LXXXII.

33.

ITa est ut auguraris, Franci Clarissime, Poëmatum tuorum Latinissimorum suavitate ac praestantiâ mirificè captus, inde ab Epicedio Ruteri, quo, me praesente, tanta cum laude defungebaris, summoperè laetatus sum, in mentem venisse tibi toto lectoribus modiola admetiri ea quorum ego quidem pauca hactenus & passim volitantia inspexeram. Maecte felici venâ: quam si emulgere non cessas, in hoc virium tuarum flore & ἀνμῆ actatis, fieri non potest, quin magnis passibus evadas ad illud Poëticae culmen, quo aspirare quàm plurimos video, paucissimos pertingere, pauciores certè quàm ipsi arbitrantur. Mihi verò etiam in hoc senio tam pro-
vecto,

vecto, necdum ab hisce amoenitatibus alieno, gratissimum erit in iis, quae porrò proditurus es, ingenii tui & eruditionis incrementa frequenter admirari, ejus rei ne mihi copiam invidetas valde postulo

Tui studiosiss. Hugenius Z.

Hagae postrid. Kal. Oct. CIO IDC LXXXII.

34. *Clarissimo Viro Petro Francio S.*
D. Gisber. Cuperus.

EX Batavis Daventriam reduci mihi reddita sunt poëmata tua, Clarissime Petre; & ut olim nonnulla eorum separatim edita summa cum voluptate perlegi, ita nunc in unum *σωμάτιον* redacta placuerunt mirum in modum; conversaque è Graecis felicissime fidem mihi fecerunt, utriusque te linguae elegantis egregiè imbutum esse. Gratias quapropter tam eleganti, &, credas velim, acceptissimo mihi muneri dignas habeo; illudque paucis hebdomadibus pensaturum me nihil est quod dubites Apotheosi vel Consecratione Homeri; augurorque fore, ut honores Maeonio Seni delati accendant in te magis divinum illum spiritum, & augeant animi sanctam inflammationem; Vale, Dav. a. d. vi. Id. Dec. CIO IDC LXXXII.

35. *Viro Clarissimo Petro Francio*
S. P. D. Jac. Perizonius.

SEra gratulatio reprehendi non solet, si Tullio fides, haud scio, an & sera gratiarum actio. Ingentes equidem tibi debeo, Vir Clarissime, promisso tam eleganti & docto simul munere, sed dum prius perfundi gestio voluptate, quam ex doni tui perlustratione mihi certa spe affirmabam, & tamen expectatione majorem percepi, tantisper officii mei,

quam habere debebam, rationem distuli. Accessit dein, quod prelo subiciebatur dissertatio quaedam de prima descriptione Judaeae. Hoc licet impari plane munusculo remunerari te tamen conveniens videbatur. Quid multa? Quod dudum debueram, nunc tandem praesto, & infinitas tibi ago gratias, quod me quoque isto tui ingenii fetu, leporis, venustatis & omnis elegantiae penitus referto impertire voluisti. Mitto vicissim, sed vere *χάλισσα χρυσέων*, dissertationem modo memoratam, in qua sententiam a plerisque rejectam liquido probare sum annisus. Tu benevolo sis animo, accipe, & me amare persevera. Vale. Franequerae a. d. iv. Kal. Januar. *CIIO C LXXXIII.* quem feliciter decurrere te velim.

36. *Clarissimo & Doctissimo Viro Petro Francio Ren. Rapinus Societatis Jesu salutem dat multam.*

Accusabis, opinor, vir clarissime, meam in respondendo tarditatem: postquam praesertim me tuo tam insigni munere praevenire non dedignatus sis. Sed affectae ex longo valetudinis diuturnitas odiosa, fecit cur per totam hyemem ad te scribere distulerim, sed plane invitus, ut ferebat morbi necessitas, cui parendum fuit. nunc vero cum melius habere coepi, cogitavi illico de gratiis tibi, pro tuo singulari merito, rite habendis: sed de tuo egregio munere, quod ad me tanta tamque proluxa animi tui declaratione mittere voluisti, non tam habeo, quod mihi gratuler, quam de illo tuo erga me studio & amore, quo me immerentem prosequi coeperis. Caeterum evolvi carminum tuorum feriem prope integram & comperi in heroicis vim & generositatem, quae propria est huic carmini: in
eclo-

eclogis pudorem & ingenuitatem : in elegiis nitorem & elegantiam, in epigrammatibus acumen : ita te geniumque tuum ad formas omnes carminum variorum accommodare probe nosti. Sed factum ut cum respondere cogitarem, & gratias reddere quas de me meritus eras : hominem reppererim idoneum, per quem editionem novam carminum meorum ad te vicissim mitterem. Est bibliopola hujus urbis, qui pro emendis vendendisque suis mercimoniis Amstelodamum proficiscitur. Si veniret in animum alicui ex insignioribus bibliopolis vestris dare de novo typis vestris Batavis collectionem carminum meorum : quemadmodum studio tuo & opera clarissimus vir Elzevirius facere cogitabat, antequam obiret : faceres mihi principique Ferdinando Monasteriensi episcopo, si id pro tua in me benevolentia singulari curare non recusares. Vale, & ut facis, me ama. Parisiis 14. Kal. Jun. an. 1683.

37. *Petro Francio V. Cl. Jacobus Gronovius S.*

Quum deferrentur huc tuae, compulsus ego rerum mearum cura, etsi perinvitus Roterodamum petieram, nec nisi nunc commodum reversus eas videre potui. Et ecce statim respondeo videri te non mediocriter ludere, quum tu οἷος πέπνυσο talia cum in finem ad me, ut vere loquar, merum rus & plane ὡς σκιάν nisi quod haecenus me devinxisti, ut instar unius ex audientium choro, quem das Homero ἀπαθανατιζομένῳ, rursus vescar ambrosia illa, quae ex quo nuper eam mihi apposuisti, nunquam desit aures meas titillare. Sed narro tibi, nunc me defixisti : nam legi relegique, nec me cepit fatias, ut persaepe posthac me relecturum sperem. Neque opinor alicujus mundiciae palatum esse pos-

se, quod non mirifice sis sollicitaturus tam integro, & molli, & prorsus ἀμέμπτῳ apparatus. Nihilominus ut scias me reverenter egisse, conjeci quaedam in scedulam, ut vides. Bernardum simul videro, compellabo & voti tui certiolem faciam, miratus, quum bis ille in urbe vestra fuerit, tibi non visum. Quum meam ἔδυναμιν ob uxoris non satis lene puerperium in te benignius excipiendo tunc, quum nobis indulgebas, moves, minus mihi placuisti. Quin tu, si bene de nobis existimas, ostende & exhibe occasionem exserendae nostrae promptissimae erga te voluntatis pleniorlem. Post absentiam quidem tuam & inprimis hebdomade praeterita saevissimos mea cruciatus pertulit, sed in illis, ut spero, cesserit furor omnis & irae quidquid nobis destinatum erat. Illa te amanter salutat. Vale, Carissime & Terissime Franci, & fruerel politurae tuae gloria. Leidae die XI. Maji MDCCXXXIII.

38. *Petro Francio, Viro Doctissimo*
S. D. Gisb. Cuperus.

DUm legationem Ordinum Foederatorum Belgarum nomine apud Frisios obeo, accepi litteras tuas elegantissimas, una cum carmine, quo Apotheosin meam celebras, praestantissime idemque humanissime PETRE. Nam siue quis argumentum, siue verba ipsa spectare velit, mirabitur procul dubio ἀρετὰν carminis, illudque cum multis antiquis certare perspiciet. Quare nihil est, quod dubites, quin illud, ut elegantissimum ἔμβλημα operi praefixurus sim; maxime cum inde Marmori non minor quam à commentario meo ornatus accedat. Jovem in Olympo sedere mea quoque est sententia: & Raphaël Fabretti me monuit, primae figurae, cui in archetypo caput turritum est, sub-

subscribi non ΕΤΜΕΛΙΑ, uti Kircherus hallucinatur, verum ...ΚΟΤΜΕΝΗ; atque ex detritis litteris ipsum fecisse, ΟΙΚΟΤΜΕΝΗ, quae Homero omnium mortalium consensu poetae principi, coronam imponit. In commentario quidem Kircherum praeter neminem sequi potui alium; sed in Addendis haec moneo & illustro; tuumque erit judicare, num vocem ΕΤΜΕΛΙΑ mutare, an vero retinere velis. Carmen apud Bomium invenies jam jam typis describendum; & rogo te, ut ipse vitia, quae typothetae committunt, corrigas & emendes, uti ea via absque naevis lucem aspiciat publicam: Vale, Hagae Com. a. d. vi. Cal. Julias ϸΙϸΙϸϸLXXXIII.

39. *Petro Francio suo V. Cl.*
Jacobus Gronovius S.

UT perquam inopinum mihi accidit argumentum epistolae tuae, quam die xvi. Aug. dedisse te scribis, quum mensem sequentem in animo haberes; ita profecto vix aliud potui decernere, quam placere tibi, ut mecum joceris. Neque enim capere queo, quae sit ista agendi ratio, qua uteris. Videlicet de versiculis tuis in Homericam apotheosin libere nuper, quia sic velle te opinabar, sententiam meam declaravi. De qua quoniam ne verbum quidem dignatus es respondere, non debes tibi imaginari me immunem fuisse ab omni suspicione, quam in partem singula acciperes. Sed defero istud. Nuper quum affinis mei causâ in urbem vestram hora sexta vespertina intrarem, & octava rursus egredi compellerer, ita tamen istum cursum (ita vere erat) gubernavi, ut Gaafbequio commendarem exemplum Exercitationum mearum de Judae casibus tibi tradendum: quod ut recepit, sic factum esse prorsus non dubito. Sed
neque

neque de his verbum facere dignaris. Quod si ab tuo tuique similium iudicio non continget mihi, ut vel emender in erroribus, vel si qua sunt mea κα-
τορθώματα, voluptatem inde capiam, & sic velut posteritatis praerogativam iis vindicem, certe me-
lius erit cavere posthac cautius, & spem istam, cu-
jus tamen solius respectu improbum illum laborem
suscepi, dèrelinquere. Caeterum nec tu debebas
me circumscribere efflagitando repente, quod nec
ipse facere vis, & ego nonnisi ingratissime facio.
Nihilominus & veteris tam innoxiae amicitiae no-
strae memor, & omnibus modis declarare cupiens,
quanti ponderis apud me sit desiderium tuum, li-
bens his adjeci chartulam, quae ostenderet, quan-
quam diem mihi dicas brevem, quamvis tempore
nihil minus quam vacuo, tamen & perlegisse ele-
giam διΦυῖ, & tuo ingenio & loco ejus, quem de-
plorat, dignam, non modo cum voluptate sum-
ma, sed etiam aliqua attentione. De eo quod alii
faciunt, nihil possum praestare: sed certe si posses
te in Nicolaum Heinsium commutare, illico apud
cunctatorem nostrum fores τὰ πάντα. Vale, Μγ-
σάων μέλημα, & si quid ab elegantia tua novum
proficiscetur, quaeso mecum communica, non in
eum finem, quem nunc mihi statuisti, sed ut ex-
sultante animo rapiar in admirationem tui, ut so-
leo, qua re nihil mihi suavius. die VIII. Septembr.
CIC IDC LXXXIII.

40. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*
Theodorus Rykius.

PRo elegia Graeco-Latina in obitum Ferdinandi
à Furstenberg Principis & Episcopi nuperi Mo-
nasteriensis à te conscripta & ad me missa, gratias
ago & debeo tibi, Vir praestantissime, immortales,
simul-

simulque gratulor quod Norffii convitio nunc exsolutus sis. Fuisse me domi tuae extremis canicularibus feriis cum Cl. Perizonio verum est, sed sinistra fortuna voluit, ut te, quem unice desiderabamus, non inveniremus. Cl. Graevium hic exspectamus die Martis proximo, quando Schultingiorum natu major supremis in jure augebitur honoribus, Juvenis doctissimus, & qui paternae eruditioni novum & proprium addidit decus, jurisprudentiam. Si forte incidas in Venetam Taciti editionem anni 1497. rogo ut hanc, dummodo proftet, mihi compares. Vale plurimum, Vir Clarissime, antiquae amicitiae nostrae memor. Lugduni ad Rhenum d. XVI. Octobris a. C. cix ix c lxxxiii.

41. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
Jacobus Perizonius.

Quam ingratum mihi nuper accidebat, quod Te domi non invenirem, Vir Celeberrime, tam jucundum mihi nunc obvenit, Te audire tamen & cognoscere in elegantissima illa Graeca & Latina Elegia, cujus copiam mihi fecit tua comitas. Solus es, quem diligunt Dii, & quem nascentem Musa vultu sereno videtur dignata: Ita omnia quae à te proficiscuntur, tendunt ad retinendam gloriam antiquam patriae, pene ceteroqui collapsam prorsus. Sed non nostrae laudis egent tui ingenii fetus. Maximopere vellem, dignum ulla ex parte ut haberem tuo muneri ἀντίδωρον. At nihil mihi in mundo, praeter hanc Laudationem Collegae nuper mei Abr. Gravii in ejus funere dictam, & subficivis horis inter varia, quibus nunc distrahor, Collegia non elimatam, sed effusam. Quapropter ut eam ubicunque politiore velles, aequi bonique consulere, & benigniorem in partem interpretari.

tari velis, rogo atque oro, alterumque exemplar, si videbitur, Cl. Wolzegio in vicinia tua, ni fallor, habitanti mittere. Vale Vir Praestantissime, & me in Tuis numerare persevera. Franequerae prid. Kal. Novembreis CIO IO C LXXXIII.

42. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
J. G. Graevius.

IMago tua licet animo meo semper obversetur, teque feram in oculis, nescio tamen qui tam diu cessaverim in persolvendo tibi debito responsionis officio. Non oblivioni, spero, assignabis hanc tarditatem, haeres enim mihi in imis medullis, sed intervenientibus subinde aliis aliisque nec opinis occupationibus, quae me avocarunt. Doleo valde pagellas in Vavassoris libro duas acceptas pessime desiderari. Nunquam evolvi librum, sed qualis erat, cum mihi Lutetia mitteretur, tibi à me traditus est. Nihil ad hanc jacturam sarcinendam tibi praesidii est in mea bibliotheca & Musaeo. Alia quercus erit excutienda. Leidam mihi cum Walliana bibliotheca venderetur mihi non licuit excurrere. Nostine cujus poëtae sit, quod laudat Cujacius Observat. XII, 16. *parvaeque silescere parte*. Si tuac aut Broekhusii nostri memoriae (quem velim peramanter salutes) occurrat auctor hujus versus, quaeso ut mecum communices, ut & si quid novi habes de re litteraria. Nam hic omnia frigent, praeterquam scholae publicae privataeque, quae satis calent. Vale ὦ Φιλότης. Trajecti D. XX. Novembr. CIO IO C LXXXIV. Egregiēne tuam locupletasti bibliothecam ex Wallianis favissis? Mihi nihil cessit, praeter Capilupi Centones Virgilianos mirificos.

43. *Petro*

43. *Petro Francio, Viro Clarissimo S. P. D.*
Jacobus Perizonius.

EXiit tandem post longam & molestam mihi sane moram libellus hicce Animadversionum Historicarum in publicas luminis auras. Patere eum veluti ἀντίδωρον, valde licet impar, jucundissimis tuis atque ingeniosissimis Musis rependi, dum nihil aliud habeo, quo respondere illis queam, & vel sic perge sis me demereri, mittendo subinde, limatos ingenio tuo Musarum fetus, quibus ego capior & afficior majorem in modum. In hoc vero nostrae curae opusculo ubi errantem me deprehenderis, facies mihi rem longe gratissimam, si monere, & comiter viam, quae ad verum ducat, monstrare sustinueris. In MSto, quem habes, Epicteto cap. 39. non longe ab initio, quomodo comparent sequentia, εἰ δὲ μὴ, τρέμων αὐτῷ πρόσει. ἀλλὰ διεγνονῶς &c. Legitur sic vulgo, & distinguitur, sed ineptissime, si quid ego video. Prorsus ego sane putem restituendum Auctori suum sensum reponendo, εἴτε, μὴ τρέμα πρόσει, ἀλλὰ διεγν. Nihil muto, nisi quod pro εἰδὲ lego εἴτε, & aliam facio distinctionem, quae & in seqq. necessario est mutanda. Vale, Vir Clarissime, & quod facis, amare me persevera. Franequerae a. d. xii. Kal. Martias. Anni CIO IDC LXXXV.

44. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*
J. G. Graevius.

CArmen quod heri ab amicissimo Petito Parisiis accepi de laudibus Theae, me mirifice cepit, ut id inter ejus cetera, quae olim tibi junctim edita
 misi,

misi, tantopere putem eminere, ut inter viburna
 cupressos. Hinc & non potui non id tecum & cum
 Broekhusio nostro, formarum Musicarum elegan-
 tissimis arbitris, communicare. Quid vobis de illo
 videatur libere velim mihi pro amicitia nostra signi-
 fices, & ut tua Graeca de eodem argumento, quae
 nuperius, cum vobiscum essem, legi cum magna
 voluptate, mittas, rogo. Accepi ab eodem Petito
 de Amazonibus politam dissertationem, quam alia
 sequetur de Sybillis, quae sub proelis est, ac, quae
 illa mox apud nos subibit, de nepenthe Homérico.
 Perlata etiam ad me sunt poëmata Menagii, non
 nullis novis aucta, & antiqua variis in locis emen-
 data, quibus accedit etiam tuum Idyllion. Ea cu-
 ravi ad Wetsteinium, qui typis illa mandabit. A-
 pud hunc poteris videre, & hominem urgere, ut
 illa maturet. quod si curae aliquid posses impendere
 his poëmatibus, ut quantum fieri queat, prodeant
 emendatissime, senem optimum & eruditissimum,
 tuique studiosissimum valde devincires. Sed nihil
 oneris tibi invito impono. Nam hoc tui est consilii
 & arbitrii. Utinam esset qui Rapini dissertatio-
 nes de Demosthene & Cicerone, nec non Aristo-
 tele & Platone Latine verteret. Magno cum fructu
 legentur à studiosis eloquentiae. Ex illa quae de
 Homero & Virgilio prodiit, multum meos disci-
 pulos profecisse, quibus ejus lectionem commen-
 davi, video. Quid si in ceteris aliquot horas sub-
 sicivas consumat Broekhusius, quem salvere ju-
 beo peramanter. Valete mei ocelli & vivite musice
 meique memores. Trajecti D. xxiv. Maji Julian.
 CIO IO C LXXXV.

45. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
Jac. Perizonius.

COram quod nuper facere volebam, cum Amstelædamum excurrissem, officio meo ut defungerer, ac officia deferrem, per literas idem exsequendi occasionem, quae ultro offertur, amittere nolui. Juvenis hic, qui hasce perferet, vestra in Urbe sedem fixurus, rogavit me, si quid vellem, immo vero ut vellem quacunque ratione aditum ipsi aliquem aperire ad Tui notitiam & observantiam. Suspicit te & veneratur, tanto magis, quia & ipse Poësin, qua Tu Graeca Latinaque Principatum facile obtines, sed vernaculam ille, sic satis feliciter ac perite excolit. Dein honesto modo sublegere tibi studet tuam illam artem exquisitam pronuntiandi ac recitandi decore, sciteque paratas concioni orationes, futurus quippe Orator Concionalis, seti mavis Ecclesiasticus. Haec sunt, praeclare Franci, quae Te volebam, nec est, quod amplius tua tempora morari audeam. Vale, & nos tui amantissimos vicissim amare persevera. Franequerae postrid. Eidus Quintileis cio io c LXXXV.

46. *Eximio & singularis elegantiae Viro*
Petro Francio suo S. P. D.
J. G. Graevius.

DOlebam & ipse nuperius, cum tuae optatissimae consuetudinis fructu defraudarer, & nunc doleo te & Broekhusium tam diu nostra vota morari. Jam praeceps aestas est, maxima pars amoenitatum exaruit, vos tamen nondum venistis nos & nostra tempe visere. Quid vos retinet? Num ex vestris effluimus animis? Id ne firint Musae Charitesque.

tesque. Vos fane in oculis ego fero. Quod si ad vos facitis, quin aliquando ad nos excurritis. Carmen Petiti typographo nostris typis describendum dedi. Illi accedent tua Anacreontica perelegantia cum disticho ad Huetium & Petitem. Sed typographus rogat ut Anacreonticorum saltem Latinam versionem adjicias. quod cum tibi sit in promptu, da homini hanc veniam, & quidem propediem, ne illum moreris. Vale meae Musarumque deliciae cum politissimo Broekhusio & me ama. Trajecti D. XXIII. Jul. cio 100 LXXXV. Casparis Kinschoti carmina nunc prodeunt. Editioni adornandae manus admovit Jacobus Gronovius.

47. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*
J. G. Graevius.

Diu tuis amantissime scriptis debeo responsum, nec non gratias epigrammati, quod meae imagini subscribendum misisti. Perplacet secundum, quo utar, si quando exscribar aere. Sed tuum erit elogium praestare, quo me ornasti. Litteris non ante quicquam reponere volui, quam simul misissem tuum & Petiti carmen de laudibus herbae Sericae, quod typis dudum fuit commissum, cum ego apud vos agerem. Graeca correxit filius meus. Sed quia plures per hebdomades afuit domo bibliopola, qui edidit, exemplar nullum ante diem hesternum, quo rediit ex Frisia, potui extorquere. Cl. Sladi Carmina ferius ad nos perlata, cum cetera jam essent litteris mandata, non potuerunt subtexi, quod fane doleo. Si nova adornabitur editio, quod forte cis paucos menses futurum est, ut Sladiana tuis annectantur mihi erit curae. Mitto nunc cum Themide Attica quinque carminum horum exemplaria, quorum unum velim tradas Cl. Slado, alterum

alterum nostro Broekhusio, cetera tua sunt. Explicationes Victorii suarum in Ciceronem castigationum habeo Lugduni apud Gryphium publicatas anno 1552, satis nitide, sed Graeca non nunquam vitiose. Sicubi aqua mihi haeserit, utar vestro beneficio. De Regis munificentissimi liberalitate in me cum mihi gratularis, tuum amorem erga me, dudum mihi multis argumentis perspectum, nova eaque luculenta significatione declarasti. Est vero quod gratulemur Musis & litteris, quibus uterque dediti sumus, esse nostra quoque memoria magnos Reges & Principes, qui eis honorem habeant, ringentibus ἀμύσοις, quos plorare jubebimus. Alterum Themidis Atticae exemplar velim tradas Broekhusio nostro. Sed quando vos videbimus? Jam vestra fervet panegyris, & vos domi sedetis cunctatores lentissimi? Haecine fides? Quam nisi brevi liberaveritis, dica vobis scribetur. Pufendorfius tibi salutem dicit, & de carmine promisso aurem tibi velli à me voluit. Paucos intra dies ejus Historia lucem adspiciet. Vale meum & Musarum decus, & me ama, & Broekhusium saluta. Trajecti D. XVIII. Septemb. CIO IO C LXXXV.

48. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

J. G. Graevius.

Spero Themidem Atticam & Petiti tuaque de herba salutifera Serica poemata tibi à Solingio reddita esse. Tui complexus desideratissimi desiderio nos enecas. Quid gaudia nostra moraris lentule? Interea carceres mordent commentarii rerum Suecicarum Pufendorfi. Fidem ne datam liberabis? Meam sane ut liberem hoc epigramma effudi.

Ἡρακλῆα κακῶν ἀλιτῆρα βορήϊον, ἀνδρῶν
 Ἄλγος δυσμενέων, ἔριος ἐοῖς ἐτάροις

Χρισίνην τ' ἀπάσης ἡρώσσην κρείσσονα Φήμης

Πεβενδορβιάδης ἰσορέει λιγέως.

Ἡ νορέη Γεσαῦος ἀγακλέος ἔμμορε τιμῆς,

Χρισίνη σοφίη, εὐεπίη σελίδες.

In ultimo versu scripseram εὐεπίη δὲ γραφεύς, sed videbatur postea mihi hoc nimis pedestre. Tu quid censes? Si tu & Broeckhusius volueritis vestris carminibus hoc opus illustrare, Pufendorfium vobis devincietis. Vale meae Musarumque deliciae, cum nostro Broekhusio. Trajecti D. XI. Octob. CIO IO C LXXXV.

49. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

EPigrammata tua mirifice mihi placuerunt, eaque ut & Broekhusii nostri tradidi typographo. Cum typis describentur jussi ultimum specimen mihi recensendum offerri. Plurimum quoque tibi debeo pro opera, quam posuisti in epigrammate meo Graeco recognoscendo. In versu secundo primi distichi scripseram primo, ut tu volebas, ἔρνος ἑῶν ἑπάρων, sed aures offendeat crebrior repetitio τούτων, praecesserat enim in eodem versu δυσμενέων, & in fine primi ἀνδρῶν. In tertio versu secunda in ἀπάσης brevis est apud Nicandrum & Nonnum: ἡρώσσην pro ἡρώσσαν est apud Apollonium Rhodium: sed illum tamen ex tua sententia refinxi. Nihil mihi tuo judicio gratius. Quo liberiores & severiores censores egeris, non modo in versibus, qui invito scribendi sunt, cum nunquam in Parnasso somniam, sed & in aliis omnibus meis scriptis, tanto me pluris à te fieri existimabo, & pro certissimo sincerioris amoris tui in me pignore habebō. Amicorum est non fictis laudibus eorum, quos amant, aures permulcere, sed quae improbant obelis configere, &

& liquido quid sentiant promere. Hinc veterum scriptorum tanta est excellentia, quod nunquam prodirent, nisi & in amicorum circulis essent recitata, & ab eruditis amicis lecta, & sub censuram revocata. Ex horum judicio limabantur & poliebantur ab auctoribus. Sed haec tu non ignoras. Si nostri seculi mores a prisca illa disciplina recesserunt, & plerique violentiores quam tyrannorum sunt, aures habent, nobis inter nos liceat esse hominibus antiquis. Miror nondum adspexisse lucem poemata Kinschotii. Vale meum & Musarum decus cum Broekhusio, deliciis nostris, quem etiam atque etiam salvere jubeo, & in pulvere bellico non oblivisci pulveris eruditi. Trajecti D. xxvi. Octob. cio dccc lxxxv. Julias. Petri Petiti diatriben de Sibylla Lipsiae publicatam, & aliam de Bacidis divinatione, quae Lutetiae divulgatur, nec non, quam de nepenthe concinnat, indies expectamus.

50. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

THomafius, qui has tibi feret, elegantissimi ingenii & eruditissimus homo, te videre cupit. Ego ipsum amo unice & propter dotes eximias, quibus praeditus est, & propter amicitiam, quae mihi cum ejus parente, viro celeberrimo, qui Lipsiae litteras politiores docuit magno cum applausu, intercesserat. Nullus dubito, quin eum omni humanitatis genere sis complexurus, quo es erga bonae mentis homines studio. De Sponio res mihi erit curae. De Guieti Hesychio certiolem faciam Phorbaeum propediem, auctorque ei ero, ut à Cl. Slado, quem peramanter saluto, ejus usum petat. Tertium epigramma tuum recidi, & Broekhusii uti jusserat emendavi, quem salvere jubeo, & utrum-

que valere, & ad nos venire. Tuus eris, non noster, aequae ac in domo tua. Vale. Trajecti D. XXIX. Octob. CIO IDC LXXXV.

De Sponii negotio non poterit agi, antequam acceperimus, num Curatores Leidenfes sint alium fuffecturi Cranio. Nam multi de hac re dubitant, quia quatuor in illa ſint Academia, qui Medicinam publice docent. Nos ad omnes occaſiones excubabimus.

51. *Petro Francio V. Cl. S. P. D. J.*
G. Graevius.

CUM rumor ad nos pertulit te cum novae ſpartae, tum commodorum non poenitendorum acceſſione auctum & ornatum eſſe, incredibili laetitiae pro meo in te amore, ſum perfuſus, eumque honorem tibi Deum fortunare volo. Coram tibi gratulari mihi conſtitutum eſt, ſi ſollemni orationis inauguratione inibis hanc dignitatem. de quo rogo ut me certiore facias, ut & num legeris poemata Kinfchotii, & quid de illis ſentias. Vale meum decus & me ama. Trajecti D. XXIV. Jan. CIO IDC LXXXVI. Broekhuſium politiffimum ſalvere ac valere jubeo. Cur tantopere abhorreatis à noſtrae urbis conſpectu nolo quaerere. Toties enim totieſque fruſtra eſt clamatus Hylas.

52. *Viro Clariffimo Petro Francio*
S. P. D. J. G. Graevius.

EN tibi tuam Theam typis denuo commiſſam Lipſienſibus, quamvis Amſtelodamenſium nomen prae ſe ferant, cujus tamen myſterii rationem non intelligo. Accedit rectoris Lipſienſis Doricum carmen de eodem argumento. Ante binas hebdoma-

males litteras ad te dedi, quibus tibi gratulabar de novae spartae, juxtaque commodorum auctario. Spem quoque faciebam ad vos excurrendi, si res meae ferrent, ubi de die inaugurationis fuisset certior redditus. Nullus enim dubitabam te hanc occasionem non praetermissurum oratione inflammandi adolescentes studio Graecae linguae.

O crudelis Alexi nihil mea carmina curas.

Et nostram urbem & nos ipsos, qui in tuis oculis nos habitare credebamus, fastidis! Nos tamen te & Broekhusium nostrum amare nunquam desinemus. Vale, mi Franci, & si non ex tuo animo plane effluximus, aut veni, aut scribe. Interea Broekhusio communi nostro amico velim salutem dicas plurimam. Trajecti xviii. Febr. c*io* i*o* c lxxxvi.

Quid audio? Wolzogii ne valetudo est conclamata? Sic ajunt hic homines. Quid vos?

53. *Celeberrimo Viro Petro Francio*
Petrus Petitus S. P. D.

INter alia commoda, quae homines eruditi ex studiis literarum capiunt, istud non in postremis duxerim, Franci Eruditorum decus, quod facilem sibi ea opera ad praestantium virorum amicitiam aditum facere possunt: aut enim eorum scripta videntes, desiderio incenduntur eos propius cognoscendi, sumptaque audacia eorum fores pulsant: aut ea ipsi moliuntur, quibus ad eorum notitiam perveniant. Sic cum illustris Graevius superioribus annis tua poemata ad me dono misisset, ex eo tempore non destiti de tuo ingenio atque eruditione non vulgari praeclarè sentire, pridemque tibi literis significassem, nisi eum impetum pudor mihi innatus repressisset. Sed & ipse, an aliis scriptionibus, dicere non habeo, certè carmine illo quod an-

no superiore edidi, de Theae Sinensis laudibus, me tibi innotuisse intelligo ex epigrammate praefixo Anacreonticis tuis. Quo nomine maximas quantum possum gratias tibi ago. Quam enim ex eo opusculo vix sperare ausus essem immortalitatem, hanc mihi iudicio tuo, atque honorifica Musarum mearum mentione planè confectam video. Nihil igitur restat, nisi ut caveam diligentissimè, ne ejus honoris quo me ultro affecisti parum memor, aut erga te gratus, atque adeo indignus tua amicitia videri possim; ad quam si mihi ullo modo pervenire dabitur, amplissimum studiorum meorum fructum me consecuturum putabo. Interim hoc quale quale hujus animi mei pignus accipe carmen nuper à me editum in obitum Amplissimi viri, cujus diu sum usus amicitia, & me vehementer cupientem tuorum albo inscribi, quaeso, recipe. Luteciae Parisiorum calendis Maji 1686.

54. *Petro Francio suo V. Cl. Jacobus Gronovius S. P.*

SI voces eas, quas properanter a me in chartam conjectas vidisti, accipis ut amoris & observantiae meae signum, penitus imples mensuram cogitationis meae; quam non aliam esse potuisse apparet vel ex mera simplicitate, qua & erga te & erga Lucianum uti me coegit absurda & ferme intoleranda festinatio typographi, in utroque nimium compellentis ad festinandum, quum multo plura sparsa potuissem & in animo etiam haberem colligere. Quae plura addis, ea quidem nimis honorifica in me, cui spero deinceps quandoque oritura tempora exprimendi plenissime sensus mei de te, quem quisquis aut ignorat aut prae invidia ignorare vult vel simulat, per me *κακίστα ἀπόλοιτο*. Uti-
nam

nam ea quæ significas de Æmilianis, singulatim e marginibus excepta temporius mecum communicasses! certe & mea amputare potuissem, & in ejus viri (quem novimus egregium satis fuisse) nomine proferendo libens fuissẽm aut adhortator aut adjutor; quippe quem apparet vel ex istis pauculis fervidum & plane non illepidum fuisse in lectione ejus auctoris. Quin enim bona sint & commoda, quæ misisti, noli dubitare; sed non omnia talia, ut debeant committi publico. Sic pag. 217. illud ὅτι nihil continet, quod nostra tempora ignorant. Sic pag. 12. notata destruuntur per exemplum pag. 984. unde patet non modo interjici solitum istud ἐμοὶ δοκέειν, sed etiam δοκέει, quod pluribus etiam extare scio locis, & illa omnia putare corrigenda ludibrium est, quum nihil intersit. Pag. 265. male vertit *vix summa labia rigavi*; neque enim ullus dicet vel summa labia Tantalos rigari: & phrasis illa sensum habet fortiozem. Itaque si vacat, si placeat tibi hoc discriminis faciendi opus suscipere, age dextrâ tuâ Calliope; sunt enim, quorum non poeniteat. Facetas Vossii perversitates necdum omnes vidi, etsi totus in iis ardeam; & respondiſsem omnibus, si habuissem. Itaque gratissimum feceris, si curaveris ut primo die videam. Quod in antecessum dedi, id videri tibi nixum justis suis gaudeo, & judicii tui gratiam exosculor. Quid autem? an illud vinculum inter te & M. Licinium C... Chaucum, illud dico vinculum tam fidum firmumque, immo plane fraternum, ruptum est? & rumpi potuit? & ob tales causas? & ille ausus est, quod quis credat, quod stupeo & misereor? O leves Deos! Sic vides multa in populo hîc de te spargi, forsan omnia ejusdem ponderis. Hactenus enim opinor hoc ipsum aequè verum esse, quam quod de alio vinculo nuper audisse me scripseram.

Tibi, mi Franci, crede, ex animo plaudo & fa-
veo; & sicubi audivero te εὖ πράττειν, neminem
certe magis aut aequè gavisurum, quam ego, tibi
persuadeas licet. Haec obiter, quum denuo disces-
sum minaretur idem ille cognatus meus, qui prio-
res transtulit. Vale plurimum, Optatissime & Do-
ctissime Amice. Leidæ die xxii. Maji cio 100
LXXXVI.

55. *Petro Francio suo V. Cl. Jacobus
Gronovius S. P.*

JAm diu est, quum accepi recte id quod misisti
volumen; in quo licet exosculer comitatem
tuam, tamen non accepisse mallet, quum vix tri-
duo post literas quas tibi novissimas miseram, in-
telligens ab Waasbergio in hanc urbem exemplar
missum, temperare me non potuerim, quin illico
emerem. Ita & doleo te carere exemplari tuo, &
magis etiam, quod sic frustra carueris. Etsi quid
dico! certe enim, τὸ μέρος σου, non frustra carui-
sti, quum manifesto utique documento decla-
raveris continuationem benevolae mentis tuae, apud
quam precor cures, ne haec tam diutina detentio
fraudi mihi sit. Interea si quid apud me esse nosti,
recipe vicem, & pari libertate utere. Verum quid
agas isto appendicis auctore! Vidisse enim te aliqua
jam nullus dubito. Ego quidem quum omnia per-
spexi, nihil magis gaudeo, quam quod in fine epi-
stolae meae praemisi eum vel mentiri vel ineptire.
Id ut singulis paginis appareat, jam demonstrare
caepi. Cur autem in postremis tuis non indicas e-
ditiones Ceбетis, si quas diversas possides? Jam
biennium in eo libello trivi, & vix reliqui τῆς Εὐ-
δαίμονίας descriptionem. Ultra praefationem Sal-
masii nullum Gallum hominem reperire queo, qui
in

in eo quidquam conatus sit. In editionibus Batavis, quas sub patris mei nomine allitas conjecturas deprehendi, nullam probare potui. An tibi secus videtur? Est autem mirificum inprimis, quod Μετάνοιαν supponit ἀπὸ τῆς τύχης venire. Oro te, quemadmodum percipis aut placet tibi istud commentum? Non sine numine consensum hunc animorum nostrorum contigisse existimo. Utinam feliciter tibi procedat iste labor, & sicut eum utilissimum certe agnosco, quod te quoque facere mihi imaginor, sic pro tali eum ducere velint illi, qui bona studia aemulari constituunt! Non dabitur nobis per has ferias tui videndi potestas? Vale, χαριέστατε. Leidæ die xv. Augusti cio idc lxxxvi.

56. S. P.

A Croamati tuo, Franci Clarissime, quod valde velim, interesse nunc non potero. Tu, quæ tua est humanitas, facile ignosces nonagenario, & ne sic quidem otioso, sed saxum usque suum volutanti. Proinde quàm primùm luci publicæ dabis, quæ non dubito quàm facundissime recitaturum, protinus me inter lectores tuos polliceor, & quidem avidissimos. Vale. Hagæ xiii. Octob. 1686.

Tuus C. Hugenius Z.

57. Petro Francio V. Cl. S. D. J.

G. Graevius.

Valde irascor iratae mihi fortunæ, quæ mihi invidet fructum summi gaudii, quod percepturus fuisssem ex cantu tuarum fidium, quæ barbito Sarbievii palmam reddunt ambiguam. Quamvis vero coram nec tum, nec nunc liceat mihi per occupationes, quibus cum maxime valde distineor, applaudere, applausi tamen hic tibi non una vice,

&

& tanto ore, ut ab omnibus amicis non solum in ista urbe, sed apud remotas gentes meus applausus fuerit auditus. Itaque cupidissime tuum epinicion Sarmaticum expecto, quod procul dubio Venetum excipiet. In Buda, non recte capio quid intelligas per regnum Moldavicum. Nam Moldavia nunquam regnum fuit: neque sita est in Pannonia, in qua Imperator bellum gessit, sed in Dacia trans Istrum. Nunquam Buda pertinuit ad Daciam, aut Moldaviam, quae quidem non nunquam subiecta fuit Hungaris, non nunquam paruit Polonis: sed Hungariae regionibus nunquam fuit adscripta. Sed haec tibi soli, non ut te accusem, sed ut meum scrupulum cognoscas. Idem tibi in me licet, & semper licebit. Vale politissime Franci, Musarum ocelle, & me ama. Broekhusio nostro salutem dico. Trajecti D. XVII. Nov. MDCLXXXVI.

58. *Petro Francio V. Cl. J. G. Graevius*
S. D.

NON minore cum voluptate & plausu legi carmen Sarmaticum tuum epinicion, quam Germanicum, & fertilitatem ingenii, venaeque ubertatem admiratus sum, & in coelum tuli. Nae tu unus es nostra aetate, qui, quod de Stefichoro dixit Quintilianus, maxima bella, & clarissimos canens duces, epici carminis onera lyra sustinere queas. Spero & opto ut non modo Imperatoris & Sarmatiarum Regis, quorum victorias immortalitati consecrasti, applausum, sed & praemia digna tuis meritis feras. Quod si denuo barbiton tendes publice, si temporis, occupationis, & valetudinis ratio tulerit, advolabo, ut non tantum oculis, sed auribus hauriam tuos omni Syrenum symphonia dulciores cantus. Gaudeo sane & triumpho tui & studio-

studiorum causa, te tui fama frui, cum Antwerpienses, nostris ingeniis non aequissimi, intellexerunt tui carminis praestantiam, suisque typis id describi jusserunt. Potes nunc nostros μαμανούθους, qui communi sensu carent, contemnere, & illorum latratus tanti facere, quanti luna facit baubantes, ut Lucretiano verbo utar, canes. Ryckii nostri Tacitus mirifice placet. Multa in historia Romana illustrat, multa in tanto scriptore, post Lipsii aliorumque virorum magnorum curas, emendat & rectius explicat. De Corbulonis fossa egregia, & vera, si quid video, est ejus observatio. Communis amicus noster Gronovius, si me audiret, pro ingenii doctrinaeque copia, tempus utilius & majore cum gloria consumeret in Graecis scriptoribus, quos cum Florentinis codicibus commisit, illustrandis, quam in ἐπιστολῇ istis, quae instar herbarum solstitialium brevi exarescunt. Sed quid facias? Non uno vivitur voto. A meo ingenio haec sunt alienissima. Malo ego mihi & meis Musis canere. Quid Broekhusius? An non plausus, qui tibi datur, ei torporem & veternum excutit? Eum volo salvere, te valere, & novis nos carminibus oblectare. Amicis quibus jussisti exemplar misi, misi & alia Lipsiam, mittam quoque non nulla, ubi facultas fuerit, in Galliam. Trajecti de nocte. A. D. xxvi. Novemb. Jul. cīd id c lxxxvi.

59. *Viro Clarissimo & Doctissimo Petro Francio Theodorus Ryckius S. P. D.*

CArmen tuum alterum lyricum Polonorum Regis victoriae recentissimae dictum, magna cum voluptate simul & veneratione felicitatis tuae iterum iterumque legi. Scilicet restabat materia talis venae indomitae tuae. Heros talis plectro Franciano dignus,

gnus, idque mirifico quodam modo per totum carminis hujus processum prodere mihi videris. A Cl. Broekhusio habui literas favoris & benevolentiae in me plenas, pro quibus uti plurimum eum amo, sic non penitus me luisse operam in Tacitum impensam mihi videbor, si illi tibiue, ut sperare jubetis ambo, eam probavero. Characteres quibus descriptus nimis exiguos, nec aciei cujusvis oculorum accommodatos, ultro confiteor. Sed non in manu prima vice Tacitum edentis erat, typographo aliter imperare. Si Deus vitam protraxerit in id tempus, quo Editio haec distracta fuerit, promitto me daturum operam, ne quid in hac parte à me desideres. Pro curatis fasciculis gratias ago. Reliqua carminis tui exemplaria distribui religiose juxta praescriptum uti ante sic nunc illico postquam sunt tradita. Quod nihil responsi tuleris & mihi molestum est. Sed collega valde occupatus est Gellio parentis edendo. Amplissimus Crucius cernenda foci hereditate. Sed Consularis hujus frater saepe de te mecum loquitur ita, ut non possis habere qui melius tibi cupiat. Ex librariis urbis vestrae Waasbergius nisi fallor in Italia tum Romae negotiatur. Hunc scire pervelim utrum hac hieme Romam quid missurus sit, & si sit, utrum exiguum à me fasciculum rebus suis addere dignetur, sub hac lege tamen, ut solvam impensas in hoc additamentum ipsi faciundas. Erit autem duntaxat trium aut quatuor Taciti exemplarium. Hoc uti accurate inquirere nobisque significare quamprimum digneris, etiam atque etiam te rogo. Vale plurimum, Vir doctissime. & Clarissimum Broekhusium à me verbis amantissimis saluta. Lugduni ad Rhenum, prid. Kal. Decemb. a. C. CIO IDC LXXXVI.

Go. Petro

60. *Petro Francio suo V. Cl.**Jacobus Gronovius S. P. D.*

EGO vero de nova ista ingenii tui gymnade non potui non optime sentire; de te nescio quâ contigit, ut non modo bene non senserim, sed etiam subiratus fuerim. Quid enim? quum scias rationem pistrini nostri, ita decoram & laudatissimam solennitatem, & quod me pudet, soli Amstelodamo per facundiae tuae vires usurpatam, in id tempus conferri oportuit, quo sciebas non posse nos sine detrimento excurrere? Nec enim capio, ut collega meus te potuerit audire; quum ego praeciso omni conventu etiam sic satis egerim: adeo non licuit mihi rebus alienatis illuc me conferre. Interim ut tunc feci, nunc quoque pergo gratulari Musae tuae, & applaudere dexteritati in perpendendo officio, ne utique omnia ad torporem redigantur & silentium, quo hîc marcemus. Quod mihi lectionem adeo amoenam indulseris, gratias ago summas; quae ut identidem à me repetita fuit, plane sic veneres tuas augere visa est, ut certe credam ipsam coelestem lyram tibi numeros dictavisse. Nemo qui illas legit, & aures habet, aliter poterit opinari. Unde & Magliabequius in epistola, quam dedit die xxix. Novembr. ego autem heri accepi, has in voces erupit. Se l'eruditissimo Sig. Francio è Amico suo, la prego a rallegrarsi seco da mia parte de' suoi bellissimi versi sopra Buda, che ho letti con mio summo contento. Qui quidem vir non solet praeter animi sui mentem aliquid *χαρίζεσθαι*. Itaque frui hac excellenti gloria, quae sane propria tua est. Tantum cupio scire, an de industria scribas pag. 25. *Androsque Naxosque & Cyprus & Rhodos*, & certam causam habeas, cur sic malueris quam *Cypros*. Si mea quaeris, paternâ ad Gelli; libros vni
ut

ut publicentur, curare incepti. Cur enim paterer diutius ea sine fructu jacere? Vehementer me per hos dies sollicitavit inscriptio Πράξεις τῶν Ἀποστόλων: Quid enim? si fuissent alibi XII Reges vel Principes, vel cujuscunque fortis homines, & quisquam praesumeret de iis scribere librum ista cum inscriptione, eosque XII. omnes in principio numeraret nominaretque, post vero nonnisi de uno illorum & alio, qui deinde accessit, tota scriptio loqueretur, nonne pro absurdo traduceretur? Id quod in profanis certe faceremus, & insipidum aestimaremus, an in sacris laudamus & aliquid pro arcano adoramus? Nam quod Grotius & alii sub voce Ἀποστόλων intelligunt *duorum*, quid nisi miserandum κρησφύγετον est? An cogitasti unquam de hac re attentius? Ubi manet Lucianus? an hi sunt, qui me nuper adeo urgere debebant, ut digere mea omnia non potuerim? Ante dies intellexi Æmilium gloriari solitum de decennali suo labore in hoc eodem Luciano; ut propterea debueris & tu hanc symbolam conferre. Vale, Amicissime & Eruditissime Vir, & perge mecum in mutuo amore. Leidæ, die XXI. Decembr. CIO IO C LXXXVI.

61. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
Jac. Perizonius.

QUOS ad me & Eckium misisti praeclaros excellentissimi ingenii tui fetus, utrosque recte accepimus, singulari cum voluptate perlegimus, Tibique ingentes pro iis rependimus & prolixas gratiarum actiones. Nihil mihi accidisset jucundius, quam si mihi tunc licuisset advolare ad aures oculisque hauriendam usurpandamque tuam illam recitationem. Sed, ut nosti, principia curriculi Academici fervent; iis subducere me tunc quidem
 non

non sustinebam, vel non audebam. Defunctus etiam jam pridem hoc gratiarum agendarum officio fuisssem, nisi simul referendarum ergo additurum me sperassem Sanctii Minervam, observationibus meis & castigationibus sic satis locupletatam. Sed necdum officinam evasit, measque & operarum manus, quas tamen brevi ultimas accipiet. Heic interim acerrima impressione aggressus est Ampliff. Huberus Theologorum ac Philosophorum nostrorum castra, quod tradiderint, *Scripturae Sacrae divinitatem non aliunde quam ex ratione adstrui posse*. Sed pari modo excipitur, & sic vetus illud confirmatur, ἡ δὲ πᾶς τις, καὶ πείσεται. Interim sic satis belle per eum jam habet Critica nostra. Vale Vir Clariff. & me ama. Franequerae a. d. iv. Eid. Decemb.

62. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

Jacobus Perizonius.

HAbes hic tandem, mi Franci, quod tot tuis Epiniciis praeclaris hercule & eruditis, reponere licet imparis pretii gestiebam jam dudum. Tu tamen, quâ es humanitate & facilitate, contubernio tuo dignaberis, opinor, hanc quam ad Te ablegatam volui, seu meam, seu Sanctii Minervam. Si quid naevorum in ea deprehenderis, idque mihi significaveris, ut aliquando politio-rem sic admonitus edere eam denuo possim, faceres profecto rem mihi oppido gratam. A Snabelio accepisti haud dubie laureatas & triumphales literas. Certe ego hodie accepi. Ille Venerius nepotulus jam sydera vertice tangit, nactus dignum sane tantae laetitiae pretium. Nos vero, mi Franci, quae manebit tandem Fortuna? Sed vale, & Nos saltem mutuum inter nos amemus. Franequerae a. d. vi. Eidus Martias CIO IO C LXXXVII.

63. *Viro præstantissimo Petro Francio*
Petrus Petitus S. P. D.

Miraberis fat scio, Vir Clarissime, tam diuturnum silentium meum ab illa epistola quam superiore anno ad diem Julii undecimum scripseras ad me, humanitatis atque officii plenissimam, quod nullam scilicet vicissim tanto tempore miserim. Sed defines mirari cum scies eam epistolam tuam nunc demum mihi redditam fuisse hoc mense Aprili ineunte, cum hanc Gallaeus noster paucis antè diebus recepisset. Ex qua intelligo meam ad te perlatam fuisse; quam in itinere periisse putabam; meque voti compotem factum, hoc est, in tuorum numero amicorum locum invenisse. Id modo in hac mora tam longa molestum accidit, quod interim non potui capere fructum amicitiae tuae, mutuarum commercio literarum, cujus mihi jus potestatemque eo facto dedisti, ut quoties velim utar. Quod sanè me facturum profiteor; verùm ea religione, ut tuorum non minùs quam meorum studiorum rationem habeam. Neque enim is sum qui frustra amicos in optimis rebus occupatos, literis interpellem. certè enim quàm nullum tibi tempus ab opera literaria vacuum effluat, ex iis, quas subinde emittis lucubrationibus intelligo. Ex quibus si qua ad nos pervenit, cupidè lego, ut nuper tuos Paeanas in Caesaris & Sarmatarum Regis victorias. Quae carmina tam prono ingenii gurgite tibi profluunt, ut non minùs hoc scribendi calore & impetu, quàm proposito te Pindari aemulum agnoscam. Neque magis in illum, quam in te conveniat istud: *ruitque profundo Pindarus ore.* Hunc namque θερμόν καὶ πολύνουν ἐπὶ τὰ νοήματα notant Scholiastae. Caeterum quod meos in poëti-

ticis conatus vel potiùs lusus tantopere probas, facis tu quidem amicè; hunc autem quem tribuis honorem ut sustinere possim, metuo. qui nunquam poëticam attigi nisi obiter, ne, ut de Attico Cornelius Nepos, ejus expers essem suavitatis: Tum etiam ut me his amoenitatibus reficerem à labore graviorum studiorum, inter privatos parietes, atque in coetu amicorum: adeo famae quam poëtae quaerunt, securus, ut multos annos poëmata illa in scriniis neglecta habuerim, nunquam fortassis editurus, nisi me ad hanc curam, amicorum exhortationes, & summi viri cui illa dedicavi auctoritas perpulisset. Cujus patroni mei judicium aliorumque amicorum tuo esse confirmatum gaudeo. Eadem ista epistola quam modo accepi mandabas, ut salutarem tuo nomine Petrum Daniele Huetium, atque alios amicos nostros: sed hoc me non potuisse hætenus facere ob dictam causam, vides; faciam autem nunc, licet ferò; atque eos de hac tua voluntate reddam certiores. Vale Vir Praestantissime, & quando ego in albo amicorum tuorum, tu in meorum, sumus; quod facio ex animo, & tu fac, ut me tibi addictissimum amare pergas. Ex Musæo nostro, Luteciae Parisiorum Aprilis 10. ann. 1687.

64. *Viro Clarissimo Petro Francio*
S. P. D. Jac. Perizonius.

QUam nuper ad Brockhusium nostrum misi Ampliff. Schepperi Elegiam, ejus exemplar tibi destinatum recte te accepisse auguror. Interim Vir Amplissimus adversarium quendam hic nactus est, Guilhelmum Siccamam, Ictum quidem, sed Brakelianae Theologiae, quae paucis abhinc annis, Leovardiae, nunc Roterædami traditur,

tur, alumnum. Is tanquam grande nefas & horribile crimen incusabat, quod Schepperus ausus esset suis carminibus subinde aspergere Deorum Dearumque veterum mentionem, rem impiam, & Christianismo indignam. Reposuit itaque huic *Animadversioni Orthodoxae* Vir Ampl. *Apollinem Querulum*, cujus exemplaria illius rogatu vobis mitto, Tibi inquam & Broekhusio, cui, sicut Schepperus vobis, plurimam item salutem nuncies velim. Scheppero respondit denuo idem ille Siccama, sed neutiquam Musis & Apolline dextro. Ita saepe & usum linguae & metrum, & eorum quae dicere debuerat, sensum neglexisse, vel ignorasse videtur. Addidi illius utrumque carmen, ut haberetis, quod affatim rideatis, si modo cacatis his chartis tempus perdere in animum inducetis. Si quid interim tuae Musae ad celebrandas Germanorum victorias ediderunt, ejus ut nos participes facias rogo, ut, quod ex Siccamianis ficcis quidem, sed vel sic maximam moventibus nauseam, contraximus fastidium id omne exspuamus. Broekhusio, nisi jam significavit Mensinga, indicare poteris, vere in Groningana Bibliotheca fervari MStum Propertii codicem. Ad-ditum fasciculum Graevio quamprimum rogo mit-tas. Vale Jucundissime Franci, & me ama. Fran-
nequerae postrid. Eidus Octobreis CIO IOC LXXXVII.

65. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

Filius meus Academico spatio confecto conten-dit in Germaniam, necessarios meos invisu-rus. Tui causa tres quatuorve dies commorabitur Amsterodami. Vellem diutius ei liceret vobiscum degere, ut veram illam & pulcherrimam pronun-ciandi rationem ex te unico ejus magistro imbibe-ret.

ret. Natura non videtur cum in hoc studiorum genere neglexisse, nec irata Minerva natus esse ad id excolendum. Sed nec in tantillo temporis spatio poterit a te inanis discedere, praecipue si semel iterumque legentem aliquot orationum Ciceronis capita correxeris, ubi aberrabit. Me & illum mirifice devincies. Quando te hic videbimus? Non te movet ista formosissimi anni amoenitas, non tot lusciniarum modulatissimae querelae, non denique tantum amicorum desiderium, ut iter ad nos acceleres cum nostro Broekhusio. Habeo praeterea non unum epigramma satis politum & lepidum ex Gallia missum, quod vos credo non adducto vultu legetis. Porro in Hemstediano praetorio lautius excipiemini. Ibi oculos pascemus & aures. Videte ne diutius vestra nostraque gaudia moremini. Est etiam quod te, Broekhusium, & Sladum velim aliud. Nostis Petrum Petitem, Parisiensem Medicum, Philosophum, Poëtam, Polyhistorum obiisse. Hic editur ejus liber de Nepenthe Homérico. Praefigetur elogium, quod Claudius Nicasius adornat, cum non nullis Comirii aliorumque carminibus. Vos rogo & obtestor ne tam eruditi viri manes inhonoratos esse sinatis, sed vestris quoque carminibus eos coretis. Huetio, Menagio, ceterisque amicis ejus nihil fieri poterit gratius. In Gallia sane gaudebunt omnes boni & politi homines à nostris laudari, quos illi magni faciunt. Bergium nostrum, cum hanc urbem transierit, me non vidisse doleo. Frustra me quaesivit & ego illum. Vale dulcissime rerum cum elegantissimo Broekhusio, & doctissimo Slado. Si vos, si me amatis, quamprimum accurrite. Trajecti d. xii. Maji cio id c iixc.

Nuper a me petierat chalcographus, qui meum os aere descripsit, ut tuos versus ei darem. Sed eos invenire non potui. Si te hoc nomine compellarit,

sique tu volueris, poterit eos auferre, quamvis ista sculptoris deformatio mihi non probetur. Ejus tamen culpa non est, sed pictoris. Iterum vale meae Musarumque deliciae.

66. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

LAudo quod separatim ante publicata tua epinicia jam in unum quasi corpusculum redegeris, & in gratiam studiosorum adolescentum notis illustraveris, ut ad veram imitandi veteres viam facem eis praeluceas. Haec enim plerisque est incognita. Gratias sane tibi ago pro gratissimo munere, quod ut meae disciplinae alumni sit commendatissimum mihi erit curae. Quid amicus communis noster in hoc epigrammate, quod mecum communicasti, desideret, ego equidem ignoro, praesertim cum nesciam quas leges ferat tibi novum condendi. Mihi sane illud quod vidi perplacet. Tersum, politum, elegans & acutum est, & omnino te dignum. Mihi si scriptum esset valde mihi gratularer, tibi que me hoc nomine plurimum devinctum esse semper prae me ferrem. Sed noster est *αυτογνώμων*, nec facile ab illo, quod semel imbibit, potest dimoveri. Expecto illum jam à feriarum initio. Et praesenti promissit, & nuper litteris significavit, se simul Roterodamo rediisset, nos cum uxore invisurum. Pedem propterea domo mihi efferre non licuit. Sed quae tibi cunctandi causa? Cur non desiderato tuo complexu nos beas? quid sperata gaudia nostra moraris? Videbis, cum veneris, elegiam Commirii ad aquas Burbonias de sanitate Huetii restituenda perquam cultam & venustam, nec non alius poetae Gallici lepidissimum carmen. Sed sunt alia de quibus tecum expeto garrere. Nisi brevi veneris, tibi

Am-

Amsterodami obrepam. sunt enim negotia quaedam, quae me illuc vocant. Vale Franci praestantissime & me ama. Trajecti D. VII. Augusti MDCC LXXXVIII. Broekhusio nostro salutem dico plurimam. Heri accepi eruditam dissertationem de Nempenthe Homérico, quam adornavit Petrus Petitus, & ad nos misit, ut hic typis edatur.

67. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
Johannes Georgius Graevius.

O Den tuam quicunque hic legerunt probant omnes & laudant mirifice. Nec dubito quin eam probaturus quoque sit Optimus Princeps, à quo litteras his diebus accepi plenas benevolentiae. Testes illae sunt, praeclare Fridericum tertium de nostris artibus sentire, & pulchre nosse, quid distent aera lupinis. Sed de his coram pluribus. Non possum enim quin aurem tibi vellicem, dataeque fidei de tuo ad nos excursu memoriam refricem. Si forte longius spe nostra te morabitur & retinebit sperata, mitte quaeso quamprimum ad me epigramma, quod mihi olim, cum me comitareris ad scapham, ostendebas, imagini meae aere descriptae adponendum. Urget enim, qui eam finxit hic me infcio. Tua in me officia cumulabis. Nec ego & tui in me studii unquam immemor ero, nec in responsione ad Serenissimum Electorem tui carminis. Vale, ὦ Φιλότης, me ama, & veni, si me amas. Broekhusio nostro salutem dico plurimam. Trajecti D. XVIII. Aug. MDCC LXXXVIII.

68. *Doctiss. D. Petro Francio Constantinus Hugenius S.*

Illustrissimo Furstenbergio, qui apud me quidem omnibus ejusmodi Praelatis, summo suo merito

to praelatus fuit, piè, mi Franci, eruditè atque ornatè parentasti: Addo item Juridicè, & ex Legge, per quam quisque suorum verborum justus, ut loquuntur, est interpret. Hoc officio quam aptè, & si admittis verbum, ambidextrè functus sis, hinc apparet; quod vix discerni possit, quâ parte auctor haberi debeas, quâ traductor. Gratulor hanc tibi palmulam, quae quantò paucioribus inter nostros obtingit, tanto te digniorem censeo. Vale, & quod soles, me ama.

Cum Podagrae & simul Chiragrae doloribus quanquam non acerrimis, hisce diebus conflictatus sum. Ea res mihi, ut ferè fit, animi alacritatem fregit, & scribendi lubentiam: proinde ἔχε μὲ παραιτούμενον, quod ferò lenteque respondeam.

Hag. Com. IIX. Oct. CIO IDC LXXXIIX.

69. *Viro Clarissimo & politissimo Petro Francio S. P. D. J. G. Graevius.*

Miraris merito meam tarditatem in persolvendo tibi debito officio. Nulli enim alii debatur prius offerri imago mea, quam tibi, qui eam ornasti tam pulchre. Sed nec tibi, nec aliis eam sustinui mittere, quia nihil in illa est, quod eam commendet, quam tuum cultissimum epigramma. Mittam tamen, quia ejus videndi cupidus es, per vestrum Franciscum, quem crurifragium nunc affixit lecto, quod equidem doleo vehementer. Videbis quam vultuosum me finxerit artifex, ut nihil possit esse tristius. Virgilium recepi. Si quando iterum eo volueris uti bono publico, semper tibi erit à me praesto, ut omnia mea. Manu exaratis codicibus aegre careo, quia rarissime venales habentur. sed illorum usus omnibus, qui eos evolve-
re possunt cum fructu, patet. Indies expecto satis an-

antiquum exemplar orationum Ciceronis ex Ubiis. Tui si facultatem inspiciendi mihi feceris, gratus agnoscam & praedicabo. Salvus quoque & fartus tectus ad te redibit. Anacreontem memini olim mihi promississe Wallium, quem a Societatis Jesu Sacerdote cum antiquis codicibus compositum esse, & plurimis in locis emendatum esse ajebat. Sed haec ante triginta fere annos inter me & Wallium acta sunt. Ab illo tempore nihil rescire potui, quid Anacreonte illo sit factum. Anthologiam habeo cum Palatinis codicibus collatam a Sylburgio. In illa est unum alterumve ineditum epigramma. Non nulla quoque non infeliciter possunt ex illo codice sanitati restitui. Quem si videre desideras, faxo ut tibi illius copia fiat. Aliorum manuscriptorum non memini, nisi quod penes me sit etymologicum Graecum ineditum, quod mecum communicarunt Socii Jesu Antwerpienses optimae notae, quod descripsit Goierus, & jussi quoque describi in usum bibliothecae publicae. Inter meos codices MSS. Latinos, praeter poëtas, quos vidisti, est Vitruvius, & Scholiastes ineditus Aristidis, non nullique alii. Sed meam supellectilem antiquariam dudum credo te perlustrasse. Officiis Ciceronis uti jam tempus non finit. Ubi tamen filius meus reverterit, illum etiam excutiam. Hic Lipsiae contulit cum priscis membranis Manilium. Propediem vero domum itioni se accinget. Te jubet salvere, ut & elegantissimum Broekhusium, quem meo quoque nomine salutabis, ubi eum videris. Pervelim scire num Salmasiani de militia Romana commentarii curam abjecerint vestri bibliopolae, an vero quae spes supersit editionis. Valde vereor ne hi bellici terrores Junii opus de pictura veterum non permittant in lucem prodire. si haec spes evanuit, rogo ut diligentissime hoc opus custodiat, & in tuum Musaeum

perferendum curet, ut per Franciscum ad me referatur, cum repetiero. Ipse litteras ad eum dedissem, nisi negotia quaedam nunc me retardassent. Habebit & is effigiem meam, quamvis nullis amicis eam donem, propter causas, quas ex superioribus intellexisti. Vale mi Franci & me amare perge. Trajecti D. XXIII. Octob. MDCC LXXXIX.

A Cramero litteras habui, qui significat inter infinita carmina, quae in Octoviri Brandeburgensis exequiis sint decantata, vestris omnium calculo primas tribui. Tenuulum credo, audivistis de superiore coenaculo delapsum Daventriae misere perisse.

70. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
J. G. Graevius.

VIdes hic Christianum Eschenbachium Norimbergensem, quem non tam splendor vestrae urbis amplissimae, quam tui nominis commovit, ut ad vos excurreret alienissimo tempore. Simul cum videris, simul intelliges non esse unum τὸν πολλῶν Totus est in iis artibus, quibus nos dediti sumus. Cathedra Graecae linguae in Academia Altorphiana, qua vix ulla in Germania virorum praestantium fuit feracior, jam ei est desponsa. Orphei Argonautica, Hymnos, & cetera, quae supersunt, aut superesse creduntur, fragmenta notis eruditis illustrata propediem hic edet. Non est, ut plura verba faciam apud te, ut tui cupidissimum hominem amplectaris, & omni officiorum genere prosequaris. Novi quam prolixum sit tuum in omnes, qui nostras artes colunt, studium. De aliis propediem plura coram. Ad vos enim iter affectabo, quamprimum ad vos proficiscendi major erit oportunitas. Sunt enim quae tibi & politissimo
Brock-

Broekhusio, quem salvere jubeo, in aurem. Vale
meae Musarumque deliciae. Trajecti D. XIIII. Jan.
CIO IO C LXXXIX, quem tibi, tuis, Broekhusioque sua-
viter volo defluere.

71. *Eximio Viro Petro Francio S. P. D.*
Petr. Dan. Huetius Episc. Sueffionen-
sis des.

PArumne ergo suavissimis tuis Epigrammatis me
tibi obstrictum putasti, Eximie Vir, nisi etiam
humanissimis literis cumulares beneficium? in qui-
bus plusne appareat ingenii tui elegantia, an morum
comitas, non facile constituerim. Me quidem po-
stremum hoc ita cepit, ut omnibus incedam laeti-
tiis, cum hanc mihi partam esse intelligo amici-
tiam, ex qua tam dulces fructus sperare possum.
Praesertim cum accedat haec florentis ingenii amoe-
nitas, perpetuus fons deliciarum & leporum, unde
& nos curarum nostrarum temperare solemus ama-
ritiem, & in qua jamdiu parata est hominibus ur-
banitate politis jucundissima oblectatio. Igitur tam
optabilem amicitiae conjunctionem, vel ostentatam
coalescere inter nos cupio, vel ultro delatam acci-
pio, futurumque spondeo, ut quod multis votis
concupiveram antehac, sperare certe non audebam,
omni officiorum genere promereri studeam in po-
sterum; faxoque ne te unquam humanitatis & libe-
ralitatis tuae poeniteat. Vale. Lutet. Paris. IV. Id.
Mart. M DC LXXXIX.

72. *Petro Francio suo V. Cl. Jacobus*
Gronovius S. P. D.

QUoties occasio dedit, nunquam quidem me
celavisse, quanti te facerem, sum certe con-
scius. Non memini tamen ullo insigniore
modo

modo id declaravisse, quam hoc tempore, quo quum maxime velles me tibi respondere, nihil respondi. Nec vero est, quod insanire me dicas, qui contumaciam hanc & taciturnitatem meam ita carò apud te venditem. Ita est, Φιλτάτη κεφαλή; illa ipsa taciturnitas nuper felicissime cesserat, & quum nihil scriberem, excitare te potuit ad Endymionem, in quem fere ipse conferebar, vellendum ne in lethargum vellet durare. Hinc sperabam pari felicitate eam denuo cessuram. Sed te mutatum doleo & spei meae, qua tertium ingenii tui specimen praeconceperam, verba data. Adeo enim, credens non posse te non optime de me judicare, & ideo opperiens gratiam amoris tui & illam copiam uberrimae venae tuae pari tenore adversus me processuram, deprehendo id non fore, ut videaris tandem in poenas meas ire & acerbitate silentii mutua me plectere, quod fateor mihi accidere vel acerbissimum. Quae vero ista talis mutatio? Ita lepide lauteque primum sponte abs te excipi? mox continentia tam pervicaci percelli? quum qualiscumque sim, ita tamen tenerum me ac delicatum adspicere ac fateri debeas, ut sentiam & intelligam leporis tui secreta & quidem ἀκριβῶς: atque ob hoc aliaque sic te amaverim amemque, ut in hac parte ab primo usque notitiae nostrae tempore nullum sciam, à quo superer. Sed quidquid sit, ego interim aliquoties me oblectavi tua vigilia, & quo minus necdum publice id declaraverim, multitudo & varietas incredibilis laboris obstitit; cujus specimen in Ceбетis tabula exhaustum opinor te diu accepisse. Certe diu est, quum Wetstenio nostro dixi, ut tibi & Cl. Brockhusio singula exemplaria traderet; in quo quid censeatis, vos videritis; etsi quodcunque id futurum sit, aveam cognoscere, si grave vobis non erit. Quum nuper beneficio Cl. Brockhusii nostri accepissem Acciana,

non

non potui primo gustu inescatus me tenere, quin & eorum admoneri me paterer, quae quondam legeram, & quae ab doctissimo amico nostro sunt ad illustrandum addita, percenserem. Haesi, quum Iovium viderem testari eum vixisse *annos septuaginta duos*, at pag. 161. scribi *Romae diem suum obiit anno 1533. natus Neapoli A. 1471.* unde enim hinc istam summam? Ad pag. 192. significare potes Bartolomaei Scalae historiam Florentinorum editam esse Romae anno hujus saeculi LXXVII. ab Oligero Jacobaeo Dano, cui eam dederat Magliabecius. Haec currente ultra fidem calamo; quibus adderem verficulos, quos hîc adolescens, cujus studia adjuvo, in gloriosissimam hanc hyemem publicavit. Sed ipsi verentur tuos oculos. Quod si tamen requires, mittam ipse, praesertim quum typorum quidam naevi adsint, quos prius corrigi oportebit. Et quod tibi scribo, id facies, ut Cl. Broekhusio nostro etiam scriptum sit, cui officiosas gratias ago pro isto, quod dixi, munere, teque cum eo valere diu & strenue precor. Leidae a. d. pridie Cal. Apriles
CIC IDC LXXXIX.

73. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

SPerabam me hac verna vacatione te aut Amsterodami, aut Lugduni Batavorum esse complexurum, quo mihi erat excurrendum. Hanc autem spem mihi fecerat Crucius noster. Sed ea cum nos fefellerit, non potui, quin gratias tibi agam pro specimine tuorum discipulorum, quod cum tuo procœmio mihi misisti. Adolescentum sane ingenium probo, gaudeoque à te inflammari ad poëtices cultum. Hoc unum mirabar inter praestantiores poëtas Belgicos à te referri Sriverium, qui sane durior est,

est, & omitti Kinschotium, qui non modo Scri-
verio, sed multis aliis est praefendus praesertim
si aetatem, qua obiit, respicias. De aliorum in aliis
urbibus indiciis aliquando coram. Nunc vero cum
totus sim, nisi quod aliquot dies exemptura sit gra-
tulatio publice scribenda & dicenda Regi Britanniae
Wilhelmo, in Ciceronis Orationibus, quod non
ignoras, rogo ut tui veteris codicis, quem olim
promisisti, copiam mihi facias. Si posses quoque ab
Amplissimo Sixio illius voluminis, in quo oratio-
nes habentur, quibus adscriptae sunt variae lectio-
nes Guilielmi, usum impetrare mihi, merita tua
in me augeres. Olim mihi praestitit volumen id,
quod complectebatur epistolas ad familiares. Si cre-
dis facilius me votorum compotem futurum, si lit-
teras ad eum dem ipse, aut per Blavium id ab eo
petam, lubens tibi obsequar. Vale cum elegantissi-
mo Broekhusio, cui propediem gratias agam, pro
Sannazario, non modo verbis, sed quibus potero
pro tempore hoc rebus, & me ama. Trajecti D. VI.
April. Julian. MDCC LXXXIX. ipso octavo die post
hunc verba mihi erunt facienda. Heri vesperi Leida
domum redii. Iterum vale.

74. *Viro Clarissimo Petro Francio*
S. P. D. Jac. Perizonius.

QUID causae esse dicam, quod Tu quidem mihi
inideas elegantissimos illos Tuarum Mufa-
rum fetus, Ego vero Tibi ultro identidem
ingeram, quicquid ingenio meo extundere potui?
An quod quanto vilius quidque est, tanto prom-
ptius id vulgari gestit: quod scite & affabre factum,
non adeo desiderat ab aliis conspici & probari, ac-
quiescens suae elegantiae conscientia, eaque apud
te fruens. Non est tamen, quod metuas, ne non
apud

apud nos suum pretium constet Tuis leporibus & gratiis. Utcunque sit, habes hic Orationis à medi-
cæ exemplar. Alterum Broekhusio nostro, quem
plurimum item salvere jubeo, rogo ut tradas. Si
ulla ex parte vobis placuero, erit, quod mihi gra-
tuler. Vale, Vir Praestantissime, & me ama. Fra-
nequæ a. d. v. Non. Maj. CIO IO C LXXXIX.

75. *Petro Francio, V.C. Theod. Ryckius.*
S. P.

GEminum carmen, quod nuper in veteris amici-
tiae signum & pignus novae misisti, ἀγαπητῶς
accepi. Et nunc demum pro eo ago gratias, quod
scribendi alia prius non suppeditaret materies. Hanc
vero nunc praebet scriptura hesterno die tradita,
quae, si poëta essem, epigramma mihi expressisset:
tanta cum indignatione eam legi. Spectat autem
amicum communem nunc ἐν ἀγίοις, qui sub man-
telo praeconii non leviter à polyhistore laudatore
pungitur. Mitto ipsam partim ut judices an justa
indignatio fuerit, simul doleas amici sortem, partim
ut vel hinc videas me non immemorem tui vivere.
Apud Broekhusium uti me in gratia ponas rogo ei-
que significes, pro elegantissimo munere debitorem
ei me agnoscere. Vale plurimum. Lugduni ad Rhe-
num d. viii. Junii a. Ch. CIO IO C LXXXIX.

76. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*
Joannes Georgius Graevius.

VIdes hic Nobilissimum Banagium, cujus dia-
ria, litteratorum hominum scripta immortalis
famae commendantia, dudum vidisti. Is vero tui
videndi cupiditate incensus, voluit his meis litteris
aditum sibi ad tui conspectum & colloquium ape-
riri,

riri, cum hinc à nobis in magnam vestram urbem excurreret. Non potui viro politissimo & amicissimo hoc officium debere. Nec tu, credo, qua es morum suavitate & facilitate, patieris quicquam comitatis in tam eximio hospite complectendo desiderari. Non est ut pluribus Banagium tibi tradam & commendem. Ejus ingenium, doctrina, & urbanitas apud omnes, non minus ac pulchrae foeminae formositas, accuratissima est commendatio. Te cum elegantissimo Broekhusio, quem velim meo nomine peramanter salutes, propediem hic videre & complecti cupimus. Vale vir praestantissime, & me ama. Trajecti KL. Septemb. Julian. CIO IO C LXXXIX.

77. *Petro Francio V. Cl. Jacobus Gronovius S. P.*

Q Uum frater eximii nuper collegae mei le Moyne, & ipse non alienus ab studiis, tum alia mecum ageret, tum querelas moveret de contumelia, ut interpretabatur, Vilemandiana; non potui praesentius doloris ejus solatium illi offerre, quam indicanda pietate tua, ut non solum indignatus esses, sed etiam ultus, idque elegantissime quidem, verum & satis acriter, nobis etiam omnibus ob id te laudantibus. Hinc visus est vir fraterni amoris memoria plenus paululum recreari, & ita acquiescere, ut tamen omni nisu ostenderet cupere sibi indulgeri lectionem ejus scripti, ideoque simul orabat, ut quoniam hoc die urbem vestram in animo haberet petere, pro se tibi supplex esse vellem. Quod negare non potui. Nec enim facilitatem tuam adeo semper mihi patentem nunc opinor praecclusum iri; nec ipsius negotii causam talem esse censeo, ut quidquam voto viri optimi possit obfistere. Tanto
autem

autem promptius ad hoc occurro, quod ita officii mei agnoscendi occasionem mihi nasci laetus videbam, utque tibi gratias agerem de nuperis quidem versibus, quibus amici nostri obitum consecras; sed vel maxime tot impensae humanitatis pignoribus antea mihi praestitis, quae rebus compensare equidem percupio, ubi volueris. Nam quid ego tantam quatuor mensium taciturnitatem excussem, qui per id tempus & multis aliis distentus fui, & succedere clitellis debui, fane non ad meum genium, & quarum antehac inexpertus omnino fui, atque etiam quibus vel unam horam meam dandam esse perdolui? Quod si tibi vacat aut placet eas contemplari, equidem non invideo; & priorem ἐπίδειξις tibi missam esse commemini. Quam quum & te accepisse atque etiam satiavisse crederem, tamen sic quoque molestus tibi esse volui altera statim mittenda; sed Indus noster, dum indies ad vos profectiorem parat, me frustratus est, ita ut tandem, quum ipse cogerer Roterodamum excurrere, medio tempore etiam ille in urbe vestra fuerit. Commissiunculas vero istas vectura dignas non puto, tamen ubi se dabit occasio, curaturus, si ita vis & hanc quoque partem ad conjunctionem nostram pertinere censes. In tribus illis, qui modo vixerunt, quod plangas, si ita lubet, facile patior. Ego tamen, qui nullius istorum vivendi arbitrium probare unquam potui, & prae omnibus plane non amare istas vel Holstenianarum in Stephanum vel propriarum in Tacitum notarum editiones, (quod certe scio te etiam contempturum, si eo examine illas dignareris, quod ipse impendi) luctu isto obrui me non patiar, & quantum possum, tu quoque ut te ad vitam revoces, moneo. Quae fidem Musarum! quisque eorum dedit mandata de chartulis? Utinam nunc saltem nobis contingerent junctiores dies!

Cc

Certe

Certe ita coelo etiam gratias agerem, qui libentissime tecum illos tres mutaturus ero. Sed quum istis rebus interponere me non soleam, ne hariolemur de futuro; ac potius illam notitiam ab teneris annis inceptam totque jocis ac feriis confirmatam, adolescere etiam per studia nostra & integerrimam vitae communionem patiamur. Cujus voti compotem me prorsus faciam, si persuaderi poteris, ut illam lenissimam domesticæ tuæ assiduitatis moram interdum deferas, & ostendas etiam laxamenti, non utique negotii, causa posse te à te impetrare, ut Gronovium tuum visas, qui toties suum Francium interpellare sustinuit. Dum hanc postremam litteram formo, nunciat ancilla mortem Maetsii; & ne nunc quidem ploro. Vale, Eruditissime & Honoratissime Amice, & pergat ingenium tuum quoque εὖ πράττειν, etiam in meo amore, qui erga id est intensissimus. Leidæ die xxx. Januar. cio ioc LXXXX.

78. *Petro Francio suo Viro Clariss.*
Jacobus Gronovius S. P.

A Deone me inverecundæ & ferreæ frontis esse existimas, ut tertias etiam tuas accipere obdurem nullas excipiens vices meas? Ut rem dicam; longo tempore non memini tanta frustratione delusum me esse, quæ hodie mihi contigit ad conspectum epistolæ tuæ. Ardenter attendebam & desiderabam intelligere vel unum verbum, quo ostenderes tibi redditas fuisse meas postremas: sed nihil tale cognoscere licuit. Etenim quum proximo Veneris die accepissem tuas alteras, & decisis postea negotiis, de rerum nostrarum statu mecum cogitarem, tulit animus quaedam in chartulam conjicere, quam, ne dubites, duæ ancillæ ad tabellarii

ca-

capsulam detulerunt. Sive acceperis eas & dissimulandum censes, sive interciderint, in has addidi exemplum earum, quia & frustra scripsisse nolim, & te cognovisse refert. Exercitiis & omnibus & praecipue hujus generis & magis etiam tuis applaudo. Sed videor ita videre te ut Orpheum inter saxa. Chirographum tuum indulgebis si non hac occasione remittam; non aliam ob causam retinens, nisi quod forsan mihi usu veniet: quod ubi erit, rescisces, & salvum sine longa mora recipies. Vale, τῶν Φίλων Φίλτατε, cum Broekhusio nostro. pridie Kal. Nov. CIO IOC LXXXI.

79. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

QUantum me tibi devinxis hoc pietatis officio, quo filium meum profecutus es, cognosces cum facultas dabitur id tibi testificandi. Ad dolorem meum levandum non sane nihil tuae contulerunt Musae. Gratias quoque tibi mea domus agit, & tibi gratulatur de honestissima provincia Leidensi. Nam eam tibi decretam esse non fama rumorque incertus, ut ante, sed certi ad nos pertulerunt amici. Te volo constituere quicquid e re tua & litterarum esse judicaris, idque Deum fortunare. Vale Vir Eximie, & me ama. Trajecti D. XXI. Jan. CIO IOC XCII.

Habes hic duodecim exemplaria tui carminis. Adjeci aliorum poemata. iterum vale.

80. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

NON possum, quin tibi pro nostra conjunctione significem, filium meum heri ex vivis ex-

cessisse, postquam ab Augusto febris lenta fuit iactatus, quae omnem succum vitalem & vires exhausit. Facile vides quantum sui nobis desiderium reliquerit, cum & ingravescens aetas mea in spe, quam de illo conceperam, conquiesceret, & familia multum praesidii sibi in eo, si quid mihi humanitus acciderit, repositum esse existimaret. Sed decretis divinis frustra obluetamur. Te colebat & magni faciebat, si quisquam. In hoc ipso gravissimo morbo magnam capiebat voluptatem ex Graecis tuorum discipulorum orationibus, quas legebat studiose, & amicis invisentibus quoque recitabat. Si ejus manes decorare volueris epigrammate, quod tamen commodo tuo fiat, cumulabis tua in me merita. Efferetur proximo die Saturni hora nona nocturna. Vale decus nostrum & me ama. Trajecti. D. XXIII. Jan. Gregor. CIO IDC XCII.

81. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
J. G. Graevius.

TAm diu in tuis tabulis expensi me malum nomen jacere piget pudetque. Nec meo tantum tibi tam longo tempore debeo, sed & Nobilissimi Hemstedii & Amplissimi Voetii nomine. quibus cum tradidissem pulcherrimum tuum munus, petierunt à me ut illorum verbis tibi gratias agerem. Paucis diebus post, cum proluissem, ut ita loquar, non labra, sed palatum tuo nectare, iterum iterumque urserunt tanquam *μυστοπάταιτοι*, ut quas possem maximas tibi gratias persolverem pro summa voluptate, quam ex tuis cepissent orationibus, utque te invitarem, ut hac aestate nos, & inprimis Hemstedianum invisere velis, ut coram tibi non saltem oratione, sed & vultu ac fronte significarent, quanti te tuasque orationes facerent. Me quoque cum
mi-

mirifice affecisset tua suada, sic ut non modo illius laudes apud nostros; sed & apud exteros decantarem, in officio tamen gratiarum præstando mirum quantum cunctatus sum, nescio qua fatali procrastinatione diem ducens de die. Sperabam quidem me nuperius te Goudae complexurum esse, sed haec spes me decepit. Nunc teneri amplius non possum, quin hoc gratiarum munus tibi deferrem, simulque culpam tarditatis deprecarer. Si ad nos cum Broekhusio nostro ante decursum istorum dierum feriatorum conferre volueris, dabimus operam ut omni studio & officio hoc peccatum expiemus. Quam grati mihi, quam desiderati Hemstedio venturi sitis, cognoscetis rebus. Ex me vero, & crede ex illis quoque, qui tuum donum a me acceperunt, audies, quam studiose, quam attente, quanta cum voluptate tuas legerimus orationes. Vale, Vir disertissime, & me ama, & tu Broekhusiusque matura te viam. Trajecti D. xxv. Augusti cio ioc xcii.

82. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

J. G. Graevius.

Elegantissima tuorum discipulorum in utraque lingua doctrinae specimina non ego solus legi magna cum voluptate, sed omnes, quibus cum ea communicavi, communicavi autem cum Amplissimo Voetio, multisque aliis, qui his Musarum deliciis capiuntur. Nae tu unus es, qui nostra memoria viam, quam olim triverunt omnes, qui aut ad oratoriae aut poëticae artis gloriam adspirabant, sed multis seculis clausam & neglectam, magno politiorum litterarum bono, coepisti de integro munire. de quo tibi, & tuis, qui à tuo pendent ore, gratulor. Acerrimum hoc est telum & ad excitandos adolescentes, ad severum harum artium cultum

ac amorem, & ad eorum acuenda ingenia. Cave te ab hoc saluberrimo instituto deterreri patiaris sive ab iis, qui haec non intelligunt, sive qui contemnunt, sive qui livore suffusi nihil probant, nisi quae ipsi faciunt. Pro honore, quem mihi habuisti, cum unam apodixin mihi inscribere dignatus es, quantum tibi debeam aliquando cognosces, si vivo. In Graecis quid limari possit non reperio, cum omnia sint emendatissima. una atque altera menda librarium negligentia irrepsit, ut in προσφωνήσει, οἱ βέλτιστοι ἡμᾶς τῶν παλαιῶν καὶ ἐμπειρότατοι διδάσκαλοι τῶν Ῥητόρων, pro τῶν Ῥητόρων. Sed haec coram. Nihil tuo adventu mihi accidet desideratius. Antequam te viae dabis, spero me domi tuae te visurum. Excurrendum enim mihi erit brevi Amstelodamum cum propter Tullianam editionem, tum propter alia quaedam negotia. Pro carmine, quo Lipsienses ornasti, cum ejus mihi copiam fecisti, qui mirifice his cupediis delector, gratias tibi ago. Vale Vir elegantissime cum nostro Broekhusio, qui à me salvebit. Trajecti D. XVIII. Quintilis Dionysiacae CIO IDC XCIII.

83. *Viro Clarissimo Petro Francio*
S. P. D. J. G. Graevius.

JAm dudum nihil de te audio, Franci meum decus. Spero te valere, & secundis auspiciis nuper hunc annum novum esse ingressum, secundioribusque illum emensurum esse. En strenam, quam ipse tibi ferre decreram, poemata Huetii, & diatriben Rubenii de Theodoro Mallio. Sed cum horrida tempestas & acre gelu meum ad vos excurrendi consilium adhuc retardarit, istos libellos ad vos apportandos commisi necessario meo, Brummero Lipsiensi, praestantissimo juveni, qui laudi sibi ducet te

te Bataviae tuæ ornamentum videre. Si frigus remiserit, & naves deducantur forte te complectar. Velim autem tibi persuasum sit, nunquam tui memoriam suavissimamque imaginem ex animo meo effluere, sed ei semper obversari. In privatis scholis interpretor nunc Horatii carminum libros quinque. De non uno loco vellem tecum & cum Broekhusio nostro confabulari. Sed hæc in id differemus tempus, quo in tuos mihi dabitur ruere complexus, & tuum os dissuaviari, Vale mi Franci, & me ama. Trajecti D. XXVIII. CIO IDC XCIV. Gregor.

84. *Doctissimo Viro Petro Francio,
R. de Kinschot S.*

Dlutius tacui, quam par erat, sed intentum frigus in causâ partim erat, propter quam bibliopolæ opera cessarunt, partim aquae gelu astrictæ, quæ nautis iter impedivit; nunc tandem poemata fratris mei patruelis τῆς μακαρίτου mitto: forsitan placebunt, quædam certe, ut opinor; nondum attigerat annum ætatis vigesimum quintum; in flore juventutis extinctus spem dabat, ad culmen Parnassi fuisse venturum. Gratias habeo pro natali Dei, & Redemptoris nostri, quo Epicedium Luterianum, hoc est, Te ipsum superasti, ne addam amplius, ne videar phaleras exornare; hoc unum, quod tres ex meis collegis, manu suâ copiam (ut ajunt) sibi quisque exararunt, requirentes, ut in futurum quaecunque tam feliciter scribis omnia mihi transmittas. Quod mihi præter elegantiam summo opere placet, est, quod tam orthodoxè de Christi divinitate sentis, hoc præsertim sæculo, quo Socinorum Nepotum ubique plus quam abunde est. Inclusas D. Broekhusio, ut & poemata Kinscho-

tiana fodes, trade. Vale, Vir eruditissime, & me beare amicitia tuâ perge

Tuum etenim totum R. de Kinschot.

Hagae Com. vii. Kal. Feb. cio idc xciv.

85. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
J. G. Graevius.

Non possum quin tibi gratuler de istis tuae disciplinae alumnis tam politis, quorum poemata de sacrificio Abrahami & Christi ad me misisti. Legi magna cum voluptate illa, cujus sensu pertentabuntur, credo, amicorum quoque, cum quibus ea communicavi, animi. Utrumque velim, si quando videris, salutes meo nomine, inprimis Clermontium, cujus matrem, praestantissimam foeminam, omnibusque animi & corporis dotibus ornatissimam olim vidi non semel. Amplissimum Voetium cras, puto, videbo in praetorio Reinswoudiano, quò sumus invitati. Id vero tangit agrum Sicambrorum, ut vix ante diem Solis simus reversuri. Is ex me intelliget de tuo cum ejus fratre congressu. Tui desideratissimi complexus cupiditate non minus crucior, quam tu mei. Ante Augustum mihi vix licebit efferre pedem domo. Te itaque, quamprimum poteris abesse domo, hic expectamus. Vix credes quam acceptus sis venturus. Cumulabitur tamen gaudium nostrum, si tecum adduxeris elegantissimum Broekhusium nostrum, quem salvere jubeo verbis amantissimis. Sin tamen illum invitum munia militaria retinerent, tu sine longiore mora advola quantocyus. Illustri Hemstedio quam optatus venturus sis ipse cognosces. Vale Vir eximie, & me ama. Eckius & Solingius, quibus tua misi carmina, te salutant. Trajecti prid. kl. Jun. Dionys. cio idc xciv.

86. *Clarissimo Doctissimoque Viro
Petro Francio S. P.*

Dicere non possum Vir clarissime, quo laetitiae sensu acceperim dulcissimae recordationis & benevolentiae tuae declarationem tam liberalem & prolixam. Munus à te accepi locupletissimum cum tuas accepi Eclogas, quae humanitatis, elegantiae, urbanitatis, ingenuitatis sermonis plenissimae mihi visae sunt: adeo ut non me poeniteat quod te hortatus sim tam fidenter ad Poëticam, in qua sic excellis. Ut enim operam dedi huic arti satis diligentem & accuratam: fateor, commotus sum elegantia, venustate, gratiisque omnibus eclogarum tuarum. adeo mihi visae sunt suis coloribus exprimere ruris amoenitatem simplicitatemque perfectissimam. miratus sum sensus tenerrimos tuae Lycoridis, Alexis amores, Damoetae gravitatem, sublimitatem Myconis, pios sanctosque affectus Christi nascentis, & grande vaticinium pastoris sacri. Quapropter facere non possum, quin tibi gratias habeam amplissimas: quod me tam benevolenti animo munere tam pretioso donare dignatus sis. unum tamen est quod tibi minime assentiri possum, laudum illarum quibus me tam humaniter & amice prosequeris commemorationem tam amplam: quam nulla meorum erga te officiorum dignatione haëtenus de te mere-ri potuerim. Sed fortunatum me putabo si locum dederis aliquem, ut aliquam benevolentiae tuae partem jure meo obtinere queam. mihi renunciatum est à nescio quo hortorum meorum libros quatuor editos Amstelodami typis elegantibus, eo volumine & caractere, quo editi sunt apud nobiles Elzevirios omnes poëtae & auctores antiqui, ex variorum recensione: quod mihi haëtenus persuadere non

potui. Sed si per eam, quam mihi ultro offers benevolentiam tuam & necessitudinem possem id à te impetrare, ut inquireretur an revera editi sint hoc volumine apud eos : si non sint editi, & hoc ab illis pro me obtinere posses ut ederentur : rem & amicis tuis clarissimis Elzeviriis non inutilem fortasse, & mihi pergratam faceres. Vicissim pro tali beneficio operam meam libenter impenderem. Vale Vir Clarissime.

De elegantissima elegia tua ni verbum adderem haberes merito, quod exostulares de meo silentio : est plena ingenuitatis illius, quae carminis hujus est character primarius.

Tibi obsequentissimus Renatus Rapinus S. J.

87. *Viro Doctissimo Petro Francio
Rulandus Kinschotius S. P. D.*

Distractus negotiis, & litibus tum examinandis, tum decidendis, quarum seges, plus quam satis est, indies accrescit, & nos occupat, hospitibus praeterea, genere proximis pro voto excipendis, defui praeter consuetudinem, officiis, quibus quam lubentissime alias facio satis. Interim tamen perlegi, quas misisti mihi, nominis Germanici Vindicias, à viro sane doctissimo, mihi tamen ignoto, pulcherrime exaratas, contra Gallum, genti suae, ingeniosae licet, nimium applaudentem. Sane si de Comoediis & Tragoediis quaestio tantum institueretur, fatendum foret, nationem illam diu nostris palmam eripuisse; Quam volumus enim, nos amemus, tamen nec Hoofdius, nec Vondelius, praecipui inter nostros, equiparandi sunt Corneliis, Racinis, & aliis non parvi nominis. Nec etiam Satyrici nostri cum Bellavio secundo Apolline certabunt. De Epicis autem, Elegiacis, Jambicis, & aliis

aliis si agatur, uterque Heinſius, Baudius, Buchananus, Grotius (Tu etiam, vir celeberrime, & alii quam plurimi) Menagiis, Balfaciis, Huetiis, & caeteris, certè laudati nominis poëtis, omni procul dubio, ſunt praeferendi. Abſit dicto invidia, quid, quanta eſt Gallia, & quamvis, ut eſt apud Claudianum, doctis civibus ſtipata, queat proferre, quod Heinſii patris Herodi Infantidae, ſit æquandum; ubi inter alia terſiſſima, Virginem matrem, & filium, & Servatorem, gremio, & ulnis amplectentem tantâ arte delineavit, ut nec Michaël Angelus, nec Titianus Itali, nec Lucas Leidenſis, aut Durerus, hic Germanus, ille noſtras, prae Tragoediâ iſtâ, aliud egiſſe videantur. Sed quiſquis ille eſt, doctiſſimus Germanus, multum mehercule, illi debeo, quod honorificam fratris mei patruelis τῆς μακαρίτης mentionem inter tot magni nominis viros fecerit: Nec minus tibi, dulciſſime Franci, quod non minus praeſtituſti in carmine tuo praeliminari. Quod adjunxiſti verſus tuos quam optimos in Dankelmannum, gratiſſimum eſt mihi, qui tua omnia, ut par eſt, quam maximi facio. Perge, Muſarum decus, de Repub. Literariâ, & poëſi magis, magisque bene mereri; & in tempore cogita, quid expectent à te amici die proximo xiv. Nov. Et quanta tibi meſſis parta ſit de Sereniſſimo noſtro vera tantum promendi, qui Gallorum molimina, nihil minus, quam de Leodio, & Trajecto ad Rhenum delendo funditus minitantium, non ſolum fregit, ſed etiam multum detrimenti hiſce diebus intulit rebus illorum, & famae, quâ bella conſtant: Mihi enim non diutius eſt balbutiendum, qui poſtridie illius diei ſeptuageſimum aetatis meae annum adimplebo, ſi Deus tam diu vivere dederit. Redde, ſis, Broekhuſio ſalutem, qui ſe comitem, ut ſolet, in ſacris iſtis tibi dabit, eſt namque ex iis, qui

qui detrectatores Gallos ad terminos non loqui facillime adigere queat. Vale iterum. Hagae Com. Ipfis Oct. Kal. CIO IO C LXXXIV.

88. *Viro Clarissimo Petro Francio S.P.D.*
J. G. Graevius.

DIu speravi, nos te hic cum Broekhusio nostro visuros esse, sed quia te videre non licuit, gaudeo me tuas litteras videre. Quoniam tam diu elusistis nostram spem & expectationem, plane animum induximus vobis sordere omnia nostra, & hanc quasi municipalem tenuitatem contemni. Cramerus heri rediit Haga Comitum in hanc urbem, brevi itineri Germanico se accincturus. Nondum illum vidi. Nullus tamen dubito quin hodie eum simus amplexuri, & tuas litteras reddituri. Nam haec exaravi simul ac tuam accepi, ne forte pomeridianis horis aliquid intercedat, quo minus tuae cupiditati satisfacere possim. Cui tamen non alio nomine satisfacere queo, quam statim tuis responsum reponendo. Joannem Henrici, qui fertur esse Rectoris Lingensis optio, plane non novi. Nec scio albus an ater sit. Nec memini unquam illum mihi dedisse operam, ne nomen quidem ejus unquam audivisse recordor. Si vidi aliquando hominem, aut aliquid de illo audivi, id ex memoria & animo meo effluxit. Videbo tamen an per Dankelmannos aliquid possim de illo expiscari, qui ante tres annos in illo ludo litterario prima studiorum rudimenta deposuerunt. Credo illos cras me invisuros. Si quid resciero, tu illico ex me rescisces. Si quaeratur Gymnasii alicujus rector, aut proximus ei collega, possim illis ostendere virum hac provincia dignissimum, bene natum & educatum, cujus pater Consulatum gessit Swollae, fratrum
unus

tissime. Trajecti D. xxvii. Novemb. cio ioc xciv.
Salutem vobis dicit noster Cramerus.

90. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

Nimis diu tibi debeo, Vir Clarissime, gratiarum munus, quod persolvendum erat pro tua oratione, qua parentasti Maximae Reginae, ex cujus lectione maximam cepi voluptatem. Sed & te hic cum nostro Broekhusio expectabamus, cum nuperius in festivitate Pentecostes & vestrae & nostrae res proferrentur, & post varia, ut fit, ubi coepimus cessare, intervenerunt, quae semper accinctum scriptioni avocarunt ab hoc instituto. Accesserunt postea dolores nephritici, qui me mire his quatuordecim diebus vexarunt, ut nec cibus, nec somnus, nec ipsae dulces ante omnia Musae me juvarent. Ne nunc quidem plane his molestiis defunctus sum, quamvis nunc sint remissiores. Quae hic vides carmina hodie Vir Nobilis ad me pertulit Crameri nomine, sed sine illius litteris. Velim alterum exemplum tradas Cl. Broekhusio, eumque meo nomine salutes amantissime. Quando vos videbimus? Cur tantopere abhorretis ab hac urbe? Vestrae consuetudinis fructum aequae desiderant Hemstedius, Voetius, alii, quibus cum tuam communicavi orationem, ac ego. Videte, ne & hoc anno spe lactemur inani. Vale Vir amicissime cum nostro Broekhusio, & veni. Trajecti D. xxii. Jun. cio ioc xcv.

91. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

J. G. Graevius.

ODe tua de capto Atraticorum oppido mirifice me cepit, tanta in illa est gravitas, quae ipsius
rei

EPISTOLÆ AD P. FRANCIVM. 415

rei tam praeclare gestae ab Invicto Rege magnitudinem aequat. Nullo tuorum Lyricorum carminum est inferius, five spectes verborum, five sententiarum pondus. Applauferunt tibi, quicunque id legerunt, legerunt autem plurimi. Prioris editionis exemplum tuo nomine obtuli Illustri Heemstedio, duo mihi abstulit, qui commode tum me invisebat, Illustrissimus Comes Guldelewius, qui Norwegiae regnum gubernat pro Rege. Quartum mihi servavi. Cras Amplissimo Voetio, Clarissimis Viris Eckio & Pollioni, aliisque amicis haec, quae modo mihi reddita sunt à tuae disciplinae alumno cum Graecis poematibus, tradam. Noli dubitare, quin omnium calculos sis laturus. Graeca redibunt tempori. Sperabam me his vestris nundinis te hic cum nostro Broekhusio, qui amantissime salvebit à me, fuisse complexurum. Sed & nunc delusistis hiantes retenti credo, spurca tempestate. Differemus igitur hoc gaudium in tempus oportunius. Vale Φίλτατον κάρτα, & me ama. Trajecti 23. Sept. CIO IO C XCV.

92. V. Cl. Petro Francio S. P. D.

J. G. Graevius.

NOli quaeso irasci meae tarditati. Fui unum atque alterum mensem occupatissimus cum in Prolegomenis duorum tomorum Thesauri antiquitatum adornandis, tum aliis, quae nec opinum prefferunt. Cis dies decem aut quatuordecim proferentur res Academicae. His brumalibus feriis relegam, & quidem accurate, quae jam semel legi pulcherrima tua Graeca carmina, & tibi remittam, nisi forte hanc moram non ferant praela. quae si accelerent novam istam editionem, ego quoque, relictis rebus omnibus, pensum maturabo, ne mea
culpa

culpa retardentur, quae quam primum lucem adspicere velim. Incredibiliter doleo inter vos meos amicos exarsisse tantam contentionem, ut nunc in omnium ore versetur. Utinam tantum apud vos possim, ut magno vestro & litterarum bono haec consilescant! Si quid ego potero conferre ad resarciendam vestram amicitiam, aut saltem lites istas componendas, cognosces me nihil curae officiique mihi reliquum facturum, ut redeatis in gratiam. Nulla res me diu tam sollicitum habuit, nec ullae res meae mihi tam curae sunt, quam mihi erit vestra concordia. Hoc si efficere potero, plane triumphabo. Nunc triumphant osores nostrarum artium. In eandem sententiam scripsi etiam ἀντιπάλῳ tuo. Faxit Deus ut hujus voti compos fiam. Vale Vir Clarissime, & Praestantissimum Broekhusium meo nomine peramanter saluta. Trajecti D. Idibus Decembribus cio iocxcv.

93. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.*
J. G. Graevius.

SImul ac tuam accepi epistolam, neglectis rebus aliis, quibus tum occupabar, illam legi, vidi-que te fortiter & summa vi hastas in tuum adversarium retorsisse. Quamvis non modo non cum tanta voluptate legerim utriusque vestrum & epistolas & carmina, qua soleo legere, quae mittitis alias ad me, sed cum dolore, & vestri & litterarum causa. Nam Viri graves, & qui utrique volunt optime, contentionem hanc valde improbant, & ἀμούσοις debemus nos, & nostrae praestantissimae artes, risum & ludibrium, qui fluctus, ut ille ait, excitemus in simpulo. Memini me in Apologia quadam Erasmi nostri ad Fabrum Stapulensem in hanc fere sententiam olim legere, nihil indignius utrique potuisse acci-

accidere, quam quod commissi sint, ut scriptis contentiosis digladiantur, sine magno lectorum fructu, quos tamen inventuri tantum sint, quamdiu ferveant istae lites, & quidem sic ut qui Fabro studeant, cupide diripiant, quae contra Erasmus is prodidisset, qui vero Erasmo sint amici, studiose evolvant, quae is Fabro reposuisset; sed mox utrosque hos libros abjecturos, nec unquam postea inspecturos, cum uterque possit fugientes horas talibus ingenii monumentis condendis impendere, quae omnis posteritas sit versatura. Haec semper alte infixae haeserunt meae memoriae. Nam ipse id eventus comprobavit. Quis hodie novit aut legit illa ἐρασμικά, cum egregia virorum istorum scripta sint in omnium etiam nunc manibus? Verum cum mota sit Camerina, satis video non multum profutura nobis esse haec sapientum hominum monita. Cum mones, ne me his rixis interponam, multum te amo. Per me quidem haec facturus eram, quem nosti hoc ingenio esse, qui malim amicorum componere contentiones, quam illas aut fovere, aut incendere, praesertim cum utrumque à multis annis amem, & observem. Sed vellem te ipsum priorem haec observasse, nec me binis in locis adhibuisse; non quod defugiam auctoritatem: probe enim memini me, cum primum in tuis aedibus de Graeco illo ageremus carmine, dixisse, me id non probare, & mirari σφάλματα non fuisse ab auctore correctae; probe quoque memini, quae Swammerdamii fuerint praesente Cramero dicta: sed &, quod nomen meum nihil in hoc causae tuae capite te possit juvare, cum, quae vitiosa ego duco, si poterint illi culpa liberare, non curabunt ego ne ea reprehenderim, nec ne; sin non poterint purgari labe, recte fuerint à te notata, licet meum iudicium non accesserit; &, quod quae inter ami-

cos gerantur aut in litteris, aut in familiaribus congressibus, non sint palam disseminanda, nisi alicujus agatur existimatio summa. Cum Perizonio, ut fit inter garrientes amicos, de variis rebus & hominibus saepe confabulatus sum, quae nec ego, nec is velit in vulgus spargi. Nam solent haec si non simultates, saltem suspiciones movere. Nunquam, spero, Perizonius mihi denuntiabit testimonium de Amsterodamensi sollicitatione, cujus rationem mihi non ignotam esse & tu & ille novit. Nam potest haec agi fabula sine me. Vereor tamen ne is irritatus hac quasi ad judicium meum provocatione, & ipse provocet ad meam conscientiam Amsterodamensis negotii. Sed velim tibi persuasissimum sit, nihil mihi antiquius esse futurumque utriusque vestrum amicitia. Si etiam vos potero in concordiam reducere, si non hoc tempore, quo animi sunt in fermento, non longe tamen post, cum deferbuerint, triumphabo. Sin, quod abominor, me alterius amicitiam tuae non praeferre. Illa quae mecum sunt sequente hebdomade vacuus jam & solutus, hodie enim defunctus sum stationis nostrae scemstribus muneribus, diligenter recensabo, & recensita aut mittam aut feram. Vale Vir Clarissime cum nostro Broukhufio, qui a me salvebit, & si tibi videtur, hanc epistolam leget, quamvis praecipiti calamo scriptam, ut tot liturae testantur. Iterum iterumque valete carissima capita. Trajecti D. XXI. Decemb. Dionys. cio idc xcv.

94. *Viro Clarissimo & amicissimo Petro Francio S. P. D. J. G. Graevius.*

CAusam tam longi silentii, praesertim cum tot amantissime scriptis à te litteris fuerim laceffitus, cave credas aliam esse, quam tot nec opinas

occupationes, quibus hac brumali vacatione sic fui
 circumfessus, ut non modo bibliopolis Tullium de-
 scribentibus, sed & omnibus amicis decoxerim.
 Tempus omne mihi conterendum fuit etiam no-
 cturnum, quod soleo dare epistolis ad amicos ex-
 arandis in litteris illiteratis. Certum mihi erat non
 ante tuæ prolixiori epistolæ respondere, ut & se-
 quenti, quam simul recensuissem & tibi remissem
 quæ meæ fidei commisisti. Sed nondum licuit mi-
 hi his curis gratissimis tantillum temporis impende-
 re. Sic nec tuo antagonistæ ne verbum quidem ad-
 huc rescripsi, ne ad primum quidem, quod mihi
 cum suis misit, epistolium, alterum enim accepi
 nudum a disciplinae meæ alumno, qui nunc Lei-
 dae degit, sed Perizonii, credo, jussu. Solutior
 tamen ero sequente hebdomade. Tum totus tibi va-
 cabo. Cognosces autem me semper futurum mihi
 similem, hoc est tui amantissimum. Lites quæ in-
 ter te & Perizonium ortæ sunt, communibus ami-
 cis non debent esse fraudi. Sunt in Illo & extra Ilium
 quæ mihi non probantur, sed hæc tertius ex me
 non audiet, quia utriusque amicitiam mihi volo
 salvam esse, fane ne aut tu aut ille mecum con-
 querendi causas habeatis semper pro mea facultate
 præstabo. *Γνήσιός εἰμι Φίλος* quod tibi poterit tot
 annorum usu esse exploratissimum. Nec alium me
 cognosces, quam diu mei ipse memor ero. Tua
 utinam ipse repetere in animum inducas. Venies
 fane gratus & desideratus. Sin quid denuo te reti-
 nuerit, referet illa bona fide a me recognita Wet-
 steinius. Broukhufii nostri casus gravissimus dolo-
 rem magnum mihi attulit. de illo diu post quam ictus
 fuerat aliquid accepi a Burmanno. sed spero illum
 jam defunctum esse periculo & dolore. Tu virum
 doctissimum meo nomine saluta peramanter. De
 ejus valetudine certiore si me feceris cumulabis

tua in me merita, ut tibi aequae magnas gratias debitorus sim pro hoc nuncio, ac jam me debere profiteor, pro pulcherrimo carmine nuptiali, quo me donasti, quod tanta cum voluptate lego, qua cetera tua omnia. Vale cum eximio Broukhusio, & persuasissimum habeto, me nullum unquam erga vos amicissimi hominis officium omitturum. Trajecti prid. Nonas Februarii Dionysiaci CIO IOC XCVI.

95. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

J. G. Graevius.

Miror Bomium nondum collegisse folia tot totorum Tullianarum orationum, qui jam typis sunt mandati. Hoc officium tibi navandum erat, etsi cum aliis nondum publicata nollent communicare. Sed omnes hi librarii sunt *αὐτογνώμονες*, & suis tantum serviunt commodis. Annotationes tuas in orationem pro Archia expendi. Quid mihi de singulis videatur, subjeci. Tui tamen erit consilii, id sequi quod tibi videbitur esse consultissimum. Id tamen considerabis, num recedendum sit ab editione Gruteriana, quae ad praestantissimos codices antiquos, ut & emendatissimam editionem Victorianam est conformata, quam expressit Gronovius, sine gravissima causa. Nam editores Tullii, ante Victorium, multa interpolarunt pro lubitu invitis manu exaratis libris, & editionibus vetustioribus. Cavendum est ne maculas summo studio deterfas a viris doctis ope veterum membranarum denuo Ciceroni adspargamus. Nam plurima mutant editores superioris saeculi, inprimis Lambinus, quia videbantur illis recedere à consuetudine Latine loquentium hac tempestate, quae tamen & Ciceroni & aliis optima scriptoribus aetatis erant trita, ut ex infinitis locis & exemplis, quae crudi-

ti illorum interpretes observarunt, patet.

Cap. I.

Ne nos quidem huic cuncti studio &c.] Mallem & ego cum Putean. *huic uni studio.* Sed cum refragentur omnes MSS. quos Manutius, Victorius, Gruterus inspexerunt, & quos ipse evolvi, qui omnes retinent *cuncti*, non ausim tot librorum scripturam refingere.

Sed enim hoc non solum] Optime Gruterus ex MSS. *sed etiam hoc non solum.*

Cap. IV.

Cum esset cum L. Lucullo in Ciliciam profectus.] Omnes MSS. consentiunt in hac lectione, *in Siciliam.*

Quid enim horum infirmari, Grati, potest?] Sic & hic & inferius MSS. & edd. vetustiores, non *Grache*, quos tutius sequimur cum Grutero.

L. Lucullus] Et hoc ex MSS. restitutum est à Grutero.

Heracleaene esse *eum* adscripsit] Omnes MSS. *tum*, à quibus non temere recedendum.

Qui hujus judicii causa] Omnes MSS. repudiant *qui*, ut vides in Gruteri notis, & ipse animadverti in meis codicibus. & potest sine detrimento sententiae abesse. Adfunt Heraclienfes. Subjicit Cicero causam adventus: Venerunt ut testes essent hujus rei, qui adfirmant &c.

An domicilium Romae non habuit?] Omnino *Romae* est retinendum, non solum quia MSS. jubent, sed & quia, licet in Italia domicilium habuisset, Archia non fuisset civis Romanus, nisi in aliquo municipio habitasset, cujus nusquam fit mentio. In hoc autem cardo rei vertebatur, num Romae habitasset, & propterea, si alia hoc est datum jus civitatis accederent, esset civis Romanus.

Nulla litura in nomen A. Licinii] Et hoc ex

MSS. repositum fuit. Est autem litura, quae inducta fuit in nomen Licinii.

Iis temporibus, quae tu] Notas, *rectum videtur* τὸ QUAE. Omnino.

Cap. VI.

Neque amicorum iudicio revincetur] Lambinus ex conjectura *convincetur* invitis MSS. male.

Qui tot annos ita vivo] Quod merito probas pro *vixi*.

Ut ab nullius me unquam tempore aut commodo aut otium meum] Sic hunc locum divine restituerunt dudum viri summi ex antiquis libris, quem pessime commaculant editores, ignorantia minus tritae notionis τῆς *tempus*. quae vox Tullio plurimis in locis notat fortunam, tam secundam, quam adversam, sed plerumque adversam, quod Manutius in epistolis ad familiares ostendit, ne de aliis dicam. Alias pro hoc dicit, nullius periculis defui aut propter otium meum &c. Haec sunt certissima.

Quantum &c. conceditur temporis] Et hoc ex MSS. fuit a Grutero repositum.

Tempestivis conviviiis] Hoc merito laudas. Nam intempestiva convivia nulla sunt, & ubique inculcata ab imperitis, qui nesciebant, quid essent tempestiva convivia, ut recte docuit contra Lipsum & alios Salmasius.

Atque hoc adeo mihi concedendum] *Eo* ex conjectura Lambinus. sed Gruterus sequitur MSS.

Haec quoque censetur oratio] Sequitur & hic Gruterus MSS. & optimam editionem Victorii, quam qui interpolaverunt editores alii, ignorarunt vim minus usitatam τῆς *censetur*, de qua Gevartius in Papinianis lectionibus. Nullus vetus codex legit *crescit* & *crescat*.

Quae si cui levior videatur] Cum sic in MSS. legatur, cur id immutemus causa nulla est. *Quae*
ni-

nimirum facultas, si tanta non alicui videbitur esse: illa tamen, quae summa sunt &c.

Cap. VII.

Tamen hanc animi adversionem] Sic optimae quaeque membranae, quas merito sequitur Victorius & Gruterus. Hoc vocabulum cum non intelligerent editores, supposuerunt vulgatius *remissionem*. Adversio est, cum advertimus animum ad haec studia, vulgatius hoc tempori applicatio.

Haec studia adolescentiam alunt] Sic reposuerunt recentiores ex ingenio, quod probarem si veteres libri consentirent, qui omnes, certe meliores, *agunt*, ut ante Gruterum docuerunt Viri magni Victorius, & Muretus, qui consulendi. Nullus fane MS. *alunt*.

Nos animorum incredibiles motus] Sic verissime judicas legendum esse cum melioribus edd. non *amicorum*.

Divino spiritu inflati] Cur sic ediderit Gruterus pro vulgato *afflati*, vides in ejus notis. quia scilicet sic jubent MSS.

Saxa & solitudines voce respondent] Nec hic recedendum a MSS. quamvis ab illis recesserit Gruterus. Nam quasi eccho *voce* respondent, & iterant voces cantantis. Si *voci* esset in vett. libris utraque manu amplecterer.

Chii suum vindicant] Merito rejicis Lambinianum *ut suum*. Nam id vetant veteres libri immutari.

Itaque delubrum ejus] *Ei* Lambin. sed invitis MSS.

Cap. IX.

Ereptam esse atque conservatam] Placet *servatam* inquis. Laudo. nam & sic MSS.

Cap. X.

Quo minus man.] Recte, ut & tu sentis, *minus* de-

delevit Victorius & Lambinus omnibus MSS. consentientibus.

Idem tumulus] Bene & hic observasti, Muretum scripsisse, *idem ille tumulus*; Nam & hic Mureto repugnant MSS.

Ne quid postea scriberet] Sive *postea*, sive *postea* scribatur digitum non verterim.

Cap. XI.

Praedicari se & nominari] Non male conjicitur *nobilitari* legendum, sed abnuunt libri veteres.

Non cum vita dimittendam] Sic utique MSS. omnes, quod cum possit explicari, nolim ab illis recedere. *dimittendam* est amittendam, ut nobiscum moriatur.

Cap. XII.

Multi summi homines reliquerunt] Et hic libros secuti sunt, qui sic scripserunt. *Cum* hic est postquam.

Hae vero &c. abfutura est, & mox *pertinebit*] Haec est vera librorum omnium lectio. *Haec vero sive abfutura est a sensu meo*, est, sive ego non sentiam post mortem mei meorumque factorum homines meminisse, sive animus meus id sentiat, qui secundum Philosophos quosdam est immortalis, & sentit, quae hic gerantur. unde illud, *si quis maximum sensus est*.

Quique est eo numero] Nihil venustius hac lectione, cujus elegantiam corruperunt, qui legerunt sine libris *quique est eo è numero*. Numerus sic frequenter usurpatur Ciceroni, Caesari & aliis, apud quos saepe legitur, est numero parentis, legati &c. vide Gronov. Observat. libr. I. cap. 6. Idem est, *qui est eo numero*, quam qui est eo loco, qui ex eo genere.

Certe scio] mavis tu *certo scio*. nec ego renuo si est ex MSS.

Haec

Haec de locis, de quibus quaerebas. Neque tamen te unquam impugnabo, si tu aliter sentias ac censeas. Sed libri vetusti, & boni semper sunt in consilio habendi, ne si ex ingenio quicquam in contextu refingamus, vapulemus cum Lambino. Hinc Gruteri editio tanti aestimatur, quod illa ad veteres libros est composita & adornata. Vale, Vir Cl. & Broukhusium nostrum saluta, meque amate. Scripsi in Daniam ut Propertius MS. conferatur cum editione ante Scaligerum publicata. Trajecti D. XXVII. Novemb. CIO IOC XCVI. Heri habuisses litteras, nisi illi fures temporum omne tempus exemissent.

96. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*
J. G. Graevius.

POëmatum tuorum secundam editionem, multo locupletiore & ornatior, magna cum voluptate legi, ut tua omnia, tibi que pro pulcherrimo hoc munere gratias ago, referam quoque brevi pro mea facultate, si non ἰσοταλάντῳ ἀντιδῶρῳ, certissimo tamen constantis mei in te amoris testimonio. Nobilissimo Hemstedio ipse quoque poëmata tua tradidi, qui ea sibi acceptissima esse & fronte & verbis prae se tulit. Vera me tibi narrasse cognosces, si quando ad ejus praetorium proximo vere in animum induxeris excurrere. Broukhusio nostro quaeso ut salutem deferas, eique significes, me denuo Danicos amicos sollicitasse, ut quam fidem dederant nobis, liberent, & cum editione vetustiore, saltem ante Scaligerianam proditae, codices suos committant. Spero nos votorum compotes futuros. Vale Vir praestantissime, & me ama. Trajecti D. XIII. Januar. CIO IOC XCVII.

97. *Doctissimo Viro Petro Francio
S. P. D. Rulandus Kinschotius.*

Partim morbo, partim intenso hoc frigore impeditus gratissimis tuis respondere distuli. Legi interim, quae misisti mihi, poemata tua, donum acceptissimum; si quaeris, quanti illa faciam, hoc epigrammate exprimam:

*Docta pater vatum legeret cum carmina Franci,
Laetus, & Aonii captus amore viri,
Amstelides, dixit, mea pergite cara Camaenae,
Pergite tam dulci saepius ore loqui.*

Cum forum ante lectionem operis tui fere absolvissem, haec mihi paucula jam septuagesimum secundum aetatis annum ingresso, & jam emerito, aestimatio tuorum poematum dictavit; nec plura addam: habe hoc pignus, & testimonium mei affectus, & me in amicorum tuorum, sed sincerioris notae, numerum recipere ne desistas precor. Vale, Vir doctissime, & facundissime, & perge Kinschotium tuum aliquantulum memoriae tuae commendare.

Hagae Com. vii. Febr. cio idc xcvi.

98. *Viro Clarissimo Petro Francio S. P. D.
J. G. Graevius.*

Deliberatum mihi erat non ante litteras ad te dare, quam possem te munusculo referre, & tibi rebus gratias referre pro tuis pulcherrimorum carminum libris, nec non pro oratione pro Archia, in qua docuisti ut Tullius ora ferebat, ac quos gestus agebat, quique sint agendi. Sed tum lentissimi triconum Callimachi editionem protrahunt, non potui non Brinckio, meae disciplinae alumno hanc ve-

veniam petenti dare, ut eum his tibi litteris de meliore nota commendarem. Est pastoris apud nos probitate & doctrina conspicui filius eximius, qui mihi in Graecis & Latinis unum alterumve annum dedit operam assiduam, & in utraque lingua, & tam pedestris, quam equestris orationis scriptorum lectione non poenitendo profectu versatus est. Nec ejus vena in pangendis versibus Graecis & Latinis est tenuis: si hanc doctrinam excoleret diligentius, posset ad altius culmen eniti facile. Sed nunc cogitur Theologiae operam dare. Noluit tamen Amsterodamum concedere, quin Te, primarium ejus decus, quem diu coluit, salutaret. Magnum hujus itineris fructum se existimabit cepisse, si illum comiter admiseris, & si tua tulerint negotia, illam orationem, quam eum concinnasse mihi Reverendus parens ejus dixit, ipsam enim ipse non vidi, recitantem audire dignatus fueris. Callimachum videbis minimum cis duas hebdomades. Videbit tum quoque Broukhufius noster Callimachum Latinum cum codice Danico collatum, quem velim meo nomine salutes amantissimis verbis. Vale. Trajecti d. xxviii. Jul. cio ioc xcvii.

99. *Clarissimo Celeberrimoque Viro Petro Francio S. D. Gisb. Cuperus.*

Licet per aliquot annos nullum inter nos fuerit literarum commercium, nec revera sciam, quo casu id factum, aut quis nostrum culpa proximus sit; tamen existimavi rem me tibi facturum non ingrati, si exsuscitarem dormientem amicitiam, & simul mitterem Historiam III. Gordianorum subcivis horis a me compositam, cui si album calculum adjeceris, putabo me nequaquam oleum & operam, ut est τὸ λεγόμενον, perdidisse.

Alii

Alii fortasse diffusiozem dissertationem emisissent in publicum, sed consilium mihi fuit adserendi breviter tres Gordianos, quibus quartum invita, ut puto, Minerva, adjicere conatus est vir apud Gallos eruditus & politus; ne quid jam dicam de vita occupatissima; unde etiam fit, ut Antiquitates, quas ἀνευδότας possideo, edere nequeam; licet illas absolvere & publicare saepe constituerim atque promiserim.

Alterum exemplar destinatum est Jano Broukhufio, quem studiis nostris diligenter incumbere, & cum Musis feliciter rationem deducere ex Graevio nostro, & aliis saepe intellexi; id quod etiam Viri praeclari carmina, quae subinde huc mittuntur, docent satis superque.

Rogo ut leve hoc munusculum ipsi tradere, eundemque amantissimis meis verbis salutare velis. Vale plurimum, Dav. 24. Sept. 1697.

100. *Viro Clarissimo Petro Francio S.P.D.*
J. G. Graevius.

EN tibi dudum promissum Callimachum mei filii, pignus perpetui mei in te studii, quod nulla temporum longinquitas extinguet. Videtis in commentario Spanhemiano multa doctrina referto, pulcherrimas observationes, quibus & Graeca poësis & historia fabularis illustratur, & abstrusior plurimarum vocum vis, ritusque non satis cogniti eruuntur & explicantur, ut non putem tam eruditum commentarium in ullum Graecum poëtam à renatis literis prodiisse. Utinam invenirentur, qui Homero, Euripidi, Sophocli & Aristoteli tam doctas manus admoverent. Accepimus ab eodem Spanhemio pulcherrimam dissertationem ineditam de jure civium Romanorum sub Imperatoribus, quae luce perfundet

det multos obscuros locos & legum & scriptorum Romanorum. Illa inferetur thesauro Romanarum antiquitatum. Sperabamus blandos Soles, qui fulgebant ante unam alteramve hebdomadem, te invitatuos esse ad iter ad nos suscipiendum. Nunc dolemus hanc spem nos fefellisse. Sed quandocunque venies, gratus venies & desideratus cum nostro Broukhusio. Vale mi Franci & me ama. Trajecti D. xx. Septemb. Dionys. cio io cxcvii.

101. *V. Cl. Petro Francio S. P. D.*

J. G. Graevius.

MUltum te amo, Franci praestantissime, qui me fructu hujus voluptatis, quam singularem cepi ex lectione tui carminis, quo & de pace reintegrata nobis gratularis, & praecipui pacificatoris fata deploras, quod munere suo frui non potuerit, diu carere noluit. Hinc & non potui non, simul ac id legi, tibi pro acceptissimo hoc munere gratias agere. Respondet ceterorum tuorum poematum elegantiae, in quorum volumen, quod saepe mihi in manibus est, hoc etiam recondetur, ubi amicis politioris ingenii & harum lautitiarum cupidis, ut soleo, recitavero, ne inter schedas pereat. Gaudeo quoque te versari in opere quodam expoliendo, ut ex tuis intellexi litteris, quod te non finit aliis curis vacare. Opto ut quod moliris emoliaris feliciter magna cum tua laude. Speravimus nos te hic cum optimo & politissimo Broukhusio complexuros esse, sed & tum, ut antehac per tot annos frustra speravimus. Vale, Broukhusium nostrum saluta, & me amare perge. Trajecti D. xxviii. Octob. cio io cxcvii.

102. *Viro Celeberrimo Petro Francio*
S. D. E. Spanhemius.

Nescio quo fato praepostero, mihi certe acerbissimo, contigerit, ut non citius eo, quod à me pridem praestari tibi omnino oportuit, officio fini perfunctus. Quum enim haectenus illo animo vixerim, ut nihil mihi fuerit in vita jucundius, quam virorum doctrinae ac ingenii laude praestantium amicitiam promereri, illisque parem continuo voluntatem rependere; nulla tamen, quamquam tibi haud uno nomine debita, singularis mei erga te studii significatio exstiterit. Eram quippe tibi ob luculentum Poëmatum tuorum, quo me per Cramerum nostrum, ante meum è Germania discessum beaveras, haud parum jam obstrictus; unde mihi compertam pridem tuam insignem ac tibi velut propriam in eo genere facultatem, ac simul gratum adfectus in me tui pignus complecti & suspicere uberius licuit. Accessit praeterea ἀνθωπεὶ effusum à te in laudes meas carmen, quod idem amicus noster ad me iter jam adgressurus ac futurus illius in Galliam comes detulit; in quo vim illam tui in me amoris, etsi meritum omne meum longe supergressam, agnoscere insuper debui. Quibus dein cumulum addidit blanda tua & officiosa per litteras compellatio, quae mox meum excepit in hanc urbem adventum; ac proinde me in eum jam novarum vel curarum vel salutationum aestum haud leviter coniecto, è quibus vix adhuc eluctari mihi licuit. Qua ratione etiam, quamquam praeter omnem meam destinationem accidit, ut scribendi ad te partes abjicere aut omittere, dum eas suscipere identidem cogito, debuerim; aut dum dein opportunam aliquam occasionem praestolor, quae mihi forte dilati

lati apud te officii culpam valeret diluere. Haec est tota, Vir Clarissime, morae illius, quae me per menses aliquot hic tenuit ratio; quaeque eo magis ingrata mihi est, ne dicam molesta, quod eadem praeclaram illam tuam erga me voluntatem omnino plurimum imminuisse potuerit. Quum alioquin, quod erat tuae ad me epistolae *κεφάλαιον*, nihil duxissem lubentius, quam si ea fuisset suscepti mei in Galliam itineris ratio, ut te eximium Musarum Gratiarumque sacerdotem in illo celebri literarum haud minus ac mercium omnigenarum emporio coram nosse & adloqui licuisset. Verum quando res aliter cecidit, haud eo minus tuum illum in me animum, officiosum adeo ac propensum, mihi à te servari unice exopto. Gratum utique mihi fuit ac decorum, tuo solerte illo ac elegante iudicio probari, quae vel olim aut nuperius etiam in lucem emisi eruditionis qualiscunque vel ingenii monumenta. Neque tamen ita mihi blandior, aut ignotus mihi met potior vitae meae aliis omnino curis quam in doctrinarum studiis transactae cursus, ut me laudes illas, quibus tu eadem large prosequeris, promeritum putem. Ea certe hactenus, ex quo pedem in hanc urbem intuli, fuit temporum meorum ratio, ut nihil minus quam in praeclaris illis artibus ac doctrinis conquiescere, aut ad eadem animum, nisi per brevia ac inania ferme intervalla referre mihi contingerit. Id tamen, si Deus longiorem vitae cursum ac otium simul aliquod indulserit, adhuc enitar, ne omnino *ἄμστος* hic vixisse videar. Tu vero, Vir Clarissime, quibus adhuc polles aetatis ac ingenii viribus, & qua eruditionis ubertate ac elegantia es instructus, diu Musis, quarum tu ferme unus hodie in Belgio cum Broukhusio tuo decus & gloriam tueris, sis superstes, meque, quod ultro jam fecisti, amare deinceps

ceps perge. Dabam Lutetiae Parisiorum Prid. Non.
Quintil. CIO IDC XCVIII.

103. *Clarissimo Doctissimoque Viro Petro
Francio S. P. D. Gisb. Cuperus.*

NOn modo accepi nuper epistolam tuam, verum etiam Poëmata & specimen Eloquentiae exterioris ; & occupatione mea factum est, quod continuo illi non responderim. Neque id nunc fecissem forte, quia discurrendum mihi est modo Swollam, modo in hanc urbem, modo in ultimos Transifalaniae agros, nisi alterae litterae tuae, quas Somerhusius noster mihi heri tradidit, me admonuissent, me tibi responsum debere, & peccatum me in amicitiam nostram, si diutius illud differrem.

Accipe quapropter nunc, me summam voluptatem percepisse ex specimine tuo, meque ita statuere, te natum esse revocandae & restaurandae arti deperditae, quaeque veluti Lethaeis aquis erat immersa, & tam à sacris, quam aliis concionibus & orationibus exulabat plane. Nam regulae circa pronuntiationem & actionem, & quae aliae per notas politas sparsae, atque adeo binis Orationibus, quas olim legeram, comprehensae sunt, petitae utique videntur esse ex ipsa rei natura, & si quis perpendere eas diligenter, & apud se tentare, atque exemplum inde sumere velit, fatebitur vel invitum, nihil tam naturale esse, atque ab ipso rei ingenio quasi profluere.

De poëmatibus tuis nihil dicam, cum pleraque jam diu in omnium, atque adeo meis manibus versentur, & nemo sit qui ignoret, te bona fide labra proluisse fonte Caballino, & poëtarum orbis saeculique nostri principem esse. Sed cum animum tam
probe

probe iis studiis subactum habeas, atque omnium veterum poetarum libellos evolveris, patere ut te rogem, an non iudices mecum, Ovidii versum 201. lib. 6. Metam. sanum esse & recte sese habere:

Ite sacris, properate sacris, laurumque capillis

Ponite, deponunt; infectaque sacra relinquunt.

Non refutabo, quae olim & nuper editae sunt emendationes; sed dicam tantum me existimare, *Ite sacris* &c. idem esse, ac si Niobe dixisset, *Ite à sacris, abite à sacris, & properate à sacris*, vel sacrificio; quomodo certe mox pono occurrit, pro, *depono. laurumque capillis Ponite, deponunt.* Sed cum istiusmodi loquutionis ellipticae mihi exempla non occurrant, recte me facturum existimavi, si illa à te, qui omnium vatum oculos excussisti, expeterem, & persuasissimum habeas rogo, me continuo nuntium remissurum conjecturae & ariolationi meae, si tu alia omnia sentias. Vale, & Janum Broukhuisium, Virum praestantissimum verbis meis officiosissimis saluta, Davent. 24. Jun. 98.

104. *Viro Eximio Petro Francio S.P.D.*
Petr. Dan. Huetius Episc. Abrinc.

Litteras tuas ad d. xx. Januarii datas nunc demum ad me transmisit amplissimus Cramerus. Tam diuturnam moram obiectam miror suavissimae huic amoris in me tui significationi. Ex hac quo maiorem capio voluptatem, eo gravius fero tam fero illam me cepisse, quam multo ante capere poteram. Igitur ut diligentia mea huiusmodi sarciretur dispendium, ad tuas respondi, simul atque mihi redditae sunt, unde intelligas quam mihi jucunda sit haec tecum pridem inita literarum consuetudo. Equidem in hoc vitae genere, cui à Deo optimo maximo sumus mancipati, nullum nobis spondere

Ee

pos-

possumus certum constansque otium; per quod statim temporibus satisfacere possimus huic scribendi officio. Sed tamen si quid in antecessum credideris, fidem praestabo meam, bonumque nomen esse me etiam cum foenore comperies. De tuis Poëmatibus memini me ad te scribere. Ea in manus fumo, si quando languentem animum studeo reficere; ea est suavitas, ea elegantia, ea ubertas. Regnas praecipue in Graecis, quae mediis Athenis nata dicas. Legendo tuo Specimini eloquentiae idoneum tempus nondum reperire licuit; ita spatiis iniquis excludimur. Id in horas servo jucunditati & deliciis opportunas. Nunc quidem penes me non est in hoc secessu Anthologiae exemplar, Scaligeri Notis auctum, de quo scribis, uti neque reliqui Bibliothecae nostrae libri, quam Parisiis totam reliqui. Simul istuc rediero, compos ejus fiet amplissimus Cramerus. Perpaucae sunt Notae illae & satis leves. Si quid bonae frugis est, relatum à me fuit inter Observationes, quas ante annos aliquot expressit à me Graevius noster, & oppressit calamitas temporum. Nunc vero tranquillatis rebus spes est futurum ut Graeviani Musaei in quo delitescunt, repagula possint perfringere. Carminum nostrorum editionem istuc procuravit apud vos olim amicus ille noster. Vellem recuderentur elegantibus illis Amstelodamensium typis, in minori forma, qualis illa fuit Poëmatum Menagii. Auctiora prodire possent accessione aliqua. Id si opera tua & commendatione suscipiat Elzevirius, feceris rem mihi longe gratissimam. Edita nuper est Amstelodami ludicra quaedam nostra scriptio Gallica. Eam te puto legisse & risisse. Vale, clarissimum lumen literarum. Abrinc. iii. Eid. Septembr. M DC XCVIII.

105. *Viro Celeberrimo Petro Francio
S.P.D. J. G. Graevius.*

TAm diu debeo tuis acceptissimis litteris responsum, ut non possim non meam ipse tarditatem accusare. Dum quotidie scriptioni me accingo, alia aliaque intervenerunt, quae consilio meo intercessere. Te quaeso ut huic cessationi ignoscas, & tibi persuadeas me, pro meo in te studio, ad omne genus officii esse promptum & paratum, quod in posterum, ubi occasio & facultas fuerit, rebus tibi probabo. Gaudeo te novum eloquentiae specimen moliri, & adolescentes adejus cultum excitare. Id ego cupide, ut omnia tua, videbo. In oratione pro Marcello locum illum, de quo quaeris, procul dubio recte constituit ex Vaticanis libris Faernus, quem Gruterus, & qui ejus vestigia premunt, non viderunt, & post eum Guilielmus ex duobus Codicibus, quos consuluerat, probante Grutero. Hi enim fide membranarum deleverunt *non ulla*. Tum sententia est optima. *Haec enim res unius est propria Caesaris: ceterae duce te gestae, magnae illae quidem, sed &c. hujus autem rei tu idem es dux & comes: quae quidem tanta est, ut tropaeis monumentisque tuis allatura sit finem aetas:* Verba sequentia *παρενθέσει* sunt sepienda: (*nihil enim est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat & consumat dies.*) at vero *haec* (potuisset dixisse *res*, sed pro hac voce ponit virtutes, quas res illa significabat) *tua justitia & lenitas animi florescet quotidie magis.* Illam non consumet & conficiet dies, ut tua tropaea. Sic mihi videtur locus esse liquidus. In tuo & Coloniensi MS. satis vetusto legitur quidem *nulla allatura*, pro vulgato *non ulla unquam allatura*. Sed verior est scriptura, quam expressit ex Guilielmi libris Gruterus.

Quis audeat intrudere duas voces *illi* & *ceu* invitis omnibus libris. Qui interpolarunt Ciceronis manum, insertis *non ulla unquam*, aut *nulla unquam*, aut sola voce *nulla*, non ceperunt mentem Ciceronis. Nazianzeni & editionem Basileensem anni 1550. & Parisiensem 1630. habeo. Si alterutram velis à me consuli, praesto tibi erit opera mea. Quae annotavit ὁ πᾶνν ad Anthologiam pulcherri-
ma, dudum ad me misit, ut cum Anthologia Gro-
tiana ederentur, quam tum publicare constituerat Blavius. Si aut is, aut quis alius manum ad-
moverit illi operi, illico praestabo Huetiana. Sin
editionis Grotianae spes nulla fuerit videndae, ani-
madversiones tamen Huetii ut lucem videant, ope-
ram dabo. Fac igitur ut resciscam, quid sperandum
sit de Grotii postumis. Forte symbolam & ego con-
feram ad Anthologiam, si typographum inveneris.
Equidem nec Grotii versio, nec Huetii notae tam
diu debent latere. Studeamus, ut tam praestantium
hominum lucubrationes in lucem protrahantur.
Brudeletius movebit praela, quando jusserit Hue-
tius, praecipue si novae quaedam accessiones novam
ornaturae fuerint editionem, licet non multae sint,
ut fronti praefigi possit hic index, editionem hanc
esse priore auctiorem. Penes quem culpa sit, cum
te & Broukhusium non hic vidimus, equidem igno-
ro; hoc scio fidem datam non esse liberatam. Vale,
Vir Clarissime, ama me, & Broukhusium nostrum
saluta. Dani repetunt Propertium, quem cum variis
lectionibus codicis Borrichiani ad nos miserunt.
Iterum vale. Trajecti D. XIII. Oct. Julian. cio ioc xcviii.

106. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

J. G. Graevius.

REcipis nunc meas annotationes de locis Nazian-
zeni, de quibus mecum egisti in epistola mihi
gra-

gratissima, quas omnes facio tui juris & arbitrii. Quaecunque probabis, mihi probabuntur. Recipis autem serius, quia praeterita hebdomade, cum instaret finis semestrium munerum Academicorum, omnia geminanda erant, & horas vespertinas sibi vindicabat Illustris Danckelmanni filius, qui nobiscum aliquot dies posuit. Gaudeo te disertissimae magni doctoris orationi in linguam vernaculam vertendae operam impendere, ut nostri quoque homines, qui priscae ecclesiae pulcherrima monumenta sive negligunt, sive contemnunt, tantae eloquentiae & pietatis vim degustent, & illius cognoscendae studio incendantur. Nihil fane illa est divinius, quam tu merito admiraris. Heri hora prima à prandio illi percensendae me accinxi, hora vero demum secunda post meridiem noctis, ut ille loquitur, totam recognovi. Nihil mihi antiquius est, quam tuae servire voluntati, qui te unice amo. Vale carissime Franci. Deum precor, ut hunc, quem vos iniistis, annum sine molestia & incommodo exigas. Tua Ciceronis exempla vetusta brevi quoque remittam cum sex orationum voluminibus. In Philippicis in primis miraberis nec Gruterum, nec qui eum secuti sunt, vidisse Gabrielis Faerni & Mureti animadversiones in has orationes, qui fere eodem tempore illas composuerunt cum antiquissimo Vaticano codice, & infinitis in locis emendarunt. quas tamen emendationes receperant fere omnes Lambinus & Manutius, quae male à posterioribus editoribus sunt neglectae. Vale iterum iterumque. Trajecti D. XXVI. Decemb. MDCCXCVIII.

107. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

J. G. Graevius.

NOn minus mihi probatur alterum tuum specimen, quo studioforum eloquentiae vocem

formas, exemplo priscorum dicendi magistrorum, ut pulchre cogitata recte ac convenienter rebus, quas nobis persuadere volunt, dicant ac pronuncient. Gratias tibi ago pro hoc munere gratissimo maximas, optoque ut hujus operae, quam juventuti navasti, utilissimae capias fructum, hoc est, ut plurimi se tuae dedant disciplinae. Tria tuae lucubrationis exempla, quae meae fidei commisisti, dedi dono tuo nomine Hemstedio, Voetio, & Burmanno. Hic, credo, coram tibi gratias egit, illi per me tibi laudes grateque dici voluerunt, & quantum tibi debeant pro hoc munere rebus testaturi sunt, ubi tempus & occasio tulerit. Hemstedii Toparcha praedicabat sic tuum institutum, ut in proximo conventu praeconum verbi divini se praecepta illa, quae fronti adjecisti, omnibus sit commendaturus, quod nec a me negligetur. In locis omnibus Gregorii, de quibus egisti denuo, plane tecum sentio. Recte illa intellexisti, & vertisti. In solo illo loco, qui est pag. 263. C. καὶ εἰ τὰ ἔξωθεν ἀνισα, non nego explanatius scribi ἀνισοι sed quia repugnant codices, & illorum scriptura commode potest explicari, non facile ab illa recederem. Ambo pauperes & divites sunt Dei figmentum, inquit, quamvis res exterae, quae nimirum distinguunt divitem & pauperem, ut opes, dignitates, honor, cultus, victus, propter quas ille dives, hic pauper vocatur, sint dissimiles. Poteris tamen sine ulla reprehensione, quoniam non reddis verbum verbo, interpretari hunc locum, si tibi ita videbitur, ac si scriptum esset ἀνισοι. Nam sententia eodem recidit. Quod statim sequitur, τὸτόσε δυσωπείτω merito probas Parisiensem. Sequentium verborum hanc censeo sententiam esse, ἵνα ὅταν ὑπ' ἐνείνων scilicet τῶν ἔξωθεν, illis rebus externis, ἐπαρθῇς, ὑπὸ τούτῃς, nimirum quod pauper est πλάσμα θεῶς aequae ac tu συσθαλῇς.

Mox

Mox recte τί ἐτι; & sic recentior Parisiensis. Pag. quoque 264. C. verissime legendum τὸ ἀγαθόν, ut itidem recte scribitur in Parisiensi. Variæ lectiones, quas laudavi, subjectæ sunt versioni Latinae aliquot Gregorii orationum, quam concinnavit Gabriel Eugubinus, & Antwerpiae Plantinus edidit anno 1573. & quidem in omnia Gregorii scripta, quas antiquissimis ex exemplaribus se dicit collegisse, & editioni Basileensi, cujus etiam paginas notat, adscripsisse. Noli quaeso in animum inducere, me aegrius ferre, si a me dissentis, cum dissentias in paucissimis. Et licet in omnibus aliam sequereris sententiam, non id fieret me invito aut indignante. Nosti meum ingenium, quod dissentientes & etiam corrigentes, quæ male cepi, facile fert, modo ne & illi iniquius ferant, si quæ iis arident mihi propter causas, quas adfero, non probantur. Tuam versionem orationis Gregorianae cupide expecto. Vale, & communibus amicis nostris Broukhufio & Burmanno salutem quaeso dic verbis amantissimis. Trajecti d. xv. Gregor cio idc ic.

108. *Petro Francio V. Cl. S. P. D.*

J. G. Graevius.

Mihi vero perplacuit concionis disertissimæ Nazianzeni versio Belgica. Feres operæ pretium. Spero enim te plures excitaturum esse cum ad priscorum doctorum ecclesiæ lectionem, tum ad studiosius excolendam eloquentiam. Si tibi plaudunt qui sedent in orchestra, non est ut cures caveam pullatae turbæ. Ego tibi gratias ago pro hoc amicitiae nostræ monumento. Brevi recipies ἀντίδωρον Tullianas orationes. Carpzovium unicum decus suæ patriæ immatura morte nobis ereptum esse audisti credo. In Gallia fato functus est Antonius Pagius, rerum chronologicarum & ecclesiasti-

carum vir peritissimus. Cramerum indies reducem expecto. Mitto tibi legendas eclogas τῆ παύῃ Huetii per nostrum Burmannum, illae accedent ejus poematibus, quae hic praelo brevi subjicientur. Velim eas quoque communicari cum nostro Broukhufio, qui a me salvebit. Utinam vos complecti his feriis in hac Urbe nobis detur. Cur ista communi amico nunc est tam invisa, quam olim amabat tantopere? De aliis aget tecum collega noster conjunctissimus, qui cras ad vos contendit. Vale Vir Eximie, & me ama. Trajecti D. XXIII. Jun. CIO IOC IC.

109. *Clarissimo Eximioque Viro, Petro Francio S. D. E. Spanhemius.*

QUum abunde mihi perspecta sit singularis tua in me voluntas, quam & a meo in hanc urbem adventu mihi amice ac blande denuo declarasti, nescio tamen quo fato debitum dudum litterarum, quibus aliqua grati in te animi ratio tibi constaret, officium est a me intermissum. Unde cupide illud, per eundem illius mutuae nostrae amicitiae conciliatorem amplissimum Cramerum nostrum, sum amplexus; eaque maxime fiducia fretus, accessurum eo sponse majus aliquod huic qualicunque officio, levi illi utique, si ad verba adhaereas, pondus. De me caeteroquin rebusque meis, si tanti ea ducis, ut ad te aliqua eorum notitia deveniat; immo de eruditorum his in oris, aut qui ingenii elegantia excellunt, indole, institutis, commentationibus, ea, quae vix aliunde certius aut liquidius nosset, affatim intelliges. Quid vero novi, seu genuini Apollinis & Gratiarum foetus parturiant Musae tuae, ubi se ejus rei occasio tulerit, gratum erit percipere. Ut vero illum officiosum ac propensum tuum in me animum mihi vel imme-

ren-

renti intemeratum serves, de meo singulari in te vicissim studio ac voluntate certus, vehementer à te contendo. Dabam Fontisbellaquei prid. Kal. Oct. CID IDC XCIX.

110. *Praestantissimo Viro Petro Francisco S. P. D. Petr. Dan. Huetius Episc. Abrinc.*

EX quo Abrincensis aëris inclementia, & incommoda valetudinis meae abegerunt me, & velut extruserunt ex hac Dioecesi, cujus administrationi reliquum vitae, quam longa foret, tempus destinaveram, nulla mihi dies tranquilla fuit, quod postremis meis literis memini me ad te scribere. Nam praeter migrationis laborem, incommodum fane & damnosum, aliud mihi fuit instituendum vitae genus, longe à pristino alienum. Haec tamen aequo tulissem animo, nisi accessissent molestissimae lites, quae me totam hanc hyemem exercuerunt. Etsi vero nondum iis plane sum extricatus, eo tamen adducta res est, ut mei jam, rerumque mearum factus compos, certum vivendi inire modum, & ad intermissa studia redire possim. Inter haec negotia disertam tuam orationem in funere Stephani Morini habitam reddidit mihi Morinus filius: in qua cum praeclaras eruditionis & eloquentiae tuae notas agnoscerem, multo magis affectus sum clarissima amicitiae & existimationis tuae significatione, per quam, si caetera mihi deessent ad laudem, ut fane defunt, poteram ad aliquod nominis decus pervenire. Si quae mihi igitur in vulgus continget celebritas, minime id, si sapio, ullis meis meritis, sed totum benevolentiae tuae acceptum referre debeo. Amicitiam vero mihi cum Morino pene à pueritia initam, sancteque per tot annos cultam,

palam praedicasse te honorificum mihi & pergratum est; sicque existimo ex diuturna hac nostra cum optimo & erudito viro conjunctione, non minorem nos consecuturos probitatis commendationem, quam exquisitos doctrinae fructus percepimus. Quod attinet ad eam quam & in oratione tua, & in vita prae te fers, de Religione sententiam, etsi eam probare non possum, candorem tamen tuum non possum non probare. Aliter enim sentire, aliter loqui, id vero esset *claudicare in duas partes*, quod in populo Israëlitico reprehendebat Isaias propheta. Minime igitur id requiro ex te, ut sensus tuos subdolis ac fallacibus verbis dissimules; sed ut rectis studiis, & supplicib. erga Deum, optimum parentem votis ad sinceræ veritatis notitiam pervenire contendas. Vale. Lutet. Paris. v. Cal. Mart. c10 dcc1.

III. *Praestantissimo Viro Petro Francisco S. P. D. Petr. Dan. Huetius Episc. Abrinc.*

Quonam fato meo factum dicam, ut postremas literas tuas, a. d. 24. Novembris anni proxime praeteriti datas, nunc demum accipiam? cum restituto per pacem nuper initam commercio, quod nec omnino per belli furores fuerat inter amicos sublatum, nunc per cursores publicos saepe atque tuto liceat inter nos uti bono literarum, atque ita propemodum colloqui, ut si coram essemus. Me quidem toto abhinc anno infinita exercuerunt negotia, eaque valde operosa, postquam abdicavi me Episcopatu Abrincensi, quibus ne nunc quidem defunctus sum. Ut qui post onus illud depositum, certum mihi atque literatum otium spoponderam, turbulentissimas in me conciverim tempestates. Cum ergo integrum mihi non sit literas nostras colere,
pri-

pristinamque cum iis consuetudinem retinere, eas tamen procul atque raptim salutare nonnumquam licet. Itaque Ultrajectum misi ad Baldricum nostrum versus aliquot à me olim scriptos, & in prioribus tamen editionibus praetermissos, nuncque à me recognitos: unde nova quam parat Broedeletius, editio locupletior fieri possit. At cum nuper operam suam ad me per literas detulisset Franciscus Halma Librarius, olim Ultrajectinus, nunc Amstelodamensis, & scriptionem nostram de situ Paradisi terrestri typis suis velle se subicere significasset, opus relegi, & accessionibus aliquot auctius ad eum misi. Praefationem expressit à me vestratium quorundam scriptorum malignitas & livor, qui magnum aliquod operae suae pretium tulisse se putant, cum vel prosciderunt Catholicae Fidei defensores, vel aliquem certe sacri nostri ordinis virum. Quod nec semel expertus sum. Petulantiam hanc pro merito ulcisci, ingenii nostri non est, nec certe dignitatis. Satis habui nuda veritatis expositione calumniam refellere. Quod si in animum inducerent, imitari candorem tuum atque modestiam, melius consulerent honori suo, nec literas quas tractant in odium & contemptum vocarent. Tu vero perge nos amare, teque a nobis pro eo ac dignus es summopere coli & amari scito. Vale, Lutet. Paris. XI. Cal. April. M DCC.

112. *Celeberrimo & Clarissimo Viro Petro Francio S. D. Gisb. Cuperus.*

Malum certe nomen, & nondum promissis solutus sum, quibus tibi me obstrinxi, cum proxima aestate essem Amstelædami, quumque ego patrio, tu contra novo & Serum more in amoenissima diaeta jejunium frangeres. Fallor, aut tibi
ejus

eius rei periit memoria, sed me illam recordari, ex hac epistola cognosces. Quid quaeris? recepi me lecturum carmina & epigrammata tua, & praecipue Graeca; feci; sed non una vel quotidiana opera, & inde est quod ea res tardata & procrastinata sit. Hisce igitur papavere & sesamo sparsis bellariis negotia publica distinxi, & quam subinde ancipitibus hisce & periculosis temporibus suscipere soleo aegritudinem, carminibus tuis vel sedavi vel extinxi. Credas velim, Vir Celeberrime, raptum me saepe fuisse in Helicon, sive Romae sive Athenis tecum essem; inflammasse me Musas tuas, & tot eruditos, quos canis, & quorum multorum effigies vetere & laudando inprimis more bibliothecam tuam instructam certe & elegantem, exornant; sitim restinxisse, licet illi nuntium remiserim, sobriam herbam Theam, & quae in Phyllida lusisti, me incendisse fere, nisi aetas ad instar severi Tribuni occineret, *Intercedo, veto*. Nec parum me affecerunt carmina, quibus Harpocratem meum celebras, & operi non satis polito addis aeternitatem, quo nomine me plurimum tibi debere fateor, nec tacebo utique tuam illam singularem humanitatem & benevolentiam, si quando alteri editioni manus admovebo. Quin etiam plurimum me tetigerunt sacra tua carmina, hoc praecipue tempore, quo dicenda bono sunt bona verba die, & quo nos optimo merito celebramus acerbam mortem & gloriosam resurrectionem DOMINI ET DEI NATI & Salvatoris nostri? Quid multis? absque ulla captatione gratiae vel assentatione, sed sancte affirmo, tantum mihi placuisse carmina & epigrammata tua, ut putaverim saepius, veteres me, eosque optimos legere, quod te credere velle etiam atque etiam rogo.

Ego nunc totus per aliquot menses, paucis meis horis subcisivis fui in ornando meo Elephanto, qui tan-

tantum, postquam à te discessi, fecit corporis, ut affirmares pastum in amoenis & foecundis Apameae campis; in duas exercitationes divisus est, & aequabit Harpocratem vel Apotheosin Homeri; agam de editione propediem cum Waesbergio, qui operam suam obtulit. Edam simul aliquot carmina inedita, quae fuerunt olim τῆ παύῃ Salmasii, quaeque belluam hanc vel describunt, vel ejus faciunt mentionem. Sed quanto tu melius eam, si & haec te cura sollicitaret, celebrares, & quam ornatior mea procederet, cum carmina illa sapiant Africam & Reges Vandalos, certe multa illius collectionis ad illa tempora referenda sint. Nummi praeterea plurimi, iique haud pauci inediti, inter quos est rarissimus Firmi tyranni, parvae quidem molis, sed magni pretii, insigne decus addent lucubrationi meae. Sed careo Gorlaei Numismatibus, inter quae bina esse, quae argumento meo inserviunt, monuit me amplissimus Sperlingius; quod si libro illo integro (nam mutilum mihi commodaverat Graevius noster) opera tua per aliquot dies frui possem, singulari me beneficio afficeret; atque uti nequaquam dubito, quin hoc mihi & communibus studiis daturus sis, ita nihil eorum omittere vellem, quae faciunt ad ornandas binas illas exercitationes; quarum prima agit de historia elephantorum apud Indos, Persas, Graecos, Al. Magnum ejusque successores; altera de eadem apud Romanos, Carthaginienfes, Regesque Asiae, cum quibus Romani bellarunt, nec non Parthos & Persas post excussum Macedonum jugum: iisque occasionibus de variis rebus disputo; an, nempe, Graeci cognoverint, vel viderint apud se ante Alexandrum elephantos, an ad Salomonem fuerint deportati, an Persae ante Alexandrum iis in bellis & praeliis fuerint usi; an aliae gentes id ante idem tempus fecerint praeter Indos;

dos; cur elephanti non sint inter literas Ægyptiorum hieroglyphicas; an Pompejus triumphaverit quadrigis elephantorum; an Romani iis militaverint; cui primo quadrigae decretae; quare in nummis belluae pictae sint, & quae sunt hujus generis, ne quid de nummis & auctorum locis explicatis dicam, alia complura. habes rationem otii mei & Vale. Davent. 28. Martii 1701.

113. *Praestantissimo Viro Petro Francisco S. P. D. Petr. Dan. Huetius Episc. Abrinc.*

A Ccepisti, ni fallor, Praestantissime Vir, cura Dezallerii, Bibliopolae Parisiensis, literas à me mense hoc postremo Februario scriptas, quibus significabam, reddidisse mihi tuis verbis Morinum nostrum luculentam orationem, in funere Morini patris publice a te recitatam; ac summo me ducere honori, quod nostri nominis studiosum esse te palam, tamque amanter praedicaveris. Vix autem e manibus meis exierant hae literae, cum postremas tuas accepi, eodem prope tempore scriptas: ex quibus magna cum voluptate cognovi, opera Clarissimi Graevii pervenisse ad te postremam Poëmatum nostrorum editionem. Nam cum operum cujusque artis is optimus spectator sit, qui optimus eorumdem est artifex, neminem alium optare possim peritorem poëtici artificii, & juveniles nostros errores condonare paratiorem. Quam aetatis excusationem ad observationes quoque in Anthologiam à me lucubratas pertinere velim: quas cum ad oram libri pro more meo olim adnotassem in privatos usus, expressit eas a me, vel potius extorsit Bigotius, in Graevii nostri gratiam, qui editionem Anthologiae hoc tempore meditabatur, & à qua per
tem-

temporum difficultatem deterritus est. Velim abs te amari: ita, si me tui amantissimum esse, uti certe sum, agnoveris. Vale. Lutet. Paris. xv. Cal. Maj. M DCCi.

114. *Celeberrimo Clarissimoque Viro
Petro Francio S. D. Gisb. Cuperus.*

Remitto Gorlaeum, qui mihi inservire non potest, & cujus ipse eandem editionem & alteram Gronovii possideo, atque unde in Exercitationes meas transtuli Mercurium elephanto insidentem. Neque etiam hunc à te mutuum petiveram librum; sed Gorlaei Numismata, quorum pars est, Thesaurus Numismatum Romanorum, sive familiae Romanae, quae in ejus antiquis Numismatibus reperiuntur, in quo pictos esse Catonis & Marii nummos, elephantis insignes, significaverant amici. Sed nunc certiore me fecit Graevius noster, qui tandem integrum Gorlaei exemplar nactus est, non inveniri in Thesauro illo pictos exscriptosque nummos, tantumque ibi recenseri Marii nummum, in quo dicitur elephas delineatus esse, cum epigraphe A Boccho, qui an genuinus sit valde dubito. Tibi autem, Vir Celeberrime, gratias de navata opera habeo. Vale. Davent. 18. Apr. 1701.

115. *Clarissimo Viro Petro Francio
S. D. E. Spanhemius*

Misi ad Halmam vestratem aliquot exemplaria libri novissime hic à me divulgati, quorum unum tibi, alterum elegantissimo eruditissimoque Broukhusio meo nomine traderetur. Id vero tibi haud ingratum fore, è blandis illis, quae publice privatimque exstare voluisti de me meisque quali-
bus-

buscunque lucubrationibus judiciis, arbitrari mihi utique licuit. An vero eadem tueri aliquatenus possit haec commentatio, merito quidem ambigere debeo; maxime si ad mea in hoc orbe Britanno tempora respicio, quibus minus adtento, mihi esse datur, ad ea quae prae manibus habeo, elucubrandam vel perpoliendam. Neque ideo tamen praestare minus illud, quo nunc apud te defungor, officium debui. Idem quoque de elegantissimo Broukhufio mihi dicendum est, cujus Propertium, insigni illius, vel Wetstenii, cujus nomine ad me nuper delatus est, munere sum nactus. Quam mirifice autem me ceperit operae ab eo, ad illustrationem eruditissimi Romanique Callimachi, posita elegantia, eruditio, iudicium, diligentia, quae singula ex aequo, in notis ejus certant, pluribus apud te, & verissime quidem, possem hic praedicare. Quod equidem eo magis me adfecit, post tot eruditorum, & quorundam primae etiam caveae, in illum Poëtam curas. Tuae vero quid parturiunt nunc Musae, soluto & ligato sermone pari in laude versantes. Interea, Vir Clarissime, adfectum in me tuum, cui plurimum tribuo, fac perennare. Dabam Londini vii. Kalend. Jun. MDCCHII.

II 6. *Jacobus Gronovius Petro Franci suo.*

FRanci, Gronovius, cui sodalis
 Conjunctissimus haecenus fuisti,
 Et semper, modo tu velis, manebis,
 Nunc absens, mea cura, te saluto
 Illis versiculis, quibus poëta
 Veronensis amat suam puellam.

Queis tu nunc studiis laboriosus
 Incumbis, reparare quae fuerunt

Nitens

Nitens perdita dīritate morbi?
 Quae nunc otia recreant Camoenae?
 At quid plurima de tuis Camoenis
 Quaero? forte jaces febriculofus,
 Et mentem manet obftinata Diva
 O Franci mifer, hoc, quod horreo, fi
 Sit verum tamen: O mifer Gronovi.
 Heu vos illepidi atque inelegantes
 Morbi hinc currite: tuque dira Febris
 Hoc in corpore ne amplius quiefce.
 Non hic eft tibimet locus relictus,
 Non pars, quam tibi vindicare poffis.
 Crines & cerebrum ac utrumque tempus
 Circum Daphnide Delius virenti
 Cinxit. Succifera replevit unda
 Os ac altifonam Hermes ipfe linguam.
 Heu longe, heu procul hinc amara Febris.
 Splendens & juvenile triga formae
 Sic pinxit decus ipfa Gratiarum:
 Cui nullus neque fascino nocere
 Poffit, nec malus invidere quifquam.
 Heu longe, heu procul hinc amara Febris.
 Cui mentem tribuit Minerva diam,
 Cujus pes, manus, ufpiamque quicquid
 Natura operuit, repofita fi funt,
 Hunc totum videatur ut Venuitas
 Fingenti digito ipfa glutinaffe.
 Hunc longe fuge o amara Febris.
 Quem fe plus oculis fuis amare
 Oftendunt Veneres Cupidinesque,
 Dantes millia bafiationum,
 Mordentes avido labella preffu,
 Implentes bene grato odore pectus.
 Hunc longe fuge o amara Febris.
 Nil hic, peffima, quod tuum vocare
 Poffis, nil domino tenere jure.

Hinc, hinc, pessima, diffitas in oras,
 Quas non sol radiis adire, quas non
 Possit concelebrare cultus ullus.

Amnis me popularis adjacentem
 Diffundit Sala: perque cuncta laetus
 Nunc consanguineos, modo & puellas,
 Pulcras, Jupiter, inter, & placentes,
 Vitam transigo maxime beatam.

Sed, dulcissime, tu beatiorum
 Sane quam fore scito, si execrata
 Corpus novero peste liberatum.
 Non major fieri potest voluptas,
 Nullum candidius jubar videbo,
 Quam quod perferet esse restitutum
 Te, Franci, tibi, redditumque Musis.
 Haec lux o utinam citis venire
 Vellet passibus! o mihi id precanti
 Si posset tua dextra nunciare.

II 7. *Viro Clarissimo, D. Petro Francio,
 Oratorum & Poëtarum, hac tempe-
 state facile Principi, S. P. D. Cor-
 nelius van Eck.*

O Grajae, ô Latiae decus immortale poësis,
 Inter Apollineas alter Apollo Deas,
 Noster amor, FRANCI, quanquam mihi fata negarunt
 Foedera amicitiae saepe petita tuae;
 Accipe, quae dixi, quamvis non ore rotundo,
 Muneris auspiciis praevia verba mei.
 Non Tibi quod possit infantia nostra placere,
 Alca judicii est experiunda tui:
 Quae nec ab ingenio tenui, nec ab arte probatur
 Non meruit tanti puncta referre viri;

Se mea testatam ut faceret veneratio vestri,
 Oscula fert pedibus nostra Thalia tuis.
 Utque legas oculis haec, sed fugientibus, orat,
 Dicta rudi lingua, nec magis apta stilo.
 Sic Tibi caelestes faveant, tua numina, Musae,
 Victurae ingenii per monumenta tui.
 Sic Tibi submissis, sapientum fascibus, orbis,
 Doctrinae meritò deferat imperium.
 Sic, habitanda olim, per sidera tollere laudes,
 Sacra diu pergat Pegasis ala tuas.
 Sic vivas valeasque, precor, divine poëta,
 Producant feros & Tibi fata dies.
 Dumque vales, Phoebus (votorum haec summa
 meorum est)
 Cultoris memorem Te velit esse tui.

Franekerae Frisiorum XIII. Kal. Aug.

CIO IO C LXXXVI.

118. *Clarissimo Viro Petro Francio Poë-
 tae mellitissimo, & Litteraturae hu-
 manioris peritissimo S. P. D.*

Joannes Jens.

FRANCI, qui falsas Yae spectatus ad undas,
 Amstelias Musas inter Apollo sedes,
 En tibi, Leidensi cecinit quae nostra theatro
 Lingua rudis venâ carmina ducta rudi.
 Lingua rudis rudibus ΘΕΟΝΙΚΗΤΗΡΙΑ labris
 Prompsit, & à summo parta tropaea Deo.
 Haec excusa typis (quò non audacia nostra
 Provehitur?) jubeo limen adire Tuum:
 Nil veritus justam ne sint passura repulsam,
 Coganturque suos sprete referre pedes.
 Nil veritus Tua ne fastidia Musa vacillans,
 Despectusque meros excitet ipsa sibi.

Ergone nulla movet me sic reverentia FRANCI,
Et jubet audaces continuisse manus?

O! nimis imprudens, nimis es temeraria, Phoebi
Quae visis tanti, Musa pusilla, lares.

Nescis, quàm leviter teretes offenderis aures,
Vix habeant aptos si tua verba sonos?

Si consummato doctoque legaris ab ore,
Et tua stent mancis dissona verba modis,

Vah! quàm turpe tibi cumulabis dedecus ipsi!

Queis salibus, queis te prostituesque jocis!

Haec obversantur, fateor, discrimina: sed nec
Alea, quae semel est jacta, retracta placet.

Quod calamo haud terfo mea Musa minusque polito
Condedit, & Rostris edidit in Batavis,

Tendere ad Amstelium festinis passibus orbem
Impero, subjungens; *Francia tecta subi.*

Forsthan anser ego modulantes inter olores
Insulsos strepitus tollere visus ero.

Est etenim, Franci, Tibi plectrum dignius, estque,
Quâ majora sonas, plus memoranda chelys.

Sed resonet majora chelys Tua, Maxime Vatum,
Qualiacunque tamen sint mea, mitto Tibi.

Scilicet officium vel solo hoc nomine constat,
Quo decus & famam prosequor usque Tuam.

Lugduni in Batavis, sexto Junii, 1693.

P. S. Cum veniâ & pace Tuâ, Clarissime Vir,
epistolae huic inserui Graecum carmen, quod offi-
cii ergò in quendam ex Dania apud nos studiorum
causâ peregrinantem, & praecipuorum Danorum
poëtarum carmina in lucem proferentem, à me
compositum, & illius non mea voluntate Latinè
redditum, cum epistolam hanc finieram, ἐντετυ-
πωμένον accepi. Vale.

INDEX EORUM

quae hoc libro continentur.

ORATIONES.

I. Pro Eloquentia	pag. 3
II. Pro Poëtica	90
III. De usu Eloquentiae in Sacris	153

ELEGIAE.

1. Johanni ab Arnheim Rosendaliae Domino	227
2. In obitum Jo. Mensingae	228
3. Propempticon	229
4. In hortum Amstelaed. publicum Jo. Commelini	230
5. Friderico Augusto Principi Anhaltino	231
6. Wilhelmo Frisoni Nassaviae Principi	232
7. In obitum Athlonae Comitissae	233
8. ——— Jo. Georgii Graevii	237
9. ——— Jo. Sixii, Consulis Amst. &c.	239
10. ——— Mich. Herthogii	240
11. ——— Abr. Lakenii	241
12. ——— Baronis Pallantini	<i>ibid.</i>
13. ——— Petri Bernagii	242
14. ——— Gertrudae Hasselaar	243
15. ——— Jo. Huidecoperi Marsevenii	246
16. Frederico Borussiae Regi	247
17. Praetorium Hemstedium	248
18. In nuptiis Jac. Triglandi & Sus. Loten	251
19. ——— Leon. Beels & Hest. Marreveld	252
20. ——— Jac. Bornii & Sus. El. Dupré	<i>ibid.</i>
21. Ezechieli Spanhemio	253
22. Seb. Kortholto & Annae Lobedantziae	257

ODAE.

1. Ad Pacem	258
2. Anni 1702. conspectus	261
3. Manibus Gulielmi III.	265
4. Iisdem	269
5. Anni 1702. decursus	278

I N D E X.

S I L V A E.

1. Nicolao Vekens & God. Clermont	284
2. Nicolao Witsen Consuli Amst.	<i>ibid.</i>
3. Hortulus	285
4. In effigiem P. Steenwinkelii	291
5. 6. — Hier. van Alphen	<i>ibid.</i>
7. — T. H. van den Honert	<i>ibid.</i>
8. 9. In obitum St. Morini	292
10. Signa antiqua musaei Wildiani	293
11. 12. In Batav. & Fris. Ant. M. Altingii	<i>ibid.</i>
13. In Val. Flaccum Burmanni	295
14. Antonio Magliabecho	<i>ibid.</i>
15. Cosmo III. M. Etruriæ Duci	296
16. Caesari Leopoldo	<i>ibid.</i>
17. In Albo I. U. Meureri	297
18. T. H. Honertio epist. ad Rom. illustranti.	<i>ibid.</i>
19. In Nic. Gurtleri Theologiam prophet.	298

E P I G R A M M A T A.

1. Matt. Nic. Kortholtio	312
2. Seb. Kortholtio	<i>ibid.</i>
3. — Eidem	313
4. Paulo Steenwinkelio	<i>ibid.</i>
5. In effigiem Comitissæ Athlonæ	<i>ibid.</i>
6. Davidi Hoogstratano	314
7. Petro Burmanno	<i>ibid.</i>
8. In poemata C. Brantii	315
9. Henrico Hoofdio	<i>ibid.</i>
10. In poem. Joannis Brantii	<i>ibid.</i>
11. — Arn. Monenii	316
12. In obitum Ant. Bynæi	<i>ibid.</i>
13. Ezechieli Spanhemio	317
14. Jo. van der Wayen	<i>ibid.</i>
15. Frederico Bor. Regi equestrem Patri statuam ponenti	<i>ibid.</i>
16. 17. Josepho Leop. Rom. Regi	318
18. In gemmas ant. Jac. Wildii	<i>ibid.</i>
19. Felicitas temporum	319
	20. Rhc.

I N D E X.

20. Rhenoberga capta	319
21. Frederico Borussiae Regi pro nummo aureo	320
22. Fran. Burmanno sponso	ibid.
23. Abrahamo Westerveen	321
24. Precatio Dominica	ibid.
25. In conciones Is. Pontani	322
26. Des. Erasmo	ibid.

Nomina ERUDITORUM à quibus Epistolae sunt scriptae.

Numeri epistolas notant.

Cuperus, Gisbertus 34. 38. 99. 103. 112. 114.
 Eckius, Cornelius 117.
 Ferdinandus Furstenbergius Episcopus Paderb. & Monast.
 27. 32.
 Graevius, Jo. Georgius 13. 17. 26. 29. 30. 42. 44. 46. 47.
 48. 49. 50. 51. 52. 57. 58. 65. 66. 67. 69. 70. 73. 76. 79.
 80. 81. 82. 83. 85. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 98.
 100. 101. 105. 106. 107. 108.
 Gronovius, Jo. Fredericus 2.
 ——— Jacobus 3. 4. 11. 20. 31. 37. 39. 54. 55. 60. 72. 77.
 78. 116.
 Heinsius, Nicolaus 9. 10. 12. 14. 15. 16. 18. 19. 21. 24. 25.
 Huetius, Petr. Dan. Episcopus Abrincensis 71. 104. 110.
 111. 113.
 Hugenus, Constantinus 28. 33. 56. 68.
 Jensus, Johannes 118.
 Kinschotius, Rulandus 84. 87. 97.
 Perizonius, Jacobus 22. 23. 35. 41. 43. 45. 61. 62. 64. 74.
 Petitus, Petrus 53. 63.
 Possinus, Petrus 7.
 Rapinus, Renatus 36. 86.
 Rykius, Theodorus 1. 5. 6. 40. 59. 75.
 Spanhemius, Ezechiel 102. 109. 115.
 Wallius, Jacobus 8.

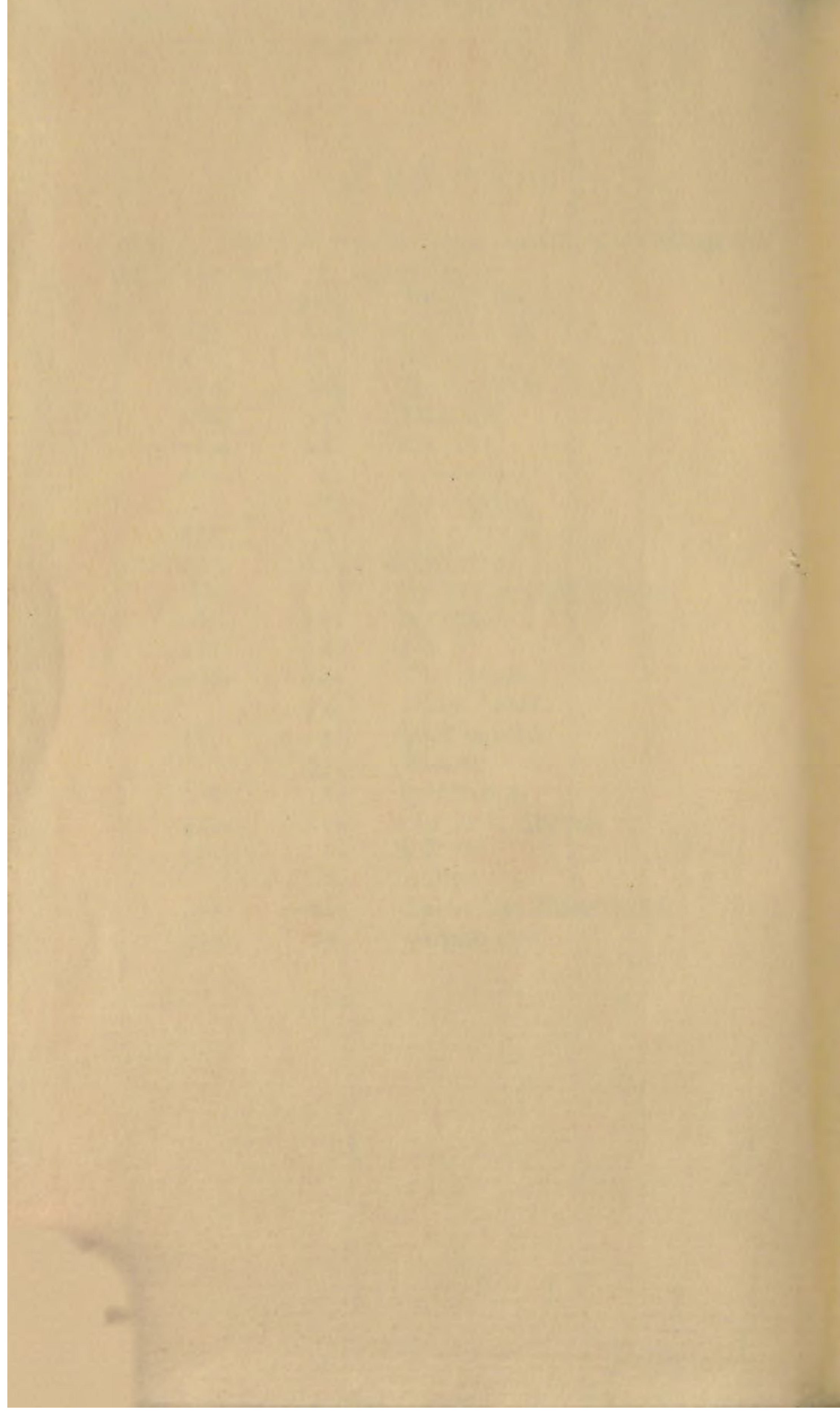
F I N I S.

ERRATA.

Pagina prima post praefat. versus penult. lege Perdimus.

Pag. 229. vers. 1. lege vallate

	16.	Vindibonae
231.	24.	commendat
237.	12.	& è tanto
250.	28.	Inque suum
256.	29.	En operi
269.	28.	tua cura,
270.	2.	domus suae
	16.	Proavisque
171.	34.	Jam Sala
275.	16.	immerentis
280.	28.	<i>post</i> muris <i>dele</i> punctum
286.	16.	indurent
287.	18.	<i>dele</i> de
288.	10.	Ut cupiam
	34.	Illum habet
289.	3.	quot habent
	33.	Brumae
297.	8.	spectaculum
343.	14.	CLIO IO C LXXVII.
370.	1.	si & vos
	3.	nostro
407.	23.	Epicedium Ruterianum
426.	10.	pergite cura

BUCHER

1887

Francius, Petrus,

Petri Francii Posthuma

Amstelodamum 1706

P.o.lat. 565

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10608918-9